

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ

LIBERAL DÜŞÜNCE VE GOOD SAMARITAN

[(TCK M. 98: YARDIM VE BİLDİRİM)
YÜKÜMLÜLÜĞÜ]

GURUR GÜLCE BEŞE

MEDİPOL
UNV-İSTANBUL
İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ

LİBERAL DÜŞÜNCE VE GOOD SAMARITAN

(TCK M. 98: YARDIM VE BİLDİRİM
YÜKÜMLÜLÜĞÜ)

Medipol Üniversitesi Yayınları: 98
Ayrımcılığı Önleme ve Eşitlik Ombudsmanlığı Ofisi Yayını: 01

Liberal Düşünce ve Good Samaritan
(TCK. M. 98: Yardım ve Bildirim Yükümlülüğü)

Yazar
Gurur Gülce Beşe

Yayıncı
İstanbul Medipol Üniversitesi

Yönetim Adresi
İstanbul Medipol Üniversitesi Kavacık Kuzey Kampüs
Kavacık Mah. Ekinciler Cad. No. 19
34810 Beykoz/İSTANBUL

Yayın Koordinatörü
Beyzagül Zühal

Mizanpaj
M Pozitif

Kapak
M Pozitif

Yayın Yılı
2026

E-ISBN
978-625-8965-04-9

Liberal düşünce ve Good Samaritan : (TCK. M. 98: Yardım ve Bildirim Yükümlülüğü)/editör: Gurur Gülce Beşe ;
yayın koordinatörü: Beyzagül Zühal
Beykoz, İstanbul : İstanbul Medipol Üniversitesi, 2026.
155 sayfa, 1 numaralandırılmamış sayfa ; 13,5 x 21 cm. Medipol Üniversitesi Yayınları ; 98.
Kaynakça: sayfa 150-[156]
ISBN 978-625-8965-04-9
1) Acil durumlarda yardım [x Hukuk ve mevzuat. = Assistance in emergencies [x Law and legislation. 2) Hukuk
ve ahlak. = Law and ethics. 3) Ceza hukuku [z Türkiye. = Criminal law [z Turkey. 4) Liberalizm [x Ahlaki ve etik
yönler. = Liberalism [x Moral and ethical aspects.
K 971/.L53 2026
340

LİBERAL DÜŞÜNCE VE GOOD SAMARITAN

(TCK M. 98: YARDIM VE BİLDİRİM
YÜKÜMLÜLÜĞÜ)

GURUR GÜLCE BEŞE

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	7
GİRİŞ.....	9
BİRİNCİ BÖLÜM: GOOD SAMARITAN.....	13
1.1 GOOD SAMARITAN YASASININ KÖKENİ.....	15
1.2 GOOD SAMARITAN YASASINA YÖNELİK TARTIŞMALAR.....	17
1.2.1 Aleyhte Görüşler.....	17
1.2.2 Lehte Görüşler.....	20
1.3 KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA GOOD SAMARITAN ANALİZİ.....	22
1.3.1 Anglosakson Hukuk Sistemi.....	23
1.3.1.1 Amerika Birleşik Devletleri.....	24
1.3.1.2 Kanada.....	26
1.3.1.3 Avustralya.....	28
1.3.1.4 Birleşik Krallık.....	29
1.3.1.5 İrlanda.....	30
1.3.2 Kıta Avrupası Hukuk Sistemi.....	30
1.3.2.1 Fransa.....	31
1.3.2.2 İsviçre.....	31
1.3.2.3 İtalya.....	32
1.3.2.4 Almanya.....	32
1.3.2.5 Türkiye.....	32
1.3.3 Genel Çıkarımlar.....	32
İKİNCİ BÖLÜM: ETİK VE LİBERALİZM İÇİNDE GOOD SAMARITAN.....	35
2.1 AHLAK VE HUKUK.....	38
2.2 AHLAK VE ETİK.....	41
2.2.1 Teleolojik Etik.....	42
2.2.2 Deontolojik Etik.....	45

2.3 LİBERALİZM.....	50
2.3.1 Klasik Liberalizm.....	51
2.3.2 Modern Liberalizm.....	56
2.3.3 Liberteryenizm.....	58
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GOOD SAMARITAN YASASI ODAĞINDA	
LİBERALLER İLE SAMARITANCILARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	63
3.1 H. MALM'IN GOOD SAMARITAN YAKLAŞIMI.....	65
3.2 C. H. WELLMAN'IN GOOD SAMARITAN YAKLAŞIMI	67
3.3 KLASİK LİBERAL DÜŞÜNÜRLER.....	69
3.3.1 Adam Smith.....	70
3.3.2 John Locke.....	77
3.3.3 David Hume.....	83
3.3.4 John Stuart Mill.....	85
3.3.5 Jeremy Bentham.....	89
3.3.6 Claude Frederic Bastiat	93
3.4 MODERN LİBERAL DÜŞÜNÜRLER.....	96
3.4.1 John Rawls.....	97
3.4.2 Samuel Freeman.....	100
3.5 LİBERTERYEN DÜŞÜNÜRLER.....	103
3.5.1 Murray Newton Rothbard.....	104
3.5.2 Robert Nozick.....	107
3.6 GENEL ÇIKARIMLAR.....	110
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: GOOD SAMARITAN OLAYLARI ÜZERİNDEN	
DEĞERLENDİRMELER.....	113
4.1 TECAVÜZ VE CİNAYETE KARŞI KAPANAN BİR ÇİFT GÖZ:	
DAVID CASH VAKASI.....	116
4.2 BİR FİĞAN, OTUZ SEKİZ SÜKÛT: KITTY GENOVESE VAKASI.....	121
4.3 İYİLİKLE KÖTÜLÜK ARASINDA: KADİR ŞEKER DAVASI	126
4.4 YARDIM DERKEN KADERE TERK: GUSTAVE DOMINICI	
DAVASI.....	133
SONUÇ.....	136
KAYNAKÇA.....	150

ÖN SÖZ

Good Samaritan yasalarını liberal düşünce perspektifinden inceleyen bu kitap, yüksek lisans tezimin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş hâlidir. Çalışmanın çıkış noktası yalnızca teorik bir meraktan değil, kamuoyunda geniş yankı uyandıran somut bir olaydan kaynaklanmaktadır. Kadir Şeker davası, bir yabancıya yardım etmek amacıyla müdahalede bulunan bir kişinin ağır cezai yaptırımla karşı karşıya kalması üzerinden, “yardım etmenin hukuki ve ahlaki sınırı nedir?” sorusunu zihnimde güçlü biçimde gündeme taşımıştır. Bu soru, çalışmanın entelektüel yolculuğunu başlatan temel saik olmuştur.

Good Samaritan, ihtiyaç hâlindeki kimselere yardım etme ve/veya durumu yetkililere bildirmekle ilgili yasadır. Yasanın içeriği ve öngördüğü yaptırımlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Teşvik edici nitelikteki *Good Samaritan* yasası gönüllü olarak kurtarıcı rolünü üstlenmiş kişileri olası hukuki risklere karşı korur. Zorlayıcı nitelikteki *Good Samaritan* yasası ise bireyleri yardım etmeye ya da durumu yetkililere bildirmeye zorlar. *Good Samaritan* yasaları, ilk bakışta insani ve ahlaki bir mesele gibi görünse de özünde bireysel özgürlük ile toplumsal yarar arasındaki gerilimi barındırmaktadır. Bir kimsenin zor durumda bulunan bir yabancıya yardım etmesi beklenmeli midir? Bu beklenti ahlaki bir çağrı olarak mı kalmalıdır, yoksa hukuki bir yükümlülüğe mi dönüştürülmelidir? Devlet, bireyin eylemsizliğini cezalandırma yetkisine sahip midir? Bu sorular, liberal düşüncenin temel ilkeleri olan özerklik, zarar ilkesi ve devlet müdahalesinin sınırlarıyla doğrudan ilişkilidir.

Bireylerin yardım ve bildirim yükümlülüklerini tanımlayan *Good Samaritan* yasalarını liberalizm perspektifinden inceleyen bu kitabın analitik

düzlemdeki ana amacı; etik, sosyolojik, hukuki ve siyasi açılardan sürekli biçimde değerlendirilmesi gereken bir konu olarak *Good Samaritan* yasalarına dayanak oluşturan etik ilkeler ile liberal etik ilkeleri karşılaştırmak; pratik düzlemdeki yan amacı, Kadir Şeker davası benzeri vakalara ışık tutarak liberal-etik düşünce için uygulamaya yönelik yeni alanlar açmaktır. *Good Samaritan* yasalarının teşvik edici veya zorlayıcı niteliğe sahip iki ana türü mevcuttur. Çalışmada birincil olarak mikro karşılaştırmalı hukuk yöntemi kullanılarak yasanın hangi hukuk sisteminde ne şekilde yer aldığı açıklanmıştır. Üç tür liberalizmi (klasik, modern ve liberteryen) temsil eden düşünürlerin eserleri retrospektif bakışla birincil ve ikincil kaynaklar kullanılarak incelenmiştir. Son olarak Kadir Şeker, Kitty Genovese, David Cash ve Gustave Dominici olmak üzere *Good Samaritan* vakası değerlendirilmiştir. Çalışmanın birinci hipotezi, Kıta Avrupası hukuk sisteminde yasanın Anglosakson hukuk sistemine nispeten katı sorumluluk ve cezadan oluşacağıdır. İkinci hipotez, klasik liberaller ve liberteryenlerin yasaya ilişkin olumsuz, modern liberallerin olumlu görüşte olacağı yönündedir. Çalışmada, klasik liberalizmi temsil eden düşünürlerden Locke, Smith, Hume, Mill, Bentham'ın teorilerinden hareketle yasayı onaylayabilecekleri ancak Bastiat'nın reddedebileceği; modern liberalizmi temsil eden Rawls ve Freeman'ın teorilerinin yasayla örtüştüğü; liberteryenizmi temsil eden ve bu yasayı reddeden Rothbard'ın bakış açısının aksine yine bir liberteryen olan Nozick'in düşüncelerinin yasayı destekleyebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın nihayetinde, hukuk sistemlerindeki yasanın durumuna ve liberal kısımları temsil eden düşünürlerin yaklaşımlarına ilişkin hipotezleri destekleyici deliller sunulmuştur ancak klasik liberallere ilişkin hipotez desteklenmemektedir.

Özetle, yardım etmenin ahlaki değeri ile yardım etmeye zorlamanın hukuki meşruiyeti arasındaki sınırı anlamaya yönelik bir arayış olan bu kitap, *Good Samaritan* yasaları, birey olma kapasitesi ile devletin müdahale yetkisi arasındaki hassas dengeyi görünür kılmaktadır. Kadir Şeker davası ile başlayan düşünsel sorgulama, liberalizmin içindeki kısımları ve bu kısımların hukuki sonuçlarını incelemeye evrilmiştir. Elinizdeki çalışma, bu sorgulamanın ürünüdür.

GİRİŞ

Samaritan, Filistin'in Samiriye bölgesinde yaşayan ve İsrailoğulları soyundan geldiklerini iddia eden bir topluluğun üyelerini ifade eder¹. Bu kavram etrafında şekillenen *Good Samaritan* anlatısı ise mağdur durumda karşılaştığı kişiye yardım eden iyi niyetli *Samaritan* üzerine kurulu İncil kaynaklı bir kıssaya dayanmaktadır. Kıssadan çıkarılan mesajla göre bireyler, mağdur ve ihtiyaç hâlindeki kişilerle karşılaştıklarında tıpkı *Samaritan* gibi kurtarıcı rol üstlenmelidir. Bu ahlaki öğretinin statüsü zamanla değişmiş, Aydınlanma Dönemi ile Avrupa devletleri nezdinde yasalaşarak² bireylere 'yardım yükümlülüğü' çerçevesinde bir vatandaşlık görevi olarak tanımlanmıştır. Bu kitapta ise *Good Samaritan* yasaları, liberalizmin birey-devlet ilişkisi ile ahlak kuralları ve hukuk kuralları arasındaki ayrımı temel alan siyaset teorisi tartışmaları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde *Good Samaritan* yasasının kökeni ile Anglosakson ve Kıta Avrupası hukuk sistemleri bağlamında yasanın içeriği ele alınmakta; ikinci bölümde *Good Samaritan* kavramı, etik ve liberalizm çerçevesinde tartışılmakta; üçüncü bölümde, liberal düşünürlerin etik yaklaşımlarından hareketle söz konusu yasalara ilişkin muhtemel çıkarımlar ortaya konulmakta ve bu çıkarımlar, *Samaritan* iki düşünür olan Malm ve Wellman'ın görüşleriyle karşılaştırılmakta; dördüncü bölümde ise Cash, Genovese, Şeker ve Dominici örnekleri üzerinden somut vakalar tartışılmaktadır.

1 Bağır, Muhammet Ali, "Samiriler: Köken Sorunu ve Günümüz İsrail Devleti'ndeki Yansımaları", Milet ve Nihal, C. 13, S. 2, 2016, s. 102.

2 Schiff, Damien, "Samaritans: Good, Bad and Ugly: A Comparative Law Analysis", Roger Williams University Law Review, C. 11, S. 1, 2005, s. 81-82.

Liberalizm, bireyi devlete karşı önceleyen bir kuramdır ve liberal gelenek içinde fayda ya da ödev etiğini savunan düşünürler bulunmaktadır. Bu düşünürler rıza, zor, zarar ve erdem gibi kavramları merkeze alarak liberal etik ve siyaset teorisini temellendirmektedir. Liberallerin öne çıkan etik görüşleri *Good Samaritan* yasasına yönelik bakış açılarını dair fikir elde etmeyi mümkün kılmaktadır. Bu doğrultuda liberal çerçevede konuşlanan bencillik ve özgecilik kavramları arasındaki ikilem, farklı dönemlerin liberal düşünürlerinin fikriyatları temelinde ele alınacaktır. Öte yandan ulusal hukuk sistemlerinin oluşma sürecine temel teşkil eden felsefi, tarihi ve etik etkenlerin incelenmesi yoluyla liberalizm ve *Good Samaritan* anlayışları arasında köprüler kurmak da mümkün görünmektedir. Dini öğretilere dayalı kültürün hem hukuk sistemlerini hem de fikri gelenekleri etkileyebilecek olduğu varsayımı hasebiyle liberalizm ve *Good Samaritan* anlayışı arasında olası uyum incelenmeye değer bulunmaktadır.

Çalışmada, mikro karşılaştırmalı hukuk yöntemi kullanılarak incelenen hukuk sistemleri, Anglosakson (ABD, Kanada, Avustralya, Birleşik Krallık, İrlanda) ve Kıta Avrupası (Fransa, İsviçre, İtalya, Almanya, Türkiye) olarak iki gruba ayrılmaktadır. İlk olarak, “*Anglosakson ülkelerdeki Good Samaritan yasaları Kıta Avrupası ülkelerine nispetle hafiftir, cezai yaptırımları daha sınırlıdır*” hipotezi doğrultusunda hukuk sistemlerine tabi ülkeler incelenmektedir. Ardından, retrospektif bir yaklaşımla ele alınan liberallerin eserlerinden edinilen çıkarımlar ışığında “*Klasik liberal ve liberteryen bakış açıları yasa ile uyumlu değildir, modern liberal düşünce ise yasayı destekler*” hipotezi sınanmaktadır. Liberal düşünürlerin etik eğilimleri, bu analizde kullanılan izin formatındaki verinin temel bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Son olarak yasa; David Cash, Kitty Genovese, Kadir Şeker ve Gustave Dominici olayları üzerinden tartışılmaktadır. Ayrıca meşru müdafaa ile *Good Samaritan* yasaları arasındaki olası bağlantı da bu bağlamda ele alınmaktadır. Buna karşılık kanun maddesi değişiklikleri, ülkelerde ya da eyaletlerde bulunan *Good Samaritan* yasasının teşvik edici ya da zorlayıcı biçimde düzenlenmesini etkileyen faktörler ile teolojik yaklaşımlar, çalışmanın kapsamı dışında bırakılmaktadır.

Günümüzde sadece din ile sınırlandırılabilen bir konu olmayan yarıdımlaşmaya dayalı kısas; hukuktur, kültürdür, siyasettir, felsefedir. Değişik disiplinlerden beslenen *Good Samaritan* yasaları kendi içinde çeşitlenmek-

tedir. Siyaset bilimi literatüründe *Good Samaritan* yasalarına odaklanan çalışmalar özelinde gözlemlenen boşluğun doldurulması, bu kitabın temel önemini teşkil etmektedir. Kitabın bir diğer katma değeri ise, *Good Samaritan* anlayışını liberal bir perspektifle yasalaştırmak ya da mevcut düzenlemeleri bu yönde uyarlamak isteyen politika yapıcılar için düşünsel bir çerçeve sunmasıdır. Bu bağlamda çalışma, yardım etme ya da etmeme yükümlülüğünün hukuki ve etik boyutlarına ilişkin tartışmaların derinleşmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GOOD SAMARITAN

GOOD SAMARITAN

Bu bölümde ilk olarak *Good Samaritan* yasasının kökeni ve mevcut anlamı açıklanmaktadır. Kitabın sınırları gereği *Good Samaritan*, teolojik yaklaşımlardan uzak bir çerçevede ele alınmakta; ardından yasaların mevcut anlamı üzerinden lehte ve aleyhte görüşlere yer verilerek konuya ilişkin literatür sunulmaktadır. Son olarak Anglosakson ve Kıta Avrupası hukuk sistemlerine tabi beş ülke, mikro karşılaştırmalı hukuk yöntemi aracılığıyla “*Good Samaritan* yasasının çeşitleri, sınırları, sorumluluk ve cezaları nelerdir?” sorusu çerçevesinde incelenmektedir.

1.1 GOOD SAMARITAN YASASININ KÖKENİ

²⁵“Bir Kutsal Yasa uzmanı İsa’yı denemek amacıyla gelip şöyle dedi: “Öğretmenim, sonsuz yaşamı miras almak için ne yapmalıyım?”

²⁶İsa ona, “Kutsal Yasa’da ne yazılmıştır?” diye sordu. “Orada ne okuyorsun?”

²⁷Adam şöyle karşılık verdi: “Tanrının Rab’bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün gücünle ve bütün aklınla seveceksin. Komşunu da kendin gibi seveceksin.”

²⁸İsa ona, “Doğru yanıt verdin” dedi. “Bunu yap ve yaşayacaksın.”

²⁹Oysa adam kendini haklı çıkarmak isteyerek İsa’ya, “Peki, komşum kim?” dedi.

³⁰İsa şöyle yanıt verdi: “Adamın biri Yeruşalim’den Eriha’ya inerken haydutların eline düştü. Onu soyup dövdüler, yarı ölü bırakıp gittiler. ³¹Bir rastlantı olarak o yoldan bir kâhin geçiyordu. Adamı görünce yolun öbür yanından geçip gitti. ³²Bir Levili de oraya varıp adamı görünce aynı şekilde geçip gitti. ³³O yoldan geçen bir Samiriyeli ise adamın bulunduğu yere gelip onu görünce, yüreği sızladı. ³⁴Adamın yanına gitti, yaralarının üzerine yağla şarap dökerek

sardı. Sonra adamı kendi hayvanına bindirip hana götürdü, onunla ilgilendi.

³⁵Ertesi gün iki dinar çıkararak hancıya verdi. ‘Ona iyi bak’ dedi, ‘Bundan fazla ne harcarsan, dönüşümde sana öderim.’

³⁶“Sence bu üç kişiden hangisi haydutlar arasına düşen adama komşu gibi davrandı?”

³⁷Yasa uzmanı, “Ona acıyıp yardım eden” dedi.

İsa, “Git, sen de öyle yap” dedi³.”

İsa’nın, çölde mağdur bir kişiyle karşılaşan ve ona yardım eden Samiriyeli’yi örnek göstererek, onun gibi davranılması hâlinde sonsuz yaşama erişilebileceğini öğütlediği kıssa, zaman içerisinde hukuki bir karşılık kazınarak kanunlaşmıştır⁴. Pufendorf’a göre eski Mısırlılar kurtarmaya ilişkin olarak bireylere genel bir yükümlülük atfetmişken Roma hukukunda mağduru kurtarmaya yönelik genel bir görev öngörülmemiştir. Hristiyan Avrupa geleneğinde ise hem Aziz Augustine hem de Aziz Thomas, ihtiyacı olan bir başkasına yardım etmeye dayanan ahlaki bir yükümlülüğün varlığını kabul etmişlerdir. İslam kaynaklarında ise yardım etme davranışı “ısar” kavramıyla açıklanagelmıştır⁵. Avrupa’da Aydınlanma sonrasında, kurtarmaya ilişkin ilk *Good Samaritan* yasası 1751 yılında Bavyera’da kabul edilmiş⁶ ve sonrasında bu yaklaşım zamanla küresel ölçekte yaygınlık kazanmıştır. Bu yasa bir yandan mağdur kişilere yardım etmeyi yükümlülük hâline getirirken diğer yandan yardım edenleri hukuk önünde korumayı amaçlamaktadır.

Good Samaritan başlangıçta dini bir metin olması sebebiyle deontolojinin bir alt başlığını oluşturan dini etik alanına girmektedir. Dini etikte ahlaki doğrular ya doğrudan yaratıcı iradeye ya da bu iradenin iletildiği kabul edilen yetkili dini figürlerin ifadelerine, başka bir deyişle vahye, dayandırılmaktadır. Bu çerçevede İsa’nın, inananlara muhtaç durumdaki bir kimseyle karşılaştıklarında ona yardım etmelerini öğütlemesi, yardım etme davranışını evrensel bir ahlaki yükümlülük olarak temellendirmektedir.

3 Luka İncili, 10: 25-37.

4 Ryan, Maurice, “Revisiting the Parable of the Good Samaritan”, *Studies in Christian-Jewish Relations*, C.16, S. 1, 2021, s. 1.

5 Gültekin, Mürşide & Özcan, Zeynep, “Kur’an Ayetleri Bağlamında Bir Değer Tahlili: Yardımseverlik”, *Mutalaa*, C. 1, S. 2, Aralık 2021, s. 189.

6 Schiff, “Samaritans...”, s. 81-82.

Bu nedenle *Good Samaritan* kıssası, hukuki bir düzenlemeye dönüşmeden önce, ahlaki yasa; başka bir ifadeyle doğal hak ve doğal hukuk anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilecek bir normatif zemin sunmaktadır.

Good Samaritan anlayışının, Aydınlanma süreciyle birlikte hukuki bir düzenleme hâline geldiği yukarıda belirtilen dönüşüm, dinî temelli bir ahlaki yükümlülüğün pozitif hukuk çerçevesinde yeniden tanımlanması olarak değerlendirilebilmektedir. Karanlık Çağ'dan Aydınlanma yoluyla kurtulmaya çabalayan Avrupa'da, *Good Samaritan* yasası din merkezli özelliğinin dışında, teleolojik etik bağlamında tartışılabilir bir nitelik de kazanmaktadır.

1.2 GOOD SAMARITAN YASASINA YÖNELİK TARTIŞMALAR

Good Samaritan yasası, zor durumda bulunan bir kişiye gönüllü olarak yardım eden kurtarıcıların, yardım sürecinde ortaya çıkabilecek olası bir “kötülük” nedeniyle dava edilmesini önlemeyi amaçlamaktadır. Bu yasanın temel hedefi toplumsal faydanın artırılmasıdır; zira bireyleri, bazı hataların hukuki sonuçlarından çekinmeden, yardıma muhtaç yabancılara yardım etmeye teşvik etmektedir. Bu çerçevede *Good Samaritan* yasası kapsamında kurtarıcı rolünü üstlenen kişi, elinden geldiği düzeyde yardım ettiği ve/veya eğitilmiş personelin müdahalesini talep ettiği sürece hukuki koruma altında sayılmaktadır. Bununla birlikte yardımın acil durum mahallinde verilmemesi ve kurtarıcının kurtarma faaliyeti karşılığında para veya herhangi bir ödül talep etmesi olmak üzere bu yasal korumanın iki istisnası bulunmaktadır. Bu sınırlamalara rağmen *Good Samaritan* yasası birçok hukuk sisteminde yaygın biçimde kabul görmüş olmakla birlikte, yasaya ilişkin normatif ve kuramsal yaklaşımlar konusunda tam bir uzlaşma sağlanmış değildir. Bu durum, söz konusu düzenlemenin etik ve hukuki temellerinin tartışılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede aşağıdaki alt başlıklarda, *Good Samaritan* yasasına ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler genel bir değerlendirme kapsamında ele alınmaktadır⁷.

1.2.1 Aleyhte Görüşler

Aleyhteki bir görüşe göre ceza hukuku ya da medeni hukuk tarafından tanınan özel bir ilişkinin varlığı dışında, yardıma ihtiyaç duyan bir kişiye

7 Linden, Allen M. “Rescuers And Good Samaritans”, *Alberta Law Review*, C. 34, S. 3, Mayıs 1971, s. 252.

karşı ihmalkâr davranış cezai sorumluluk kapsamında değerlendirilememektedir. X kişinin Y kişisine yemek vermemesi sonucunda Y kişinin ölmesi durumu diğerinin cinayetle* yargılanmasına neden olup olmayacağı sorunsalı etrafında çeşitli hukuki değerlendirmeler bulunmaktadır. Söz konusu değerlendirmelerde belirleyici olan, X ile Y arasında yasalarca tanınmış bir bakım veya gözetim yükümlülüğünün bulunup bulunmadığıdır. Nitekim X'in Y'ye karşı hukukten tanımlanmış bir yükümlülüğü bulunması hâlinde, ihmalkâr davranış cinayet kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu durum, Y'nin X'in küçük çocuğu olması ve yasalarca korunan bir geçim hakkına sahip bulunması ya da Y'nin yatağa bağımlı bir hasta olup X tarafından özel olarak bakılması hâllerinde ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık, Y ile X arasında hukukten tanınan bir ilişki bulunmaması durumunda, örneğin Y'nin bir dilenci, X'in ise yalnızca yoldan geçen bir kişi olması hâlinde, ihmalkâr davranış cinayet olarak nitelendirilmemektedir. Bu görüşe göre medeni ya da cezai sorumluluk ilişkileri dışında kalan ihmaller hukuki sorumluluk doğurmamaktadır⁸.

Aleyhteki başka bir görüşe göre *Good Samaritan* yasası neticesinde bireylere görev atfedilmesi suçla mücadelede ilerleme değil, aksine geriye doğru bir adım atma anlamına gelmektedir. Bu yaklaşıma göre bireylerin aktif müdahaleye teşvik edilmesi, kendi kendine yardımı esas alan ilkel bir düzene dönüş riskini beraberinde getirmekte; bu durum ise kolluk kuvvetlerinin varlığının ve meşruiyetinin sorgulanmasına, dolayısıyla hukuki düzenin zayıflamasına yol açmaktadı⁹. Oysa suçluların yakalanması ve bireylerin korunması, modern devletlerde kolluk kuvvetlerinin kurumsallaşmasıyla birlikte sistematik bir nitelik kazanmış; yurttaşların bireysel adalet ve güvenlik sağlama girişimleri bilinçli olarak hukuk düzeninin dışında bırakılmıştır. Bu nedenle söz konusu görüş, yardım yükümlülüğünün yasalaştırılmasının modern ceza hukukunun temel varsayımlarıyla bağdaşmadığını ileri sürmektedir.

* Linden "cinayet" olarak isimlendirse de "suç" ifadesini kullanmak daha yerinde olacaktır.

8 Macaulay, Thomas, "Notes On the Indian Penal Code (Note M - On Offences Against the Body)", Lady Travelyan (Ed.), The Works of Lord Macaulay içinde, New York 1894, 7. bs., s. 493-496.

9 Wenik, Jack, "Forcing the Bystander to Get Involved: A Case for a Statute Requiring Witnesses to Report Crime", The Yale Law Journal, C. 94, S. 7, 1985, s. 1795-1796.

Diğer bir aleyhteki görüş, lisanslı personel dışında kalan bireylerin polislik ya da sağlık alanlarında gerekli eğitim ve yetkinliğe sahip olmamaları üzerinden temellendirilmektedir. Bu yaklaşıma göre özel vasfı olmayan bireyler, acil durumlarda müdahalede bulunmaları hâlinde hem kendilerini hem de mağdur konumundaki kişiyi tehlikeye atma riski taşımaktadır. Yardım etme niyetiyle gerçekleştirilen ve yasaların zorunlu kıldığı bu tür müdahaleler durumu olduğundan daha kötü bir hâle getirebilmektedir¹⁰. Bu nedenle söz konusu görüş, yardım etme yükümlülüğünün sıradan yurttaşlara değil, gerekli bilgi ve beceriye sahip yetkin kişilere ait olması gerektiğini; yasalar aracılığıyla bireylerin yardıma zorlanmasının, karşılıklı yardıma dayalı toplumsal adaletin tesis edilmesini sağlayamayacağı ileri sürmektedir.

Başka bir aleyhteki görüşe göre yasaların bireyleri yardıma zorladığı durumlarda, yardım eden kişilerin bu davranışı gerçekten ahlaki gerekçelerle mi yoksa cezadan kaçınma korkusuyla mı gerçekleştirdiklerini ayırt etmek zorlaşmaktadır. Eylemlerin yasa zoru yerine gönüllü girişimler neticesinde gerçekleşmesi doğal olarak kişinin niyetinin bilinebilmesini, takdir edilebilmesini ve örnek alınabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede yasanın varlığı, ahlaki davranışı görünmez kılmaktadır¹¹. Başka bir deyişle, *Good Samaritan* yasası altruizmi (diğerkâmlık) belirsizleştirmektedir.

Son aleyhteki görüşe göre devletin görevlerinden biri güvenliği sağlamaktır ancak bir kimseyi diğerine yardım etmeye zorlamak bu görevler arasında değildir. Bu çerçevede, bir ihmali cezalandırmak, problemli görülmektedir; zira bu durum devletin yalnızca dışsal davranışları değil, bireyin eylemsizliğinin ardındaki ahlaki değerlendirmeleri ve niyetleri de yargılamasını gerektirmektedir¹². Bireyler ahlaki değerler konusunda birbirlerinden farklı olabildiklerinden, mutabakatın olmadığı çetrefil durumlarda devletin pozisyonuz kalması beklenmektedir. Örneğin, ebeveynlerin çocuklarını korumak için ahlaki bir yükümlülüğü olduğu konusunda toplumsal bir fikir birliği bulunmaktadır ve bu nedenle, buna karşılık gelen yasal bir görev hakkında herhangi bir hukuki tartışma yaşanmamaktadır ancak

10 Wenik, "Forcing...", s. 1796.

11 Hunt, Lester H., "An Argument Against A Legal Duty To Rescue", *Journal of Social Philosophy*, C. 26, S. 1, 1995, s. 19.

12 Epstein, Richard A., "A Theory of Strict Liability", *Journal of Legal Studie*, C. 2, 1973, s. 198.

Good Samaritan yasaları söz konusu olduğunda aynı durum geçerli değildir çünkü yasa, bireylerin iyilik yapıp yapmama yönündeki takdir alanını sınırlandırarak hatta belirleyerek bireysel özgürlükle çatışmaktadır.

1.2.2 Lehte Görüşler

Lehteki görüşlerden ilki, ceza hukukunun olumlu davranışları teşvik etmeyi ve olumsuz davranışları olabildiğince azaltmayı amaçladığı argümanı üzerine temellendirilmektedir. Bu doğrultuda, olumlu davranışları teşvik etmeyi hedefleyen ceza kanunlarının, caydırıcı etki yoluyla başarılı sonuçlar elde ettiği ileri sürülmektedir. Nitekim, çocuk istismarının yetkililere bildirilmesini zorunlu kılan düzenlemeler sonrasında vakaların ilgili mercilere iletilme oranında önemli bir artış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yasalar aracılığıyla bireyleri zararlı davranışlardan caydırmanın mümkün olduğu savunulmaktadır. Bunun yanı sıra ahlaki görevleri yansıtan yasaların eğitici bir niteliğe sahip olduğu da ileri sürülmektedir. Zira hukuk, belirli ölçüde ahlaki alanın bir yansıması olarak kabul edildiğinden, hukuki otoritenin ahlaki ilkeleri daha güçlü bir biçimde yerleştirdiği ve bu yönde bireyleri yönlendirdiği düşünülmektedir. Bu tür bir yönlendirmenin ise toplumun ahlaki ve sosyal gelişimine katkı sağladığı savunulmaktadır¹³.

Lehteki görüşlerden diğeri, hukuk ve ahlakın birbirinden kesin olarak ayrılamayacağı kabulü üzerine temellendirilmektedir. Örneğin, ceza hukukunun öldürmeyi, çalmayı ve tecavüzü yasaklaması, bireylerin zımnen kabul ettikleri ve kaynağını ahlaktan alan ve sezgisel olarak bildikleri doğruların bir sonucudur. Yardıma muhtaç kişilere yardım etme davranışı da benzer niteliktedir: Yasa sadece bu bilgilerin hatırlatıcısı ve yeri geldiğinde aksi davranıştan caydırmak suretiyle koruyucusudur. Son olarak yasanın ahlaki motivasyonu etkisizleştirdiği iddiası da yersizdir çünkü yasa hâlihazırda ahlaki motivasyonun yetersiz olduğu, yardımdan ve sorumluluktan kaçınıldığı durumlarda görünür olmaktadır. Yasanın amacı çeşitli sebeplerle yardım etmekten kaçınan kişileri yardım etmeye sevk etmek ve onu olası hukuki zararlar karşısında korumaktır¹⁴.

13 Antony, M. Honor, "Law, Morals and Rescue", James M. Ratcliffe (Ed.), *The Good Samaritan and the Law*, New York, 1966, s. 240.

14 Waldron, Jeremy, "Good Samaritans.", *Santa Clara Law Review*, C. 40, S. 4, 2000, s. 1064.

Başka bir lehteki görüş, yasanın var olduğu durumlarda kurtarma davranışının ahlaki ya da hukuki buyruklar neticesinde gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamanın zorluğuna dayanan eleştirinin yersiz olduğunu ifade etmektedir. Bu argümana göre yasa olmasaydı da bir davranışa kaynaklık eden niyeti kesin olarak bilmek mümkün değildir¹⁵. Nitekim, kurtarıcı, olay anında geçmişte yaşadığı bir deneyimi hatırlamış, çevresindekilerin takdirini kazanmayı arzulamış, başka bir sorumluluktan kaçmak için durumu bir fırsat olarak görmüş ya da mevcut işiyle kıyasladığında kurtarma eylemini maliyet bakımından daha elverişli bulmuş olabilir. Bunun yanı sıra vicdanına uygun davrandığı, karşısındaki kişinin bir insan olarak iyi bir yaşamı hak ettiğini düşündüğü ya da benzer bir olumsuzluğun kendisinin veya sevdiklerinin başına gelebileceğini hesaba kattığı için de yardım etmiş olması mümkündür. Bu çeşitlilik, yardım etme niyetinin tek bir ahlaki ya da normatif kaynağa indirgenemeyeceğini göstermektedir. Bu çerçevede, yapılan değerlendirmeler, salt olarak dini gerekçelerin bireyin yardım etme niyetini belirleyici biçimde olumlu etkilediği sonucunu desteklememektedir¹⁶. Buna karşılık, yardım kararını vermede en güçlü faktörün, kurtarıcı olması beklenen kişinin o esnada başka bir işle meşgul olup olmaması ve varsa bu işin ne derece acil olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, bireyleri yardıma sevk eden güdünün ahlaki niteliğinin (erdem ve iyilik), çoğu durumda dünyevi işlerin çekiciliğinden daha baskın olmadığı savunulmaktadır. Bu bakımdan yasanın var olması, altruist amaçlarla yardım eden ve edecek olan kimseleri etkilememekle beraber acelesi olması sebebiyle yardım etmekten kaçınan kimseleri kurtarıcı rol üstlenmeye zorlayarak fayda üretme potansiyeline sahip görünmektedir.

Son lehteki görüşe göre bireysel hakların savunulması konusunda özel bir yere sahip olduğu kabul edilen ABD'nin kültürel geçmişinde *Good Samaritan* yasalarıyla özgürlük arasında kayda değer bir çelişki olmadığına dair emareler bulunmaktadır. Yasanın izlerini, Amerikan geleneğinde ve siyasi tarihinde (Jeffersoncu) bulmak mümkün görünmektedir. Söz konu-

15 Waldron, "Good samaritans.", s. 1065.

16 Darley, John M. & Batson, Daniel, "From Jerusalem to Jericho: A study of Situational and Dispositional Variables in Helping Behavior", *Journal of Personality and Social Psychology*, C. 27, S. 1, 1973, s. 100-108.

su yasa, temelde, yargı sürecinde jürinin topluma hizmet etme görevinden pek farklı sayılmamaktadır. Ortak noktaları, iyi durumda olan vatandaşların kendi çıkarlarından da öte kararlar vermeleri (jüri üyesinin orada bulunması bazı durumlarda bireysel ihtiyaç ve çıkarlarla çatışabilir ve buna rağmen orada bulunmalıdır) ve topluma yatırım yapmaları olarak ifade edilebilmektedir¹⁷. Başka bir deyişle, vatandaşların jüri tarafından yargılanma hakkı bulunmaktadır ve jüri üyeleri sanık pozisyonundaki bireyin hakkını korumak amacıyla mahkemeye katılım göstermekle mükelleftir aksi hâlde katılım göstermeyen jüri üyesi cezalandırılmaktadır. Bu türden bir toplumsal katılım, sivil karşılıklılığın bir tezahürü olarak öne çıkmaktadır. Katılım göstermeyen jüri üyesinin cezalandırılması, yardım ya da bildirimde bulunmayan tanığın cezalandırılmasıyla benzeştirilebilmektedir. Her ikisinde de amaç, diğer bireylerin iyiliğidir. Bir diğer görüş ise her yeni yasanın hem özgürlüğü kısıtlamasının doğal olduğu hem de suistimale açık olmasına rağmen gerekli olduğu yönündedir. Önemli olan, yasanın uygulanmasından elde edilecek faydanın maliyetinden daha fazla olmasıdır¹⁸.

1.3 KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA GOOD SAMARITAN ANALİZİ

Karşılaştırmalı hukuk yöntemi, makro ve mikro düzeyde ele alınmaktadır. Mikro karşılaştırmalı hukuk yöntemi, belirli bir hukuk kuralının farklı hukuk sistemlerindeki görünümünü ve uygulanış biçimini çözümlemeye yönelik analizleri ifade etmektedir¹⁹. Bu bağlamda, bölgeler arasındaki kural farklılıklarına dayanan çeşitli hukuk sistemleri bulunmaktadır²⁰. Modern Batı dünyası özelinde hukuk anlayışı iki ana coğrafi grup altında sınıflandırılabilir: Anglosakson Hukuku ve Kıta Avrupası Hukuku. Bu bölümde *Good Samaritan* yasasının söz konusu iki hukuk sistemi içindeki yeri

17 Armstrong, Margalynne, “Can Good Samaritan Laws Fit into the United States Legal/ Political Framework?: A Brief Response to Elspeth Farmer, Joshua Dressier, and Marc Franklin”, Santa Clara Law Review, C. 40, S. 4, 2000, s. 1027-1031.

18 Ridolfi, Kathleen M., “Law, Ethics, and the Good Samaritan: Should There Be a Duty to Rescue?”, Santa Clara Law Review, C. 40, S. 4, 2000, s. 967.

19 Özsunay, Ergun, “Karşılaştırmalı Hukukun Çeşitli Görünümleri”, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 10, S. 13, 1976, s. 6.

20 Basedow, Jürgen, “Karşılaştırmalı Hukuk ve Kullanıcıları”, (Çev.), Kurtulan, Gökçe, Journal of Istanbul University Law Faculty, C. 74, S. 2, 206, s. 887.

mikro karşılaştırmalı hukuk yöntemiyle incelenmektedir²¹. İncelemenin sonucunda yasaya dair tüm liberal kırılımlarla uyumlu, ortak bir “meta-liberal” bakış açısının mümkün olup olmadığı tartışılmaktadır.

1.3.1 Anglosakson Hukuk Sistemi

Anglosakson hukuk sisteminin merkezinde farklı iki uygulama bulunmaktadır. *Case Law (Emsal Hukuku)*, yargıcın görüşünden doğan kural değerindeki sonuçlardan (içtihat) oluşmakta; *Statutory Law (Yazılı Hukuk)* ise yasa koyucu tarafından oluşturulmuş yazılı kuralları (kanunlar) ifade etmektedir. *Case Law*, farklı ama birinin diğerini tamamladığı iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan ve Anglosakson hukuk sisteminin gelişim sürecinde ortaya çıkan *common law*, tarihsel olarak yargıcın içtihatları öncesinde kralın uyusmazlıkları çözmeye dair hükmünü ifade eden bir yapı olarak tanımlanmaktadır. İkincisi olan *equity law* ise kral adına hükümlerde bulunabilen mahkemeleri ifade etmektedir. Bu iki yapı arasında bir çelişki bulunmamaktadır aksine *equity law*, *common law*’un katı uygulamalarını yumuşatan ve eksik yönlerini gideren bir işleve sahiptir. Nitekim bu tamamlayıcı yapının kurumsallaşması sürecinde Birleşik Krallık’taki 1873 tarihli Yargı Kanunu uyarınca, *common law* ve *equity law* konularına bakan ayrı mahkeme türleri birleştirilmiştir²². Bu tarihsel ve kurumsal çerçeve içinde Anglosakson hukuku, tek bir otoritenin değil, çoğulcu bir yapının, başka bir ifadeyle halk egemenliğinin ön planda olduğu bir sistem olarak şekillenmiştir. Bu hukuk sisteminde açıkça yasaklanmamış her davranış hukuka uygun kabul edilmekte; genel ilke olarak özgürlük esas alınmaktadır²³.

Good Samaritan yasası Anglosakson hukuk sistemindeki ülkelerin çoğunluğunda sadece teşvik edici niteliktedir. “Bireyci” ideoloji, muhtaç biriyle karşılaşan bireyleri herhangi bir yardıma zorlamamaktadır, yardım etme kararını bireylerin hür vicdanına bırakmaktadır ancak yardımı da teşvik

21 Yılmaz, Erkam, “Yardım veya Bildirim Yükümlülüğünün Yerine Getirilmemesi Suçu (TCK M. 98)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2019.

22 Güveyi, Nazmiye, “Anglo-Sakson Hukuk Sistemi ve Kara Avrupası Hukuk Sistemi Boyutuyla Ekonomik İdare Hukuku Üzerine Bazı Düşünceler”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 21, S. 1, 2017, s. 100-102.

23 Butler, Eamonn, “Klasik Liberalizm: Bir El Kitabı”, (Çev.), Akçiçek, Arda, Ankara, 2018, s. 34.

etmektedir. Bu düzenlemeler, ilk bakışta yalnızca gönüllü olarak yardım eden kişileri hukuki açıdan koruyan, dar kapsamlı normlar olarak değerlendirilmeye açıktır ancak böyle bir okuma eksik kalmaktadır. Zira bu yasaların dolaylı olarak koruduğu asıl grup, herhangi bir anda yardıma muhtaç duruma düşebilecek olan tüm bireylerdir. Özcü olmayan bir perspektiften bakıldığında bireylerin toplumsal yaşam içinde sabit roller üstlenmediği; her insanın öngörülemez bir anda hem kurtarıcı hem de mağdur konumunda bulunabileceği açıktır. Bu nedenle *Good Samaritan* yasalarını, yalnızca belirli bir meslek grubunu ya da gönüllü yardım faaliyetinde bulunan sınırlı bir kesimi ilgilendiren düzenlemeler olarak görmek isabetli değildir aksine bu yasalar, toplumsal dayanışmayı ve karşılıklı kırılganlık bilincini kurumsallaştırıp toplumun tamamına yönelik koruyucu bir normatif çerçeve sunmaktadır.

1.3.1.1 Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nin tüm eyaletlerinde *Good Samaritan* yasaları bulunmaktadır²⁴. Yasanın detayları eyaletten eyalete değişiklik göstermektedir. Elli eyaleti ayrı ayrı incelemenin kitabın ana amacına bire bir örtüşür şekilde katkı sağlamayacağı düşünüldüğünden, 5 eyaletin incelenmesi yeterli görülmektedir.

California'nın "Sağlık ve Güvenlik" başlıklı kanunun § 1799.102²⁵ sayılı maddesine göre gönüllülük saikiyle acil durum mahallinde acil tıbbi ya da tıbbi olmayan bakım sağlayarak kurtarıcı rol üstlenen kimseler, etrafta tıbbi hizmet sağlayan merkezlerin olmaması durumunda herhangi bir eylem ya da ihmalden kaynaklanan zarardan sorumlu tutulmamaktadır. Sıradan vatandaşlar için sorumluluk ancak ağır ihmal ve kasıtlı suistimal gerekçeyle geçerli olabilmektedir. Tematik lisanslı personel (acil durum personeli, tıbbi eğitilmişler, kolluk kuvvetleri...) ise herhangi bir diğer yasayla çelişecek

24 Adusumalli, Jayant, Benkhadra Khalid & Murad Mohammad H., "Good Samaritan Laws and Graduate Medical Education: a Tristate Survey", Mayo Clinic Proceeding Innovations Quality & Outcomes, C. 2, S. 4, 2018, s. 336.

25 California Legislative Information, "Health And Safety Code – Hsc Division 2.5. Emergency Medical Services [1797 - 1863], Liability Limitation [1799.100 - 1799.115]", 1990. https://leginfo.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?lawCode=HSC§ionNum=1799.102 (Erişim Tarihi: 26.05.2022).

şekilde sorumluluktan muaf değildir. § 1799.108²⁶ sayılı kanun maddesine göre ise bu personel ağır fiiller ve ihmaller neticesinde zarardan sorumlu tutulabilmektedir.

Massachusetts'in "Genel Kanunlar 1. Kısım Hükümet Yönetimi" 112. Bölüm başlıklı § 12V sayılı kanun maddesine göre iyi niyet saikiyle kardi-yopulmoner resüsitasyon (kalp masajı) veya defibrilasyon (kalbe şok etkisi niteliğinde elektrik akımı veren cihazın kullanımı -gelişmiş ülkelerin toplu taşıma araçlarında dahi bulunmaktadır-) gibi acil bakımlar dahil olmak üzere kurtarıcı rol üstlenen kimse, ağır ihmal veya kasıtlı ve kasıtsız suistimal dışında doğabilecek zararlardan sorumlu değildir.

Minnesota'nın "Good Samaritan" başlıklı § 604A.01²⁷ sayılı kanun maddesine göre acil durum mahallinde bulunan ve herhangi birinin fiziksel zarara maruz kaldığını gören ve bilen kişi, makul ölçüde yardım sunmakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyen kimse, küçük kabahatten sorumlu tutulmaktadır. Minnesota eyaletinde küçük kabahat niteliğindeki fiiller bakımından bireyler 300 ABD dolarına kadar parasal yaptırıma tabi tutulabilmektedir²⁸. Yardım, tıbbi personel veya kolluk kuvvetlerinden yardım almayı ve onlara bildirmeyi içerebilir. Gönüllü olarak kurtarıcı rol üstlenen kişi, kasten zarar verici ve/veya gayriahlaki bir biçimde hareket etmedikçe doğabilecek olası zarardan sorumlu tutulmamaktadır. Acil durum mahallî, tıbbi destek sağlayan tesislerin ve ofislerin sınırları dışında olmalıdır.

Washington Eyaleti'nin "Medeni Hukuk" başlıklı § 4.24.30029 sayılı kanun maddesine göre gönüllü olarak (kazanç beklentisi olmaksızın) kurtarıcı rol üstlenmiş kimseler, yardıma muhtaç kişiye acil durum veya acil hizmet yardımı ederken ya da onu bir tıbbi hizmet merkezine taşıırken ağır ihmal veya

26 California Legislative Information, "Health And Safety Code – Hsc Division 2.5. Emergency Medical Services [1797 - 1863], Liability Limitation [1799.100 - 1799.115]", 1990. https://leginfo.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?lawCode=HSC§ionNum=1799.108 (Erişim Tarihi: 26.05.2022).

27 Minnesota Legislature, "2025 Minnesota Statutes, 604a.01 Good Samaritan Law", 2025. <https://www.revisor.mn.gov/statutes/cite/604a.01> (Erişim Tarihi: 26.05.2022).

28 Minnesota Legislature, "2025 Minnesota Statutes, 609.02 Definitions", 2025., <https://www.revisor.mn.gov/statutes/cite/609.02> (Erişim Tarihi: 26.05.2022).

29 Washington State Department of Health, "Good Samaritan Statutes", (t.y.). <https://doh.wa.gov/sites/default/files/legacy/Documents/2900//goodsam.pdf?uid=625e4ff541974> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

kasıtlı suistimal dışında olası zararlı eylemden sorumlu tutulamamaktadır. Yardım sırasında acil bakım için tazminat alan ya da almayı bekleyen kimseler korunmanın dışında sayılmaktadır. § 4.24.310³⁰ sayılı kanun maddesinde tazminat, acil durum ve acil hizmet ifadeleri tanımlanmıştır. Tazminat; nominal ödemeleri, harcamaların iadesi, emeklilik yardımları, yarı zamanlı ödemeleri içermemektedir. Acil bakım, acil tıbbi müdahaleye ihtiyacı olan kimselere yapılan bakım ve ilk yardım anlamına gelmektedir. Acil durum, acil müdahale gerektiren kaza durumlarını, beklenmedik olayları ifade etmektedir.

Wisconsin'in "Statü Suçları" başlıklı § 940.34³¹ sayılı kanun maddesi, fiziksel zarara maruz kalan bir mağduru gören kimseye, yardım etme ya da durumu yetkililere bildirme görevi yüklemektedir. Bu zorunlu görevi gerçekleştirmeyen kişilere § 939.51³² sayılı kanun maddesine göre 30 güne varan hapis cezası ve/veya 500 dolara kadar varan para cezası uygulanmaktadır.

1.3.1.2 Kanada

Kanada'da Quebec hariç tüm eyaletlerde *Good Samaritan* yasası mevcuttur. Yasanın Kanada versiyonu kurtarıcı rol üstlenen kişiyi olası zararlardan koruması gerekçesiyle teşvik edici niteliktedir.

Ontario Eyaleti'nin "Good Samaritan" yasasına³³ göre gönüllü olarak kurtarıcı rol üstlenen kişi tazminat ve ödül beklentisi olmaksızın yardımda bulunduysa eylemden doğabilecek muhtemel zararlardan sorumlu değildir. Buna ek olarak zararın kişinin ihmalden doğmaması gerekmektedir. Kurtarıcının tazminat beklemiyor olması temel şartlardandır ancak yardım ederken yapılan harcamaların iadesi bu kapsamda değildir.

30 Washington State Legislature, "RCW 4.24.310: Persons rendering emergency care or transportation—Definitions", (t.y.). <https://app.leg.wa.gov/rcw/default.aspx?cite=4.24.310> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

31 Wisconsin Legislature, "Wisconsin Statutes Crimes (Ch. 938 to 951) § 940.34, Duty to aid victim or report crime", 2025. <https://codes.findlaw.com/wi/crimes-ch-938-to-951/wi-st-940-34.html> (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

32 Wisconsin Legislature, "Wisconsin Statutes Crimes (Ch. 938 to 951) § 939.51, Classification of misdemeanors", 2025. <https://codes.findlaw.com/wi/crimes-ch-938-to-951/wi-st-939-51.html> (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

33 Ontario, "Good Samaritan Act", 2001. <https://www.ontario.ca/laws/statute/01g02> (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

British Columbia'nın "Good Samaritan" yasasına³⁴ göre acil bir durum mahallinde kurtarıcı rol üstlenerek acil tıbbi hizmet veya yardım sağlayan kişiler, ağır ihmal hâlleri dışında, meydana gelen yaralanma veya ölüm gibi zararlardan dolayı sorumlu tutulmamaktadır. Bununla birlikte, yardım faaliyeti kazanç elde etme amacıyla gerçekleştirilmişse, söz konusu hukuki koruma uygulanmamaktadır.

Alberta'daki "Acil Tıbbi Yardım"³⁵ başlıklı yasaya göre gönüllü olarak yardım etmeye karar veren bir kişi, acil durum mahallinde yardım sağladığı sırada veya mağduru bir tıbbi tesise ulaştırmaya çalışırken meydana gelen yaralanma ya da ölümlerden, ağır ihmal bulunmadıkça, sorumlu tutulmamaktadır.

Nova Scotia'da ve New Brunswick'te bulunan "Gönüllü Hizmetler"³⁶ başlıklı yasayla *Good Samaritan* düzenlemeleri yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre hasta, yaralı veya bilinçsiz bir kimseyle karşılaşarak ona herhangi bir yardım ya da hizmet sunan gönüllüler, ağır ihmal hâlleri dışında ortaya çıkabilecek zararlardan dolayı hukuki sorumluluk altına girmemektedir.

Quebec İnsan Hakları ve Özgürlük Şartına³⁷ göre ise hayatı tehlike altında bulunan herkesin yardım alma hakkı vardır. Bu kapsamda, tehlike altında bulunan bir kişiyle karşılaşan herkesin, bizzat yardım etmek veya yardım çağırarak yönünde bir yükümlülüğü bulunmaktadır ancak bu yükümlülük, geçerli bir mazeretin varlığı hâlinde ya da yardımın, yardım eden kişi veya üçüncü kişiler açısından ciddi bir tehlike oluşturmaması durumunda ortadan kalkmaktadır.

34 Legislative Assembly of British Columbia, "Good Samaritan Act (RSBC 1996, c. 172)", 1996. https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/oo_96172_01 (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

35 Alberta, "Emergency Medical Aid Act". 2009. https://www.qp.alberta.ca/1266.cfm?page=E07.cfm&leg_type=Acts&isbncn=9780779747214&display=html (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

36 Government of New Brunswick, "Volunteer Emergency Aid Act", 2016. <https://www2.gnb.ca/content/dam/gnb/Departments/ag-pg/PDF/ActsLois/2016/Chap-17.pdf> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

37 Quebec, "İnsan Hakları ve Özgürlükler Sözleşmesi-C-12", (t.y.). <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/en/document/cs/C-12> (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

1.3.1.3 Avustralya

Yeni Güney Wales'te bulunan “Medeni Hukuk”un 57. Bölüm’e³⁸ göre kurtarıcı rol üstlenen bir kişi, yaralanmış veya yaralanma riski altında bulunan bir kimseye acil bir durumda yardım sağlaması hâlinde hukuki sorumluluktan muaf tutulmaktadır ancak bu dokunulmazlık yalnızca acil durumun varlığı koşuluna bağlıdır. Yardım faaliyetinin üçüncü kişiler açısından tehlike yaratma potansiyeli taşıdığı durumlarda ise korumanın uygulanıp uygulanmayacağı açık biçimde düzenlenmemiştir. Söz konusu koruma rejimi, bireylerin birbirlerine yardım etmelerini teşvik etmenin yanı sıra bireyin toplum yararına faaliyetlerde bulunmasını da desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, iyi niyete dayalı topluluk çalışmalarını yürüten gönüllüler, bu faaliyetler sırasında ortaya çıkabilecek zararlardan sorumlu tutulmamaktadır. Bununla birlikte, bu tür uyuşmazlıklarda davanın tarafı yalnızca tüzel kişiler olabilmektedir.

Güney Avustralya’da bulunan “Good Samaritans”³⁹ başlıklı yasaya göre yasa uyarınca kurtarıcı, herhangi bir karşılık beklemezsizin acil durumlarda mağdur tarafa yardım eden ya da durumu yetkili mercilere bildiren kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu kişiler, ağır ihmal bulunmadıkça, yardım faaliyetinden doğabilecek zararlardan sorumlu tutulmamaktadır ancak söz konusu sorumsuzluk hâli, üçüncü kişilere ait motorlu taşıt sigortaları kapsamında doğan sorumluluklar bakımından geçerli değildir.

Queensland’da bulunan Medeni Hukukun 1995 tarihli “Kanun Reformu Yasası” Bölüm 16’ya⁴⁰ göre lisanslı personel dâhil olmak üzere kurtarıcı rol üstlenen bireyler, ağır ihmal söz konusu olmadıkça mağdura yardım sağlarken ortaya çıkabilecek zararlardan sorumlu değildir. Bu koruma, mağdurun bir sağlık kuruluşuna ulaştırılmasına yönelik faaliyetleri de kapsamaktadır.

38 United Kingdom Parliament, “Civil Liability Act 2018”, Wales, 2018. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/29/section/6/wales/enacted> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

39 South Australian Bills, “Good Samaritans (Limitation Of Liability) Bill 2002”, Güney Avustralya, 1995. <http://classic.austlii.edu.au/au/legis/sa/bill/gsolb2002394/> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

40 Queensland, “Civil Liability Act 2003”, 2003. <https://www.legislation.qld.gov.au/view/pdf/inforce/current/act-2003-016> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

Avustralya Başkent Bölgesinde bulunan “Medeni Hukuk” Bölüm 2.1 ve 2.2⁴¹ uyarınca, yaralanmış veya yaralanma ihtimali bulunan bireylere yardım eden kurtarıcılar, meydana gelebilecek zararlardan sorumlu tutulmamaktadır. Bu kapsamda sağlanan yardım, yetkililere bildirimde bulunmayı ve mağdurun tıbbi destek birimlerine ulaştırılmasını da içermektedir. Kurtarıcılara tanınan bu koruma hem lisanslı personel hem de topluluk yararına faaliyet yürüten kişiler bakımından geçerlidir.

Kuzey Bölge “Ceza Kanunu” Bölüm 2/155’e⁴² göre acil yardıma ihtiyaç duyan bir kişiyle karşılaşmasına rağmen herhangi bir yardımda bulunmayan kimseler hukuki sorumluluk altına girmektedir. Bu düzenleme kapsamında, söz konusu yükümlülüğün ihlali hâlinde yedi yıla kadar özgürlüğü bağlayıcı yaptırım öngörülmektedir. Buna karşılık, Batı Bölgesi ve Tazmanya’da acil durumlarda yardım etme yükümlülüğünü açık biçimde düzenleyen özel bir yasal çerçeve bulunmamaktadır.

1.3.1.4 Birleşik Krallık

Good Samaritan yasası, Birleşik Krallık’ta yalnızca İngiltere ve Galler’de bulunmaktadır⁴³. Burada, özel sebeplerin (sözleşme, kanun, gönüllülük) yokluğunda yardım ya da bildirim yükümlülüğü bulunmamaktadır⁴⁴.

“Sosyal Eylem, Sorumluluk ve Kahramanlık”⁴⁵ başlıklı yasanın 3. bölümüne göre mahkemelerin önüne gelen uyuşmazlıklarda dikkate alınması gereken iki temel husus bulunmaktadır. İlk olarak sanığın iddia edilen ih-

41 Australian Capital Territory Legislative Assembly, “Civil Law (Wrongs) Act 2002”, 2002. <https://www.legislation.act.gov.au/View/a/2002-40/current/html/2002-40.html> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

42 South Australian Bills, “Good Samaritans (Limitation Of Liability) Bill 2002”, Güney Avustralya. 1995. <https://policehumanrightsresources.org/content/uploads/2016/07/Northern-Territory-Criminal-Code-Act-2013.pdf?x96812> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

43 United Kingdom Parliament, “Social Action, Responsibility and Heroism Act 2015”, 2015. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/3/enacted> (Erişim Tarihi: 18.03.2022); Yılmaz, “Yardım veya Bildirim Yükümlülüğünün... (TCK M. 98)”, s. 40.

44 SaveLIFE Foundation., “Other Jurisdictions People’s Republic of China, England and Wales”, *Good Samaritan Laws A Comparative Study of Laws That Protect First Responders Who Assist Accident Victims*, 2014, s. 36.

45 United Kingdom, “Social Action...”, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/3/enacted> (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

mal veya yasal yükümlülüğün ihlali sırasında başkalarının güvenliğini ya da meşru çıkarlarını koruma amacıyla hareket edip etmediği değerlendirilmelidir. İkinci olarak ise kurtarıcı rol üstlenen kişinin, acil bir durum karşısında kahramanca bir tutum sergileyip sergilemediği göz önünde bulundurulmalıdır.

Gönüllü olarak kurtarıcı rol üstlenen bir kişi, yardım sağladığı bireyin sağlık durumunun beklenenden daha kötüye gitmesi hâlinde, yalnızca müdahale öncesinde mevcut olan ilk olumsuz durumla sınırlı bir sorumluluk taşımaktadır. Zira kurtarıcı müdahale gerçekleşmemiş olsaydı mağdurun zarar görmeye devam edeceği açıktır. Bu bağlamda kurtarıcı eylem bulunmadığı takdirde mağdurun durumunda bir iyileşme meydana gelmeyecek; dolayısıyla kurtarıcının hukuki sorumluluğu, nedensellik zinciri bakımından yalnızca başlangıçtaki durumla sınırlı kalacaktır⁴⁶.

1.3.1.5 İrlanda

İrlanda Medeni Hukukunun “Good Samaritan, Gönüllüler ve Gönüllü Kuruluşların İhmali Sorumluluğu” başlıklı kanunun § 51⁴⁷ numaralı maddesine göre *Good Samaritan*, herhangi bir ödül veya karşılık beklentisi olmaksızın acil bir durumda karşılaştığı kişiye yardım eden ya da durumu yetkili mercilere bildiren kişiyi ifade etmektedir. Söz konusu düzenleme uyarınca, kurtarıcı rol üstlenen kişi, yardım faaliyeti sırasında ortaya çıkabilecek zararlardan kural olarak sorumlu tutulmamaktadır ancak bu genel kuralın istisnası olarak kötü niyet veya ağır ihmal hâllerinde sorumluluk doğabilmektedir. Ayrıca bu yasa, herhangi bir başka kanunun yardımıyla yükümlü kıldığı kişileri kapsamamaktadır.

1.3.2 Kıta Avrupası Hukuk Sistemi

Kıta Avrupası hukuk sisteminin kökenleri Roma Hukuku’na dayandırılmaktadır. Roma Hukuku’nun belirgin özellikleri arasında hukukun din

46 SaveLIFE, “Other...”, s. 37.

47 Electronic Irish Statute Book (eISB), “Civil Law (Miscellaneous Provisions) Act 2011”, 2011. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2011/act/23/section/4/enacted/en/html> (Erişim Tarihi: 21.03.2022).

ve siyasetle iç içe geçmiş bir yapı arz etmesi ve geleneksel normlara güçlü biçimde bağlı olması yer almaktadır. Bu tarihsel mirasın etkisiyle Kıta Avrupası hukuk sistemi, soyut ve genel nitelikli normlardan oluşmakta; ayrıntılı düzenlemelerden ziyade genel kurallar aracılığıyla hukuki ilişkileri yapılandırmaktadır. Sistematiklik ve normatif bütünlük, bu hukuk geleneğinin ayırt edici özelliklerindendir.

Kıta Avrupası hukuk sistemine tabi ülkelerde, bireylerin muhtaç durumda bulunan kimselere yardım etmeleri çoğu zaman hukuki bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda *Good Samaritan* düzenlemeleri, Anglosakson hukuk sisteminden farklı olarak gönüllülüğe dayalı bir koruma rejimi olmaktan ziyade zorlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Yardım etme yükümlülüğü, bireysel vicdan alanına bırakılmamış; aksine hukuki normlar aracılığıyla güvence altına alınmıştır. Bu yönüyle Kıta Avrupası yaklaşımı, toplumsal dayanışmayı bireysel tercihin ötesine taşıyan ve hukukun normatif belirleyiciliğini öne çıkaran bir model sunmaktadır.

1.3.2.1 Fransa

Fransız Ceza Kanunundaki § 223-6[2] numaralı maddeye göre bir kimse, tehlike altındaki bir kişiyi, kendi veya üçüncü şahıslar için herhangi bir risk oluşturmaksızın kurtarabileceği hâlde kurtarma girişiminde bulunmadıysa €75,000 para cezası ya da 5 yıl hapis cezası talebiyle yargılanabilmektedir.

Fransa’da yardım konusunda ihmali davranışların cezalandırılmasının yanı sıra yardımı engellemek de cezanın konusudur. § 223-5 numaralı maddeye göre bir kimseyi tehlikeden kurtarmak ya da güvenliği tehdit eden doğal afetlerle ilgili mücadele etmek amacıyla yapılan yardımın gelmesini kasten engelleyen kişi, €100,000 para cezası ya da 7 yıl; § 223-7 numaralı maddeye göre ise yardım etmeyen kişi €30,000 para cezası ya da 2 yıl hapis cezası talebiyle yargılanmaktadır.

1.3.2.2 İsviçre

İsviçre Ceza Kanunun § 128. maddesine göre tehlike altındaki kimseye makul bir yardımda bulunmayan ya da üçüncü şahıslardan gelen yardım engelleyen bir kişi para cezası veya 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanmaktadır.

1.3.2.3 İtalya

İtalya Ceza Kanunu § 593 numaralı maddeye göre her kim 10 yaşından küçük bir çocukla veya herhangi bir nedenle yardıma muhtaç ya da terk edilmiş biriyle karşılaşrsa ona yardım etmek ya da durumu ilgili kuruma bildirmekle yükümlüdür. Aksi hâlde 600,000 € para cezası veya 3 aya kadar hapis cezasıyla yargılanabilmektedir. Bu ceza, yardıma muhtaç kişinin ihmal sonucunda yaralanması durumunda artırılır; ölüm durumunda ise ceza iki katına çıkartılır.

1.3.2.4 Almanya

Alman Ceza Kanunu § 323-c⁴⁸ numaralı maddeye göre kaza, ortak tehlike veya ihtiyaç durumunda muhtaç bir kişiyle karşılaşan bir kişi, kendisinden beklenen makul yardımı maliyeti düşük olmasına rağmen sağlamıyorsa, para cezası veya 1 yıldan fazla olmamak üzere hapis cezasıyla cezalandırılabilmektedir. Aynı zamanda bu ceza, yardım etmek isteyeniyi engelleyen için de geçerlidir.

1.3.2.5 Türkiye

Türk Ceza Kanunu Yardım ve Bildirim Yükümlülüğünün Yerine Getirilmemesi Suçu⁴⁹ başlıklı 98 sayılı maddeye göre kendini idare edemeyen bir kimseye yardım edebilecek olduğu hâlde yardımda bulunmayan veya durumu ilgililere bildirmeyen kişiler adli para ya da 1 yıla kadar hapisle cezalandırılabilir. Yardım ve bildirim yükümlülüğünün ihlali durumunda kişi ölürse hapis cezası 3 yıla kadar yükselmektedir.

1.3.3 Genel Çıkarımlar

Anglosakson hukuk geleneği içinde belirgin olan bireyci kültürel damar, devleti çoğu zaman gerekli fakat sınırlandırılması gereken bir olgu olarak konumlandırmaktadır. Bu anlayışa göre devletin toplumsal ve bireysel alan-

48 OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), “German Criminal Code (Strafgesetzbuch)”, Almanya, (t.y.). https://www.legislationline.org/download/id/10003/file/GERM_CC_en.pdf (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

49 T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, “Türk Ceza Kanunu”, Türkiye, 2004. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 21.03.2022).

lara müdahalesi ne ölçüde azalırsa, özgürlük alanı o ölçüde genişlemektedir. Bu yaklaşımın hukuki yansıması olarak Anglosakson hukuk sistemine tabi ülkelerde bireyleri başkalarına yardım etmeye zorlayan *Good Samaritan* yasalarının genel olarak bulunmaması dikkat çekmektedir. Bu durum, *Good Samaritan* düzenlemelerinin mevcut olduğu hâllerde dahi birinci hipotezin (*Good Samaritan* yasası eğer varsa, Kıta Avrupası'na kıyasla Anglosakson hukuk sisteminde daha yumuşaktır) doğruluğunu destekleyici niteliktedir.

Nitekim Anglosakson sistemi esas alan incelemelerde, Kuzey Avustralya ile ABD'nin Minnesota ve Wisconsin eyaletleri dışındaki örneklerde, *Good Samaritan* düzenlemelerinin ağırlıklı olarak teşvik edici bir karakter sergilediği görülmektedir. Quebec İnsan Hakları ve Özgürlükler Şartı'nda yardım etme yükümlülüğüne yer verilmiş olmasına rağmen bu yükümlülüğün genel ve zorlayıcı bir *Good Samaritan* biçiminde yasalaşmamış olması; Batı Avustralya ve Tazmanya'da ise ne teşvik edici ne de zorlayıcı nitelikte bir düzenlemenin bulunması, Anglosakson gelenek içerisinde istisnai örnekler olarak değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte, tümevarımsal bir değerlendirme sonucunda Anglosakson hukuk sisteminde *Good Samaritan* yasalarının esas itibarıyla bireyleri yardıma zorlamaktan ziyade teşvik etmeyi amaçlayan bir mantık üzerine kurulduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu noktada ayrıca belirtilmelidir ki sözleşmeden veya benzeri özel hukuki ilişkilerden doğan yükümlülükler, gönüllü yardım ilkesine istisna teşkil etmekte ve bu durumlarda zorlayıcı nitelikte hukuki sorumluluklar ortaya çıkabilmektedir.

Anglosakson hukuk geleneğine karşılık Kıta Avrupası hukuk geleneği devlete çok daha geniş bir düzenleme ve yönlendirme alanı tanımaktadır. Bu gelenekte devlet, yalnızca bireysel özgürlükleri koruyan negatif bir aktör olarak değil, toplumsal faydayı da gerçekleştirmekle yükümlü pozitif bir özne olarak kabul edilmektedir. İyi vatandaş, bu bağlamda, devletin belirlediği "iyi" davranış kodlarıyla uyum içinde hareket eden kişi olarak tanımlanmakta; bireysel vicdan, hukuki normlar aracılığıyla yönlendirilmektedir. Pozitif görevlerle donatılmış devlet, toplum yararına olduğu kabul edilen belirli davranışları bireylere yükümlülük olarak dayatabilmekte; bu davranışları reddeden kimseler ise iyi vatandaş kategorisi dışında bırakılarak yaptırımlarla karşı karşıya kalabilmektedir.

Tümevarımsal olarak incelenen Kıta Avrupası hukuk sisteminde, istisnasız biçimde *Good Samaritan* düzenlemelerinin zorlayıcı bir niteliğe sahip olduğu bulgusuna erişilmiştir. Bu sistemde bireyleri yardıma mecbur kılan yasal düzenlemelerin varlığı, birinci hipotezin ikinci kısmını doğrulamaktadır. Söz konusu hipotezin bu kısmında Kıta Avrupası hukuk sisteminde cezanın ve sorumluluğun Anglosakson hukuk sistemine kıyasla daha sert olacağı öne sürülmüştür. İnceleme sonucunda elde edilen bulgular hem zorlayıcılık düzeyi hem de sorumluluğun kapsamı bakımından bu beklentiyi doğrulamaktadır. Böylece birinci hipotezin her iki unsurunu da destekleyen tutarlı sonuçlara ulaşılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM
ETİK VE LİBERALİZM İÇİNDE
GOOD SAMARITAN

ETİK VE LİBERALİZM İÇİNDE GOOD SAMARITAN

İlk olarak ahlakın ne olduğu, etik ve hukuk ile nasıl bir ilişkisi olduğu izah edilen bu bölümde, *Good Samaritan* yasasının başlangıç itibarıyla dini bir metin olması ve ardından hukuki metne dönüşmesi, doğal hukuk ve pozitif hukuk aracılığıyla açıklanmaktadır. Böylece ahlaki bir yükümlülüğün hukuki bir zorunluluğa dönüşüm süreci teorik olarak temellendirilmektedir. Bu hukuki dönüşüm sürecinin etik boyutunu ortaya koyabilmek amacıyla devamında normatif etik çerçevesi ele alınmaktadır. Bu anlamda normatif etiğin iki temel yaklaşımı olan teleolojik ve deontolojik etik ayrıntılı biçimde açıklanmakta; *Good Samaritan* yasası bu iki etik yaklaşım ışığında tartışılmaktadır. Böylelikle söz konusu yasanın, sonuç temelli ve ödev temelli etik anlayışlar açısından nasıl temellendirilebileceği ortaya konulmaktadır.

Etik ve hukuk arasındaki bu ilişkinin yalnızca normatif düzeyde kalmadığı, siyasal ve toplumsal sonuçlar doğurduğu açıktır. Pozitif hukukun var olduğu her yerde devlet ve birey ilişkisinin de kaçınılmaz olması nedeniyle, bu tür yasaların bireyin vicdan alanına müdahale edip etmediği sorusu gündeme gelmektedir. Özellikle *Good Samaritan* gibi yasaların bireyin ahlaki tercihini belirleme girişimi olarak yorumlanabilmesi ve olası bir birey-devlet çatışmasında hangi tarafın öncelenmesi gerektiği meselesi, teorik bir çerçeve ihtiyacını doğurmaktadır. Bu noktada çalışmanın teorik çerçevesi olarak liberalizm benimsenmektedir. Bu doğrultuda öncelikle liberalizmin ne olduğu, temel unsurları ve farklı türleri açıklanmakta; ardından liberal düşüncenin birey, devlet ve özgürlük anlayışı çerçevesinde *Good Samaritan*

yasası ile olan ilişkisi kurulmaktadır. Böylece söz konusu yasanın, liberal teori açısından nasıl değerlendirilebileceği tartışmaya açılmaktadır.

2.1 AHLAK VE HUKUK

Doğal hukuk anlayışına göre nasıl davranmamız gerektiğine ilişkin kuralların bilgisi insan doğasına içkindir. Eşyanın tabiatı anlayışını esas alan klasik doğal hukuk yaklaşımına göre, doğal hukuk değişmez bir karakter taşımaktadır. Doğal hukuk, akla uygun olandır ve kaynağı olarak genellikle doğaya veya Tanrı'nın iradesine işaret edilmektedir⁵⁰. Pozitif hukuk ise dünyevi egemenin müeyyidelerini ifade etmektedir⁵¹. Başka bir deyişle pozitif hukuk kural koyucuların iradesinden ibaret ve yürürlükte olan yasaları ifade eder. Doğal hukuk ile pozitif hukuk arasındaki bu ayrım, ahlak ile hukuk arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi açısından da belirleyici bir öneme sahiptir. Kitabın bu noktasından itibaren "hukuk" kelimesi ile pozitif hukuk kastedilmektedir.

Hukuk, bir arada yaşamayı sürdürme amacı itibarıyla bireylerin neler yapabileceklerini tayin eder. Ahlak bireysel ödevlerden ibaretken hukuk herkes için geçerli sorumluluklara ilişkin kurallar bütünüdür. Ahlak kurallarının herkes için ortak olmaması ve kişinin belirli eylemlere uymaması durumunda onu zorlayacak bir aracın bulunmaması hukuk kurallarını gerekli kılar. Toplumsal düzeni sağlamanın en etkili aracı hukuktur ve hukuk, ahlak kurallarının bazılarının da içinde bulunduğu bütüncül bir mekanizmadır⁵². Ne var ki hukuk ile ahlak arasındaki bu yakın ilişki, iki alanın tamamen örtüştüğü anlamına gelmemektedir.

Ahlak ve hukukun bazı emirleri ortaktır. Örneğin hırsızlık hem ahlaken hem de hukuken yanlış bir davranıştır. Buna rağmen hukuk kurallarına tamamen uygun yaşayan bir kimse ahlaklı olmayabilir. Bir davranış ahlak kurallarını ihlal ederken hukuk kurallarını ihlal etmeyebilir⁵³ çünkü "ahlak

50 Erdoğan, Mustafa, "Hukuk ve Adalet", Ankara, 2017, s. 9-15; Topçu, Nurettin "Ahlak", s. 186.

51 Gözler, Kemal, "Tabii Hukuk ve Hukuki Pozitivizme Göre Adalet Kavramı", Muhafazakar Düşünce Dergisi, C. 4, S. 15, 2008, s. 82.

52 Atay, Cevdet, "Genel ve Temel Hukuk Kavram ve Kurumları", İstanbul, 2013, s. 11-16.

53 Özberk, Veli Özer, "Hukuk-Etik İlişkisi Çerçevesinde Tıp Alanındaki Eylemlerin Cezalandırılabilirliği", Hayrettin Ökçesiz, Gülruz Uygur (Eds.), Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, (84-92), İstanbul, 2010, s. 86-88.

eşittir hukuk” demek değildir. Bu doğrultuda hukukun *minimum ahlak* olduğu ifade edilebilmektedir. Örneğin belediye otobüsünde oturarak seyahat eden bir genç, yanı başında ayakta duran yaşlıya yer vermemesi ve yaşlı adamın aniden fenalaşması sonucunda vicdanen rahatsızlık yaşıyor ve etrafındakiler tarafından kınanıyorsa ahlak kurallarına uymamanın müeyyidesiyle karşı karşıya demektir ancak ona doğrudan cezai yaptırımında bulunmayı meşrulaştıracak bir kanun bulunmamaktadır⁵⁴. Bu noktada hukuk kurallarının neden ve hangi araçlarla uygulanabildiği sorusu gündeme gelmektedir.

Devletin varlığını devam ettirebilmesi için hukuki normlara ihtiyaç duyduğu genel kabul görmüş bir tespittir. Bu normlar, toplumsal düzenin sağlanması ve bireylerin bir arada yaşayabilmesi açısından temel bir işlev üstlenmektedir. Hukukun uygulanmasında ise devletin elindeki en önemli araçlardan biri cebirdir. Cebir, halkın bir arada yaşayabilmesini, can ve mal güvenliğini sağlar ancak bunların gerçekleşebilmesinin tek yolu cebir değildir; eğitim, yetişme ve gelenek diğer etkenlerdendir⁵⁵. Toplumların bu unsurları ne ölçüde içselleştirdiğine bağlı olarak kimi ülkelerde cebrin kullanımının en düşük düzeyde olduğu, kimilerinde ise en yüksek düzeyde seyrettiği görülmektedir. Cebrin sınırlı kullanıldığı ülkelerde hukuki kurallara bağlılık zorunlu olarak zayıf değildir. Bireylerin ahlaki bilinçleri, cebre başvurulmasına gerek kalmaksızın hukuka uygun davranışlar sergilemelerini sağlayacak ölçüde gelişmiş olabilir. Tersine, ahlak kurallarının yeterince içselleştirilmediği toplumlarda ise belli ahlak öğretilerinin topluma aşılması cebir ile sağlanabilmektedir. Bu durum, bireyin topluma karşı ödevleri meselesini yeniden ele almayı gerekli kılmaktadır.

Bireyler ödevleri konusunda toplumsal kimliğinden bağımsız değildir⁵⁶. Başka bir ifadeyle bireyin, içinde yaşadığı topluma karşı belirli yükümlülükleri bulunmaktadır. Esas olan, ödevlerin ahlaki ya da hukuki, gönüllü ya da dayanışmacı olup olmamasından ziyade dayanışmanın sağlanmasıdır. Ne var ki bireysel tercihler ile toplumsal yükümlülükler her zaman örtüşme-

54 Gözler, Kemal, “İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları”, 15. bs., Bursa, 2017, s. 22.

55 Güriz, Adnan, “Hukuk Felsefesi”, 14. bs., Ankara, 2019, s. 70.

56 Sandel, Michael Joseph, “Adalet: Yapılması Gereken Doğru Şey Nedir?”, 7. bs., (Çev.), Kocaoğlu, Mehmet), Ankara, 2019, s. 295.

yebilir. Bu iki alanın çatıştığı durumlarda, bireyin yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi toplumsal düzeni zedeleme potansiyeli taşımaktadır. Çatışma zamanlarında Aristoteles’in “insan zoon-politikon (toplumsal) bir varlıktır”⁵⁷ ifadesi hatırlanmalıdır. İnsanlar yaşamlarını sağlıklı ve sürdürülebilir biçimde devam ettirebilmek için kaçınılmaz olarak diğer insanlara ihtiyaç duymaktadır. Aristoteles’e göre yurttaşların birbirleri için fedakârlıklarda bulunmaları, bireysel çıkarların önüne geçmektedir⁵⁸. Fedakârlık, en yüksek iyiye ulaşmaya katkıda bulunduğu için iyilik “karma” misali fedakârlık yapan kişiye de yarayacaktır. Bu çerçevede insanı iyiye yönlendiren hukuk (teşvik ya da cebir fark etmeksizin) hem olan hem de olması gerektir. Dolayısıyla bireyin topluma karşı ödevlerinin mutlaka iradi olması gerekmez; aksine bu ödevler, toplumsal iyinin korunması adına hukuk yoluyla güvence altına alınabilir. Bu teorik çerçeve, yardım etme yükümlülüğünün neden hem ahlaki hem de hukuki bir sorun olarak ele alınabileceğini göstermektedir.

Yardım etmeyi ifade eden *Good Samaritan*’ın hem ahlaki hem de hukuki temelleri ve gerekleri bulunmaktadır. Bu yönüyle *Good Samaritan*, hukukun ahlaki normlarla olan kesişim alanını görünür kılmaktadır. Nitekim “hukuk, minimum ahlaklı” argümanı çerçevesinde değerlendirildiğinde, *Good Samaritan*, bu yaklaşımın somut bir örneği olarak ele alınabilir. Zira bu anlayış, ahlaki bir yükümlülüğün hukuki bir norm hâline gelmesini mümkün kılan ortak bir zemin sunmaktadır. Ayrıca *Good Samaritan* anlayışının pozitif hukuktan önce var olması, onu doğal hukuk geleneği içerisinde konumlandırmayı mümkün kılmaktadır. Bu durum, söz konusu yükümlülüğün yalnızca devlet iradesine dayalı bir düzenleme olmadığını, insan doğasına ve toplumsal yaşama içkin bir ilke olarak değerlendirilebileceğini de göstermektedir. Bunlardan dolayı liberal ideoloji çerçevesi içinde ortak bir *Good Samaritan* anlayışının geliştirilip geliştirilemeyeceği sorusu önem kazanırken bu sorunun ele alınmasında, hukuk ile etik arasındaki ilişkinin göz ardı edilmemesi; aksine bu ilişkinin teorik ve normatif boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

57 Aristoteles, “Politika”, 5. bs., (Çev.), Akderin, Furkan, İstanbul, 2020, s. 26, (1253).

58 Haklı, Salih Zeki, “Özgür Toplumda Birey ve Cemaat”, Ankara, 2017, s. 76.

2.2 AHLAK VE ETİK

Ahlak kavramı bireysel ve toplumsal olarak iki ayrı fakat birbirine bağlı düzlemde incelenebilir. Bireysel ahlak, güvenlik ve diğer yaşamsal ihtiyaçların düzenli olarak karşılanması amacıyla bireyin dürtü ve hareketlerinin kontrolüne; toplumsal ahlak kavramı ise bir arada yaşayan bireylerin ahlak anlayışlarının birbirleriyle uyumlu hâle gelmesi süreci sonucunda kalıplaşan ve yaygınlaşan davranışlara ve duygu durumlarına işaret eder⁵⁹. Çeşitli ahlak anlayışları “adil”, “iyi” ve “erdemli” sayılan davranışlarla; etik ise “adalet nedir?”, “adil olmak nedir?”, “iyi nedir?”, “erdemli olmak nedir?” ve benzeri sorularla ilgilenmektedir⁶⁰. Etik, ahlak üzerine düşünmeye başlamaktır. Başka bir deyişle etik, eylemlerin ahlaki açıdan doğru olup olmadığını değerlendiren ve doğrunun özelliklerini belirleyen bir felsefi disiplindir⁶¹. Bu kavramsal ayırım, etiğin hangi yöntemlerle ahlaki ele aldığı sorusunu da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede etik teoriler betimleyici, metaetik ve normatif olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Betimleyici etik, ahlakın bilimsel yaklaşımla bütünleştirilmesinin sonucudur. Kural koymak yerine bireyin eylemlerini gözlemleyerek eylemlerin sonuçlarını betimler⁶² ve olması gerekenle değil, olanla ilgilenir. *Metaetik*, normatif etikten farklı olarak ahlak yasaları belirlemek yerine ahlaki söylem analizi vasıtasıyla inceler, bireylerin neyin ahlaki neyin gayriahlaki olduğunu ifade ederken kullandığı dile odaklanır⁶³. Başka bir deyişle metaetik, özte ilgilenmek yerine biçimle ilgilenir. *Normatif etik*, kural koyucudur⁶⁴. Olanla ilgilenmenin yanı sıra öncelikli olarak olması gerekenle ilgilenir ve bireylere ahlaki yaşam için yol gösterici rol üstlenir. Bu bağlamda iynin ne olduğunu tespit etmek, bireyleri söz konusu eylemlere yönlendirmeyi de doğal bir

59 Pieper, Annemarie, “Etiğe Giriş”, (Çev.), Atayman, Veysel; Sezer, Gönül, İstanbul, 1999, s. 151-152.

60 İyi, Sevgi, “Etik Nedir”, İoanna Kuçuradi, Demet Taşdelen (Eds.), Etik (2-21), Eskişehir, 2019, s. 7-8.

61 Aktaş, Kadir, “Etik-Ahlâk İlişkisi ve Etiğin Gelişim Süreci”, İnönü Üniversitesi Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 1, S. 2, 2014, s. 24.

62 Harald, Delius, “Etik (Ahlak Felsefesi)”, (Çev.), Özlem, Doğan, Günümüzde Felsefe Disiplinleri, (311-335), Ankara, 1990, s. 332.

63 Hudson, William Donald, “Modern Moral Philosophy”, London, 1970, s. 1; akt. Cevizci, Ahmet, Etik-Ahlak Felsefesi-, 2. bs., İstanbul, 2015, s. 185.

64 Cevizci, Ahmet, “Etiğe Giriş”, İstanbul, 2002, s. 8-9.

sonuç olarak beraberinde getirir. Bu sonuç, normatif etiğin iyiyi tespit etme kanadını oluşturan teorik kısmı ve diğerlerini o eylem için telkin ediyor olma kanadını oluşturan uygulamalı kısmıdır. Bu iki kısma sırasıyla “teorik etik” ve “pratik etik” adı verilebilir⁶⁵. Normatif etiğin bu çift yönlü yapısı, onu yalnızca soyut bir düşünme alanı olmaktan çıkarak somut toplumsal ve hukuki sorunlarla ilişkilendirmeyi mümkün kılmaktadır. Bu kitapta, *Good Samaritan* yasalarını değerlendirmenin yanı sıra yasanın ahlaki açıdan en iyiye nasıl ulaşabileceğine dair öneriler geliştirmek amacıyla normatif etikten yararlanılmaktadır. Teorik etik, *Good Samaritan* yasalarının altında yatan ahlaki ilkeleri ve değerleri anlamaya yardımcı olurken pratik etik, bu ilkelerin gerçek yaşamda nasıl uygulanacağı konusunda rehberlik edecektir. Normatif etiğin bu bağlamda hangi değerleri ve sorunları merkeze aldığı ise farklı etik yaklaşımlar aracılığıyla daha görünür hâle gelmektedir.

Normatif etiğin çeşitli yönleri, belirli temel problemleri önceliklendirmeye dayanarak sınıflandırılabilir. Örneğin, “en yüksek iyi” kavramı teleolojik etik tarafından; “doğru eylem” deontolojik etik tarafından; “iyi hayat veya sağlam karakter” ise erdem etiği tarafından ön plana çıkarılır. Bu bağlamda normatif etiğin iyiyi tespit etme kanadını oluşturan teorik kısmı ile eylem için telkin eden uygulamalı kısmı, *Good Samaritan* yasaları ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla bu yasaların analizi hem teorik hem de pratik etik perspektifinden önemli bir örnek teşkil etmektedir⁶⁶.

2.2.1 Teleolojik Etik

Sofistlerin temsil ettiği *etik görecilik*, iyi ve kötünün mutlak olmadığını, insandan insana ve toplumdan topluma değişebildiğini savunan bir yönelimdir. Faydanın herkes için iyi olduğunu iddia edenlerin tersine Sofistler, birine faydalı olanın diğerine zararlı olabileceği üzerinde durarak genelgeçer faydanın mümkün olmadığını ileri sürer⁶⁷. Bunun temel sebebi ise olaylara farklı anlamlar ve değerler yüklenmesidir. Örneğin yağmur yağışı, çömlekçi ve çiftçi üzerinde aynı etkiyi yaratmayabilir; zira bu iki grubun ihtiyaçları ve beklentileri farklıdır. Bu nedenle yağmur, çömlekçi açısından olumsuz,

65 Tepe, Harun, “Teorik Etik”, Ankara, 2016; Tepe, Harun, “Pratik Etik”, Ankara, 2016.

66 Cevizci, “Etiğe...”, s. 43.

67 Özlem, Doğan, “Etik -Ahlak Felsefesi”, İstanbul, 2004, s. 19-20.

çiftçi açısından ise olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Olayların bu biçimde farklı öznel değerlendirmelere konu olması “değer” kavramı ile ifade edilmektedir⁶⁸. Değerlerin çeşitlenmesi ise aynı olaylar hakkında ortak bir yargıya varılmasını zorlaştırmaktadır. Bu durumu Protagoras’ın, “Hakikat görecelidir ve bu nedenle herkes kendi öznel hakikatlerine sahiptir” ve “İnsan her şeyin ölçüsüdür” ifadeleri açıklar niteliktedir⁶⁹.

Göreceliği önceliklendiren teleolojik etik, eylemin sonuçları üzerine odaklanır. Bu yaklaşımda bir eylemin ahlaki olup olmadığı, ortaya çıkardığı sonuçların eylemi gerçekleştiren kişi ya da ilgili taraflar açısından olumlu olup olmadığına göre belirlenir. Bu nedenle, eylemin sonuçları olumlu kabul edildiğinde söz konusu eylem ahlaki sayılmaktadır. Teleolojik etik anlayışının merkezinde “en yüksek iyi” kavramı yer almaktadır. Bu çerçevede, “en yüksek iyi”ye ulaşmak için girilen eylemler, aynı zamanda “en değerli olan”la ilgilidir. En değerli olan ise teleolojik etik bakımından en iyi olanla özdeşleştirilmektedir. Farklı teleolojik yaklaşımlar, en yüksek iyunin içeriğini farklı biçimlerde tanımlamışlardır. Stoacılar doğaya uygun yaşamayı; Aristippos ve Kirene Okulu acıdan kaçınıp hazzaya yönelmeyi; Sofistler ve Mill ise yararı artırmayı en yüksek iyi olarak tanımlar⁷⁰. Bu farklılaşmalar doğrultusunda teleolojik etik, temel düzeyde hazcılık ve faydacılık olmak üzere iki ana yaklaşım altında sınıflandırılmaktadır.

Mutluluğu ahlaki hayatın amacı olarak tasvir eden hazcılık, yalnızca hazzın en iyi ve acının en kötü olduğunu öne sürer. Hazcılıkta amaç, mutlu oluncak sonuca varmak olduğu için teleolojik etik anlayışına dâhildir. Hazcılık öznel bir etik görüşüdür çünkü ahlaki değer teorisine dayanır⁷¹. Buna göre bağlayıcı bir ahlaki yasa yoktur, ahlak bedensel duymalara göre belirlenir⁷².

Faydacı etik anlayışına göre ahlaki davranış, mutluluğu en yüksek seviyeye çıkartırken acıyı da mümkün olan en az seviyeye indiren davranıştır. Faydacı, insanlığın gelişimine katkı sağlamakla ve mutluluğu yaymakla

68 Arslan, Ahmet, “Felsefeye Giriş”, Ankara, 2009, s. 118-119.

69 Boone, Brian, “Etik 101”, (Çev.), Aktuyun, Selin, İstanbul, 2019, s. 19.

70 Özlem, “Etik...”, s. 31-32.

71 Hurka, Thomas, “Value Theory”, (Ed.), David Coop, The Oxford Handbook of Ethical Theory, (357-380), New York, 2006, s. 360.

72 Arslan, Ahmet, “İlkçağ Felsefe Tarihi 2: Sofistlerden Platon’a”, İstanbul, 2006, s. 88.

yükümlüdür. Faydacılara göre ahlaki davranışlarda niyetten ziyade sonuç önemlidir. Bu yaklaşımda bir davranışın ahlaki değeri, ürettiği faydanın miktarıyla ölçülmektedir. Bu nedenle faydacılık, tek tip bir yaklaşım olmaktan ziyade, farklı uygulama biçimlerine sahip bir etik anlayışı olarak genel hatlarıyla üç ana yaklaşım altında sınıflandırılmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki olan *eylem faydacılığı*, failin ahlaki eylemlerini alternatif eylemler arasında değerlendiren anlayıştır. Buna göre mevcut seçenekler arasında en fazla faydayı üreten eylem ahlaki olarak doğru kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda değerlendirme, her somut durum için ayrı ayrı yapılmaktadır. İkinci yaklaşım olan *kural faydacılığı*, etik kodlara ve yasalara bağımlıdır. Bu anlayışa göre sisteme yerleşmiş olan kurallar toplum tarafından benimsenmiştir; zira bu kurallar uzun vadede en yüksek faydayı sağlamaktadır. Dolayısıyla kural faydacılığı, anlık ya da kısa vadeli faydadan ziyade, sürdürülebilir ve toplumsal faydayı öncelemektedir. Suçluların kamu hizmetinde bulunmaları ya da rehabilitasyona tabi tutulmaları bu bağlamda düşünülebilir. Başka bir deyişle, kural faydacılığı kısa vadedeki fayda ile değil, uzun vadedeki fayda ile ilgilenir. Uzun vadedeki faydaya giden yol ise kurallara uymaktan geçer. Faydacılığın üçüncü ve son görünümü olarak ele alınabilecek *altruizme* göre en iyi ahlaki eylemler, diğerleri için en fazla mutluluğu üretenlerdir. Bu doğrultuda bireyin, kendi zararına olma ihtimali bulunsa dahi, başkalarının faydasını artıracak biçimde eylemde bulunması beklenmektedir. Burada birey, diğerleri için kendisini feda edebilmelidir⁷³. Genel olarak değerlendirildiğinde faydacılık, insanın hem toplumsal hem de doğal ihtiyaçlarının giderilmesiyle alakalıdır⁷⁴; en çok ihtiyacı gidermeye yarayan eylem, en doğru eylemdir.

Hazcı ve faydacı yaklaşımlardan oluşan teleolojik etik, *Good Samaritan* yasasının teşvik edici niteliği ve Anglosakson hukuk sisteminin yapısıyla büyük ölçüde uyumludur. Zira bu etik anlayışta bireyler, belirli bir eylemi gerçekleştirmeye zorlanmaktan ziyade, eylemlerinin doğuracağı sonuçlar üzerinden değerlendirilir. Bu bağlamda bireylerin kurtarıcı rolü üstlenmeye zorlanmaması, yardım etme konusunda bir seçim serbestliğinin tanındı-

73 Boone, "Etik 101", s. 53-54.

74 Başok Dış, Sebile, "Bentham ve Mill'in Klasik Faydacılığı Bağlamında Mutluluk Problemi", TEMAŞE Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, S. 7, Temmuz 2017, s. 81.

ğını göstermektedir. *Good Samaritan* bağlamında bireylerin her durumda yardım etmeye zorlanması ve davranışlarının katı kurallar çerçevesinde sınırlandırılması hem hazcılık hem de faydacılık açısından sorunlu bir durum ortaya çıkarmaktadır. Zira teleolojik etik bakımından bir eylemin ahlaki değeri, her somut durumda ortaya çıkardığı sonuçlara bağlıdır. Bu nedenle kimi durumlarda yardım etme davranışı en yüksek faydayı üretirken kimi durumlarda tersi mümkün olabilmektedir. Bu durum, teleolojik etiğin temel varsayımlarından biri olan göreceliği gündeme getirmektedir. Durumların farklılığı, ahlaki doğruların da mutlak değil, bağlama bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir ancak bir yasanın bireyleri belirli bir davranışa zorlaması, göreceliği ortadan kaldırarak ahlaki değerlendirmeyi tek tip hâle getirme riskini taşımaktadır. Buna karşılık, *Good Samaritan* yasasının teşvik edici bir nitelik taşıması, bireylerin acıdan kaçınma ve mutluluğa yönelme imkânını korumakta; aynı zamanda onların ahlaki tercihte bulunabilmelerine alan açmaktadır. Bu bakımdan söz konusu yasanın teşvik edici niteliği, doğruların mutlak olmadığı ve durumdaki duruma değişebildiği teleolojik etik anlayışını desteklemekte; bireysel özgürlüğün korunmasına katkı sağlamaktadır.

2.2.2 Deontolojik Etik

Sokrates ve Platon'un temsilcileri olduğu *etik evrenselcilik* etik görüşlerinden farklı olarak, ahlaki yaşamın evrensel ilkelere göre düzenlenebileceğini savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, ahlaki doğruların bireysel ya da kültürel tercihlere bağlı olmadığını, akıl yoluyla keşfedilebilecek nesnel ilkeler bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda Sokrates “iyi”, “doğru”, “adalet” ve “erdem” bilgisinin akılda gömülü olduğunu ve rasyonel irdelemelerle ortaya çıkartılabileceğini (doğurtulabileceğini) öne sürmektedir⁷⁵. Her ne kadar bu kavramların tanımları kişiden kişiye farklılık gösterebilse de Sokrates'e göre akıl yürütme ve sorgulamalarla evrensel ilkelere ulaşmak mümkündür. Ona göre doğru bilgi, evrensel nitelik taşır ve doğru bilgiye sahip olmak, zorunlu olarak doğru -ahlaki- eylemleri doğurur. Bu nedenle gayriahlaki bir davranışın temel nedeni, kötücül bir niyetten ziyade doğru

75 Platon, “Theaitetos ya da Bilgi Üstüne”, (Çev.), Gökberk, Macit, Diyaloglar, (451-543), 7.bs., İstanbul, 2010, s. 461 (150d).

bilgiye sahip olunmamasıdır⁷⁶. Bu noktada şu soru gündeme gelmektedir: Doğru bilgiye sahip olmadığı için gayriahlaki eylemlerde bulunan kimse-
re “kötü” denilebilir mi, yoksa Sokrates’in yaklaşımına göre bilgisizlik, kö-
tülüğü meşrulaştıran bir durum mudur? Sokrates’in, “doğru bilgiye sahip
olan kişi doğru eyler” düşüncesi insanın tabiatına bir iyilik atfeder. Ona göre
doğru bilgiye sahip olduğu hâlde kötülük yapacak biri yoktur. Bu durumda
doğrunun bilgisi ile doğmuş olan bir insan iyidir. İyi, mutluluğa ulaşmaktır.
Başka bir deyişle mutlu yaşama ulaşmanın tek yolu ahlaki davranış sergile-
mektir⁷⁷. Gayriahlaki eylemde bulunan kimselere “kötü” değil, “cahil” de-
mek daha doğrudur. Bu, kötülüğü meşrulaştırmak demek değildir. Kişi, bil-
gi sahibi olmakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğünü yerine getiremeyen bir
kimse için “kötü” yerine “yeterince iyi olmayan” ifadesini kullanmak daha
uygundur. Nihayetinde bireyin sorgulama yoluyla ulaştığı doğru bilgi ve iyi
kavrayışı, ahlaki yaşamı yönlendiren evrensel ilkeleri oluşturmaktadır. Sok-
rates’in akla dayalı evrenselcilik anlayışı, öğrencisi Platon’da daha sistema-
tik ve metafizik bir çerçeveye kavuşmuştur.

Platon, Sofistlerin her şeyin değişmekte olduğu iddiasına karşı çıkmak-
ta; her şeyin değişim içinde olduğu fikri gerçeği yansıtmamaktadır. Zira bil-
gi, eğer bütünüyle değişen bir olgu olarak kabul edilirse ortada bilinebilecek
sabit bir şey de kalmayacaktır⁷⁸. Bu ayrımı temellendirebilmek için Platon,
varlığı iki ayrı düzlemde ele alır. *Duyulur alemde* duyular ile algılananlar,
sürekli değişmekte olanlardır. *Duyulur alem* yanıltıcıdır ancak *idealar ale-
mi* ile değişmeyecek olana ulaşılır. İdealar alemi, fizikle değil, metafizikle
ilgilidir⁷⁹. *Duyulur alemde* nesne değişime tabi olduğu için ona dair bilgiler
sanıdan öteye geçemez ancak idealar aleminde özler değişmez ve bilgi mut-
laktır. İdealar alemindeki bilgiye herkes ulaşamaz. Bu yüce bilgiye ulaşabil-
menin yolu, en iyi olmaktan geçer. En iyi, haz ve aklın bir arada dengeli bir

76 Platon, “Gorgias”, (Çev.), Anday, Melih Cevdet, Diyaloglar, (47-139), 7.bs., İstanbul, 2010, s. 117-118 (509e).

77 Platon, “Kharmides ya da Bilgelik Üstüne”, (Çev.), Gökçöl, Tanju, Diyaloglar (299-331), 7.bs., İstanbul, 2010, s. 324 (174b).

78 Platon, “Kratylos: Dil Üstüne”, (Çev.), Aktürel, Teoman, Diyaloglar (195-261), 7.bs., İstanbul, 2010, s. 259 (440a-440b).

79 Platon, “Theaitetos...”, s. 507-508 (186d-187).

şekilde bulunmasını, başka bir deyişle *ıımlılığı* hatta *bilgeliği* ifade eder⁸⁰. İnsanın mutlu olabilmesi için ruhunun ideal durumda olması gerekir. İdeal duruma ise *akıl* ile ulaşılabilir⁸¹. Akıl ile idealar aleminin bilgisine ulaşılabilirdi için etikte evrensel ilkeler benimsenebilir. Nitekim idealar alemini sabit olduğu için oradan elde edilen bilgiler de kuşatıcı olacaktır. Platon'un metafizik temelli bu evrenselcilik anlayışı, sonraki etik kuramlar için normatif bir zemin oluşturmıştır.

Evrenselcilikten beslenen deontolojik etik, sadece görevlere odaklanmaz ve sadece "doğru"yu "iyi"den üstün tutmaz. Deontolojinin temeli, herhangi bir eylemin yanlışlığının başka bir iyi uğruna meşrulaştırılabileceğine karşı katı bir direncin varlığıdır⁸². Bu yaklaşımda, ahlaki sınırlar sonuçlara göre esnetilemez; yanlış olan bir eylem, doğurduğu faydalar ne olursa olsun yanlış olma niteliğini korur. Çalışmamanın çeşitli faydalar sağladığı ileri sürülse ve bu iddia farazi olarak kabul edilse bile deontolojik etik açısından çalışmamak ahlaki olarak kötüdür. Deontolojik etik anlayışına göre bir şey yanlışsa her zaman ve her koşulda yanlıştır. Başka bir ifadeyle, yanlışlar ve doğrular şartlardan bağımsızdır. Ahlaki doğrular ancak ve ancak niyetlerle ilgili olabilir, sonuçlarla değil. Deontolojik etiğin bu katı evrenselci yapısı, ahlaki yükümlölüklerin kaynağına ilişkin farklı açıklamaların ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır.

Deontolojik etiğin alt başlıklarından biri, ahlaki yükümlölüklerin kaynağını ilahi buyruklarda temellendiren dini etik anlayışıdır. Tarihsel olarak bakıldığında özellikle ilkel insan topluluklarında ahlaki yaşamı düzenleyen temel otoritenin din olduğu görölmektedir. Bu bağlamda ahlaki davranışlar, dinin emirleri doğrultusunda şekillenmiş ve bireylerin neyi yapıp neyi yapmamaları gerektiği ilahi buyruklar aracılığıyla belirlenmiştir. Din, insanlardan açgözlölük, aşırı zevk düşkünlüğü ve hırs gibi eğilimlerden arınmalarını talep etmektedir. Bu tür eğilimlerin kontrol altına alınmasıyla ahlaki bir yaşamın mümkün hâle geleceğı kabul edilmektedir. Dolayısıyla din, yalnızca

80 Platon, "Gorgias...", s. 97 (491a-491e).

81 Platon, "Menon: Erdem Üstüne", (Çev.), Cemgil, Adnan, Diyaloglar (149-191), 7. bs., İstanbul 2010, s. 174 (88c).

82 Wood, Nathan, "Virtue Rediscovered: Deontology, Consequentialism, and Virtue Ethics in the Contemporary Moral Landscape", New York 2020, s. 51.

yasaklar koyan bir sistem değil, bireye ahlaki yaşam konusunda yol gösteren bir rehber işlevi de görmektedir. Nitekim dinler, insanın iyi bir sona, çoğunlukla cennet olarak tasvir edilen nihai mutluluğa ulaşmasının yolunun ahlaki bir yaşam sürmekten geçtiğini öğretmektedir⁸³. Bu noktada dini etiğin dayandığı metafizik varsayımlar önem kazanmaktadır. İnanan bireyler açısından Tanrı'nın evreni yaratmış olması, evrende var olan her şeyin de Tanrı'nın iradesiyle varlık kazandığı anlamına gelmektedir. Bu durumda ahlaki iyyinin ne olduğunun belirlenmesi de Tanrı'nın iradesine bağlanmaktadır. Dolayısıyla ahlaki iyyinin bilgisine ulaşabilmek için Tanrı'nın buyruğunu ve yolunu izlemek yeterli görülmektedir. Diğer bir inanışa göre ise hâlihazırda iyi vardır ve yalnızca Tanrı'nın istekleri bu iyi ile örtüşmüştür⁸⁴. Hangi görüşün daha doğru olduğu, bu kitabın konusu dışında kalmaktadır.

Ahlaki yükümlülüklerin ilahi iradeye dayandırılması güçlü bir gelenek oluşturmakla birlikte modern dönemde bu yükümlülüklerin akıl temelinde açıklanması yönünde yeni arayışlar ortaya çıkmıştır. Batı felsefesinde deontolojik etiğin alt başlıklarından olan ödev etiğinin temsilcilerinden Kant'a kadar uzanan dönemde *en yüksek iyi*, başat problem olarak ele alınmıştır. Bu dönemde iyyinin ne olduğu sorusu çoğunlukla mutluluk kavramı üzerinden tartışılmış; ahlaki iyiyi mutlulukla ilişkilendirme çabası belirleyici olmuştur ancak bu yaklaşım, mutluluğun öznel ve değişken doğası nedeniyle ortak bir ölçüt sunmakta yetersiz kalmıştır. Kant'la birlikte etik düşüncede önemli bir kırılma yaşanmış ve "*doğru eylem*" kavramı etik sahnesine çıkmıştır. Kant'a göre mutluluğun çok çeşitli kavrayışları vardır ve mutluluğa erişmek insanla birlikte tüm hayvanların ortak amacıdır. Buna bağlı olarak üzerinde herkesin uzlaşacağı bir "*en yüksek*" tanımı yapmak mümkün değildir ve başka bir ölçüte ihtiyaç vardır ki bu da doğru eylemdir. Kant'a göre nasıl ki bilginin herkesin uzlaştığı bir temeli varsa aynı temel etik için de geçerlidir; buna *yasa* denir. Bu bakımdan Kant bir evrenselcidir. Ona göre ahlak yasası, en yüksek iyyinin kendisine değil, iyiyi istemeye dayalıdır. Bir buyruğa sadece buyruk olduğu için uygun davranıldığında yasallık durumu söz konusu olabilir, ahlakilik değil. Bunun yanı sıra doğa

83 Topçu, Nurettin, "Ahlak", İstanbul, 2021, s. 31-35.

84 Berg, Jonathan, "Etik Dine Nasıl Dayandırılabilir?", (Çev.), İrğat, Muhammet, Marife, C. 15, S. 1, 2015, s. 219-221.

yasalarının sınırları içinde davranmak da ahlakın dışında bir konudur⁸⁵ çünkü doğanın kendisi ahlakın konusu olamaz. Bu bakımdan insan, doğa yasalarını ezbere uyguladığı anda özgür değildir, edilgendir, *heteronom* konumdadır. İnsanın ahlaki davranışlarda bulunabilmesi için *otonomi* sahibi olması gerekmektedir. Ahlak yasaları bireyin yerine getirmeyi hedeflediği bir buyruktur fakat zorunlu değildir, aslında *ödev*dir. Akıl aracılığıyla özgürce belirlenen bir ödevin gereklerini yapmak doğruyu eylemek anlamına gelmektedir⁸⁶.

Kant'ın ahlak yasası belirli bir içerikten ziyade evrensel olarak uygulanabilir genel ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler, bireyin yalnızca kendi çıkarlarını değil, eyleminin herkes için geçerli bir kural hâline gelip gelemeyeceğini dikkate almasını gerektirir. Başka bir deyişle bu genel ilkeler, bireyin kendi başına gelmesini istemediği bir şeyi başkasına yapmaması gerekliliği üzerine kuruludur⁸⁷. Örneğin X kişisi hırsızlık yapmamalıdır çünkü aksi durumda Y kişisi de kendisinden ve diğerlerinden çalabilir. Böyle bir durumda hırsızlık, evrensel bir davranış kuralına dönüştüğünde toplumsal yaşamın güvene dayalı yapısı ortadan kalkacak ve toplumsal düzenin sürdürülebilmesi mümkün olmayacaktır. Bu deontolojik ve evrenselci çerçeve, *Good Samaritan* yasasının etik temellerinin değerlendirilmesi açısından belirleyici bir arka plan sunmaktadır.

Good Samaritan yasası, etik yönelimler çerçevesinde değerlendirildiğinde zorlayıcı niteliği itibarıyla deontolojik etik ile uyumlu görünmektedir. Deontolojik etik, durumlardan ve sonuçlardan bağımsız olarak mutlak bilgi verir ve buna göre icra edilmesi gereken doğru eylem koşulsuz olarak bellidir. Bu çerçevede *Good Samaritan* kıssası, kökeni itibarıyla dini etik bağlamında açıklanabilir. Zira söz konusu anlatıda yardım etme yükümlülüğü ilahi bir buyruk olarak sunulmakta; bu buyruğa uyulmaması hâlinde yaptırım Tanrı tarafından uygulanmaktadır. Buna karşılık *Good Samaritan* yasası, pozitif hukuka dayanmakta ve bu yönüyle ödev etiği kapsamında değerlendirilmektedir. Burada yardım etme yükümlülüğünün ihlali, ilahi bir cezaya değil, hukuki yaptırıma; başka bir ifadeyle mahkeme tarafından uygulanacak bir cezaya bağlanmaktadır. Her iki durumda da evrenselci bir

85 MacIntyre, Alasdair, "Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla Etik'in Kısa Tarihi", (Çev.), Hünler, Hakkı; Hünler, Solmaz Zelyüt, İstanbul, 2001, s. 218.

86 Kant, Immanuel, "Ethica: Etik Üzerine Dersler", (Çev.), Özügül, Oğuz, Ankara, 2021, s. 20-97.

87 Özlem, "Etik...", s. 76.

bakış açısına dayanan belirli bir “doğru eylem” anlayışının dayatıldığı görülmektedir. Bu anlayışa göre yardım etmeme davranışı, dini etik açısından bir günah; pozitif hukuk bağlamında ise bir suç olarak nitelendirilmektedir.

2.3 LIBERALİZM

17. yy. erken dönem liberalizmi (*klasik liberalizm*), feodalizmin yıkılması ve onun yerine geçen kapitalizmin bir ürünüdür. Siyasi bir öğreti olarak klasik liberalizm, tarihsel olarak en büyük mücadelesini mutlak monarşilere ve feodal imtiyazlara karşı vermiştir. Bu mücadele, bireysel özgürlüklerin ve hukuki eşitliğin tesis edilmesini amaçlayan bir siyasi zemin üzerinde şekillenmiştir. Klasik dönemin iktisadi liberalizm savunusu ise *laissez faire* (bırakınız yapsınlar) üzerine kurulmuştur. Bu, iktisadi hayatta her türlü devlet müdahalesinin dışlanması ifade etmektedir⁸⁸. 19. yy.ın sonlarından itibaren doğan *modern liberalizm*, klasik liberalizmin savunduğu temel hak ve özgürlükleri büyük ölçüde muhafaza etmekle birlikte, iktisadi alanda farklı bir yönelim benimsemiştir⁸⁹. Bu dönemde liberal düşünce, refahın artırılması ve toplumsal eşitsizliklerin azaltılması amacıyla devlet müdahalesinin belirli ölçülerde gerekli ve hatta avantajlı olabileceğini savunmaya başlamıştır. Böylece sosyal refah devleti anlayışı liberal düşünceyle bağdaştırılmaya çalışılmıştır. 20. yy.ın ikinci yarısında ortaya çıkan *liberteryenizm* ise liberal düşünce içinde daha radikal bir konumda yer almaktadır. Bu yaklaşım, devletin her türlüşünü kabul edilemez bir kötülük olarak nitelendirmekte ve devletin üstlendiği tüm hizmetlerin, gönüllülük esasına dayalı olarak sivil toplum içinde yerine getirilebileceğini savunmaktadır. Bu yönüyle liberteryenizm, bireysel özgürlüğü en üst değer olarak kabul eden ve devletin rolünü asgari düzeye indirmeyi amaçlayan bir liberalizm yorumudur⁹⁰. Liberalizmin bu tarihsel çeşitliliği, devletin birey üzerindeki meşruiyet sınırlarının nerede başlayıp nerede sona erdiği sorusunu kaçınılmaz biçimde gündeme getirmektedir.

88 Heywood, “Siyaset”, s. 72.

89 Yayla, Atilla, “Liberal Bakışlar”, İstanbul, 2014, s. 141.

90 Mack, Eric & Gerald, F. Gaus, “Klasik Liberalizm ve Liberteryenizm: Özgürlük Geleneği” (Çev.), Akçiçek, Arda; Şahin, Bican, Cennet, Uslu, (Ed.), Liberalizm El Kitabı (141-187), Ankara, 2017, 3. bs., s. 142.

Devletin bireyleri *Samaritan* gibi davranmaya zorladığı ya da o yönde teşvik ettiği fikri odağında meseleyi tartışabilmek adına devlete karşı bireyi öncelemesi bakımından liberal ideoloji (temel ilkeler); gelenekleri (Anglo-sakson ve Kıta Avrupası) ve ahlaki temelleri (deontolojik, teleolojik) çerçevesinde ele alınmakta; devletin bireylere iyiyi ve doğruyu dayatabilirliği *Good Samaritan* üzerinden bu bölümde tartışılmaktadır.

2.3.1 Klasik Liberalizm

Anglosakson geleneği temsil eden klasik liberaller⁹¹, her şeyden önce bireyin özgürlüğüne verdikleri merkezi önemle tanımlanmaktadır. Bu anlayışa göre bireyler yaşamlarını kendi tercihleri doğrultusunda şekillendirebilmeli ve yalnızca zorunlu hâllerde sınırlamalara tabi tutulmalıdır ancak bu noktada “gereklik” kavramı belirleyici hâle gelmektedir. Zira klasik liberal düşüncede özgürlük mutlak değildir; bireylerin özgürlük alanları, diğer bireylerle birlikte yaşama zorunluluğu çerçevesinde sınırlandırılmaktadır. Her birey biricik ve her birey diğeriyle eşit düzeyde özgürlüğü hak ettiği için bir birey, diğer bir bireyin özgürlüğünü ihlal edecek biçimde özgürlüğünü kullanamaz⁹². Tüm bu bireyciliğin üzerine kurgulanan özel mülkiyet, negatif özgürlük, negatif adalet, sınırlı devlet, kendiliğinden doğan düzen, gönüllülük, hoşgörü, kurucu rasyonalizmin reddi, piyasa ekonomisi, hukukun hakimiyeti, ifade özgürlüğü gibi ilkeler, klasik liberalizmi tanımlamak için sıklıkla başvurulan kavramlardır⁹³. Bu ilkelerin ortak paydası, bireyin özerkliğini koruma ve devletin müdahale alanını sınırlama amacıyla birleşmeleridir. Bu çerçeve ekonomik ve siyasal alanlarda farklı biçimlerde tezahür etmektedir. *Ekonomik liberalizmde* bireyler sınırlı devlet şemsiyesi altında serbest piyasa koşullarında diledikleri ekonomik girişimlerde bulunabilmektedir. Buna paralel olarak *siyasal liberalizmde* ise sınırlı devlet, devletin birey hak ve özgürlüklerini korumakla yükümlü bir araç olarak konumlanmaktadır⁹⁴. Devletin rolü, birey adına karar vermekten ziyade bireyin özgürlüğünü güvence altına almakla sınırlıdır.

91 Yayla, “Liberalizm...”, s. 35.

92 Butler, “Klasik...”, s. 22.

93 Racio, Ralph, “Klasik Liberalizm Nedir?”, (Çev.), Yayla, Atilla, *Hangi Liberalizm içinde* (125-132), Ankara, 2013, s. 125; Yayla, “Liberal...”, s. 141-144.

94 Kalkan, Buğra, “Liberalizm”, Hasan Yücel Başdemir, Buğra Kalkan, (Eds.), *Siyasi İdeolojiler* (20-46), Ankara, 2017, s. 21.

Ekonomik liberalizmde bireyler, devletin müdahalesi olmaksızın serbest piyasa koşullarında diledikleri gibi ekonomik girişimlerde bulunma hakkına sahiptir ancak *Good Samaritan* yasaları, bireylere belirli bir davranış biçimini hukuki bir yükümlülük olarak dayatması nedeniyle bireysel özgürlüğün sınırlandırılması sorununu gündeme getirmektedir. Bu durum, klasik liberal ilkelerle potansiyel bir gerilim alanı yaratmaktadır. Ekonomik liberalizm perspektifinden bakıldığında bireylere yüklenen yardım etme yükümlülüğü, onların ekonomik tercih ve kararlarını doğrudan etkileyebilir. Zira bireyin zamanını, emeğini ya da kaynaklarını belirli bir eyleme yönlendirmeye zorlamak, serbest piyasanın kendiliğinden işleyen dinamiklerine dışsal bir müdahale olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan *Good Samaritan* yasaları, ekonomik liberalizmin bireysel serbestiyi esas alan yaklaşımıyla çatışma potansiyeli taşımaktadır.

Siyasal liberalizm perspektifinden bakıldığında *Good Samaritan* yasaları ile olumlu bir ilişki kurulabileceği ileri sürülebilir. Bu görüş, devletin bireylerin temel haklarını koruma yükümlülüğüne dayanmaktadır. Söz konusu yasalar, yardım etmeyen bireylere cezai yaptırım öngörerek mağdurların yaşam hakkını ve kişisel güvenliğini korumayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede siyasal liberalizmin temel ilkelerinden biri olan birey haklarının korunması, bir kişinin zarar görmesini önlemeye yönelik tedbirlerin alınmasını meşru ve hatta gerekli bir müdahale olarak değerlendirebilir. Zira devletin asli görevlerinden biri, bireylerin birbirlerinin haklarını ihlal etmelerini engelleyecek bir hukuki çerçeve oluşturmaktır. Bu açıdan bakıldığında *Good Samaritan* yasalarının, siyasal liberalizmin devlete attığı bireyler arası hak ihlallerini önleme sorumluluğuyla örtüştüğü söylenebilir. Buna karşılık siyasal liberalizmin *Good Samaritan* yasalarıyla uyumsuz olduğu da öne sürülebilmektedir ki bu eleştiri liberal düşüncenin temel varsayımları açısından dikkate değerdir. Siyasal liberalizm, bireysel özgürlükleri merkeze almakta ve devlet müdahalesinin mümkün olduğunca sınırlandırılmasını savunmaktadır. Bu çerçevede bireyin eylemlerine yönelik her türlü zorunluluk, liberal özgürlük anlayışı bakımından temkinle karşılanmaktadır. *Good Samaritan* yasaları, bireylere hukuki yaptırımlarla desteklenen zorunlu bir etik yükümlülük dayatmakta ve bu yönüyle bireyin irade alanına doğrudan müdahale etmektedir. Başkasına yardım etme zorunluluğu, bireyin kendi ahlaki tercihleri doğrultusunda hareket etme serbestisini sınırlandırdığı öl-

çüde, siyasal liberalizmin bireysel tercih ve özgürlükleri esas alan yapısıyla çatışmaktadır. Bu nedenle söz konusu yasalar, siyasal liberalizm açısından devletin bireyin ahlaki alanına müdahalesi olarak yorumlanabilmektedir.

Liberalizmin temel ilkelerinden olan *bireycilik*, bireyi ve bireyin haklarını toplumdan ya da herhangi bir gruptan üstün görmeyi ifade eder⁹⁵. Bu önceliklendirmenin iki temel gerekçesi bulunmaktadır. İlk olarak, liberal düşünceye göre toplum ve gruplar soyut yapılarken birey somut bir varlıktır. İkinci olarak ise bireyin hem ontolojik hem de normatif açıdan toplumdan önce geldiği (*prior* olduğu) kabul edilmektedir. Bu iki nedenden ötürü liberalizmde bireyin hakları, grubun ya da toplumun çıkarlarına nazaran öncelikli bir konumda yer almaktadır. Bireyler gruplardan üstün olmalarına rağmen kişiler arasında üstünlük veya alçaklık yoktur; bireyler eşit ve biriciktir. Bu eşitlik, esasen yasa önünde eşitlik anlamında kullanılmaktadır; aksi hâlde yetenekleri ve gayretleri farklı olan bireyleri eşitlemek, eşitsizliğin kendisi olacaktır. Bu teorik çerçeve karşısında *Good Samaritan* yasaları, liberal bireycilik ilkesiyle potansiyel bir gerilim alanı yaratmaktadır. Zira bu yasalar, bireylerin zor durumda olanlara yardım etmelerini teşvik etmekte ya da kimi hukuk sistemlerinde bunu zorunlu kılmaktadır. Bu durum, ilk bakışta bireycilik anlayışıyla çelişkili görünebilmektedir çünkü bireycilik, bireylerin öncelikle kendi hayatlarını ve menfaatlerini belirleme hakkını savunurken, *Good Samaritan* yasaları bireyden başkalarının yararını gözetken bir davranışı talep etmektedir. Bu bakımdan bireysel özgürlük ve özerklik üzerine kurulu liberal bireycilik ile yardımlaşmayı hukuki bir yükümlülük hâline getiren *Good Samaritan* yaklaşımı arasında normatif bir gerilim bulunduğu ileri sürülebilir ancak bu gerilimin mutlak bir çelişki mi yoksa liberalizmin kendi içindeki farklı yorumlarla uzlaştırılabilir bir sorun mu olduğu, tartışılması gereken bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır.

Klasik liberalizmin temel savunularından biri olan *sınırlı devlet* ilkesi, devletin varlığını bütünüyle reddetmenin aksine devletin insanlık için belirli koşullar altında yararlı olabileceğini ifade eder. Bu koşul, devletin bireylerin temel haklarını koruma işleviyle sınırlı kalmasıdır. Zira klasik liberal düşünceye göre haklar devletten önce vardır ve devletin meşruiyeti,

95 Çetin, Halis, "Liberalizmin Temel İlkeleri", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 2, S. 1, 2001, s. 221.

bu önceden var olan hakları güvence altına almasına bağlıdır. Bu anlayış, devletin yetki alanının zorunlu olarak sınırlı olması gerektiği sonucunu doğurur. Devlet ancak sınırlı ise katlanılması gereken bir kötülüktür. Gece bekçisi metaforuyla ifade edilen devlet, adalet ile iç ve dış güvenlikten (ve kamusal işlerden⁹⁶) sorumludur. Sorumluluklarının dışına çıkması, onu katlanılması gereken kötülük olmaktan çıkaracak ve bireylere zarar veren bir mekanizma hâline dönüştürecektir⁹⁷. Bu noktada *Good Samaritan* yasaları, sınırlı devlet ilkesiyle belirgin bir gerilim alanı oluşturmaktadır. Zira bireylerin iyiliğini amaçlayan ve belirli ölçüde vicdani davranışları hukuki yükümlülük hâline getiren bu yasaların, devletin “gece bekçisi” rolüyle bağdaşmadığı ileri sürülebilir. Klasik liberal bakış açısından devlet ancak bireylerin birbirlerinin temel haklarına doğrudan zarar verdikleri durumlarda müdahalede bulunduğu ölçüde meşrudur. Oysa *Good Samaritan* yasalarında yardım etmeyi reddeden birey, başkalarının temel haklarına doğrudan bir zarar vermemektedir. Bu nedenle söz konusu bireyin cezalandırılması, devletin koruyucu rolünü aşarak ahlaki alanı düzenleyen bir aktöre dönüşmesi anlamına gelebilir. Böyle bir durumda devlet, kendi sınırlarını aşarak meşruiyetini zedeleme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Liberal düşüncenin başka bir ilkesi olan *özel mülkiyet*, özgür bir toplumun vazgeçilmez koşullarından biri olarak kabul edilmektedir. Liberallere göre bireylerin mülk edinme ve mübadelede bulunma haklarına sahip olması yalnızca ekonomik bir ayrıcalık değil, bireysel özgürlüğün de kurumsal bir güvencesidir. Her bireyin bu haklara sahip olması, bireylerin birbirleriyle işlem gerçekleştirebilmesini, kendilerini karşılıklı olarak birbirlerinin ihtiyaçlarına göre düzenlemeleri şartına bağlar. Bu karşılıklı etkileşim süreci, bireylerin zorlamaya dayanmaksızın uyum sağladığı, dürüstlük ve hoşgörü gibi değerleri içinde barındıran kendiliğinden doğan bir ekonomik düzenin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Bu bağlamda serbest piyasa ekonomisi, bireylerin özgürce ekonomik işlemlerde bulunabildiği ve kurallarının merkezi bir otorite tarafından değil, bireylerin eylemleri sonucunda oluştuğu bir düzen olarak tanımlanmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin liberal düşünce açısından üstünlüğü yalnızca özgürlük sağlamasıyla sınırlı değildir; adalet

96 Butler, “Özgür...”, s. 49.

97 Yayla, Atilla, “Siyaset bilimi”, 3. bs., Ankara, 2016, s. 80.

ve verimlilik iddiası da bu yaklaşımın merkezinde yer almaktadır. Liberal-
lere göre piyasa, herhangi bir merkezi otoriteden daha adildir çünkü mil-
yonlarca birey, kendi koşullarını ve sürekli değişen ihtiyaçlarını, merkezi bir
karar alıcıdan çok daha iyi bilmektedir. Merkezi bir otoritenin bu denli dağ-
lık ve dinamik bilgiyi bütünüyle kavrayabilmesi ise fiilen mümkün değildir.
Tüm bireylerin aklının ve bilgisinin eş zamanlı olarak işlev gördüğü piyasa
ekonomisi, bu yönüyle diğer tüm alternatif ekonomik düzenlere kıyasla hem
daha verimli hem de daha adil bir yapı sunmaktadır⁹⁸.

Mülkiyet, söz konusu mülk üzerinde tam tasarruf hakkı ve diğer bireyleri
mülkün kullanımından dışlama yetkisi verir. Bu, bireyin özel mülkiyeti için
yalnızca kendisinin karar hakkı olduğu ve diğer bireylerin söz hakkı olmadığı
anlamına gelir. Belirtilmesi gerekir ki özel mülkiyet yalnızca somut ve taşın-
maz mal olmak zorunda değildir; kimi zaman bir fikir de olabilir⁹⁹. Liberal-
ler zenginliğin devlet eliyle değil, piyasa sistemi içinde kendiliğinden doğan
düzen¹⁰⁰ neticesinde gerçekleştiğini savundukları için özel mülkiyete büyük
önem atfeder. Açıktır ki bireyler kendi mülkleri söz konusu olduğunda daha
çalışkan, daha girişimci ve daha yaratıcı olacaklardır. Diğer bireyler için de
aynı saikler geçerli olacağı için zenginlik artacaktır¹⁰¹. Liberallerin özel mülki-
yete verdikleri önem, *Good Samaritan* yasalarının bazı unsurlarıyla çelişebil-
mektedir. Özel mülkiyet, bireylerin mülk ve kaynakları üzerinde tam tasarruf
hakkına sahip olması anlamına gelirken *Good Samaritan* yasaları, bir bireyin
yardım etmemesi durumunda para cezası ya da hapis cezası gibi yaptırımlar-
la karşılaşabileceğini öngörmektedir. Bu durum, bireylerin kendi mülkleri,
zamanları ve emekleri üzerinde sahip oldukları tasarruf özgürlüğünün belirli
ölçülerde sınırlandırıldığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, yardım etmeme
tercihinde bulunan bir birey, hukuki yaptırıma tabi tutulabilmekte; bu da
bireyin kendi kaynaklarını dilediği şekilde kullanma serbestisinin devlet mü-
dahalesiyle kısıtlanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla *Good Samaritan*
yasaları, özel mülkiyet ve bireysel tasarruf özgürlüğü temelinde şekillenen
liberal mülkiyet anlayışıyla normatif bir gerilim yaratmaktadır.

98 Butler, “Klasik...”, s. 93-103.

99 Butler, “Eamonn, Özgür Toplumun Temelleri”, (Çev.), Şahin, Hakan, İstanbul, 2021, s. 111-112.

100 Butler, “Klasik...”, s. 28.

101 Butler, “Özgür...”, s. 113.

Diğer bir ilke olan *özgürlük*, liberaller arasında ekseriyetle tercih özgürlüğü, başka bir deyişle *negatif özgürlük* anlayışı olarak kabul edilmektedir¹⁰². Negatif özgürlük, bireylerin belirli eylemlerde bulunurken diğer bireyler, gruplar ya da devlet tarafından engellenmemesini ifade eder. “Negatif” kelimesi burada değer yüklü değildir yalnızca eylemsizliği ifade eder. Bu anlayışa göre bireyin bir eylemi gerçekleştirebilmesi için desteklenmesi ya da yönlendirilmesi gerekmez; asıl önemli olan, bireyin dışsal müdahalelerden ve zorlamalardan masun olmasıdır. Dolayısıyla özgürlük, bireyin eylemde bulunmaya zorlanmaması kadar, eylemsiz kalma tercihinin de korunmasını içerir¹⁰³. Bu noktada *Good Samaritan* yasaları negatif özgürlük anlayışı açısından eleştiriye açık hâle gelmektedir. Bu yasalar, bireylere bir yükümlülük getirerek onların doğal eylemsiz kalma özgürlüklerine müdahale etmekte ve dolayısıyla negatif özgürlük anlayışını zayıflatmaktadır. Zira söz konusu yasalar, bireylere hukuki bir yükümlülük getirerek onların eylemsiz kalma tercihlerine müdahale etmekte ve bu suretle negatif özgürlük alanını daraltmaktadır.

2.3.2 Modern Liberalizm

Klasik liberalizm, 19. yy.ın sonlarına gelindiğinde toplumsal ve ekonomik dönüşümler karşısında etkisini büyük ölçüde yitirmiştir. Küresel ölçekte eksik rekabet koşullarının ortaya çıkması ve ekonomik sistemin giderek tekelleşmeye yönelmesi, geniş ve yoksul bir alt sınıfın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler, klasik liberalizmin temel varsayımlarından biri olan “gönüllü sözleşme” ilkesinin fiilen ne ölçüde özgürlük sağladığına ilişkin ciddi soru işaretlerini beraberinde getirmiştir. Zira sözleşmenin tarafları arasındaki güç ve imkân farkının aşırı derecede artması, yapılan tercihlerin gerçekten özgür iradeye dayanıp dayanmadığını tartışmalı hâle getirmiştir. Örneğin, emsallerinden edindiği fikirle emeğinin karşılığının 3.000 birim olduğunu bilen bir işçi, açlık derecesine geldiğinde 1.000 birimlik sözleşmeyi reddetme özgürlüğüne gerçekten sahip midir ya da 1.000 birimlik sözleşmeyi onayladığında hak ettiğinin bu olduğunu düşünerek sahiden özgür bir seçimde mi bulunmuştur? Bu tür örnekler, klasik liberal özgürlük anlayışı-

102 Yayla, Atilla, “Hayek’in Liberalizm Anlayışı”, İstanbul, 2012, s. 54.

103 Yayla, Atilla, “Liberalizm”, Ankara, 1992, s. 149.

nın fiili eşitsizlikler karşısında yetersiz kaldığını göstermiştir. Bu noktada devletin daha aktif bir rol üstlenmesi ve bireylerin özgürlüklerini yalnızca biçimsel değil, maddi anlamda da koruması gerektiği fikri gündeme gelmiştir. Böylece modern liberalizmin, devlet müdahalesini özgürlüğün düşmanı olarak değil, kimi durumlarda onun güvencesi olarak gören yaklaşımı güç kazanmaya başlamıştır¹⁰⁴.

Kıta Avrupası geleneğini temsil eden modern liberaller¹⁰⁵, devleti gerekli bir iyilik olarak görür ve ona; eşitlik, yoksulluğu giderme, eğitim, sağlık, sosyal adalet, gelir dağıtımı rollerini yükler. Modern liberaller, devletin ekonomiye müdahale etmesini savunur çünkü onlara göre serbest piyasa eşitsizlik üretecektir ve böyle bir ortamda bireylerin durumu kötüleşecektir. Bireylerin özgür olabilmesinin ya da özgürlüklerini gerçekleştirebilmelerinin yolu, devletin bireyleri desteklemesinden geçmektedir. Devlet, pozitif özgürlükler yoluyla bireyi muktedir kılmalıdır¹⁰⁶. Modern liberallerin, liberaller arasında sayılmasının sebebi, klasik liberalizmin savunduğu bireycilik ilkesine duyduğu aidiyettir. Bununla birlikte modern liberalizm, bu ilkeyi klasik liberalizmden farklı olarak dezavantajlı bireylerin korunmasını da kapsayacak biçimde genişletmektedir. Bu doğrultuda devlete, ekonomik ve sosyal ilişkileri düzenleyerek bireyler arasındaki fiili eşitsizlikleri azaltma ve toplumsal adaleti güçlendirme görevi verilmektedir¹⁰⁷. Bir birey işini kaybettiğinde yeni bir işe başvurabilmek için gerekli olan ulaşım masrafları ve diğer temel giderleri karşılayacak yeterli bütçeye sahip olmayabilir; bu durum da söz konusu bireyin yeniden istihdam edilmesini zorlaştırabilir. Bu nedenle modern liberal düşünceye göre devlet, vergiler yoluyla finanse edilen işsizlik maaşı gibi mekanizmalar aracılığıyla bireye destek olmalıdır. Bu tür destekler, bireyin içinde bulunduğu olumsuz koşullardan çıkabilmesi için asgari imkânlarla sahip olmasını amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra bireyler, çoğu zaman kendilerinden kaynaklanmayan nedenler nedeniyle dezavantajlı bir konumda bulunabilirler. Örneğin bazı bireyler, doğdukları sosyal çevre ya da maruz kaldıkları yapısal eşitsizlikler nede-

104 Roskin, Michael G. et al., “Siyaset Bilimi: Bir Giriş”, (Çev.), Yayla, Atilla, Ankara, 2013, s. 62.

105 Yayla, “Siyaset...”, s. 35.

106 Yayla, “Siyaset...”, s. 81-82.

107 Kalkan, “Liberalizm...”, s. 34-35.

niyle fırsatlara erişimde geride kalabilmektedir. Bu durum, bireyin kişisel çaba ya da başarısından bağımsızdır ve bu tür koşullarda devletin doğru-
dan desteğini gerekli kılmaktadır¹⁰⁸. Bu çerçevede *Good Samaritan* yasala-
rı, bireylerin birbirlerine yardım etme sorumluluğunu hukuki bir düzenle-
me altına alarak modern liberal anlayışla paralel bir işlev üstlenmektedir.
Bu bağlamda devlet yardıma ihtiyaç duyan bireylerin yardım alabilmesini
garanti altına alarak pozitif bir yükümlülük üstlenmektedir. Tıpkı işsizlik
maaşıyla dezavantajlı bireyleri desteklemesi gibi devlet *Good Samaritan*
yasalarıyla yardıma muhtaç durumda olan bireyleri koruma altına almakta
ve vatandaşların yardım sorumluluğunu yerine getirmesini sağlamaktadır.
Bu doğrultuda pozitif özgürlük yalnızca soyut bir ilke olarak kalmamakta;
bireylerin zor zamanlarda birbirlerine yardım etmeleri yoluyla somut bir
toplumsal pratik hâline gelmektedir.

Modern liberalizmin, bireylerin korunması amacıyla devlete daha geniş
bir müdahale alanı tanıyan yaklaşımı, *Good Samaritan* yasalarıyla önemli
ölçüde örtüşmektedir. Sosyal adaleti tesis etme kapasitesine sahip bir dev-
letin, bireylerin selametini ve toplumsal dokunun bütünlüğünü korumak
amacıyla belirli sorumluluklar üstlenmesi, modern liberal düşünce açısin-
dan meşru kabul edilmektedir. Bu bağlamda devletin, toplumsal yaşamı
sürdürülebilir kılan bazı davranış biçimlerini teşvik etmesi ya da güvence
altına alması, özgürlük karşıtı bir müdahale olarak değil, özgürlüklerin fi-
ilen kullanılabilmesinin bir koşulu olarak değerlendirilmektedir. Başka bir
ifadeyle modern liberal anlayışta devlet, belirli davranışların bireysel ve
toplumsal düzeyde daha iyi sonuçlara yol açacağı yönünde rasyonel ve ka-
musal bir gerekçelendirme geliştirdiği ölçüde, bu davranışları hukuki dü-
zenlemeler yoluyla destekleyebilir. Bu çerçevede *Good Samaritan* yasaları,
devletin “iyi”yi keyfi biçimde dayatmasından ziyade, toplumsal refahı ve bi-
reysel güvenliği artırmaya yönelik pozitif bir yükümlülük anlayışının somut
bir tezahürü olarak okunabilir.

2.3.3 Liberteryenizm

19. yy.dan itibaren klasik liberalizm, toplumsal ve ekonomik koşullar-
daki dönüşümlerle birlikte giderek daha devletçi ve toplumcu bir yapıya

108 Kalkan, “Liberalizm...”, s. 28.

evrilmiştir. Bu dönüşümün nedenlerine ilişkin farklı açıklamalar bulunmaktadır. Bir yaklaşıma göre klasik liberalizmden modern liberalizme geçiş, klasik liberallerin özellikle Sanayi Devrimi sürecinde ortaya çıkan yoksulluk sorununa kayıtsız kaldıkları ve yalnızca mülk sahibi bireylerin çıkarlarını gözettikleri yönündeki eleştiriler karşısında tepkisel bir yönelim olarak ortaya çıkmıştır¹⁰⁹. Bu eleştiriler, liberal düşüncenin sosyal boyutunun güçlendirilmesi gerektiği fikrini gündeme taşımıştır. Bununla birlikte liberalizmin etkisini yitirmesinde yalnızca teorik eleştiriler değil, tarihsel kırılmalar da belirleyici olmuştur. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın da liberalizmin gücünü kaybetmesine neden olduğu düşünülmektedir. Bu dönemde güç, bireyden ve bireylerin gönüllü olarak bir araya geldikleri gruplardan devlete geçmiştir¹¹⁰. Bireysel otonomi toplumsal ve siyasal alanda neredeyse tamamen ortadan kaybolmuştur¹¹¹. Savaşın ardından yaşanan 1929 Büyük Buhranı, “birakınız yapsınlar” anlayışına dayalı serbest piyasa ekonomisine olan güveni sarsmıştır. Bu krizle birlikte piyasanın kendiliğinden dengeye ulaşacağı yönündeki varsayım sorgulanmaya başlanmış; ekonomik istikrarın sağlanabilmesi için devlet müdahalesinin gerekliliği daha geniş kabul görmüştür¹¹². Böylece serbest piyasanın sınırsızlığına duyulan inanç, yerini düzenleyici devlet anlayışına bırakmaya başlamıştır.

1940 ile 1970 yılları arasındaki otuz yıllık dönemde, liberal düşüncenin klasik ilkeleri önemli ölçüde aşınmış; serbest piyasa ve özel mülkiyetin toplumsal refahı tek başına sağlayabileceğine dair inanç zayıflamıştır. Bu süreçte modern liberalizm, klasik liberalizme kıyasla daha etkili ve baskın bir konuma gelmiştir ancak modern liberalizmin güçlenmesi, liberal düşünce içinde yeni bir tepkiyi de beraberinde getirmiştir. Nitekim 1970'li yıllardan itibaren yükselişe geçen liberteryen akım, liberalizmin asli ilkelerine dönü-

109 Berktaş, Fatmagül, “Liberalizm: Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji”, 19. Yüzyıl'dan 20. Yüzyıl'a Modern Siyasal İdeolojiler, (Der.), Örs Hekimoğlu, Birsen, 4. bs., İstanbul 2010., s. 74-75.

110 Racio, Ralph, “Yirminci Yüzyılda Klasik Liberalizm”, (Çev.), Demirci, Mustafa, Liberal Düşünce Dergisi, S. 28, Güz 2002, s. 137-139.

111 Hallowell, John White, “The Decline of Liberalism, Ethics”, C. 52, S. 3, 1942, s. 336-339.

112 Skousen, Mark, “İktisadi Düşünce Tarihi: Modern İktisadın İnşası”, (Çev.), Acar, Mustafa; Erdem, Ekrem; Toprak, Metin, Ankara, 2007, s. 363-364.

şü savunarak devlet müdahalesine karşı daha katı bir özgürlük anlayışını yeniden gündeme taşımıştır.

Modern liberalizmin güçlenmesine ve devletin rolünün genişlemesine tepki olarak ortaya çıkan liberteryen düşünce, bu eleştiriyi daha da radikal-
leştiren bir yaklaşımın önünü açmıştır. Devletin yalnızca sınırlandırılma-
sı değil, bütünüyle ortadan kaldırılması gerektiğini savunan bu yaklaşım,
liberal düşüncenin en uç yorumlarından biri olarak anarko-kapitalizmde
ifadesini bulmaktadır.

Anarko kapitalistlere göre devlet, katlanılmaması gereken bir kötülük-
tür. Buna göre devlet, sahip olduğu zor kullanma tekeli aracılığıyla hem
bireysel özgürlükleri hem de piyasaya giriş serbestisini ihlal etmektedir.
Devletli toplumda yaşayan bireylerin genellikle devletsiz bir toplumda ya-
şanacak başlıca sorun olarak addettikleri can ve mal güvenliği, anarko kapi-
talistlere göre rakip sigorta şirketlerince karşılanabilmektedir. Bu çerçeve-
de özel sigortacılık sistemi, rekabetin şirketleri daha verimli, daha yenilikçi
ve daha düşük maliyetli hizmet sunmaya zorlaması nedeniyle devletin te-
keline kıyasla daha ucuz ve daha etkili bir güvenlik mekanizması ortaya ko-
yacaktır. Böylece güvenlik, zorunlu vergiler ve merkezi otorite aracılığıyla
değil, bireylerin gönüllü sözleşmeleri temelinde sağlanmış olacaktır¹¹³.

Anarko kapitalistlere göre devletin yayılmacı doğası klasik liberallerin
öngördüğü kötü ama gerekli minimal devlet modelinin fiilen tesis edilme-
sini imkânsız kılmaktadır. Bu yaklaşıma göre siyasal iktidar alanı, kaçınıl-
maz olarak bir iktidar mücadelesi sahasıdır ve bu mücadelede ahlaki sınırla-
rılarla hareket edenler dezavantajlı konumdadır. Zira iyiler, davranışlarını
ahlaki ilkelerle sınırlarken kötüler bu tür sınırlamalara tabi değildir¹¹⁴. Bu
nedenle anarko kapitalist düşüncede, iktidar için yarışan taraflar arasında
kötülerin galip gelmesi daha olasıdır. Politikacılar da genellikle kendi iyi-
likleri için çabalayan kötülerdir. Her ne kadar iyi niyetli bireylerin siyasete
girebileceği ihtimali göz önünde bulundurulacaksa da bu kişilerin iktidar-
da kalabilmek ya da başarıya ulaşabilmek için mevcut kuralları ihlal etme-
ye zorlanacakları ifade edilir. Devlet, bireyler için kötüdür ve sürekli olarak

113 Yayla, "Siyaset...", s. 83-84.

114 Brennan, Jason, "Liberteryenizm: Herkesin Bilmesi Gerekenler", (Çev.), Yayla, Atilla,
Ankara, 2015, s. 97.

büyüme eğilimindedir çünkü politikacılar kendilerinin ve destekçilerinin çıkarlarını koruyabilmek için güçlenmeleri gerektiğini bilir. Lord Acton'ın “İktidar yozlaştırır, mutlak iktidar mutlaka yozlaştırır¹¹⁵. ” ifadesi, anarko kapitalist devlet eleştirisini özlü biçimde ifade eden bir tespit olarak değerlendirilebilir. Bu ifade, iktidarın sınırlandırılmasının yeterli olmadığını; aksine, iktidarın kendisinin başlı başına bir sorun alanı olduğunu vurgulamaktadır.

Liberteryenizme göre her birey kendisinin sahibidir. Bunun nedeni, bireyin hayatta kalabilmek ve yaşamını sürdürebilmek için aklını kullanarak kendi gelişimine hizmet edecek amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için gerekli araçları bizzat belirlemesi gerektirir. *Öz sahiplik* adlandırılan bu ilke uyarınca bireyin, faaliyetlerini icra ederken dışsal müdahalelere maruz kalmaması ve kendi yaşamına ilişkin kararların tek belirleyicisi olması esastır¹¹⁶. Bu ilke, yalnızca bireyin emeğini aktardığı nesnelerle sınırlı olmayıp bireyin kendi bedeni üzerindeki tasarruf yetkisini de kapsamaktadır¹¹⁷. *Good Samaritan* yasalarının liberteryen yaklaşım içinde teorik olarak reddedilmesi beklenir çünkü bu yasalar, bireylerin kendi tasarruf haklarını kullanmalarını kısıtlayarak onları başkalarına yardım etme yükümlülüğü altına sokmak suretiyle öz sahiplik ilkesinin temel varsayımlarıyla bağdaşmamaktadır. Zira böyle bir yasal zorunluluk, özgür bireylerin serbest iradesine müdahale etmekte ve toplumsal etkileşimleri zorunlu hâle getirerek bireysel özgürlüğü tehdit etmektedir.

Öz sahiplik ilkesinin doğal bir sonucu, *mülkiyet hakkı*dır. Liberteryen düşüncede bireyin kendisini gerçekleştirebilmesi, sahip olduğu beden ve emek üzerinde tam tasarruf yetkisine sahip olmasına bağlıdır. Liberteryenizme göre emeğini aktarmak suretiyle nesneyi meşru bir şekilde elde eden bir bireyin o nesne üzerinde tam tasarruf hakkı vardır ve diğer bireylerin yaşama hakkı ya da kamu yararı gibi sebeplerle tasarruf hakkı sınırlandı-

115 Acton, Lord, “Acton-Creighton Correspondence”, <https://oll.libertyfund.org/title/acton-acton-creighton-correspondence#preview> (Erişim Tarihi: 19.01.2022).

116 Narveson, Jan, “Liberteryenizm”, (Çev.), Kırılı, Özlem, Cennet Uslu, (Ed.), *Liberalizm El Kitabı* (267-300), Ankara, 2017, s. 271.

117 Taner, Ahmet & Yayla, Atilla, “Liberteryen Teoride Özgürlüğün ve Siyasetin Sınırları”, *Liberal Düşünce Dergisi*, C. 23, S. 91-92, Yaz-Güz 2018, s. 10.

rılamaz¹¹⁸. Liberteryenlere göre mülkiyet hakkı mutlak¹¹⁹. Tam tasarruf hakkı yalnızca hayat, mülkiyet ve sözleşmelerle doğrudan bağlantılı ihlaller söz konusu olduğunda sınırlanabilir¹²⁰ ve salt bir zarar ihtimali ya da muhtemel fayda beklentisi, bu hakkın sınırlandırılması için yeterli görülmez. Bu anlayış yalnızca maddi nesnelerle de sınırlı değildir. Benliğin kendisi de bir mülkiyet olarak kabul edildiği için ahlaki davranışlara ilişkin kararlar üzerinde de tam tasarruf yetkisi bireye aittir. Dolayısıyla bireyin nasıl davranması gerektiğine dair nihai karar, dışsal bir otoriteye değil, bireyin kendi iradesine bırakılmalıdır. Bu bakımdan diğer bireylere yardım etmediği için zarar üretme potansiyeli ya da karşılıklı iyi argümanı ile haklılaştırılmaya çalışılan *Good Samaritan* yasaları meşru değildir. Liberteryen perspektiften düşünüldüğünde bireylerin bir diğerine yardım etme konusunda zorunlu tutulmaları, kendi mülkleri ve zamanları üzerinde karar verme haklarını ihlal eder. Bu durum, bireylerin ahlaki ve etik yükümlülüklerini kendi özgür iradeleriyle belirlemeleri gerekliliği ile çelişmektedir.

118 Taner & Yayla, “Liberteryen...”, s. 13.

119 Yaman, Seval & Tarhan, Belgin, “Liberteryenizmin Felsefi Temelleri”, İstanbul, 2021, s. 115.

120 Freeman, Samuel, “İlliberal Liberteryenler: Liberteryenizm Niçin Liberal Bir Görüş Değildir?”, (Çev.), Yayla, Atilla, Hangi Liberalizm (11-75), Ankara, 2013, s. 30.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GOOD SAMARITAN YASASI
ODAĞINDA LİBERALLER
İLE SAMARITANCILARIN
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

GOOD SAMARITAN YASASI ODAĞINDA LİBERALLER İLE SAMARITANCILARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Good Samaritan yaklaşımı ile liberalizm olmak üzere iki farklı normatif çerçeveyi esas alan düşünürlerin fikirlerinin karşılaştırmalı analizini içeren bu bölüm, kitabı olası spekülasyon riskinden arındırmayı amaçlamaktadır. *Good Samaritan* yükümlülüğünü doğrudan konu edinen düşünürlerin sayısının sınırlı olması nedeniyle, bu alanda literatürde öne çıkan ve en çok atıf alan isimler olan Malm ve Wellman'ın görüşleri analiz için merkezi bir referans noktasıdır. Bu düşünürlerin yardım yükümlülüğüne ilişkin argümanları, liberal düşüncenin farklı alt-kategorilerini temsil eden birden fazla düşünürün eserlerinden hareketle geliştirilen *Good Samaritan* odaklı yorumlarla karşılaştırılmaktadır. Bu yöntemle, yardım yükümlülüğüne dair normatif iddiaların liberal düşünce içinde nasıl farklı biçimlerde temellenildiği ortaya konulması amaçlanmaktadır.

3.1 H. MALM'IN GOOD SAMARITAN YAKLAŞIMI

Malm'a¹²¹ göre *Good Samaritan* yasaları, yardım yükümlülüğünü çaba, risk ve maliyet ölçütleri üzerinden sınırlayan bir yapı içerir. Bu sınırlama, bireysel özgürlük ve yasaların amacı arasında bir denge kurmak adına önem arz etmektedir. Malm, devletin bireysel özgürlüğe müdahalesinin ancak makul ölçüde gerekli olduğu ve bu müdahalenin başkalarına yönelik ciddi bir za-

121 Malm, Heidi M., "Liberalism, Bad Samaritan Law, and Legal Paternalism", *Ethics*, C. 106, S. 1, 1995, s. 4-31.

rarı önlemeyi amaçladığı durumlarda ahlaki olarak meşru sayılabileceğini ileri sürmektedir. *Good Samaritan* yasası, doğrudan zararı engellemeyi hedeflediği için ilke düzeyinde meşru kabul edilmektedir. Malm, yasanın meşruiyetini kabul etmekle beraber, uygulama aşamasında ciddi sorunların ortaya çıkabileceğine dikkat çekmektedir. Çaba, risk ve maliyetin ne olduğunu genel seviyede tanımlamak mümkün değildir. Olaylar arasındaki farklılıklar ve her somut durumda önceden öngörülemez kadar çok değişkenin bir araya gelmesi, bu ölçütlerin pratikte nasıl uygulanacağı konusunda belirsizlikler yaratmaktadır. Bu nedenle *Good Samaritan* yasaları, teorik olarak savunulabilir olsa da uygulamada sınırlarının belirlenmesi bakımından tartışmalı bir alan oluşturmaktadır. Bu uygulama sorununu görünür kılmak amacıyla Malm, *Good Samaritan* yasalarının sınırlarını çeşitli varsayımsal örnekler üzerinden tartışmaktadır:

- 1- Arlene, hayati derecede önemli olan kanı bağışlamadı çünkü kan naklini yasaklayan dini inanca sahipti.
- 2- Carla, ciddi şekilde yaralanan bir sürücüye yardım etmek için durmadı çünkü annesinin cenazesine geç kalabilirdi.
- 3- Ferdinand, ateşli silahla yaralanan ve durumu ciddi olan birisine yardım etmedi çünkü Super Bowl maçını kaçıracaktı.
- 4- Bernand, yaralı bir sürücü için yardım çağırmadı çünkü dini inancına uygun değildi.
- 5- Danforth, ciddi bir şekilde yaralanmış kişiye yardım etmedi çünkü baro sınavını kaçıracaktı ve böyle olursa 6 ay beklemesi gerekecekti.

Bu örnekler ışığında Malm, *Good Samaritan* yasalarının mekanik ve otomatik biçimde uygulanmasının mümkün olmadığını göstermeyi amaçlamaktadır. Zira söz konusu durumlarda oy birliğiyle “suçlu”yu belirlemek kolay değildir. Bununla birlikte bazı vakalarda ahlaki sezgiler daha güçlü biçimde devreye girmektedir. Örneğin Ferdinand’ın gerekçesinin, Arlene’in dini inancına dayanan gerekçesiyle kıyaslandığında çok daha zayıf olduğu ve bu nedenle Ferdinand’ın suçlu, Arlene’in ise suçsuz bulunmasının makul görüldüğü ileri sürülebilmektedir. Tam da bu noktada Malm’ın bağlamsal ve ölçülülüğe dayalı yaklaşımı, söz konusu yasanın liberal teoriyle olan ilişkisini gündeme getirmektedir. Zira bu tür değerlendirmeler, karar verme

yetkisinin yargı organlarına bırakılmasını ve dolayısıyla liberal teorinin temel ilkeleriyle doğrudan temas eden bir alanın açılmasını beraberinde getirmektedir.

Liberal teori açısından iki problem mevcudiyetini korumaktadır. İlki, tarafsızlıkla ilgilidir. Olası davalarda jüri üyelerinin risklerin önemini belirlemesi, değer tayin etmesi anlamına gelmektedir: *“Cenazenin futbol maçına göre daha önemli olduğunu onaylıyoruz.”* Bu, bireyin özgürlüğünün toplumun değerleriyle ne derece uyduğuyla ilgili olarak da yorumlanabilir. Genelleştirilmiş değerlere ilişkin bu belirsiz zorlama liberalleri rahatsız edebilir niteliktedir. Buna şu şekilde cevap verilmesi mümkündür: Bir kişinin ölümü ile başka bir kişinin meditasyon yapma isteği karşılaştırıldığında, ölüme daha fazla değer atfetmek bireyleri belirli bir değerler sistemini benimsemeye zorlamak anlamına gelmez, bu nesnelliktir. Nesnelliğin dışında burada, birinin diğerinden daha değerli olduğunu söylemekten ziyade yardım edip etmemeye karar verdiren geri dönüşü mümkün olan ya da olmayan risklere ilişkin bir çıkarım yapılmaktadır. İkincisi, paternalizmin sınırlarıyla ilgilidir. Devlet, egzersiz yapıp yapılmamasına, gece evde sarhoş olunup olunmamasına ya da sokakta baygın olarak karşılaşılan kişiye yardım edilip edilmemesine karışabilir mi? Soruya verilecek en makul cevap, eylemin kimi ilgilendirdiğiyle ilgilidir. Liberalizm, genel olarak paternalizmi reddetmektedir ancak sınır belirleme ihtiyacı da kaçınılmazdır. Eylem, kişinin mahremiyetine aitse yükümlülük bulunmaz ancak diğer bireylerin hayatlarıyla ilgili ise yükümlülük bulunmaktadır. Ferdinand'ın izleyeceği maçın başkalarıyla ilgili olduğuna karar verilirse yasal olarak yükümlülük söz konusudur. Tüm bunlardan hareketle, aynı amaca varmaya yarayan iki yöntemden biri daha çok ahlaki ve teorik olarak zorlayıcı ve maliyetli ise diğerini seçmek daha makuldür.

3.2 C. H. WELLMAN'IN GOOD SAMARITAN YAKLAŞIMI

Wellman¹²² vatandaşlığın maliyeti, ondan sağlanan faydanın çok daha altında olduğu görüşündedir. Ona göre bireylerin yasalara uymayı tercih etmesinin temel nedeni, hukuki düzenin sağladığı güvenlik ve öngörülebilirliğin, öz-

122 Wellman, Cristopher Heath & Simmons, John A., “Is There a Duty To Obey The Law”, New York, 2005, s. 17-54.

gürlüklerinden feragat ettikleri ölçüden çok daha fazla yarar sağlamasıdır. Bu yarar, devletin bireylere sunduğu can ve mal güvenliği ile temel hakların korunması yoluyla somutlaşmaktadır. Bu çerçevede toplumsal düzenin devamlılığı, bireysel tercihlerden bağımsız ve onlardan daha üstün bir önem taşımaktadır. Zira herkesin yalnızca kendi kişisel kurallarına göre yaşaması, bunun kitlesel olarak tercih edilmesine bağlıdır ve böyle bir durum toplumsal yaşam açısından ciddi tehlikeler doğuracaktır. Wellman, vatandaşlığın maliyetinin gerçekten katlanılabilir olup olmadığı konusunda tereddüt edenlere basit bir düşünce deneyi önermektedir: Devlete itaat etmeye devam edip yasalara uygun yaşadığınız ve vergilerinizi ödediğiniz takdirde mevcut düzen korunacaktır. Buna karşılık devletten “kurtulmayı” tercih ettiğinizde, dayatma bireysel olmaktan çıkacak ve toplumun tamamına yayılacaktır. Bu iki seçenek arasında hangisinin tercih edileceği sorulduğunda, Wellman’a göre çoğunluk ilk durumu seçecektir. Bu da devletin zorlayıcı yapısının, genel olarak bireyler için rasyonel bir tercih olarak görüldüğünü göstermektedir. Bu noktada Wellman, devletin zorlayıcı politikalarının ahlaki niteliğini tartışmaya açar.

Devletin bireyleri belirli davranışlara zorlaması, ilk bakışta kölelikle benzerlik taşıyor gibi görünse de aralarında önemli bir fark bulunmaktadır. Sahiplerinin iyiliğine olacak şekilde hizmet etmeyi gerektiren kölelik, devletin bireyleri diğer bireylerin iyiliğine yarayacak şekilde davranmaya zorlaması fıkriyle karşılaştırılabilir. Kölelik başkalarına hayati bakımdan fayda sağlama düzeyinde gerekli değildir ve bu sebeple kabul edilemez bir kötülüktür ancak köleliğin daha hafif bir türü olan siyasi zorlama, faydalı ise kabul edilebilir niteliktedir. Ahlaki davranışların dıştan bir zorlama ile değil, içerden gelen bir gönüllülükle gerçekleşmesi gerektiğini savunanlar olacaktır. Bu, kısmen doğrudur ancak birini aşırı durumlardan kurtarmak söz konusu olduğunda bazı haklar ihlal edilebilir. Örneğin Amy’nin bir nöbet geçirdiğini düşünülün. Bethy, Cathy’den izin almaksızın onun arabasını alarak Amy’yi hastaneye götürürse, normal koşullar altında bu bir mülkiyet hakkı ihlali sayılmaktadır ancak acil durumun varlığı ve aracın mümkün olan en kısa sürede iade edilmesi, bu ihlali meşru hâle getirmektedir. Bu örnek, bazı hakların mutlak olmadığını ve olağanüstü koşullarda sınırlandırılabileceğini göstermektedir. Nasıl ki acil durumlarda Cathy’nin mülkiyetinin ihlali meşru sayıldıysa tıpkı o şekilde devletlerin bireyleri yardıma zorlaya-

rak gönüllülüğü ya da özgürlüğü ihlal etmeleri de bir derece meşru sayılabilmektedir. Wellman'a göre benzer bir mantık, *Good Samaritan* yasaları için de geçerlidir.

Devletin bu tür durumlarda müdahale ederek bireyleri yardıma zorlaması, genel olarak toplumun tamamını daha güvenli hâle getirmektedir. Zira bireyler, adil ve güvenli bir yaşam sürme amacıyla devleti kurduklarından, bu amaca hizmet eden yasalara uymakla yükümlüdürler.

Tüm bu çerçevede *Good Samaritan* yasasının temellendirmesi şu şekilde yapılabilmektedir: Her birey yasalara uymak zorundadır çünkü itaat, doğa durumunun tehlikelerini bertaraf eder. *Good Samaritan* yasası kapsamında yardımın zorunlu tutulması ise yardımın birey açısından aşırı bir risk, çaba veya maliyet doğurmaması şartına bağlıdır. Dolayısıyla bu yükümlülük, sırsız bir fedakârlık talebi değil, makul ölçülerle sınırlandırılmış bir toplumsal sorumluluk olarak anlaşılmalıdır.

3.3 KLASİK LİBERAL DÜŞÜNÜRLER

Anglosakson geleneği temsil ettiği öne sürülen klasik liberaller, devletin sınırlı ama hakları koruyan bir organizasyon olduğunu iddia eder. Bu yaklaşıma göre özgürlükler ancak hak temelli gerekçelerle sınırlandırılabilir. Arzuları gerçekleştirebilme bir hak değil, temennidir ve diğer bireyler ya da devlet bunun muhatabı değildir. Bu çerçevede klasik liberal düşünce, bireylerin başkalarına yardım etmeye zorlanmasını ilkesel olarak problemli görmeye yatkındır. Bu tespitlerden hareketle, kitabın ikinci hipotezinin ilk kısmını oluşturan klasik liberallerin *Good Samaritan* yasalarına yönelik yaklaşımlarının genel olarak olumsuz olacağı ileri sürülmektedir. Bu iddianın temellendirilebilmesi için klasik liberal düşüncenin soyut ilkeler düzeyinde değil, bu ilkeleri şekillendiren düşünürlerin metinleri üzerinden incelenmesi tercih edilmektedir.

Analiz kapsamında klasik liberalizmi temsilen Adam Smith, John Locke, David Hume, John Stuart Mill, Jeremy Bentham ve Claude Frederic Bastiat'ın eserleri retrospektif bir okuma yöntemiyle ele alınacaktır. Burada klasik liberalizmin bizzat kendisinin değil de onu temsilen düşünürlerin incelenmesinin temel nedeni, liberal ilkelerin büyük ölçüde soyut bir düzlemde formüle edilmiş olmasıdır. Bu tür soyut ilkeler, somut durumları doğrudan karşılamaya çoğu zaman yeterli olmadığından, onları belirli bağlamlar

içinde anlamlandırmak; başka bir deyişle yorumlayıcı çıkarımlar yapmak gerekmektedir.

Klasik liberalizmde doğrudan ve yerleşik olarak *Good Samaritan* anlatısının bulunmaması, çıkarımı gerekli kılar. Bu nedenle söz konusu ya-saya ilişkin değerlendirmeler, klasik liberal metinlerin retrospektif olarak okunması ve metinlerde yer alan ilke, argüman ve varsayımların *Good Samaritan* bağlamına taşınması yoluyla yapılacaktır. Diğer yandan hangi düşünürlerin incelemeye dâhil edildiği sorusu da yöntemsel bir açıklamayı gerektirmektedir. Bu düşünürlerin seçilmesinin nedeni, onların klasik liberal literatürün kurucu ve belirleyici figürleri olmalarıdır. Elbette siyaset felsefesi tarihindeki tüm klasik liberal düşünürleri çalışmaya dâhil etmek ne mümkündür ne de gereklidir. Bunun yerine, liberalizmin düşünsel gelişiminde belirleyici rol oynamış isimlerin incelenmesi, çalışmanın amacı açısından yeterli görülmektedir.

3.3.1 Adam Smith

Smith, insanların başlangıçta avcı toplumda yaşadığını belirtmektedir. Bu erken dönemde, hak ihlalleri ortaya çıktığında, bireyler arasında yerleşik bir üstünlük ilişkisi bulunmadığı için davalar toplu olarak ele alınmaktaydı ancak zamanla siyasal topluma geçiş süreci başlamış; bu dönüşüm özellikle hayvan sürülerinin paylaşımı, mülkiyetin ortaya çıkışı ve buna bağlı olarak gelişen servet eşitsizlikleri tarafından şekillendirilmiştir. Serveti daha fazla olan bireyler, giderek serveti az olanlar üzerinde otorite tesis etmeye başlamıştır. Smith'e göre insanları doğa durumundan siyasal topluma geçmeye iten temel nedenler otorite ve fayda arayışıdır. Bu üstünlük; kişinin daha savaşçı, daha zeki, daha yaşlı ya da daha zengin olması gibi farklı niteliklerden kaynaklanabilir. *Otorite ihtiyacı* ile açıklanan insanın kendinden daha üstün kişilere duyduğu sempati, o kişilerin idaresi altına memnuniyetle girilmesine neden olmaktadır. *Fayda ilkesi* ise daha büyük kötülüklerin önlenmesi amacıyla yönetime itaat etmeyi ifade eder. Bu çerçevede insanlar, salt kişisel çıkarları doğrultusunda değil, kamu yararını gözetenerek itaatkâr davranmaktadır. Zira bireysel başkaldırı kısa vadede kişisel çıkara uygun görünse dahi diğer bireylerin bu başkaldırıya katılmayacağını bilmek, yönetimin kararlarına uymayı daha rasyonel kılmaktadır. Smith'e göre itaatin temelinde hem dünyevi hem de uhrevi cezalandırılma korkusuna dayanan

bu fayda ilkesi yatmaktadır¹²³. Bu nedenle siyasal otoriteye itaat, yalnızca zorunlu bir boyun eğme değil, toplumsal düzeni korumaya yönelik akılcı bir tercih olarak da ortaya çıkmaktadır.

Smith, siyasal otoriteye itaati yalnızca fayda ve korku üzerinden açıklamakla yetinmez; bu itaatin ahlaki ve duygusal bir temele de dayandığını ileri sürer. Bu noktada Smith'in siyasal toplum anlayışını tamamlayan kavram *empati*'dir. Empati, insan doğasının mükemmeliyetini oluşturan, insanı diğer insanların mutluluğuyla alakadar eden duygulanımlardır. Mükemmeliyet ile davranışların biçimlendirilmesi, onama ve kınama kastedilmektedir. İnsanların çoğu, sürekli hakarete uğrayan bir adamı gördüğünde arsızlık edene karşı hınç besleme eğilimindedir. Diğerlerinin mutluluğuyla duygudaşlık kurup mutlu olmak ise insan olmanın gereğidir. Onanmakta olan davranışlar mutluluğa hizmet edenlerdir. Bu bakımdan, hayırlı duygulanımlarla duygudaşlık kurma arzusu doğal bir eğilimdir. Empati yeteneği, insanlığın içindeki tarafsız izleyicidir ve gözlemlerden çıkarılan sonuçlar kişinin seçip uygulayacağı davranışın tetikleyicisidir¹²⁴. İlerleyen paragraflarda ise empati ile *görünmez el* kavramı arasında bağlantı kurulacaktır.

Smith'in anlatılarında empati, öyle bir düzenleyici işleve sahiptir ki birey, kedere yol açan kişi ya da olaya karşı olumsuz duygular beslerken elem hâlindeki kişinin içinde bulunduğu durumu ortadan kaldırma arzusuyla da duygudaşlık kurar. Bu yönüyle empati, yalnızca pasif bir duygulanım değil, ahlaki yargıları yönlendiren etkin bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Nitekim kimi durumlarda elem hâlindeki kişi tepkisiz kalabilir; bu durumda tarafsız izleyici yalnızca haksızlığa yol açan faile değil, mağdurun tepkisizliğine karşı da hoşnutsuzluk duyar ve sürece ahlaki nedenlerle müdahil olur ancak bu müdahale, sınırsız bir intikam arzusuna değil, ölçülülüğü esas alan bir ahlaki denetime dayanır. İntikamı onaylayan duygudaşlık, aşırılığı reddetmektedir çünkü tarafsız izleyici her iki tarafla da duygudaşlık kurmaktadır. Bu sebeple, haksız davranışın ölçülü olarak cezalandırılması ya da haksız davranışa engel olmak adına cebir uygulamak adildir. Hangi davranışın

123 Smith, Adam, "Hukuk Üzerine: Adalet, Kamu Düzeni, Devletin Gelirleri ve Silahlı Güçler", 2. bs., (Çev.), Celiloğlu, Ahmet, İstanbul, 2019, s. 45-61.

124 Smith, Adam, "Ahlaki Duygular Kuramı", 2. bs., (Çev.), Tartıcı, Berkay, İstanbul, 2022, s. 15-51.

suçlanabilir olduğunu, hangi davranışın onama ve kınamaya açık olduğunu ayırt etmek adalet bakımından önemlidir. Başka bir deyişle, erdem ve adaleti eş görmek tehlikeli olabilir. Adaletin ihlali kişiye bir tecavüzdür, kişilere pozitif zarar vermektedir. Bu sebeple cezanın konusu olabilir. Arkadaşlık ve hayırseverlik ise onaylama duygusuyla insanları zorlar ancak özgürce uyulanır. Bu sebeple erdemin konusudur¹²⁵. Bu ifadelerden Smith'in empati yeteneğine haiz olan bireylerin doğal olarak zor durumdakilere yardım etme eğiliminde olduğunu ve eylemin gönüllü olması gerektiğini ancak gerçekleşmemesi hâlinde sosyallik neticesinde ahlaken kınanmaya açık olduğunu savunabileceği, başka bir deyişle bir hukuki yasa olarak *Good Samaritan*'ın zorlayıcı niteliğini onaylamayacağı öne sürülebilmektedir ancak bu aşamada yasa yapıcılarının duygudaşlığının hukuk yasalarını etkileyip etkilemediğine dair Smith'in görüşlerine yer vermek anlamlı görünmektedir.

Smith'e göre taraflarla eşit konumlanmış tarafsız izleyiciler, tavsiye ve ikna yoluyla sürece dâhil olur ancak daha üstte konumlanmış tarafsız izleyicilerin dayatmacı olması da muhtemeldir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarını korumalarını zorunlu kılan yasal düzenlemelerde somut biçimde gözlemlenebilir. Burada müdahale, yalnızca ahlaki bir tavsiye düzeyinde kalmamakta; korunmaya muhtaç olanın yararı gözetilerek zorlayıcı bir hukuki yükümlülük hâline gelmektedir. Bu örnek, Smith'in yönetim anlayışında otoritenin yalnızca pasif bir hakem rolüyle sınırlı olmadığını göstermektedir. Nitekim Smith'e göre yönetim yalnızca negatif sorumluluklarla donanmamıştır; adaleti tesis etmenin yanı sıra halkın refahını sağlamak, insanları ahlaksızlıktan caydırmak, disiplin inşa etmek yönetimin pozitif görevleri arasındadır. Bu çerçevede yasalar zararı önleme ve bir dereceye kadar karşılıklı iyiliği sağlama amacıyla kullanılabilir ancak Smith, bu noktada sınırsız bir yasa yapma yetkisini de savunmamaktadır. Her yasanın anlamlı ya da makul olmayabileceği göz önünde bulundurulduğunda, yasama faaliyetinin muhakemeye dayanması gerektiği açıktır. Zira egemen, bir davranışı emretmeden önce önemsiz olan bir fiili, emir yoluyla itaat edilmediğinde cezalandırılabilir bir eyleme dönüştürmektedir. Bu nedenle emirlere itaatsizlik kötülöklere yol açabileceği gibi, aşırı itaat de özgürlüğün

125 Smith, "Ahlaki...", s. 89-99.

ve adaletin ortadan kalkmasına neden olabilir¹²⁶. Smith'in, yönetimin pozitif görevlerine karşı olumlu tutumu, kimi durumlarda *Good Samaritan* gibi karşılıklı iyiliği amaçlayan yasaların zorlayıcı niteliğini onaylayabileceğine ilişkin mesajlar verebilmektedir.

Şimdiye kadar yapılan değerlendirmeler, Smith'in empati anlayışının hukuk ve yönetim düzeyinde nasıl anlamlandırılabilirliğini göstermektedir ancak Smith'in empatiye yüklediği işlev, yalnızca yasa koyucuların ya da siyasal otoritenin perspektifiyle sınırlı değildir. Empati, aynı zamanda bireyler arası ilişkilerin gündelik düzeyde nasıl kurulduğunu ve yardım etme davranışının hangi koşullarda ortaya çıktığını açıklayan bir ahlaki psikolojiye de işaret etmektedir. Bu nedenle, Smith'in empati kavrayışını bireysel düzeyde nasıl temellendirdiğine değinmek gerekmektedir.

Smith'e göre insanlar ilişkilerin yakınlığı ölçüde duygudaşlık kurmaya meyyaldır. Çoğu durumda insanlar tarafsız izleyici kimliklerinden hareketle muhtaç hâdekilere yardım etmeleri gerektiğini düşünürler de bu farkındalık, tanışıklık mesafesi ya da yanlış bilinç nedeniyle her zaman eyleme dönüşmeyebilir. Bu durum, yardım etme eğiliminin tamamen ortadan kalktığını değil, empati kapasitesinin bağlamsal olarak zayıflayabildiğini göstermektedir. Bu noktada bencil duygulardan hareketle insanların kötücül olduğunu iddia edenlere karşı Smith, insanın içinde toplum sevgisi olduğunu belirtir. Ona göre insanın doğasında yalnızca kendini koruma içgüdüğü değil, topluma yönelik bir sevgi ve başkalarının iyiliğiyle ilgilenme eğilimi de bulunmaktadır. Bu eğilim, toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği açısından belirleyici bir rol oynar. Nitekim adalet kurallarının işlemediği bir toplum, Smith'e göre çözülmeye ve yok olmaya mahkûmdur. Bu nedenle adalet yasalarını ihlal edenlerin cezalandırılması gerekliliği, bireyler tarafından genel olarak meşru ve gerekli kabul edilmiştir. Toplumsal düzenin bu ortak kabul üzerine inşa edilmesi, adil bir toplumun ortaya çıkmasını mümkün kılmaktadır.

Adalet kurallarının işlemediği, insanların iyi empati kuramadığı bir toplum düşünüldüğünde Smith'in *Good Samaritan* yasasının zorlayıcı yönünü onaylayabileceği fikri makul görünmektedir. Buna göre yardım yükümlülüğünü ihlal eden kimselerin cezalandırılması karşılıklı iyilik adına faydalıdır.

126 Smith, "Ahlaki...", s. 100-104.

Cezanın şiddetini artıran faktör, zararın telafisinin mümkün olup olmaması ve izleyicinin empati düzeyidir. Mağdur kimseyle karşılaşan biri yardım etmeksizin oradan ayrıldığında zararı veren ilk kişi olmadığı için tarafsız izleyiciler tarafından nefretin ya da hincin asıl yöneltileceği kişi olmaz, genellikle kınanırlar ancak cezalandırılacaklarsa bile cezaları nispeten az olmalıdır. Bunun yanı sıra tarafsız izleyicilerin yardım etmemeyi seçen kişinin destekçisi olacağı durumlar da mümkün olabilir çünkü her iki tarafla da duygudaşlık kurulmaktadır. Smith'e göre bu tür değerlendirmeler, cezalandırma anlayışında da ölçülülük ilkesini zorunlu kılar. Nitekim verilecek cezada hapis, başvurulabilecek son seçeneklerden biri olmalıdır. Zira bireyin özgürlüğünün kısıtlanması, bedensel zarar doğurmaktadır¹²⁷. Bu bakımdan yasalar özgürlüğü koruma konusunda mümkün olduğunca hassas olmalıdırlar.

Smith'in özgürlüğün teminatına verdiği ciddi önem, *Good Samaritan* yasasının hapis cezasını onaylamayacağına işaret etmektedir. Zira Smith'e göre özgürlüğün kısıtlanması ancak istisnai ve zorunlu durumlarda başvurulması gereken ağır bir müdahaledir. Bununla birlikte Smith, sosyal yaşamın her alanında "bırakınız yapsınlar" anlamına gelen *laissez faire* ilkesinin sıkı savunucusu da değildir. Örneğin, otoriteye ödenecek küçük bir pay karşılığında temel eğitim ihtiyacının karşılanması gerektiğini ifade etmiştir ve bu, ona göre halkın tamamına zorla kabul ettirilebilir bir uygulamadır¹²⁸. Smith'in *Good Samaritan* yasası bağlamında hapis cezası yerine adli para cezası gibi daha hafif ve özgürlüğü daha az zedeleyen yaptırımları ilkesel olarak kabul edebileceği ileri sürülebilmektedir.

Yukardaki satırlarda yer alan empati ile görünmez el arasındaki bağa ilişkin bir çıkarım yapılacağı ifadesinden devam edilecek olursa Smith, iyiliğin doğa tarafından öne çıkarıldığını ve karmanın var olduğunu öne sürmektedir. Ona göre iyilik yapan kişi, eyleminin karşılığını doğrudan ve maddi biçimde bulamasa bile tarafsız izleyicilerin onay ve şükran duygusu aracılığıyla ahlaki bir tatmin yaşar. Bu durum, bireysel çıkar ile toplumsal iyinin birbirinden kopuk olmadığını; empati yoluyla kurulan ahlaki bağların, görünmez el benzeri bir düzenleyici işlev üstlendiğini göstermektedir. Empati yeteneği, insanlığa toplum hâlinde yaşayabilmeleri için Tanrı

127 Smith, "Hukuk...", s. 183-192.

128 Smith, Adam, "Milletlerin Zenginliği", (Çev.) Derin, Haldun, İstanbul, 2006, s. 1379.

tarafından verilmiş bir armağandır. Smith'in Hristiyanlığın öğretilerinden olan "komşumuzu kendimizi sevdiğimiz gibi sevmek" fikrine dayanan ilkeye dikkat çekişi, onun etik anlayışında dini temellendirmeyi öne çıkarmaktadır ancak "kendimizi sadece komşumuzu sevdiğimiz gibi sevmek" vurgusu, Stoacı ölçülülük ve denge anlayışını da çağırıştır¹²⁹. Bu yönüyle Smith'in etik yaklaşımı, dini referanslarla beslenmekle birlikte seküler ve felsefi bir ahlak anlayışıyla da iç içe geçmiş görünmektedir.

Smith'in *görünmez el* kavramsallaştırması, piyasa sistemi içerisinde bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederken, bunu bilinçli olarak amaçlamasalar dahi eylemlerinin genel çıkara hizmet eden bir düzen üretmesini ifade eden bir mekanizmadır¹³⁰. Örneğin, fırıncının geçinmekle ilgili kişisel çıkarı olmasaydı satın alınabilecek ekmek olmayacaktı¹³¹. Aynı durum her birey için geçerli olduğundan, kendi çıkarlarını maksimize etmek amacıyla hareket eden bireyler, farkında olmadan diğer bireylerin ihtiyaçlarına da katkı sağlayacaktır¹³². Bu karşılıklı etkileşim ağı içinde görünmez el, herhangi bir merkezi yönlendirme olmaksızın işleyen kendiliğinden bir düzeni temsil eder ve bu düzen, uzun vadede toplumsal zenginleşmeye yol açar. Stoacıların ahenk teorisinden beslenen Smith hem empati hem de görünmez el ile kendiliğinden oluşan düzenden kaynaklanan faydaya dikkat çekmektedir. Bu noktada iki kavram arasında işlevsel bir paralellik kurulabilir: Empati yeteneği, ahlaki davranışın doğal düzenleyicisi iken görünmez el iktisadi hayatın doğal düzenleyicisidir. Smith hem etikte hem de iktisatta belki de iyimser bir yaklaşımla kendi hâline bırakılan bireylerin

129 Smith, "Ahlaki...", s. 266-316.

130 Smith, "Milletlerin...", s. 792-793.

131 Smith, "Milletlerin...", s. 65.

132 Ahmet hoca 40 kişilik sınıfta her bir üyenin 5 birim yarı dayanıklı malının olduğu bir deney kurgular. Ticari ilişkiler neticesinde görünmez el deneyinde hem bireylerin hem de toplumun sübjektif refahı, o'dan 10'a kadar uzanan bir ölçek aracılığıyla ölçülecektir. Bireylerin tatminlerinin toplamı, toplumun refahını gösterecektir. İlk aşamada durağan toplumun tatmini 220 olarak ölçülmüştür. İkinci aşamada sınırlı ticaret yapan bir topluma geçildiğinde tatmin 270'e yükselmiştir. Üçüncü aşamada ise serbest piyasada tam ticaret yapılmış ve tatmin 290'a kadar artış göstermiştir. Özetle, ticaret ne kadar serbestleşti ve bireyler ne kadar kendi çıkarları peşinden koştuysa toplumsal tatmin o denli artmıştır. Tıpkı bir elin, her şeyi düzenlemesi gibi görünmez bir el toplumsal refaha katkı sağlamıştır. Bkz: Yayla, Atilla, "Görünmez El İşbaşında", Gizli Aşk: Bir İktisat Kültürü ve Aşk Romanı (149-173), Ankara, 2017.

doğruya doğru yönlendirildiğini ifade etmiştir ancak bu, kamusal işlerde devlete yüklediği görevle çelişmektedir çünkü bu aşamada iyiye varış kendiliğinden değil, tasarımıdır. Dolayısıyla Smith'in düşüncesinde, kendiliğinden düzen ile tasarlanmış düzen arasındaki sınırın nerede çizileceği sorusu, özellikle kamusal müdahaleler bağlamında merkezi bir önem kazanmaktadır.

Empatiye dayalı ahlaki düzenin ya da görünmez elin işleyişinin aksadığı istisnai durumlarda, özellikle telafisi mümkün olmayan zararların söz konusu olduğu hâllerde, kamusal otoritenin müdahalesi meşruiyet kazanabilir. *Good Samaritan* yasaları tam da bu istisnai alanı hedeflemektedir: Bireylerin empati yeteneğine veya gönüllü iyilik davranışlarına güvenmenin yetersiz kaldığı anlarda, hayati zararların önüne geçmek amacıyla hukukun devreye sokulması. Bu nedenle *Good Samaritan* yasaları, Smithçi çerçevede ne tamamen reddedilmesi gereken bir zorlama ne de sınırsız biçimde meşrulaştırılabilecek bir müdahale kendiliğinden düzen ile tasarlanmış düzen arasındaki sınırın en hassas biçimde çizilmesini gerektiren, istisnai ve temkinli bir hukuki araç niteliği taşımaktadır.

Smith ve Malm, *Good Samaritan* yasasını kabul etme noktasında fayda ilkesine odaklanarak hemfikir görünmektedir. Smith, yardım yükümlülüğünü ihlal edenlerin cezalandırılmasını, karşılıklı iyilik argümanı ile meşrulaştırmaktayken Malm, zararı önleme üzerine temellendirir. İki düşünür de yardım etme yükümlülüğünü ihlal eden kişinin cezalandırılması sürecinde karar vericileri sabit hukuk metinleri olarak değil, izleyiciler olarak ele alır. Smith'in, tarafsız izleyicinin yargısının; Malm'ın ise jürinin yargısının makul olduğu fikrini benimseyeceği öne sürülebilir. Nitekim jüri de tarafsız izleyicidir. Her yardım etmeme hâli, diğerleriyle aynı değerlendirilemez. Değerlendirilmesi hâlinde adil bir yargılama gerçekleşmez. Smith'in empati dediği yetenek, jürilerin de sahip olduğu yeteneklerdendir ve bu yetenek, her iki tarafla da duygudaşlık kurmayı gerektirir. Bu bakımdan kurtarmayı reddeden tarafın sebebi ne kadar geçerli olursa izleyicilerin affedici hisleri o kadar güçlenir ve cezanın şiddeti zayıflar. Smith ve Malm'ın fikir ayrılığı yaşadıkları öne sürülen husus ise cezanın niteliğiyle alakalıdır. Smith, karşılıklı iyilik bağlamında devlete pozitif görevler atfederek *Good Samaritan* yasasının cezalandırıcı niteliğini kabul eder görünmekteyken Malm, ilk tercihin teşvik edici nitelik olması gerektiğini öne sürmektedir.

Smith ve Wellman, doğa durumundan siyasal topluma geçişin meşruluğu konusunda hemfikir olmakla birlikte bu geçişi zorunlu kılan temel nedenler bakımından farklılaşmaktadırlar. Smith'e göre bireylerin empati yeteneğine sahip olmaları neticesinde üstün kişilere duydukları hayranlık, yöneten-yönetilen ilişkisini doğurmuştur. Buradaki ana etken otorite ihtiyacıdır fakat Wellman, doğa durumundan çıkışı güvenlik ve özgürlük ihtiyacına dayandırmaktadır. Siyasal topluma geçişle birlikte her iki düşünür de siyasi zorlamayı faydalı olduğu müddetçe kabul edilebilir görmektedir. Smith, empati kurabilme yeteneğine rağmen devletin karşılıklı iyilik temelinde bireyleri belirli davranışlara yönlendirebileceğini; Wellman, acil ve gerekli durumlarda özgürlüğün ihlal edilmesinin faydalı olacağını ifade etmektedir. Anlaşıldığı üzere Smith ve Wellman *Good Samaritan* yasasının zorlayıcı yönünü destekleyebilecek argümanlara sahip görünmektedir. Smith'in temel yaklaşımı, empatinin geliştirilmesi iken Wellman'ınki tehlikelerin bertaraf edilmesidir.

3.3.2 John Locke

Locke, insanlığın tüm zamanları kapsayan ve tabiat ışığı vasıtasıyla öğrenilebilen bir tabiat kanunu içine doğduğunu savunmaktadır. Bu kanun, neyin tabiata uygun neyin aykırı olduğunu ayırt etmeye imkân veren rasyonal bir ölçüt işlevi görmektedir ancak Locke'a göre akıl, tabiat kanununun kendisi değil; onun keşfedilmesini sağlayan araştırıcı bir araçtır¹³³. Dolayısıyla tabiat kanunu akıldan türetilmez, akıl yoluyla açığa çıkarılır. Tabiat kanununu keşfeden kişiler, bu kanunun ilahi bir kurucusu olduğunu kabul eder. Bu kabulle beraber tabiat kanununun evrensel bir bağlayıcı olduğu fikri zorunlu olarak ortaya çıkar¹³⁴ fakat tabiat kanununun uygulamaları toplumdan topluma farklılık gösterebileceğini de kabul etmek gerekir. Bu, Locke'un etik anlayışının görecilik savunucularınıninkine yakın olduğunu düşünmeye fırsat verse de o, temelde tüm insanların ulaşabileceği çekirdek tabiat kanununun olduğunu düşünerek evrenselci bir anlayışa sahip görünmektedir.

133 Locke, John, "Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler", (Çev.), Çetin, İsmail, Ankara, 2020, s. 17-19.

134 Locke, "Tabiat...", s. 34-35.

“Yerkürenin derinliklilerinde ... maden damarları yatmaktadır. İnsanların da bu madenleri kazıp çıkarmak için ... akılları bulunmaktadır. Yine de bundan, bütün insanların servet sahibi olduğu sonucunu çıkaramıyoruz¹³⁵.” Bu demektir ki, insanlar tabiat kanununu keşfedecek ışığa sahip olsalar da onu kullan(a)mıyor olabilir. Bunun sonucunda gelenekler yanlış ya da birbirinden farklı olarak kökleşebilir. Bu, tabiat kanununun yokluğunu ya da göreceli olduğunu değil, hâlihazırda bilinemediğini gösterir niteliktedir. Tabiat kanunlarının evrensel olması, insanların ruhuna nakşedildiği anlamına da gelmemektedir. Tabiat kanununun bilgisine ulaşabilmenin diğer yolu ise Tanrı’nın insanlardan bir şeyler yapmasını istiyor olduğunu kabul etmektir. Yapılması gerekenin ne olduğunu insanların yapısına ve onlara verilmiş yetilere bakarak anlamak mümkündür. İnsanlar ihtiyaç duyduğu şeylerin baskısı ile topluluk hâlinde yaşamaya yönlendirildiğini fark eder ve kendilerine verilen konuşma yetisi neticesinde toplu yaşamı sürdürmeleri gerektiğini bilir. Bu biliş, insanların; kendilerine, birbirlerine ve Tanrı’ya karşı ödevleri olduğunu doğrular¹³⁶. Bu çerçevede tabiat kanunu, insanlardan ilahi varlığa saygı duymalarını ve ondan korkmalarını; acı çeken kimselerin bu durumdan kurtulmalarına yardım edilmesini; ebeveynin ve komşunun sevilmesini talep etmektedir¹³⁷. Böylece Locke’un tabiat kanunu anlayışı, yardım yükümlülüğünü ahlaki olduğu kadar ilahi temelli bir ödev olarak da konumlandırmaktadır.

Tanrı ve onun iradesinin yeryüzündeki tezahürü olarak kabul edilen tabiat kanununun merkeze alınması, Locke’un etik anlayışının deontolojik etik içerisinde, özellikle dini etik başlığı altında değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Locke’un topluluk hâlinde yaşamanın bir sonucu olarak diğerlerine yardım etme yükümlülüğü fikri, *Good Samaritan* kıssasının 27¹³⁸ ve 34¹³⁹ numaralı ifadeleriyle özdeşdir. 27 ve 34, komşuyu sevmekten ve muhtaç hâldeyse komşuya yardım etmenin gerekliliğinden bahsetmektedir. Locke

135 Locke, “Tabiat...”, s. 36.

136 Locke, “Tabiat...”, s. 53-56.

137 Locke, “Tabiat...”, s. 87.

138 “Adam şöyle karşılık verdi: “Tanrın Rab’bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün gücünle ve bütün aklınla seveceksin. Komşunu da kendin gibi seveceksin.” Bkz. Luka İncili.

139 “Adamın yanına gitti, yaralarının üzerine yağla şarap dökerek sardı. Sonra adamı kendi hayvanına bindirip hana götürdü, onunla ilgilendi.” Bkz. Luka İncili.

ise insanlığa bahşedilen yapı ve yetilere dayanarak toplum hâlinde yaşamayı ve diğer bireylere karşı yardımsever olmayı tabiat kanunu olarak nitelemektedir. Özdeşlik neticesinde Locke'un *Good Samaritan* kıssasını desteklediği açıktır ancak *Good Samaritan* yasasını destekleyip desteklemediği sorusu belirsizliğini korumaktadır. Tanrı'nın isteklerine dayanan tabiat kanununa bağlı yükümlülük hem ahlaki hem de hukuki boyutta varlığını sürdürebilmektedir. Locke'un ifadeleri üzerinden yardım etmenin ahlaki bir yükümlülük olduğu öne sürülebilecek olsa da hukuki açıdan bir yükümlülük olduğu bilgisi kesin değildir.

Good Samaritan kıssasında yardım etmenin temel amacı, sonsuz yaşamı hak etme arzusuna dayandırılmaktadır. Locke'un yaklaşımı ise toplumun bekasına dayalıdır. Herhangi bir devlet ya da kanun, kişilerin ruhlarının selametiyle ilgilenmemelidir çünkü onun ana görevi toplumsal düzeni korumaktır. Örneğin, yasalar bir hastalığın tedavisi ya da önlenmesi için çocukların yıkanmasını emredebilirken ruhların arınması için yıkanmalarını emredermez¹⁴⁰. Yasalar ancak kamusal fayda üretiyorsa meşrudur. Bu bakımdan Locke'u bir bakış açısından *Good Samaritan* yasasının kabul edilebilirliği, bireyi uhrevi bir ödüle yöneltme amacına değil, toplumsal düzenin ve birlikte yaşamanın sürdürülebilirliğini sağlamaya hizmet edip etmediğine dayanmaktadır. Locke'un toplumun bekası için yasaların türlü zorlamalarda bulunabilmesine verdiği onay, onun toplum sözleşmesi anlayışıyla ilişkilidir.

Toplum sözleşmesi, insanlığın doğa durumundan zımni bir sözleşmeyle siyasal topluma girişinin kabulünü ifade etmektedir. Doğa durumu, bireylerin diğer bireylerin iradesinden bağımsız bir şekilde doğa yasasının sınırları içinde eyleyebildikleri ve mülkiyet sahibi olabildikleri özgürlük durumudur. Özgürlüğün sınırı ise kendini koruma amacı dışında hiç kimsenin özgürlüğüne, yaşamına ve mülkiyetine zarar vermemekten ibarettir. Locke'a göre bireyler, kendi varlıklarını ciddi biçimde tehlikeye atmadıkları sürece diğer bireyleri korumakla yükümlüdür. Buradaki amaç, öncelikle suçluyu cezalandırmak değil, bireylerin birbirlerinin yaşam koşullarını keyfi biçimde kötüleştirmelerini engellemektir. Doğa durumunda her birey eşit iktidara

140 Locke, John, "Hoşgörü Üstüne Bir Mektup", (Çev.), Yürüßen, Melih, 8. bs., Ankara, 2017, s. 52-58.

sahiptir ve bu nedenle suç işleyen kimseyi cezalandırma yetkisi tüm bireylere aittir. Doğa durumundaki her birey, suçluyu hem diğerlerini caydırmak için hem zararın tazmini olan adalet için hem de Tanrı'nın buyruğu olan bir arada yaşama emrini zorlaştırdığı için cezalandırma hakkına sahiptir. Ceza- lar genellikle ölçülü olarak verilse de bazı durumlarda bireyler öfke, kin veya intikam gibi olumsuz duyguların etkisiyle bu ölçülülükten sapabilmektedir. Tanrı mevcut karışıklığı, tarafıllığı ve şiddeti engellemek için yönetimi göndermiştir. Yönetim, doğa durumunda yaşayan bireylerin topluluğa girmek üzere oluşturdukları siyasal bütünün sonucudur¹⁴¹. Bu sözleşmeyle her birey haklarının korunabilmesi için sahip olduğu iktidarı terk etmiştir¹⁴².

Yasamanın amacı, her bir bireyin hayatını, hürriyetini ve mülkiyetini koruyarak ortak yararı sağlamaktır. Yasaların ilan edilmiş olması, siyasal durum ile doğa durumu arasındaki fark bakımından önemlidir. Yasalar genel değilse ya da ilan edilmemişse, belirsizlik hâli ortadan kalkmaz; bu durumda siyasal toplum, doğa durumundan esaslı biçimde ayrışamaz. Yasaların ilan edilmiş olması da her zaman yeterli değildir. Bireylerin çoğunluğunun rızasını almayan bir yasa, doğal hakka ve toplum sözleşmesi şartına aykırıdır. Bireylerin çoğunluğunun rızasını taşımayan bir yasa hem doğal hak anlayışına hem de toplum sözleşmesinin temel koşullarına aykırıdır. Zira rıza olmaksızın çıkarılan bir yasa, bireyin maddi varlığının tamamına ya da bir kısmına el koyamaz; aksi hâlde mülkiyet sahibi olmanın bir değeri kalmaz. Mülkiyet, tam tasarruf hakkını gerektirir. Her bireyin içinde bulunduğu toplumdaki faydalanması, kendine düşen vergi oranını ödemesi için yeterli bir gerekçedir. Burada önemli olan, bunun çoğunluğun onayıyla yapılıyor olmasıdır. Bu onay, bireyler ya da bireylerin seçtiği temsilciler tarafından verilebilir¹⁴³.

Locke, siyasal topluma geçişle doğal hukuktan pozitif hukuka geçildiğini de ifade etmiş olmaktadır. Ona göre pozitif hukukun temel alacağı değerler; hayat, hürriyet ve mülkiyettir. Bireylerin siyasal topluma geçmelerinin amacı kendi güvenliklerini sağlamak olduğu için ve bunun pahasına karşılıklı iyi adına diğerlerine karşı borç ve sorumlulukları olduğu için yeri geldiğinde ha-

141 Locke, John, "Yönetim Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni", Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme, (Çev.), Bakırcı, Fahri, 5. bs., Ankara, 2019, s. 13-25.

142 Locke, "Yönetim...", s. 131-135.

143 Locke, "Yönetim...", s. 141-150.

yat kurtarmak adına kendinden ödün verebilmeliler. *Good Samaritan* yasası, tehlike altındaki bireylerin sıhhatte kavuşturulmasını önceleyen ve bu yönüyle belirgin bir toplumsal fayda üretmeyi amaçlayan bir düzenlemedir. Zira bireyler gerek kendi yaşamlarında gerekse yakın çevrelerinde, öngörülemeyen mağduriyetlerle karşılaşabilirler. Bu noktada, hür irade gerekçesiyle kimsenin kimseye yardım etmediği bir doğa durumu tasavvur edildiğinde, doğal güvenlik bariyerlerinin hızla çökeceğini düşünmek mümkündür. Böyle bir durumda toplum hâlinde yaşamanın sağladığı avantajlar da anlamsızlaşır çünkü bireyler ortak güvenliği değil, yalnızca kendi özgürlüklerini öncelemektedir ancak tam da burada ortaya çıkan açmaz ise özgürlüğün icra edilebilmesiyle ilgilidir. Bir birey hayatta değilse ne hürriyeti ne de mülkiyeti hakkında tasarrufta bulunabilir. Hayat ve ona bağlı olan tasarrufların güvenli bir ortamda sürdürülebilmesi, bir ölçüde fedakârlık gerektirir. Bir bireye yardım etmeyi yükümlü kılan yasanın varlığı, başka bir zaman, yardım eden birey yardıma muhtaç olduğunda kendisine yardım edilmesini de mümkün hâle getirir.

Yasaya rağmen yardım etmeyi reddeden bireyler, adli para cezası ödeyerek toplumsal faydaya ve doğal hukuka uygun davranmamanın sorumluluğunu üstlenmiş olur. Locke açısından düşünüldüğünde *Good Samaritan* yasası oylanır ve çoğunluğun oyuyla kabul edilirse yardımda bulunmayan bireyin mülkiyetinin bir kısmının alınmasında bir sakınca yok gibi görünmektedir. Yardım etmeyen bir bireye hapis cezası verilmesine ilişkin bir çıkarım yapılamadığı için Locke'un yasanın içerdiği adli para cezasını onaylayabileceği düşünülebilir. Ayrıca Locke'a göre alışkanlığın yerleşmesi için yapılması gerekeni işitmek yetersizdir; tekrarlı eylem gerekir¹⁴⁴. Bu açıdan yardım etmeyi öğütlemekle yardım etmeyi yükümlülük hâline getirmek arasında da bir fark belirginleşmektedir. Topluma ödenecek borcun tesisi, öğüt ve ahlaki kınamadan çok yasa ve ceza ile sağlanabilir.

Locke ile Malm, yasaların amacı noktasında ortak görüşe sahip görünmektedir. Locke, yasaların, bireylerin ruhlarının kurtulmasıyla değil, toplumsal düzeni korumakla ilgilenmesi gerektiğini belirtir. Başka bir deyişle yasalar bireyi yalnızca kendisini ilgilendiren eylemlerle ilgili olarak kısıtlayamaz. Benzer şekilde Malm'a göre yasalar ancak bireylerin maruz

144 Locke, John, "Anlama Yetisinin Yönetimi Üzerine", (Çev.), Bravo, Hamdi, Ankara, 2021, s. 48.

kaldığı zararı engellemenin söz konusu olduğu durumlarda ahlakidir. Bu bakımdan, her iki düşünürün faydanın dışsal sebeplerine odaklanıyor olması onları birleştiren bir husustur. Bunun yanı sıra Locke'un tabiat kanununun, Malm'ın ise nesnellik dediği ilke üzerinde de fikir birliği vardır. Locke, tabiat kanununun özünde evrensel ve mutlak olan Tanrısal buyrukların bulunduğunu ifade etmekten, Malm değerlerin kusursuz bir düzeyde öznel olmadığını belirtmektedir. Locke'a göre tabiat kanunlarından biri acı çeken kimselere yardım etmekken Malm'a göre daha önce bahsi geçtiği üzere meditasyona nazaran ölüm-yaşam meselesi daha değerlidir ve bu gerçekliktir. İki düşünür de deontolojik olarak acil ve/veya ciddi zararlarda yardım edilmesi gerektiği görüşünde birleşmektedir. Birbirinden ayrıldıkları nokta ise yasanın içeriğiyle ilgilidir. Locke, toplum tarafından onaylanan bir yasanın ihlali neticesinde toplumsal bir pay olan maliyetin ödenmesini, başka bir deyişle zorlayıcı yöntemi esas almayı öneriyor görünmektedir; Malm ise işlevsel olduğu müddetçe yasanın teşvik edici yöntemini kullanmayı önermektedir. Wellman, her bireyin kendi kurallarına göre yaşamasının tehlikeli olacağını vurgulayarak az maliyetle çok fayda sağlamak adına yasalara itaat edildiğini ifade etmektedir. Bu, Locke'un doğa durumundan çıkış olan toplum sözleşmesi yaklaşımı ile ortak bir görüştür. Her ikisi de siyasi zorlamanın faydalıysa makul olduğunu, toplum hâlinde yaşıyor olmanın bir sonucu olan yasaların herkes için geçerli olması gerekçesiyle bireysel faydanın da sağlanacağını ifade etmektedir. Nitekim her bireyi koruyan bir devlet varsa, tehlike doğa durumundakine kıyasla daha az olacaktır. Paylaştıkları diğer bir ortak görüş ise yaşam ve mülkiyet hakkına biçilen değerdir. Onlar hem yaşam hem de mülkiyet hakkına önem atfetmektedir ancak yaşam hakkının mülkiyet hakkından daha değerli olduğuna yönelik imaları da bulunmaktadır. Locke'a göre yasalar gereğince vergi ödenmesi, Wellman'a göre ölüm söz konusu olduğunda mülkiyetin ihlali meşrudur. Bunun sebebi, muhtemelen telafisi mümkün olan ve olmayan durumlardan doğan ayrımdır. Ölümün telafisinin olmadığı açıktır ancak mülkiyet için aynı şeyi söylemek her zaman doğru olmayabilir. Bir bakıma yaşam hakkını her ikisinin de vazgeçilmez evrensel bir değer olarak gördükleri öne sürülebilir. Diğer yandan farklılaştıkları görüşü temsil etmesi adına önerilen cezaya bakılabilir. Wellman'ın yasayı onayladığı bilinirken cezaya ilişkin görüşü bilinmemektedir. Locke'un ise adli para cezası önerebileceği düşünülmektedir.

3.3.3 David Hume

Hume'a göre ahlaki kurguların amacı ödevleri öğretmektir. Erdem güzelliğe, erdemsizlik ise çirkinliğe karşılık gelen alışkanlıklarla uyumlu olarak hangisinden kaçınılması gerektiğini belirler¹⁴⁵. Övgüye nail olanlar faydalı olarak ifade edilmektedir. İyiliksever olmak insanı en yüksek erdeme ulaştırır çünkü insanoğlunun çıkarlarını artırmaya yöneliktir¹⁴⁶. Neyin insanlığın çıkarına olduğu duygudaşlık aracılığıyla bilinebilir. İnsanlara yapılan haksızlığa karşı kınama, yapılan iyiliğe karşı onama hissi gelişmektedir¹⁴⁷. Buna rağmen her insanın içinde duygudaşlık eşit derecede mükemmel olarak bulunmamaktadır. Kişilerin kendi çıkarlarını diğerlerinin önüne koymadığı bir durum düşünüldüğünde orada adaletin kullanımı söz konusu olamaz. Zira herkes birbirini büyük bir yüce gönüllülükle önemseyeceği için haksızlık gerçekleşemez. Adaletin bir anlamı varsa, bu mükemmel olmamaya bağlıdır. Kişilerin birbirlerinin çıkarlarına göre hareket ettiği şüphe götürmez bir biçimde biliniyorsa herhangi bir çatışma yoktur ve bunun sonucunda türlü sözleşmelere ihtiyaç duyulmayacaktır¹⁴⁸.

Yargı sistemi olduğuna göre çatışma ve sözleşme de var demektir. Hakimler hatalı da olabilir ancak kamusal düzeni sağlamaları gerekçesiyle saygıyı hak ederler. İnsanların adalet ve hakkaniyete ilişkin güçlü öngörülleri ile kişisel çıkarlar yerine genel çıkarları hatırlayacak hafızaları olsaydı siyasi toplum diye bir şey var olmazdı¹⁴⁹. Burada mükemmel olmayıştan hareketle iyi davranışa yönlendirenler onanmaktadır.

İnsan, karşılıklı korumadan bireysel fayda sağlar. Bu bakımdan toplumsal fayda üreten yasaların bireyler tarafından desteklenmesi ve bireylerin ona uygun davranışlarda bulunmaları beklenir. *Good Samaritan* yasası, mağdur kimsenin acil durumlardan kurtarılmasına dayanmaktadır. Hayatta olmayan bir kişinin fayda üretebilmesi mümkün değildir. Hayatta kaldığında ise fayda üreteceğinin bir kesinliği olmasa da diğer duruma göre fayda üretme ihtimaline çok daha yakın olduğu kesindir. Diğer yandan yasa, kurtarıcı rol

145 Hume, David, "Ahlak İlkeleri Üzerine", (Çev.), Demir, Nil, Ankara, 2019, s. 17.

146 Hume, "Ahlak...", s. 26-28.

147 Hume, "Ahlak...", s. 72.

148 Hume, "Ahlak...", s. 31.

149 Hume, "Ahlak...", s. 49-51.

üstlenmiş kişiyi yardım ettiği esnada doğabilecek türlü zararlardan sorumlu tutmadığı için de faydalıdır. Sorumluluktan korktuğu için yardımda bulunmayacak kişileri yardıma teşvik ederek onun içindeki duygudaşlığı artırmaktadır. İyilikseverliğin geniş çapta uygulanması toplumsal çıkarın geliştiği anlamına gelmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında Hume'un *Good Samaritan* yasası ile örtüşen fikirleri var gibi görünmektedir.

Tüm yasalar ödül ve cezaya dayalıdır. Bunlar iyi eylemleri üretmek ve kötü eylemleri engellemek suretiyle zihni düzenli olarak etkilemektedir. Eylemler geçicidir ve insanın içindeki bir özden kaynaklanmamaktadır. Eylemler kınanmayı ya da onanmayı hak edebilir ama kişiler bütünü o eylemle örtüşen anlamdan ibaret değildir. Cahil ile bilge, çocuk ile yetişkin, planlı eylem ile plansız eylem ve pişman olan ile pişkin olan eş değildir; zira her biri farklı bilgi ve deneyim seviyelerine sahiptir. Bu farklılıklar, bireylerin eylemlerine yüklenen sorumluluğu da etkiler. Suç ve suçluluk da bu bağlamda sabit kavramlar değildir. Eylemler, zihindeki suç algılarıyla örtüştüğü ölçüde suçluyu yaratmaktadır¹⁵⁰. Hume'un bu görüşlerinden hareketle *Good Samaritan* yasasının içeriğine ilişkin bir çıkarım yapılabilir. Acil durumla karşılaşan kişinin eğitim durumu ve erginliği, gayri ihtiyari hareket edip etmediği, yardım etmediği hâlde duyduğu pişmanlığı yasanın alt maddelerini oluşturmalıdır. Örneğin, acil durumla karşılaşan bir doktor ile tesisatçının yapabilecekleri aynı mıdır ya da her ikisinden de aynı şeyleri mi yapmaları beklenmelidir? Bir çocuk, bir yetişkin gibi yardım etmekle yükümlü tutulmalı mıdır? Acil durum sırasında yardımda bulunan kişinin muhtaç kişiye karşı tehlike yaratması sonucunda, ağır ihmal ile ihmal eş değer mi görülmelidir? Yardımda bulunmayan kişinin mahkeme karşısında kendini savunabileceği hafifletici türden bir sebebi kesin olarak yok mudur? Bunlar dikkate alınarak hazırlanan bir yasanın faydalı olacağı gerekçesiyle Hume'un, yasanın zorlayıcı niteliğine ilişkin olumlu bir tavır sergileyebileceğine ilişkin çıkarımda bulunmak mümkün olabilir.

Hume ile Malm, yardım etmeyi tercih etmeyen bireylerin cezalandırılması ve bu cezanın derecelerinin olması gerektiğinde hemfikir görünmektedir. Hume, suç olarak tanımlanan eylemin o günün şartlarıyla ilgili bir algı

150 Hume, David, "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma", (Çev.), Aydar, Ferit Burak, 2. bs., İstanbul, 2018, s. 96-97.

olduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan bireyler eylemleri bakımından cezalandırılabilir fakat kişinin kendisi büsbütün cezaya mahkum edilemez. Bu, suç ile ceza arasında orantılılık olması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Orantılılık ilkesi, somut olayın koşullarının dikkate alınmasını ve bir eyleme otomatik ya da mutlak biçimde sabit bir cezanın uygulanmamasını gerektirir. Malm da Hume gibi cezaya karar verirken maliyeti derecelendirmenin gerekliliğinden bahsetmektedir. Onlara göre yardım etmekten kaçınan kişinin bunu hafif ya da ağır bir ihmal sebebiyle yapıp yapmadığı önemli bir sorudur. Birbirlerinden ayrıldıkları görüş ise yasanın teşvik edici ya da zorlayıcı niteliğiyle ilgilidir. Hume, cezaların faydalı olan davranışı pekiştirdiğini ifade ederek yasanın zorlayıcı niteliğini; Malm, daha az maliyetli ve aynı sonuca varmaya yaramakta ise teşvik edici niteliğini öneriyor görünmektedir. Hume ile Wellman, insanları bir arada yaşamaya zorlayan sebeplerin varlığı üzerinden ortaya çıkacak faydaya odaklanarak yasanın kabulüne ilişkin ortak bir paydada buluşur gibi görünmektedir. Wellman, ahlaki davranışların eğer faydalı olacaksa dışsal bir yönlendirmeye tabi tutulabileceğini belirtirken; Hume, yardım etme arzusunun aslında her bireyin içinde eşit değilse de mutlaka mevcut olduğunu, yalnızca bunun sergilenmesi sırasında çeşitli endişelerin sürece engel olabileceğini ve bu sebeple yasaların iyi davranışları teşvik edeceğini, teşvikin ise pekiştirme sonucunda duygudaşlığı ve/veya iyilikseverliği artıracakını ifade etmektedir. Bu çerçevede dışsal iradenin faydalı sonuçlar üreteceği görüşü üzerinde iki düşünür fikir birliği hâlinde görünmektedir.

3.3.4 John Stuart Mill

Faydacı ahlak anlayışına sahip olan Mill, ahlakın temel kriterinin mutluluk olduğunu erdemin ise ahlakın tesisi için önemli olduğunu belirtmektedir. Erdem, mutluluk amacına yönelik bir araç olmasının yanında kendinde bir iyidir. Erdemli davranış sergileme çabasında olanlar daha önce erdemin tadını almış olan bireylerdir. Artık onlar ya aldığı hazzı sürdürmeyi ya da hazzın yokluğunda çektiği ıstırapı dindirerek mutluluğu yaşamayı niyetler. Bir şey amaca uygun araç olarak arzu edilmiyorsa mutluluğun bir parçasını temsil ettiği için arzu edilmektedir. Erdem buna bir örnektir. Erdeme verilen önem, mutluluk ilkesini zayıflatmaz aksine çeşitlendirir. Esasen mutluluk dışında arzu edilen başka bir şey yoktur. Her insan davranışının amacı

mutluluğa erişmek olduğu için mutluluğun ölçü olarak kullanılması, tüm insanların davranışlarını belirlemeye muktedirdir. Bir şeyin arzuya şayan olduğunun kanıtı herkes tarafından arzulanmasıdır. Bireyler kendi mutluluğunu arzu etmektedirler. Her bireyin mutluluğu, kendisi için iyidir ve genel in mutluluğu da her bireyin toplamı için iyidir¹⁵¹.

Mill hazları hayvani içgüdülerden ayırt ederek hazların niceliğinden ziyade niteliğiyle ilgilenmektedir. Entelektüel, estetik ve ahlaki niteliğe sahip olanlar *yüksek hazlar* olarak tanımlanır. Eğer hazlara akıl yoluyla ulaşıldıysa ve/veya onlar toplumsal faydaya hizmet ediyorsa yüksek hazlardır. Geriye kalanlar ise dünyevi duyumlar, *alçak hazlardır*¹⁵². Niteliğe dayalı bu ayırım neticesinde bireysel mutluluğun kamusal mutluluğu etkilemesine ek olarak karakter yetkinliğini beslediği bilgisi ortaya çıkar¹⁵³. Mill, yüksek ve alçak hazlara sahip olan bireylerin akıl aracılığıyla ve herhangi bir ahlaki zorlama olmaksızın niçin yüksek hazları seçtiklerini şu şekilde açıklar: “Mutlu bir domuz olmaktansa, mutsuz bir insan olmak yeğdir; mutsuz bir Sokrates olmak da mutlu bir aptal olmaktan iyidir. Eğer aptal ya da domuz olanlar bundan farklı bir görüşteyse, bu onların sorunun sadece bir yanını bilmelerinden ileri gelir¹⁵⁴. ” Bireyin mutluluğuna katkı sağlayan yüksek hazlar toplumun mutluluğuna da katkı sağlar. Ödev duygusu ve bir bütün olma arzusu bireyin tabiatındandır¹⁵⁵. Bu bakımdan bireyin yüksek hazlara ulaşmasına katkı sağlayacak bir yasa, aynı zamanda bireyin doğasıyla da çatışmadığı için toplumsal faydayı (mutluluğu) artıracaktır. Fedakârlık, yüksek bir ahlaki hazdır. Bireylerin içinde fedakârlıkta bulunma duygusu vardır¹⁵⁶. Bireyler istisnai olarak alçak hazları seçebileceklerinden, toplumsal faydayı artırmak amacıyla yasalar, bireyi tersi davranışa teşvik edebilir. Diğer bir deyişle her ne kadar bireyler içlerinde yardım etme duygusunu taşıyor olsalar da dışsal sebeplere bağlı korku ya da endişelerinden dolayı yardım etme girişimlerinde bulunamayabilir. Bu bakımdan yardım etmek isteyen kimsenin zarar

151 Mill, John Stuart, “Faydacılık”, 3. bs., (Çev.), Murteza, Gökhan, İstanbul, 2021, s. 64-67.

152 Mill, “Faydacılık...”, s. 30-32.

153 Rosen, Frederick, “Classical Utilitarianism from Hume to Mill”, London, 2003, s. 180.

154 Mill, “Faydacılık...”, s. 32.

155 Mill, “Faydacılık...”, s. 58.

156 Mill, “Faydacılık...”, s. 55.

ihtimallerine karşı korunması, türlü güvencelere sahip olması, onu yardım etme davranışına yönlendirebilir. Mill'in savunduğu bireysel yüksek hazlar ve toplumsal fayda fikri, *Good Samaritan* yasasının teşvik edici niteliğiyle fedakârlığın çift yönlü faydası odağında örtüşmektedir. Fedakâr olmaya yönlendiren ve fedakârlık gösteren kişiyi olası zararlar karşı koruyacağını garanti eden bir yasa yüksek hazları ve toplumsal faydayı besleyecektir.

Mill'e göre özgürlük başat değerdir ve özgürlüğün sınırlı olması da bir o kadar önemlidir. Özgürlüğün sınırlarının ilkeleri eylemin bireye mi yoksa topluma mı yönelik olduğuna göre değişmektedir. Birey yalnızca kendisini ilgilendiren eylemlerde tamamen özgür olmalıdır. Eğer eylem topluma karşı bir zarar oluşturuyorsa özgürlüğün kısıtlanması gerekmektedir. Başka bir deyişle birey, diğer bireylerin çıkarlarını ilgilendirmeyen eylemlerde bulunduğu müddetçe topluma karşı sorumlu değildir -ki bu negatif özgürlük anlamına gelmektedir-. Şu veya bu davranışın daha hayırlı olacağı söylenen herhangi bir birey o davranışa mecbur bırakılamaz¹⁵⁷. Belirtmek gerekir ki *zarar ilkesi* ergin olmayan kişilere ve ergin olmayan toplumlara uyarlanamaz: "Medeni olmayan toplumları idarede istibdat meşru bir hükümet tarzıdır. Yeter ki amaç onların ıslahı olsun ve kullanılan araçlar bu amaçla kullanılmış olsun"¹⁵⁸.

Bireyin özgürlüğünün kısıtlanabilmesi zarar ilkesine bağlı olduğu için ilk bakışta Mill'in *Good Samaritan* yasasına ilişkin yaklaşımının olumsuz olacağı yönünde iddialarda bulunmak makul görünebilir; çünkü bireyin eylemi diğer bireyin zarara uğramasının nedeni değildir. Zarar ilkesi gerçekleşmedikçe bireyin özgürlüğü kısıtlanamaz. Bireysel vicdana, hayatın akışına, o anki şartlara ve daha birçoklarına bağlı olarak yardımda bulunmamayı tercih eden kişi, devlet tarafından yardıma zorlanıp mülkiyet ya da özgürlüğüne ilişkin ceza alırsa, bu negatif özgürlük anlayışına aykırı olacaktır. Ayrıca yardımda bulunmadığı takdirde mağdur kişinin ilk durumdan daha kötü duruma düşeceği de kesin değildir. Yardıma muhtaç kimseyle karşılaşan birinin hem ona zarar veren taraf olmadığı için hem de onu daha kötü duruma terk edeceği bilgisi kesin olmadığı için hukuki yasalar çerçevesinde sorumluluğu bulunmamaktadır. O ancak ve ancak ahlaki yasalar gereğince kınanabilir.

157 Mill, John Stuart, "Hürriyet Üstüne", 4. bs., (Çev.), Dostel, Osman M., Ankara, 2014, s. 58-59.

158 Mill, "Hürriyet...", s. 60.

Aceleci bir tavırla hükümde bulunmak yerine Mill'in bireysel ve toplumsal alanlarla ilgili ifadelerine dikkat çekmek önemlidir. Her birey, üyesi olduğu toplumun himayesi altındadır ve bunun bir gereği olarak diğer bireylere karşı sorumludur. Yükümlülük, öncelikle kanunla ya da her türlü sözleşmeyle düzenlenmiş borçlara riayet ederek diğer tarafın çıkarlarına zarar vermemeyi gerektirir. Ardından toplumun üyelerini zarardan korumayı gerektirecek fedakârlıklarda bulunmak gerekmektedir¹⁵⁹. Başkalarının faydası söz konusu olduğunda bireyler uygun eylemleri hayata geçirmeye zorlanabilir. Mahkemede şahitlik yapmak, ortak çıkarın söz konusu olacağı işlerde kendi payına düşeni üstlenmek, hayat kurtarmak ya da korumak örnek olarak gösterilebilir¹⁶⁰. Anlaşıldığı üzere birey hem diğerlerine zarar vermemekle hem de olası zararları önlemekle yükümlüdür. Yardıma muhtaç biriyle karşılaşan herhangi bir kimse, ona yardım etmelidir; aksi hâlde topluma zarar vermiş sayılır ve cezalandırılır. Bu bakımdan Mill'in fikirlerini temel alarak *Good Samaritan* yasasının zorlayıcı niteliğine ilişkin olumlu bir bakış açısı geliştirmek mümkün görünmektedir.

Mill ve Malm özgürlüğün sınırı hakkında bir mutabakata sahip görünmektedir. Negatif özgürlük anlayışını benimseyen Mill'e göre zarar belirmemişse birey kendini ilgilendiren meselelerde zorlamadan masun olmalıdır. Birey, toplumu ilgilendiren meselelerde ise faydalı olanı eylemeye zorlanabilir. Malm da Mill'e benzer şekilde özgürlüğe müdahalenin yalnızca zararı engellemek amacıyla meşru olabileceğini ifade eder. Mill, Malm'dan farklı olarak hem insan hem de toplum anlamında ergin olmayanların yönetiminde baskının özgürlük adına gerekli olduğunu vurgular. Diğer bir farkları ise yasanın zorlayıcı ya da teşvik edici niteliğiyle ilgilidir. Mill, toplum olmanın avantajlarından yararlanan bireylerin zararı önlemek amacına dayanan sorumluluklarını yerine getirmemeleri durumunda yasanın zorlayıcı niteliğinin yerinde bir karar olduğunu; Malm eğer aynı sonuca varmaya yarıyorsa ve maliyeti diğerine nispeten azsa yasanın teşvik edici niteliğinin yeterli olduğunu belirtmektedir.

Wellman, yasaların olmadığı bir durumun tehlikeli olacağından bahseder ve bu tehlikeden arınmanın yolunun vatandaşlık maliyetlerini öde-

159 Mill, "Hürriyet...", s. 159-160.

160 Mill, "Hürriyet...", s. 61.

mekten geçtiğini, Mill de toplumun himayesinden yararlanan bireylerin o topluma karşı sorumlulukları olduğunu belirtir. Bu bakımdan Wellman ile Mill hemfikir gibi görünmektedir. Siyasal zorlamanın faydalı olduğu ölçüde kabul edilebilir olduğunu düşünen Wellman, bireysel özgürlüğün diğer bireylerin uğradığı ya da uğrayacağı zararların bertaraf edilmesi gerekçesiyle kısıtlanabileceğini hatta faydalı olan davranışa zorlanabileceğini düşünen Mill ile hemfikir görünmeye devam etmektedir.

3.3.5 Jeremy Bentham

Bentham'a¹⁶¹ göre ıstırap ve haz her insanın hükmedicisidir. İnsanın yapıp ettikleri bu ikisinin güdümündedir ve fayda ilkesinin dayanaklarıdır. Her bireyin amacı en fazla mutluluğu elde etmek olduğuna göre bireylerin toplamından oluşan toplumun da amacı budur. Bir eylemin, mutluluğu azaltmaktan çok mutluluğu artırmakla sonuçlanmasının fayda ilkesine uygun olduğu ifade edilebilir. Yasamanın görevi ise fayda ilkesine uyumlu olacak yasalar hazırlamaktır. Başka bir deyişle kanun yapıcının nihai hedefi toplumu oluşturan bireylerin mutluluğunu (haz ve güvenlik) tesis etmektir; bunu yapabilmesi için ise haz ve ıstırapın ölçülebilir olması gerekmektedir. Ölçüm, birden çok insan için yapıldığında haz ve ıstırapın bizatihi değeri; yoğunluk, süre, kesinlik, yakınlık, çoğalma kabiliyeti, saflık ve etkilenen kişi sayısına bağlı olarak belirlenmektedir. Hesaplamaya, bir olay temelinde çıkarları en çok etkilenmiş görünen kişilerle başlamak uygundur.

Bentham'a göre insan doğasının eğilimli olduğu hazlar; dostluk, zenginlik ve refah, beceri, itibar, duygu, güç ve iktidar, takva, hayırseverlik, suinayet, hafıza, hayal gücü, umut, birliktelik ve rahatlamadır. *Good Samaritan* yasasıyla bağlantı kurabilmek adına itibar, takva ve hayırseverlik dışında kalan hazlarla ilgilenmenin gereksiz olacağı düşünülmektedir. *İtibar hazı*, kişinin başkaları tarafından olumlu biçimde değerlendirildiğine dair inancından doğan bir hazdır. Bu bağlamda itibar sahibi birey, yalnızca sembolik bir takdir elde etmekle kalmaz, diğerlerinin kendisine yönelik iyi niyetlerinden ve olumlu davranışlarından fiilen faydalanma imkânı da bulur. Zira sosyal ilişkiler ağı içinde olumlu kanaat, karşılıklı güveni ve yardımlaşma

161 Bentham, Jeremy, "Ahlak ve Yasama İlkeleri", 2. bs., (Çev.), Saruhanlioğlu, Ömer; Boyacı, Uğur Kaşif), İstanbul, 2021.

ihtimalini artırmaktadır. Bu noktada sosyal çevrenin normatif işleyişi belirleyici hâle gelir. Sosyal çevre, ihtiyaç hâlindeki kimselere yardım etmemeyi kınamaya meyillidir. Yardımda bulunmayı tercih etmeyenler detayların bilinemediği durumlarda genellikle acımasız olmakla suçlanır. Yardım etmeyi tercih eden kimseler ise sevgi dolu, yüce gönüllü gibi sıfatlarla yüceltilir. Bu durum, insanların duygusal açıdan birbirlerine bir tür “ayna” işlevi gördüğünü düşündürmektedir. Nitekim başkalarına zarar veren ya da onların sıkıntılarına kayıtsız kalan bireyler, zamanla sosyal çevre tarafından dışlanabilmekte ya da iyiliği hak etmedikleri kanaatiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu çerçevede, yardım etme davranışını kişisel çıkarları açısından bir külfet veya ıstırap olarak değerlendiren bireyler için dahi sosyal çevre hesaba katıldığında belirli bir haz çıktısından söz etmek mümkündür. Zira sosyal çevre içinde “iyilik” bağlamında özne konumunda yer alan bireylerin, ilerleyen zamanlarda benzer durumlarda nesne konumuna gelerek başkalarının yardımına mazhar olma ihtimalleri artmaktadır. Bu bakımdan *Good Samaritan* yasasının bireyin faydasına olduğu düşünülebilir. *Takva hazzı*, ilahi emirlere uygun eyleyen bireylerin kutsal varlığın inayetine kavuşacağı inancıyla fayda sağlamalarını ifade eder. *Takva hazzını* amaçlayanlar, Tanrı’nın buyruğunu yerine getirerek fiziki ya da metafiziki dünyada fayda sağlayacaklarına inanır. İnanan kimseler açısından *Good Samaritan* yasasının Tanrısal buyrukla uyumlu olduğu için anlamlı olduğu düşünülebilir. *Hayırseverlik hazzı*, yardım edilen varlığın duyacağı zevkin tasavvur edilmesinden kaynaklanmaktadır. Buna duygudaşlık ya da sosyal şefkat hazları da denilebilir.

Faydacı anlayış gereği yasa koyucunun dikkat etmesi gereken husus üzüntü veya sıkıntı veren eylemleri bertaraf etmektir. Yasa koyucu, uyarıcı sebeplere dikkat ederek zarar veren fiilleri engellemek adına korku salmak suretiyle bireyleri cezalandırabilir. Belirtilmesi gerekir ki cezaların her türlü mutsuzluk kaynağıdır. Fayda ilkesine göre ceza ancak daha büyük kötülüğü defettiği sürece kabul edilebilir. Önlenebilecek bir zarar, zararı engelleyebilecek kabiliyet yoksa ya da maliyeti faydadan fazlaysa hatta daha az maliyetle başarı elde edilmesi mümkünse ceza meşru değildir. Orantılı olma, özgün olma, ibretlik olma, ıslah etme ve menetme özelliklerine sahip bir ceza meşru sayılabilir. Cezanın muhtevası, suç kategorisinde değerlendirilen eylemin mutluluğu engellemesi ya da ihtimaline mahal vermesi ölçü-

sünde belirlenir. Bir fiilin suç olabilmesi için toplumun iyiliğini amaçlaması gerekmektedir. Toplumun iyiliği adına suç işleyen kimselerin alınacak cezalardan zarar görüyor olmaları gerekmektedir (pişmanlık ve/veya caydırıcılık anlamında). Aksi hâlde cezanın herhangi bir anlamı olmayacaktır.

Bir bireyin, kendisine düşen vergi yükümlülüğünü yerine getirmediği varsayılın. İlk bakışta bu durum, doğrudan birine zarar vermemek bakımından negatif nitelikli bir eylem gibi görülebilir ancak vergi, bireysel değil, toplumsal faydayı sağlamak amacıyla toplandığı için bu ihmal ahlaken ve hukuken sorunlu bir davranış olarak değerlendirilir. Bir bireyin kendi payına düşen vergiyi ödememesi çoğunluğun içinde önemsiz görünebilir fakat her bireyin böyle yaptığı düşünülecek olursa faydanın işleyişi aksayacaktır. Bu bakımdan vergi yükümlülüğünü ihmal etmek bir suçtur. Bir birey küçük bir maliyetle büyük bir fayda üretebilecekse o küçük zarara katlanıyor olması fayda ilkesince gereklidir. *Good Samaritan* yasasının bireyleri, tehlike anında diğerlerini kurtarmaya sevk etmesi de tıpkı bunun gibidir.

Bireylerin yardım etmeyi tercih etmemesi, negatif bir eylem olarak değerlendirilebilir ancak bu durumun zararlarının faydalarından daha fazla olması muhtemel olduğundan, bu davranış suç olarak nitelendirilebilir. Özellikle, kimsenin kimseye yardım etmediği bir dünya varsayımında birine zarar vermeyi tercih eden bir kişinin bunu yapma ihtimali artar. Bu nedenle ahlaki ve hukuki yasaların, kötülüğü engelleyici bir işlevi olduğu öne sürülmektedir çünkü yasalar, bireylerin toplum içinde sorumluluk hissetmelerini sağlayarak toplumsal dayanışmayı teşvik eder. Bir birey bazen ahlaken kınanmayı bazen hukuken cezalandırılmayı bazen de her ikisini göze alarak kötülük etmeyi tercih edebilir. Bu durum bireyin kendi içsel çatışmalarıyla yüzleşmesine yol açar. Yasaların amacı toplumun mutluluğunu artırmak olduğuna göre bu amaca ulaşmayı sağlayacak araçların çoğaltılması da son derece önemlidir. Dolayısıyla hukuki yaptırımlar, bireyleri olumlu davranışlara yönlendirmede etkili birer araç olarak kabul edilebilir.

Eğer bir birey, hukuken cezalandırılmak pahasına bir başkasına zarar vermeyi seçerse diğer bireylerin zarar göreni kurtaracaklarını ve kendisini kınayacaklarını düşündüğünde zarar verme konusunda kararsız kalabilir. Bu kararsızlık, bireyin amaçladığı zararın gerçekleşmemesi durumunda yok yere cezalandırılmış olacağına inanmasından da kaynaklanır. Dolayısıyla birey, yardım etme motivasyonu ile zarar verme potansiyeli arasında gidip

gelebilir. Bununla birlikte bireylerin birbirlerine karşı besledikleri yardım-severlik duygusunun yokluğu, zarar verenin kınanmasını sağlayacak unsurların da ortadan kalkması anlamına gelir. Zarar veren kişiye yönelik bir baskının olmaması, zarar verici eylemlerde bulunmayı kolaylaştırabilir. Bu durum, bireylerin kendilerini bu tür eylemlerden alıkoyan sosyal ve ahlaki normların zayıfladığına işaret eder. Bununla beraber hukuki yasaların ahlaki yönelimleri beslediği iddiası, *Good Samaritan* yasasının bu türden bir örtük işlev gördüğünü göstermektedir. Başka bir deyişle söz konusu yasa, bireyleri yardım etmeye zorlayarak özgürlüğe zarar veriyor gibi görünse de eğer amacı toplumsal çapta zararları engelleyerek daha büyük bir fayda üretmekse bu durum katlanılabilir bir kötülük olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak yasalar, bireylerin eylemlerinin sonuçlarına karşı sorumluluk hissetmelerini sağlarken aynı zamanda toplumsal huzurun ve dayanışmanın temellerini de güçlendirir. Bu nedenle yasaların etkinliği yalnızca yaptırımların uygulanmasıyla değil, toplumsal değerlerin ve normların güçlendirilmesiyle de doğrudan ilişkilidir. Bentham'a göre kişinin çevrede bulunanların menfaatinin önemsendiği etik, komşularına karşı görevlerini yerine getirme sanatı olarak isimlendirilebilir ve bu negatif ve pozitif olarak gerçekleştirilebilir. Negatif etik, mutluluğun azalmasını engellemek (dürüstlük); pozitif etik, mutluluğun artmasını sağlamak (yardımseverlik) anlamında kullanılmaktadır. Bireyleri yardım etmeye yönlendiren saik bizzat kendi mutluluğudur. Bireylerin kendilerine zarar vermeleri toplum nezdinde onaylanmıyor olabilir ancak başkasına zarar vermesi ya da bu potansiyeli üretmesi cezalandırılmayı gerektirir. Hukuk her ne kadar bireysel ahlak anlayışlarına müdahil olmamalıysa da toplumsal etkisi olan meselelerde belirleyici olmalıdır. Bu bakımdan kişinin kendisine yönelik hiç ya da çok az zarar karşısında tehlikedeki kişiyi kötülükten kurtartıyor olması beklenir çünkü takiben hangi kötülüklerin gerçekleşeceği bilinmemektedir ve nitekim o kişi doğacak zarara izin veren kişi olarak da değerlendirilebilir. Tüm bunlardan hareketle Bentham'ın *Good Samaritan* yasasının zorlayıcı niteliğini onaylayabileceği fikri mümkün görünmektedir.

Bentham ve Malm, *Good Samaritan* yasasının sınırlandırılması gerektiği üzerinde hemfikir görünmektedir. Malm, devletin bireysel özgürlüğe müdahalesinin ancak gerçekleşecek zararı engellemek amacıyla meşru sayılabileceğini ifade ederken, Bentham konuya fayda ilkesi ile üzerinden yaklaşmaktadır. Bentham'a göre fayda, zarardan büyük ise yasa meşrudur.

Malm, yasanın liberalleri niçin rahatsız edebilecek olduğuna değinmesine ve çözüm önerilerinde bulunmasına rağmen Bentham'da böyle bir kaygı yoktur. Bu, iki düşünürün birbirinden farklılaştığı nokta olarak değerlendirilebilir ancak ikisi de eylemlerin yalnız bireyin kendisini ilgilendirdiği durumlarda sınırlamanın özgürlüğe aykırı, toplumu ilgilendirdiği durumlarda ise özgürlüğün konu dışı olduğu, önemli olanın fayda olduğu hakkında hemfikir görünmektedir. Birbirlerinden ayrıldıkları diğer bir nokta ise yasanın niteliğiyle ilişkilidir. Bentham, faydalı ise yasanın zorlayıcı olmasını desteklerken, Malm teşvik edici olanın da faydalı olabileceğini ifade etmektedir.

Bentham ve Wellman, fayda ilkesine odaklanan iki düşünürdür ancak çıkış noktaları birbirinden farklıdır. Wellman'dan farklı olarak Bentham'da siyasi toplum öncesi bir doğa durumu anlatısı bulunmamaktadır. Wellman, baskı erkinin tek bir merkezde toplanmasının güvenliğin sağlanması bakımından yasalara uymayı faydalı kıldığını savunurken; Bentham, bireylerin toplamından oluşan toplumun mutluluğunu hedefleyen, fayda ve zarar hesabı yapılmış yasaların gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Her ki düşünür de zorlamanın faydalı olacağı ve faydalar arasında bir önem farkı olduğu hususunda hemfikir görünmektedir. Bentham'a göre bireylerin asli amacı kendi mutluluğunu artırmaktır ve diğerlerine yapılan yardımlar bile bu amaca hizmet etmektedir. Wellman'a göre kurtarma eyleminde bulunacak kişilerin bunu eyleyebilmesi için kendine dönük maliyetin çok yüksek olmaması gerekmektedir. Bu çerçevede her iki düşünür de kurtarma yükümlülüğünü bireysel fayda maksimizasyonu üzerinden temellendirmektedir. Dolayısıyla Bentham ve Wellman'ın, belirli sınırlar dâhilinde yasanın zorlayıcı niteliğini destekledikleri ve *Good Samaritan* türü düzenlemelere teorik olarak zemin sundukları ifade edilebilmektedir.

3.3.6 Claude Frederic Bastiat

Bastiat'ya¹⁶² göre fiziksel, zihinsel ve ahlaki yaşam insanlığa Tanrı'nın armağanıdır. Tanrı insanlara; kişilik, özgürlük ve mülkiyet geliştirebilme yeteneği bahşetmiştir. Bu yeteneklere sahip olan bireyler, zaman içinde bu temel değerleri koruyabilmek amacıyla kanunlar ihdas etmişlerdir. Bu

162 Bastiat, Claude Frederic, "Hukuk", (Çev.), Evin, Aynur Didem, Toplu Yazılar, Eskişehir, 2020, s. 57-105.

bakımdan hukuk, Bastiat için bireysel hakların korunmasına hizmet etmek üzere oluşturulmuş bir organizasyondan ibarettir. Siyasal toplum öncesindeki insanlar kişiliğini, özgürlüğünü ve mülkiyetini korumaya muktedirdir. Birkaç insanın bir araya gelerek savunmayı genişletmek amacıyla ortak güç oluşturması akla uygun olandır. Burada bireysel hakların savunulmasından başka herhangi bir sebep, amaç ile tutarlı olamaz. Nasıl ki birey, diğerlerinin kişilik, özgürlük ve mülkiyetine zarar veremez ise ortak güç de çoğunluk uğruna en küçük azınlık olan bireyi feda edemez. Bastiat’a göre idare altındaki insanların sahip olduğu varlıkların sorumluluğunu en fazla hissedebileceği hükümet sistemi özel alana en az karışan, yeteneklere en çok saygı duyanıdır. Maalesef hukuk, açıkça olması gereken sınırlarının dışına taşmıştır ve bu azımsanamayacak ölçüdedir. Amacı hakları korumak olmalıyken, gerçekte hakların ihlali bulunmaktadır. Bu doğrultuda Bastiat, hukukun aslen yozlaşmış yüzünü tasvir etmek için “yağmacı” sıfatını kullanmaktadır.

Hukuktaki yozlaşmanın; açgözlülük, abartılmış ve yanlış anlaşılmış yardımseverlik olmak üzere iki temel sebebi vardır. Bastiat, açgözlülük bağlamında insan doğasına ilişkin karamsar fakat gerçekçi bir tespitte bulunur. Ona göre başkalarının zararına dahi olsa hayatta kalmak ve hayat kalitesini yükseltmek tüm insanların ortak arzusudur, tarihteki nice savaşlar da bunu doğrulamaktadır. İnsan tabiatı hem yeteneklerini nesnelere uygulayarak hem de başkalarının yeteneklerine el koyarak haz elde eder. Emegın maliyetli olduğu ve insanın acıdan kaçmayı güdüleyen yaradılışı göz önünde bulundurulduğunda yağmalamanın her zaman var olacağı açıktır. Bu noktada hukuki yozlaşmayı derinleştiren unsur, yasama yetkisinin niteliğidir. Bastiat’ya göre yasalar çoğu zaman tek bir kişi ya da belirli bir sınıfın çıkarlarını temsil edenler tarafından yapılmaktadır. Oysa yasalar ancak yaptırım gücüyle desteklendiklerinde fiilen anlam kazanır. İnsanın doğal yağmalama eğilimi ile yasa yapıcıların elinde bulunan yaptırım gücü birleştiğinde, hukuki yozlaşma kaçınılmaz hâle gelir. Bu nedenle Bastiat, özel çıkarları hedef alan her türlü yasanın insanlar nezdinde saygı görmemesini kaçınılmaz bulur. Buna karşılık hukuk, bireysel özgürlük ve mülkiyet hakkı çerçevesinde sıkı biçimde sınırlandırıldığında, kamu adına en büyük faydayı üreten bir organizasyon hâline gelir ve gerçek anlamda saygıyı hak eder. Bastiat’ın ikinci eleştirisi ise yardımseverlik yanılgısına yöneliktir. O, yardımseverlik yanılgısını kasdederek özgürlüğün çelişği olduğunu ifade etmektedir. Bastiat, özgürlükten

başlayarak kardeşliğe varan bir kurgunun kardeşliğin dâhil olduğu ilk noktada özgürlüğü yok edeceğini düşünmektedir. Başka bir deyişle Bastiat'a göre hukuk eliyle şekillendirilen kardeşlik, özgürlüğün katilidir.

Yasa yapıcılarının insan olması, insan doğasının yağmalamaya elverişli olması, insanın kendini korumak ve kendi değerlerini yaşatmak adına diğerlerinin haklarını ihlal edebileceği gerçeği, hukukun alanının ahlakın dışında olmasının gerekmesi, Bastiat'ın *Good Samaritan* yasasını reddedebilecek olduğuna dair birer işaret olabilir. Örneğin yasa yapıcının bağlı olduğu din, zor durumdakilere yardım etmeyi zorunlu kılıyor ancak diğer bireylerin dini ise aksini buyuruyorsa yardım etme yükümlülüğü bildiren bir yasa açıkça diğerlerinin hakkını ihlal etmektedir. Bu bakımdan hukuk, ahlaki içeriklerden uzak olmalıdır.

Bastiat'a göre yasalar kişilere zarar vermeyi yasakladıkları ölçüde meşrudur. Bireyler diğerleri için faydalı olmaya zorlandıklarında meşruiyete halel gelecektir. Başka bir deyişle hukukun görevi adaleti sağlamak ya da insanları iyiye yönlendirmek değil, adaletsizliğin hüküm sürmesini engellemektir. Bu nedenle bireyler kendi hayatlarıyla ilgili eylemlerinde zorlamalardan masun olmalıdır. Bastiat açısından bu yaklaşım, negatif özgürlük anlayışıyla doğrudan bağlantılıdır. Negatif özgürlüğün hakim olmadığı bir toplumda bireyler, Tanrı'nın kendilerine bahsettiği yetenekleri serbestçe kullanamaz hâle gelir. Kendileri adına düşünen, iyi ve doğruya karar veren bir üst aklın olması bireysel aklın kullanılmasını engeller. Yardım etmenin iyi ve faydalı olduğunu öne süren bir yasa, bu açıdan zararlıdır. Burada karşı çıkılan husus, yardım etmenin kötülüğü değil, dayatmanın kötülüğüdür. Bastiat'ın ifadesiyle "kendiliğinden doğan kardeşlik değil, yasal kardeşlik"¹⁶³ katlanılmaması gereken bir kötülüktür. Yardımseverlik adı altında gelecek talepler o kadar çeşitlidir ki hukuk bir noktada durmazsa komünizme giden yolun taşlarını dizmiş olur. Hukuk herhangi bir yardımseverlik talebini dinler ve uygularsa diğerlerini de dinlememesi için bir sebep kalmayacaktır. Bu bakımdan en hayırlısı, hukukun yardımseverlik duygusunu aşlamaktan kaçınıp zarar vermemeyi ön plana çıkarmasıdır. Bastiat'ın fikirlerinden hareketle hukukun olması gerekenle değil, olanla ilgilenmesinin zorunlu olduğu çıkarımı yapılabilir. Muhtaç hâldeki birine yardım etmek ahlaki olarak

163 Bastiat, "Hukuk...", s. 75.

gerekli olsa bile hukuki olarak zorunlu değildir ve zorunlu olması durumu büyük kötülüktür.

Tanrı'nın insan hayatındaki öneminden bahseden Bastiat, Tanrı'nın iradesine müdahalenin iyi bir eylem olmadığını savunmaktadır. Bir kaza neticesinde ağır yaralanan kişinin yakınından geçen biri, içinde doğal olarak yardım etme arzusu taşıyorsa yardım eder ancak yardım etme arzusu taşımadığı hâlde yasalardan korktuğu için yardım ederse bunun anlamı hayatın doğal akışının tersine kürek çekmek olur. Her şeyin sebep-sonuç ilişkisi içinde olduğunu ve olayların Tanrı'nın iradesinden bağımsız olmadığı düşününen inançlıların varlığı da azımsanabilecek düzeyde değildir. Bu çerçevede yaralının yakınından geçen kişinin bireysel ahlaki görüşü, dini değerleri ya da gündelik işlerinin tesadüf olmadığı, zorunlu varlığın iradesinin bir sonucu olduğu da ifade edilebilir.

Bastiat'a göre hukukun ahlaki alanın sınırlarının içine girmemesi mevcut durumun gitgide kötüleşeceği anlamına gelmemektedir. İnsanlığın hay-siyetine yakışır biçimde birey haklarının hükmettiği durum yavaş da olsa mutlaka arzu edilen başarıya ulaşacaktır. Toplumsal sorunların çözümü, özgürlüklerin savunulmasından geçer. Ahlaki değerler, hukuki zorlamalardan uzaklaştıkça olması gerekene yaklaşmakta ve kendi kendini iyileştirmektedir. Özgürlük, Tanrı'ya ve onun iradesine duyulan saygının bir göstergesidir. Tüm bu bireysel haklar, sınırlı devlet ve negatif özgürlük anlayışından hareketle Bastiat'nın *Good Samaritan* yasasının karşısı olacağı düşünmek makul görünmektedir çünkü yardımseverliği dayatan bu yasa, devletin sınırlarını genişleterek birey haklarını ihlal etme potansiyeline sahiptir. Hukukun yapabileceği bir şey varsa o ancak zarar vereni cezalandırmak ve yapamayacağı bir şey varsa o da yardım etmeyi cezalandırmak olmalıdır. Bu bakımdan Bastiat, yardım etmeye zorlayan ya da teşvik eden yasanın gerekliliğini öne süren Malm ve Wellman'dan farklı bir noktada konumlanmış görünmektedir.

3.4 MODERN LIBERAL DÜŞÜNÜRLER

Modern liberaller, bireylerin özgürlüklerini yalnızca hukuki engellerin yokluğu üzerinden değil, bu özgürlüklerin fiilen kullanılabilmesini mümkün kılan maddi ve kurumsal koşullar üzerinden değerlendiren düşünürlerdir. Bu yaklaşım, özgürlüğün yaşanabilmesi için belirli destek mekanizmalarına

ihtiyaç duyulduğunu ve bu desteklerin çoğu zaman kamusal kurumlar aracılığıyla sağlanması gerektiğini savunur. Bu yönüyle modern liberal düşünce, tarihsel ve kurumsal olarak Kıta Avrupası hukuk sistemiyle daha fazla benzerlik taşımakta ve çoğunlukla Kıta Avrupası liberalizmi başlığı altında ele alınmaktadır.

Modern liberaller açısından devlet, bireysel özgürlüklerin önündeki engelleri kaldırmakla yetinmemeli, bireylerin bu özgürlükleri etkin biçimde kullanabilmelerini sağlayacak sosyal, ekonomik ve hukuki zemini de oluşturmalıdır. Bu nedenle modern liberal düşüncede, devletin sosyal politikalar yoluyla bireyleri desteklemesi, özgürlüğün ihlali olmanın aksine onun tamamlayıcı bir unsur olarak görülmektedir. Bu bakımdan ikinci hipotezin ikinci yarısını oluşturan modern liberallerin, yasaya ilişkin olumlu bakış açısına sahip olacağı iddia edilmektedir. Liberal düşünce geleneği içerisindeki teorik ağırlıkları ve temsil edicilikleri dikkate alındığında, bu bölümde iki modern liberal düşünürün eserlerinin incelenmesi, modern liberalizmin *Good Samaritan* yasalarına yaklaşımını ortaya koymak bakımından yeterli görülmektedir.

3.4.1 John Rawls

Rawls, hakkaniyet olarak adalet anlayışının gerçekleştirileceği iyi düzenlenmiş siyasal toplum düşüncesini satırlara dökerken farazi bir başlangıç durumunu (*orijinal pozisyon*) araç edinmektedir. Taraflar başlangıç durumunda birbirleriyle eşit konumlanmış olmalıdır çünkü aksi olsaydı siyasal toplumda onlara eşit davranmayı gerektirecek bir hakkaniyet argümanı geçersiz olmak durumundadır. Başlangıç durumundaki rasyonel, özgür ve eşit kişiler karşılıklı avantaj ve iyiliklerine katkı sağlayacak şekilde bir sözleşme yaparlar. Rawls, hakkaniyetli bir sözleşmeye ulaşılabilmemesinin koşulu olarak, tarafların birbirlerinin yeteneklerini, toplumsal mevkilerini, ırk ve etnik aidiyetlerini, zekâ düzeylerini bilmemelerini öngören *cehalet perdesi* kavramını ortaya koymaktadır. Bu kavramla Rawls, bireylerin bencilliklerini değil, diğerlerinin çıkarlarına karşı ilgisizliği temellendirmektedir. Bu çerçevede sözleşme neticesinde siyasal toplumun *iyi düzenlenmiş bir toplum* olarak değerlendirilmesini ifade eden üç şart vardır. Bunların ilki, herkesin aynı siyasal adalet anlayışını kabul ettiğine dair duyulan inanca dayanır. İkincisi, siyasal ve toplumsal kurumların, üzerinde uzlaşılan siyasal

adalete uygun çalıştıklarına ilişkin güvene dayanır. Sonuncusu ise vatan-
daşların, siyasal adaleti anlayıp onun gerektirdiği şekilde davranmalarını
sağlayacak bir düzenleyici duygunun varlığına dayanır. Bu üç koşulun bir
arada sağlandığı bir toplumda, iyi olan ile adil olan arasında uyum tesis edi-
lir ve böylece hakkaniyet olarak adalet hayata geçirilmiş olur¹⁶⁴.

Rawls, zgr ve eğit insanların iş birliğiyle oluşan iyi düzenlenmiş bir
toplumda adaletin daha fazla sayıdaki insanın iyiliğini amaç edinen bir
davranışın reddi olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Rawls, fayda ilke-
sini merkeze alan yaklaşımlardan bilinçli biçimde ayırır. Başka bir deyişle
hakların, toplam fayda hesabı temelinde tartılması Rawls'a göre adaletsiz-
liktir; böyle bir hesaplamanın ancak daha büyük bir adaletsizliği önlemek
amacıyla ve istisnai olarak kabul edilebilirliği söz konusu olabilir. Bu ay-
rım, Rawls'un adalet anlayışında bireylerin güvenlik ve karşılıklılık bek-
lentilerine verdiği önemi de görünür kılar. Zira kişisel çıkar eğilimlerinin,
bireyleri diğerlerine karşı güvensiz olmaya sevk ettiği durumlarda sosyal
adalet, güvenli birlikteliğin ancak kolektif biçimde tesis edilebileceği fik-
rini güçlendirir. Sosyal adalet, farklı amaçlara ve yaşam planlarına sahip
bireyleri ortak bir siyasal çerçevede bir araya getiren, siyasal ve toplumsal
kurumların hakkaniyet olarak adalete uygun biçimde işlediğine dair g-
ven üreten bir mekanizma olarak işlev grr¹⁶⁵. Bu güven ilişkisi, Rawls'un
doğal adalet anlayışıyla tamamlanır. Negatif nitelikli (zarar vermemek) ve
pozitif nitelikli (adaleti, karşılıklı yardımı desteklemek) doğal ödevlerden
oluşan gereklilikler, bireylerin birbirine ve kurumlara ilişkin adil olduğuna
inancını artırarak hakkaniyet olarak adaleti temin eder¹⁶⁶. Rawls'a göre iyi
düzenlenmiş bir toplum fayda ilkesine değil, doğal dev ilkesine dayanır.
Bu bakımdan Rawls'un deontolojik etiğe daha yakın olduğu çıkarımı yapı-
labilmektedir.

Rawls'un kabul ettiği başlıca doğal ödevler; ihtiyaç duyan ya da tehlikeyle
karşılaşmış birine yardım etmek, bireyin kendisine yönelik aşırısı risk olmadıkça o bireye yardım etmesini sağlamak, başkasına zarar ve acı vermemektir.

164 Rawls, John, "Hakkaniyet Olarak Adalet", 2. bs., (ev.), Baş, Osman, İstanbul, 2021, s. 117-185.

165 Rawls, John, "Bir Adalet Teorisi", 4. bs., (ev.), Coşar, Vedat Ahsen, Ankara, 2021, s. 31-39.

166 Rawls, "Bir...", s. 135.

Bu ödevlerin ilk ikisi pozitif, son ikisi negatif nitelikli doğal ödevlerdir. Doğal ödevler, tabiatları gereği gönüllülük aramaz. Rawls'a göre bir başkasına yardım etmemenin ya da zalim olmamaya ilişkin söz vermemenin herhangi bir özü yoktur çünkü eşit kişilerin rızasına dayalı sözleşmeden kaynaklanan toplum, bireyleri sadece yakın ilişkileri bakımından görünür olan iş birlikçilerine değil, görünür olmayan iş birlikçilerine de borçlu kılar. Her birey diğerlerinin de borcunu ödemekte olduğunu düşündüğü vakit adil kurumlara inanmaya ve ona bağlı olmaya yükümlü hisseder. Böylelikle hakkaniyet olarak adalet işler hâle gelir¹⁶⁷. Rawls, eylemlerin her zaman yakın zamandaki kişisel çıkara uygun olarak değil, bazen uzun vadede kazandıracak olduğu için yapıldığını vurgulayarak karşılıklı yardım ödevinin benimsenmesini güven argümanına dayandırır. Burada ilkenin değeri alınmış olan yardımla değil, ihtiyaç hâlinde alınacağına inanılan yardıma duyulan güvenle ölçülür¹⁶⁸. Doğal ödevlerin benimsenmesinin yükümlülüğe duyulan ihtiyacı ortadan kaldıracığı savlarına karşı Rawls, psikolojik bir itki yerine hukuki yükümlülüklerin daha işlevsel olacağını, bir yasa yapıcının yapacağı en iyi şeyin sosyal düzenlemeler olduğunu belirtir¹⁶⁹. Bu bilgiler çerçevesinde Rawls'un argümanlarının *Good Samaritan* yasasının zorlayıcı niteliğiyle örtüştüğü çıkarımı yapılabilmektedir.

Rawls ve Wellman, bir başlangıç durumu fikri üzerinde ortaklaşmaktadır. Rawls, başlangıç durumunu adaleti sağlamadaki; Wellman, tehlikelerin azaltılmasını sağlamadaki araç olarak kullanmaktadır. Yasalara uymanın gerekliliğini Rawls, doğal adalet ilkeleriyle; Wellman ise fayda ilkesiyle açıklayarak farklı etik görüşlere yönelmiş bulunmaktadır. Rawls, deontolojik etik anlayışına; Wellman ise fayda ilkesine dayanan açıklaması dolayısıyla teleolojik etik anlayışına yakın görünmektedir. Zorlayıcı bir yasanın kabul edilebilirliği Rawls için hakkaniyet olarak adaleti tesis etmeye yarayan araç olmasına; Wellman için ise elde edilecek faydanın vatandaşlığın maliyetine üstün gelmesine bağlıdır.

Rawls ve Wellman'ın hemfikir olabileceği diğer bir görüş ise *Good Samaritan* yasasının zorlayıcı niteliğinin kabulüne ilişkindir. Rawls, bir yasa yapıcının en anlamlı görevinin sosyal düzenlemelerden oluştuğunu, psiko-

167 Rawls, "Bir...", s. 141-143.

168 Rawls, "Bir...", s. 364- 367.

169 Rawls, "Bir...", s. 485.

lojik yasaların bu kadar işlevsel olamayacağını, Wellman ise itaatin varlığının tehlikenin yokluğu anlamına geleceğini vurgulamaktadır. Birbirlerinden ayrıldıkları nokta ise Rawls'un yardım etmemeyi hiçbir sebebin meşru kılamayacağına ilişkin inancı ile Wellman'ın olay içinde fayda bakımından bir sıralama yapılarak meşru sebepler bulunabileceğine ilişkin savıdır. Rawls ve Wellman'ın kıyaslanabilir görüşlerinin aksine Rawls ve Malm arasında *Good Samaritan* yasasının niteliğine ilişkin görüşler dışında kıyasa açık ifadeler olmadığının da belirtilmesi gerekmektedir. Rawls, zorlayıcı niteliği; Malm ise eğer aynı sonuca vardırması mümkünse teşvik edici niteliği onaylıyor görünmektedir. Malm'ın teşvik ile aynı sonuca varılabileceğine ihtimal vermesi ile Rawls'un böyle bir ihtimali reddetmesi bu çerçevede öne çıkmaktadır.

3.4.2 Samuel Freeman

Freeman¹⁷⁰, karşılıklı yardımlaşma görevini ihmal eden ahlaki ya da hukuki sistemlerin kusurlu olduğunu savunmaktadır. Ona göre yardımda bulunmak diğerlerinin insanlığına duyulan saygının asgari gereğidir. Kurtarma görevini reddedenlerin güçlü argümanlarından biri, tanımın belirsizliğidir. “İzin gününde ameliyata girmeyi reddeden bir doktorun hastanın ölümünden sorumlu tutulması mümkün müdür?” ya da “yoldan geçenler, dilencilerin hayat standartlarını iyileştirmedikleri için cezalandırılacaklar mıdır?” gibi sorular üzerinden verilmek istenen ana mesaj, kimin hangi koşullar altında yardım etmekle yükümlü olduğunun tanımlanmasının gerekliliğidir. Bu bakımdan Freeman, *Good Samaritan* yasalarını savunabilmek için öncelikle tanım sorununu ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Acil durumda karşılaşılan kişilere yardım etme yükümlülüğü; kurtarıcı rolü üstlenecek kişinin katlanacağı maliyetin makul düzeyde olmasına, tehlikeyi bertaraf etmek için gerekli bilgi ve araçlara sahip bulunmasına ve söz konusu sıkıntıyı doğrudan giderebilecek fiili imkânlarla sahip olmasına bağlıdır. Bu özellikler bağlamında yardım etme görevi kusursuz ahlaki sorumluluktur. Bu kusursuz sorumluluk, özgürlüğe çoğu zaman diğer yasalardan daha az zarar vermektedir. Örneğin, mülkiyet yasaları izinsiz girişi yasaklar ancak hareket özgürlüğünü ihlal etmekle eleştirilmez. Eğer yardım yükümlülüğü

170 Freeman, Samuel, “Criminal Liability and the Duty to Aid the Distressed”, University of Pennsylvania Law Review, C. 142, S. 5, 1994, s. 1455-1492.

özgürlüğe zarar vermekle itham edilecekse neredeyse hukuk sistemini bütünüyle reddetmek gerekecektir.

Negatif özgürlükten hareketle negatif haklar ve görevler her zaman özgürlüğün tek çözümü olmayabilir. Açıktan ölmek üzere olan bir evsiz, mülk sahibi bir kimse ve mülkiyet haklarının var olduğu bir kurgu düşünölsün. Negatif özgürlük ve haklar gereğince mülk sahibinin evsizi açıktan kurtarma yükümlölüğü bulunmamaktadır ve bu nedenle evsiz, izinsiz olarak mülke girip hayatta kalmak adına o evden beslenirse suç teşkil eden bir fiil icra etmiş olur. Mülkiyet hakkına dayanan bu negatif görev, pozitif olanlara kıyasla özgürlüğe daha çok zarar vermektedir. Evsizlerin başvurabileceğı seçenekler son derece sınırlıdır; temel ihtiyaçlara erişimleri güvencesizdir ve mülkiyete saygı ilkesi, eylem alanlarını hızla daraltmaktadır. Burada önerilen, evsizin mülkiyet hakkına tecavüz etmesi değıl, mülk sahibinin ya da kurumların evsizi ölümden kurtaracak desteğı sağlamalarıdır. Tamamen negatif özgürlük anlayışının hakim olduğı bir sistem, belirli pozitif yükümlölüklerin tanındığı sistemden daha fazla kısıtlayıcıdır ve özgürlüğe daha çok zarar vermektedir çünkü seçenekler hayli sınırlıdır. Bu nedenle dezavantajlı kimseler ister istemez yasayı ihlal edecektir ve ihlallerin dizginlenebilmesi için gözetim gerçekleşecek, bunun doğal bir sonucu olarak da yönetsel baskı artacaktır.

Freeman'a göre yardım etme yükümlölüğünün temellendirmelerinden biri zımni sözleşmedir. Hayatın akışını kesintiye uğratarak bir başkasına yardım etme sıklığı, kişinin kendisinin ihtiyaç içinde kalma olasılığından daha yüksek değıldir. Bu nedenle yükümlölüğü reddetmek, Freeman'ın ifadesiyle mantıksızdır çünkü bunu yapan kişi, en çok yardıma ihtiyaç duyduğu anda başkalarından gelecek desteğın yok sayıldığı bir düzende yaşamayı peşinen kabul etmiş olur. Yükümlölük genellikle kabul edilir çünkü görev karşılıklıdır ve kişinin öz değıerini, kişiler arası karşılıklı saygıyı, ortak iyiyi besleyerek fayda üretmektedir.

Freeman'a göre yardım etmek ahlaki alanın konusu gibi görünse de ceza ve medeni hukukun da konusudur, öyle de olmalıdır. Yalan söylediğı için kimse hukuken cezalandırılmamalıdır ancak yardım etmemek kusursuz sorumluluk olduğı hâlde cezalandırılmalıdır çünkü çoğı yalan, yaşam ve uzuvlar için tehlike içermezken yardım etmekten kaçınmak bunlara yönelik tehlike doğurur. Belirsizlik argümanı üzerinden ahlaki açıdan zorlayıcı ya-

saların reddedilmesi gerektiğini savunanlara cevaben Freeman, hemen hemen her yasanın böyle olduğunu öne sürer. Belirli bir sonucu zorunlu kılan nedenler keskin sınırlarla çizilmiş olmasa bile alternatifler arasından karar verilir ve bu da kararların keyfi olduğunu göstermez. Belirsizlik, ilkelerin temelini değil, marjları etkiler. Geçmiş kararlar göz önüne alındığında diğer hukuki konularda olduğu gibi yardım yükümlülüğüne ilişkin sınırlarda da netlik artacaktır.

Pozitif özgürlük ve yükümlülük, ortak iyi, öz değer, fayda, sözleşme anlamlarından hareketle açıkça Freeman'ın *Good Samaritan* yasalarının zorlayıcı niteliğini desteklediği görülmektedir. Freeman'a göre özgürlüklerin kısıtlanması bir ölçüde faydalıdır zira mutlak anlamda bir özgürlük yoktur ve olması ne mümkün ne de gereklidir. Bunun yanı sıra Freeman'ın özgürlüğü kısıtladığı iddia edilen *Good Samaritan* yasasının hayatın doğal akışı içinde pek de engelleyici olamayacağını öne sürdüğü ifade edilmelidir fakat Freeman, yasanın zorlayıcı niteliğini onaylasa da cezanın içeriğine ilişkin bir değerlendirme sunmamaktadır. Başka bir deyişle Freeman'ın, yardım yükümlülüğünü ihlal edenlerin adli para cezası mı yoksa hapis cezası almasının mı daha uygun olacağına ilişkin herhangi bir görüşü bulunmamaktadır.

Freeman ve Malm, yasanın sınırlarının tanımlanması gerektiği fikri açısından hemfikir görünmektedir. Her ikisi de kurtarıcı rol üstlenmesi beklenen kimseye kurtarma eyleminin maliyetinin yüksek olmaması gerektiğini savunmaktayken mutlak bir tanımlama yapmanın mümkün olmadığını da kabul etmektedir. Onlara göre olaylar çok sayıda farklı etkileşimler sonucunda bir araya gelebilir ve bu nedenle sınırlar kesin olarak belirtilemez, ayrıca böyle bir sınır gerekli de değildir. Tanım gayretinde Freeman ve Malm'ın birbirinden ayrıldıkları nokta ise bilgi ve içselleştirilmiş geleneklerle alakalıdır. Freeman, tehlikeyi bertaraf etmek için yeterli bilgi ve araçlara sahip olan kimsenin yardımla yükümlü olduğuna; Malm ise kökleşmiş değerlerin, bireylerin yardım yükümlülüğüne ilişkin karar alma sürecinde etkili olduğuna dikkat çekmektedir.

Yasanın özgürlüğün ihlali olduğu görüşünün aksine Freeman ve Malm destekleyici niteliğe vurgu yapan bir ortak anlayışa sahip gibi görünmektedir. Freeman, kusursuz sorumlulukların çoğu zaman diğer yasalara nispeten özgürlüğe daha az zarar verdiğini, bunun yanı sıra mutlak özgürlüğün

mümkün olamayacağını ve olması hâlinin yalnızca kaos yaratacağını; Malm ise özgürlüğün zararı önlemek gibi gerekli durumlarda kısıtlanabileceğini belirtmiştir.

Freeman ve Wellman her ne kadar yardım etme yükümlülüğüne yönelik olumlu tutum üzerinde hemfikir görünse de ikisinin temellendirmesi birbirinden farklıdır. Freeman, yardım etme davranışının diğer bireylere duyulan saygının göstergesi olduğundan, Wellman karşılıklı yardımın günü geldiğinde bireyin kendisine güvenlik sağlayacağı fikrinden hareketle *Good Samaritan* yasasını onaylamaktadır. Başka bir deyişle Freeman'ın altruist, Wellman'ın egoist amaçlarla yasayı olumladıkları ifade edilebilmektedir.

Yasaların bir noktaya kadar zorlayıcı olmasını makul bulan Freeman ve Wellman, bunun izahını fayda ilkesi üzerinden yapmaktadır. Her iki düşünürre göre durum acilse, söz konusu zararın telafisi mümkün değilse ya da çok zorsa haklar faydalı amaç uğruna ihlal edilebilir. Başka bir deyişle ciddi tehlikeler devletin bireyleri pozitif eylemlere yönlendirebilmesinin geçer sebebidir. Freeman ve Wellman, yardıma zorlanmanın nihai olarak güvenli bir toplum yaratacağı beklentisi üzerinde de hemfikir görülmektedir. Freeman, yardım edenin yardım umacağı bir toplum, Wellman ise tüm bireylerin yardıma zorlanmasının oluşturacağı güvenli bir toplum tasavvur etmektedir. Böylece iki düşünür de yasanın zorlayıcı niteliğini olumlamaktadır.

3.5 LİBERTERYEN DÜŞÜNÜRLER

Liberteryen düşünürler, sınırlı devleti katlanılması gereken bir kötülük olarak gören klasik liberallerden ayrılarak devletin ya çok daha fazla sınırlandırılması ya da tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini savunur. Devletin daha fazla sınırlandırılması gerektiği görüşü minarşist yaklaşımıyla Robert Nozick tarafından temsil edilirken, devletin tümüyle ortadan kaldırılması fikri anarko-kapitalist perspektifle Murray Rothbard tarafından savunulmaktadır. Her iki yaklaşım da devletin bireyler üzerindeki zorlayıcı yetkilerine karşı derin bir şüphe barındırmakta ve bireysel mülkiyet ile özgürlüğü siyasal düzenin merkezine yerleştirmektedir. Bu çerçevede, bireyleri belirli davranışlara zorlayan ya da yeniden dağıtım amacı güden yasal düzenlemeler, liberteryen düşünce açısından meşruiyet sorunuyla

karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bu değerlendirmelerden hareketle, ikinci hipotezin üçüncü kısmını oluşturan liberteryenlerin söz konusu yasayı onaylamayacakları iddia edilmektedir.

3.5.1 Murray Newton Rothbard

Rothbard, yukarıdan bırakılan bir elmanın yere düşmesini örnek göstererek varlıkların belirli doğal düzenliliklere sahip olduğunu vurgular ve bu bağlamda insanın da kendine özgü bir tabiatının bulunduğunu ve bunun bütünüyle istisna sayılmasını gerektirecek bir neden olmadığını savunur. Rothbard'a göre bu düzenlilikler, insan söz konusu olduğunda *tabiat kanunu* olarak kavramsallaştırılır; insan da akli aracılığıyla bu tabiat kanununun bilgisine ulaşabilir ancak tabiat kanunu elbette mistik değildir. Tabiat kanunu, özne konumundaki varlık için neyin daha iyi olduğunun bilgisini verir¹⁷¹. İnsan, akıl vasıtasıyla hangi araçların nihai amaç olan mutluluğa erişmeye yardımcı olacağını bilir ve bunlar arasından bir tercih yapar. Bunu gözlemlediği takdirde birey, *özgür iradeye* sahip olduğunu, bedeni ve davranışları üzerinde aklının yönetici olduğunu keşfeder. Bu, *tabii sahiplik* anlamına gelmektedir¹⁷². Akli gerekçelerle, özgür iradeye sahip ve tabii sahipliği bulunan her birey, eylemleri bakımından yalnızca tabii hukuka bağlılıkla yükümlüdür. Ne var ki bu sonuç, hukuki düzenin yalnızca tabii hukukla sınırlı olması gerektiğini kabul etmeyen yaklaşımlar tarafından paylaşılmaz. Tabii hukuka karşı pozitif hukuku benimseyenler, devletin gerekliliğini de kabul etmiş olurlar. Oysa Rothbard'a göre devlet gelir toplamak için baskı uygulamalar, gücünü sürdürmek ve artırmak için fikir aşılar, temel işlerde tekel hakkı olduğunu öne sürer ancak bunlarla da yetinmez ve hizmet içermemesine rağmen hedef kitleyi yönetme arzusuyla kendi tarzını ahlaki olanmış gibi sunar¹⁷³. Bu bakımdan pozitif hukuk aracılığıyla devlet, bireylerin tabii sahipliğine karşı suç işler.

Rothbard devletin bazı önemli işlevler üstlendiğini kabul etmekle birlikte, bu işlevlerin zorunlu olarak ve münhasıran devlet tarafından yerine geti-

171 Rothbard, Murray Newton, "Özgürlüğün Etiği", (Çev.), Tapramaz, Recep, Ankara, 2009, s. 9-16.

172 Rothbard, "Özgürlüğün...", s. 33-34.

173 Rothbard, "Özgürlüğün...", s. 167-179.

rilebileceği yönündeki varsayımı reddeder. Devletli yaşam yüzyıllardır tecrübe edilmekte olduğundan, insan zihni buna alışmıştır ve aksini tahayyül edemez. Sınırlı devletin faydalı olacağını öne sürenlere karşı Rothbard, bu alışkanlığı hatırlatır ve bir ekleme yapar: Devlet bir kez gücü ele geçirdikten sonra sınırlı kalması için ne bir neden ne de onu sınırlayacak bir mekanizma vardır. Sınırlı devlet savunucuları savlarını genellikle hukuk üzerinden geliştirir. Bu, Rothbard'a göre tarihi açıdan hatalıdır çünkü hukuk, devleti önceler. Tabii hukuka dayanan kabile geleneği, örfi hukuk ve bahriye hukuku, hukukun devlet dışı kurumlarda başladığına dair birer örnektir¹⁷⁴.

Rothbard'a göre hakiki bir liberteryen, radikal bir yok edicidir. Ondan beklenen, özgürlüğe yönelen devlet baskısının tüm tezahürlerini yok etmesidir¹⁷⁵ çünkü devletin varlığı *saldırmazlık* ve *öz sahiplik* ilkesine aykırıdır. Saldırmazlık ilkesi her bireye diğerlerinin öz sahipliğine şiddet uygulamadığı tüm eylemlerinde özgürlük tanır. Rothbard'a göre devlet sistematik bir suç örgütüdür ve doğal hakları tanınmasının olanağı yoktur. Bu bakımdan devlet derhâl yok edilmeli, icra ettiği adalet ve güvenlik gibi hizmetlerin özel firmalar tarafından üstlenildiği piyasa anarşizmi küresel olarak tercih edilmelidir¹⁷⁶. Zihinlerin alışık olmadığı devletsiz bir toplum fikrini anlaşılır kılmak adına uyumsuzlukların çözümüyle ilgili olarak Rothbard, farazi bir olay anlatısı örmüştür. Jones X savunma şirketinden, Smith de Y şirketinden hizmet almaktadır. Kolaylık olması adına savunma şirketlerinin birer kolluk gücü ve mahkemelerinin olduğu düşünölsün. Smith, Jones tarafından saldırıya uğradığını iddia ederken Jones suçlamayı kabul etmemektedir. Smith'in yapabileceği bir dosya hazırlayarak Y mahkemesine talepte bulunmakla sınırlıdır. Özgür bir toplumda Y mahkemesinin Jones'u cebren mahkemeye getirme hakkı bulunmamaktadır ancak davet etmeye muktedirdir. Eğer Jones mahkemeye gelir, mahkeme tarafından suçlu bulunur ve bu karara itiraz etmezse burada bir sorun görünmemektedir. Diğer bir ihtimalde Jones karara itiraz eder ve davayı kendi mahkemesine (X) ya da temyiz mahkemesine taşır. Temyiz mahkemeleri muhtemelen alt mahkemelerin sayısından

174 Rothbard, "Özgürlüğün...", s. 181-184.

175 Rothbard, Murray Newton, "Eşitlikçilik: Doğaya Karşı İsyân", (Çev.), Acar, Mustafa, Ankara, 2009, s. 165.

176 Rothbard, Murray Newton, "Society Without A State", Nomos, C. 19, 1978, s. 191-195.

çok daha az olacaktır. Objektifliği doğrulanmış temyiz mahkemelerinin üyesi olan alt mahkemeler için bu üyelik potansiyel ve mevcut müşterilerine karşı övgü kaynağı olacağı için nihai olarak temyiz mahkemelerinin kararları bağlayıcı olacaktır. Başka bir ihtimal ise Smith'in şirkete başvurmak yerine adaleti kendisinin tesis etmesi girişimidir. Bu meşrudur ancak suçun cezalandırılması mümkün değildir. Smith, Jones'u cezalandırmak amacıyla şiddet uygularsa, Jones'un kendisine dava açma riskini göze almış olur; böyle bir davanın açılması hâlinde Smith'in suçlu ilan edilmesi muhtemeldir. Temyiz mahkemesinin olduğu duruma döndüğünde temyiz mahkemesinin devletleşeceğini iddia edenlere yönelik Rothbard, davacı ve davalı olmak üzere iki yönlü çelişenin varlığına dayanarak serbest bir toplumda en az iki temyiz mahkemesinin kalacağını belirtir¹⁷⁷.

Devleti reddedip serbest piyasayı ahlaki bulan Rothbard'ın *Good Samaritan* yasasını bireyin aklına, öz sahipliğine karşı bir saldırı olarak nitelendirebileceğine ilişkin bir çıkarım sonucunda yasayı olumsuzlaması beklenmektedir. Bu bakımdan yasayı olumlayan Malm ve Wellman ile herhangi bir ortak görüşü paylaşıp paylaşmadığını düşünmek de anlamsız görünmektedir.

Son olarak Rothbard'ın, hayırseverlik ve servete bakış açısı üzerinden *Good Samaritan* yasasını, altruizme aykırı olması gerekçesiyle reddedebilecek olduğu da öne sürülebilmektedir. Rothbard, hayrın doğasının zorla almaya tezat olduğunu belirtir. Ona göre hayırseverlik, gönüllü bir inayettir¹⁷⁸. Devletin bireyleri servetinden bir parçayı diğerlerine vermeye zorlaması, hayırseverlik duygusunu köreltecektir. Tıpkı bunun gibi cezalandırılma korkusuyla, tehlike altındakilere ya da muhtaç hâldekilere yardım etmeye zorlanan bireylerin hem özgürlüğü kısıtlanacaktır hem de bu kısıtlamanın anlamlı bir sonucu olmayacaktır çünkü zor eliyle tesis edilen hayır, sahi bir hayırseverlikten uzaktır. Tüm bunlar neticesinde Rothbard'ın fikirlerinin *Good Samaritan* yasalarını desteklemeyecek olduğuna ilişkin bir çıkarım yapmak mümkün görünmektedir.

177 Rothbard, Murray, Newton, "İnsan, İktisat ve Devlet: İktisadın İlkeleri Üzerine Bir İnceleme, İktidar ve Piyasayla Birlikte Hükümet ve Ekonomi", (Çev.), Uzun, Ayşe Meral & Uzun, Ahmet, Ankara, 2009, s. 893-895.

178 Rothbard, "İnsan...", s. 1122.

3.5.2 Robert Nozick

Nozick'in¹⁷⁹ koruma şirketleri üzerinden devleti meşrulaştırmaya çalıştığı ifade edilebilir. Nozick'e göre bir birey doğa durumunda bireysel haklarını koruyabilir, zararı tazmin edebilir, kendini savunabilir, diğerleriyle birlik olabilir ya da bireylerin meydana getirdiği koruma şirketinden hizmet alabilir. Bu noktada koruma şirketleri, bireylerin devrettiği haklardan başka bir şey üzerinde muktedir değildir. Bu çerçevede Nozick'in hak anlayışı, *kendi kendinin sahibi olma* ilkesine dayanmaktadır. Kendi kendinin sahibi olma hakkı, diğer bireylerin de sahibi olduğu bir hak olduğu için özgürlüğün sınırını çizmektedir. Buna *ahlaki yan sınırlamalar* adı verilmektedir. Bununla beraber her bireyin ayrı bir değer olduğu, birinin diğeri uğruna feda edilemeyeceği vurgulanmıştır. Birilerini toplum için fedakârlıkta bulunmaya zorlamak anlamsızdır çünkü toplum, bireylerden oluşmaktadır ve "toplum adına iyilik", "diğer bireyler adına iyilik" anlamına gelerek birinin diğeri için feda edilmesidir. Bu ise bireylere verilen değerın eşit olmadığı anlamına gelmektedir.

Pratik sebeplerden dolayı bireylerin korunma hakkını devrettikleri koruma şirketleri, müşterilerine yapılan haksızlık karşısında misilleme yapabilme hakkına sahip olacaktır çünkü bu hak kendilerine devredilmiştir. Genellikle bireylerin koruma hizmeti alacakları varsayılssa da hizmet almayan bağımsız kişilerin de bulunabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Farklı bölgelerdeki bireylerin de aynı şekilde davranması beklendiği için rekabetçi koruma şirketlerinden söz etmek gerekmektedir. Bir çatışma hâlinde farklı iki koruma şirketinin aynı kararda uzlaşamaması durumunda üç olasılık geçerli olabilir. İlki, bir şirketin bölgede hâkim olmasıdır. İkincisi, şirketin bağımsızların misilleme yapmasını yasaklamasıdır. Sonuncusu ise yasaklama neticesinde dezavantajlı konuma itilen bağımsızlara koruma hizmeti sağlanmasıdır ki bu hizmet, müşterilerden alınan tazminatlarla finanse edilecektir. Bunlar sağlandığında görünmez elin desteği varmışçasına devlet ortaya çıkacaktır.

Devlete giden aşamalardan biri bağımsızların misilleme yapma hakkının yasaklanmasına ilişkindir. Ahlaki yan sınırlamaların varlığı esasen misilleme hakkının yasaklanamayacağını ilan eder ancak Nozick bunu meş-

179 Nozick, Robert, "Anarşi, Devlet ve Ütopya", 2. bs., (Çev.), Oktay, Alişan, İstanbul, 2006.

rulaştırmak için “risk”, “tazminat” ve “usuli haklar”dan bahseder. Risk ile kastedilen, ihlalin kuvvetle muhtemel gerekleşeceğidir. Nozick aslında gerçekleşmemiş bir zarar üzerinden cezalandırılmanın özgürlüğe aykırı olduğunu bilir. Bunu aşabilmek bakımından tazminat ilkesi önem taşır. Nozick yüksek risk odağında yasaklamanın ancak yasaklama getirilen kişilere tazminat ödenmesi hâlinde meşru olabileceğini ifade eder. Neyin yapılabilieceği önceden herkese duyurulmuşsa ve hakim bir birim varsa bireyler adil olan hükme uymaya zorlanabilir. Bağımsızların diğerlerine karşı zarar üretebilecek olan davranışlarının yasaklanması usuli haklara, başka bir deyişle yapılabilceklerin önceden duyurulmasına ve egemenin gücüne dayalıdır. Böylece zor kullanma tekeli görünür olmaktadır.

Faydacı anlayıştan uzak Nozick, hakları menkul olarak ele alır. Başka bir deyişle hakların temellendirmesini yapmamıştır. Düşünce sisteminin temeline oturttuğu her bireyin ayrı bir değer olmasından hareketle kendi kendinin sahibi olma hakkına sahip olduğu fikri üzerinden faydacı anlayışı (toplam fayda) reddediyor görünmektedir. Zorlayıcı *Good Samaritan* yasası, birinin iyiliği için diğerini yardıma zorlamaktadır. Bunun Nozick’e göre ahlaki olmaması beklenir çünkü bireyler eşittir ancak şirketler devletleşme sürecine doğru ilerledikçe bu yaklaşım kısmen değişmektedir. Bu bakımdan Nozick’in zorlayıcı *Good Samaritan* yasaını reddedebileceği iddia edilebilir ancak böyle bir çıkarım yapmak için mevcut bilgiler yeterli değildir.

Devletin ultra minimal olması gerektiğini düşünen Nozick, bireylerin zararları gerçekleştirmesi durumunda cezalandırılabilmesine ek olarak yüksek risk taşıyan eylemlerin de yasaklanabilmesini meşru kabul eder ancak bunun şartı o eylemde bulunacak kişilere özgürlüklerinden feragat etmeleri karşılığında tam tazminatın sağlanmasıdır. Nozick böylece devletin hem zararı gerçekleştiren hem de zarar potansiyeli taşıyan eylemleri kısıtlama yönüne gitmesini onaylamaktadır. Bağımsızların diğerlerine karşı zarar üretebilecek potansiyele sahip olması, *Good Samaritan* yasası odağında yorumlanabilir. Toplumsal eğilimleri gcl olan dşnnrlr *Good Samaritan* yasaının fayda ürettiğini, bireyleri yardıma zorlamanın zarar ilkesine aykırı olmadığını çünkü eğer birey yardım etmeyi reddederse muhtaç kişinin ilk durumdan daha kötü duruma düşebileceğini ve bu yüzden tanığın sorumlu olduğunu belirtmektedir. Nozick’in yüksek risk ilkesi gereğince durumun daha da kötüleşmesi ihtimalinden kaynaklı olarak bireylerin yardıma zor-

lanması önerilebilir ancak burada gözden kaçırılmaması gereken bir detay vardır ki o detay tazminat ilkesidir.

Good Samaritan yasasına ilişkin bir kurgu, Nozick'in tazminat ilkesinin anlaşılmasını nispeten kolaylaştırılabilir. X çifti, bebek sahibi olmak istediği için uzun süredir randevu gününün gelmesini beklediği tüp bebek merkezindeki muayeneye gidiyor olsun. Bu sırada yol kenarında ağır yaralı Y kişisiyle karşılaşsın. X çifti, Y kişisine yardım ederse hem randevuyu kaçırarak hem yeni randevu için en az 2 yıl bekleyecek hem de yeni randevu için yeterli maddi koşulları sağlayamayacak olsun ve eğer Y kişisine yardım etmezse Y kişisi ölecek olsun. Bu durumda X çiftinin Y kişisine yardım etmeye zorlanabilmesinin meşru zemini, yüksek riskin varlığından ve hakları ihlal edilen tarafa tazminat ödenecek olmasından ibarettir. Devlet, X çiftini yardıma zorlayabilir ancak bunun sebebi toplumsal fayda değil, kendisinden yararlananların ödediği bedelin karşılığı ve zor kullanma tekelidir. Bu bakımdan yardım etmeye zorlanan X çiftine ödenecek tazminat; yol masraflarını, acilen yeni randevunun oluşturulmasını, yeni randevunun maddi karşılığının sağlanmasını içerir. Nihai olarak Nozick'in, yüksek risk varsa ve hakkın ihlalinin tazmini söz konusuysa *Good Samaritan*'ın zorlayıcı yönüne sıcak bakabileceği düşünülebilir. Akla gelebilecek bir soruyu aydınlatmak adına belirtmek gerekir ki, yüksek risk ve tazminat ilkelerinin minimal devletten çok maksimal devleti besleyebileceğini, tiranlığı oluşturabileceğini öne sürülebilir ancak bu, çalışma konusunun dışında kalmaktadır.

Nozick ve Malm, risk ve maliyet vurguları üzerinden *Good Samaritan* yasalarına karşı olumlu anlamda hemfikir görünmektedir. Nozick, yüksek risk varsa zarar henüz gerçekleşmeden önce bireylerin bir davranışa zorlanabileceğini ancak bundan doğacak zararların korunanlar tarafından finanse edilen tazminatlarca giderilmesi gerektiğini; Malm, risk ve maliyeti tanımlamanın zor olduğunu hatta durumdan duruma değişebileceğini belirtse de zihinlerde birtakım eğilimlerin genelleştirilebileceğini belirtmiştir. Birbirlerinden farklılık gösterdikleri husus ise *Good Samaritan* yasasının niteliğine dairdir. Nozick, egemen şirketin (devlet denilebilir) güç kullanma tekeline sahip olmasının doğal bir sonucu olarak bağımsızların zarar veren ya da zarar verme potansiyeli içeren davranışlarını düzenlemeyi anlamlı bulur. Bu, Nozick'in *Good Samaritan* yasasının zorlayıcı

niteliğini desteklediği anlamına gelebilir. Malm ise eğer anlamlı sonuçlar üretmekteyse zorlayıcı yerine teşvik edici yasayı desteklemenin daha makul olduğunu belirtir.

Nozick ve Wellman, maliyet ilkesi üzerinde hemfikir olsa da temellendirmeleri birbirinden farklıdır. Nozick, toplum iyiliği adına bireylerin zorlanamayacağını, zorlanırsa bireylerarası eşitliğin bozulacağını ifade etmektedir. Ona göre egemen şirket güç kullanma tekeli bireylerden devralmıştır ve bu gücün bir yansıması olarak zararı önlemek için adımlar atabilir ancak kendi kendinin sahibi olma hakkını ihlal ettiği için diğerlerinin ödediği pay ile hakkı ihlal edilene tazminat ödenmelidir. Wellman ise bu kurguyu vatandaşlığın maliyeti olarak faydacı anlayışa indirgemektedir. Nihayetinde her ikisi de yasanın zorlayıcı yönünü onaylıyor görünmektedir. Birbiriyle ilk adımda ortak, ikinci adımda farklı göründükleri bir bakış açısı daha vardır. Nozick ve Wellman doğa durumunu kabul eder. Nozick, doğa durumundan çıkışın süreç içerisinde rekabetçi şirketlerin tekelleşmesiyle gerçekleştiğini ve bunun kaçınılmaz olduğunu, Wellman ise doğa durumundan çıkışın zımni bir sözleşme ile gerçekleştiğini ve kitlesel olarak tercih edilirse doğa durumuna dönüşün mümkün olabileceğini belirtir.

3.6 GENEL ÇIKARIMLAR

Retrospektif okuma tekniğiyle değerlendirilen klasik liberal düşünürlerin -Smith, Locke, Hume, Mill ve Bentham- eserlerinde Bastiat hariç, başlangıçta öne sürülen beklentinin aksine *Good Samaritan* yasasını belirli koşullar altında onaylayabileceklerine işaret eden emarelere rastlanmıştır. Analiz öncesinde bu düşünürlerin söz konusu yasayı olumsuzlayacakları yönündeki hipotezin temel gerekçesi, klasik liberalizmin sınırlı devlet anlayışına ve negatif özgürlüğe güçlü biçimde bağlı olmasıydı ancak *Good Samaritan* yasalarına ilişkin olumlu değerlendirmelerin, liberal çevrelerde sıklıkla dile getirilen “bireyin topluluktan bütünüyle kopuk olmadığı” argümanı çerçevesinde anlam kazandığı görülmüştür.

Klasik liberallere karşılık incelenen modern liberal düşünürlerin yaklaşımları, *Good Samaritan* yasasını olumlayacakları yönündeki hipotezle örtüşmektedir. Modern liberalizmin devlete atfettiği koruyucu ve düzenleyici rol, bireylerin selametini ve toplumsal bütünlüğü güvence altına almak amacıyla bu tür yasal düzenlemelere normatif bir dayanak sunmaktadır. Bu

çerçevede modern liberal düşüncenin, *Good Samaritan* yasalarına teorik açıdan meşru zemin hazırladığı ifade edilebilir.

Devlete yönelik kökten olumsuz ve katı tutuma sahiplik eden liberteryen düşünce, devlet eliyle tanımlanan ve dayatılan bir “iyi”yi bireysel akla ve özgürlüğe yönelik bir müdahale olarak gördüğünden, *Good Samaritan* yasalarının olumsuzlanacağına dair güçlü bir hipotezin kurulmasını sağlamıştır. Bununla uyumlu olarak Rothbard’ın eserlerinden edinilen çıkarıma göre *Good Samaritan* yasasını açık biçimde reddetmeye yarayan argümanlara rastlanmıştır ancak analiz sonucunda Nozick’in, sınırlı koşullar altında da olsa yasayı onaylayabilecek argümanlara sahip olabileceği gibi beklenmedik bir sonuçla da karşılaşmıştır.

Ayrıca Hume ile Bentham’ın göreci ve teleolojik; Mill’in evrenselci ve teleolojik; Freeman’ın teleolojik; Smith’in stoacı ve empatik; Locke, Rawls, Nozick ile Rothbard’ın evrenselci ve deontolojik etik anlayışına sahip olduğuna ilişkin çıkarımlar yapılmışken Bastiat için aynısı söz konusu değildir. Bu çıkarımlardan hareketle evrenselci ve deontolojik etik anlayışın, *Good Samaritan* yasasını onaylamak için bir temel oluşturabileceğini öne sürmek makul görünmektedir.

Yasaklayıcı nitelikten ziyade teşvik edici niteliği önceleyen Malm’ın, daha yumuşak olanı tercih etmesi bakımından Anglosakson hukuk sistemiyle uyumlu olduğu; buna karşılık zorlayıcı yasayı olumlayan klasik liberal gelenekle uyumsuzluk içinde bulunduğu çıkarımı yapılabilir. Wellman’ın zorlayıcı nitelikteki yasayı onaylaması bakımından Kıta Avrupası hukuk sistemi ve onu temsil eden modern liberaller ile uyumlu olduğu yolunda bir yorum geliştirilebilir.

Tüm bu çerçevede ayrıca, neden liberalizmin soyut ilkelerinden ziyade bu geleneği temsil eden düşünürlerin eserlerine başvurulduğu ve ulaşılan sonuçların liberalizmin kendisi bakımından ne ifade ettiği sorusu açıklığa kavuşturulmalıdır. Liberalizm, kendi içinde tekil ve kapalı bir normatif sistem olmaktan ziyade farklı etik yönelimleri, özgürlük anlayışlarını ve devlet tasavvurlarını barındıran geniş bir düşünsel çerçevedir. Bu nedenle *Good Samaritan* yasasının kabul edilebilirliğini doğrudan “liberalizm” adına hükme bağlamak mümkün değildir ancak liberalizmin sınırları içinde, hangi gerekçelerle ve hangi etik temellerle meşrulaştırılabileceği gösterilebilir. Kitap boyunca değerlendirmeye eserlere sahiplik eden düşünürlerin

bazıları yasayı onaylayabilecek argümanlara sahip olsa da bu durum, *Good Samaritan* yasasının liberalizmin tüm yorumlarıyla zorunlu olarak uyumlu olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine bu çalışma, liberalizmin metaetik düzlemde zorlayıcı bir yardım yükümlülüğünü mutlak biçimde dışlamadığını fakat bu tür bir yükümlülüğün ancak belirli etik kabuller (doğal ödevler, evrenselcilik, deontoloji ya da sınırlı faydacılık) ve sınırlayıcı koşullar altında liberal çerçeveye bağdaştırılabileceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla liberallerin belirli durumlarda *Good Samaritan* yasasını olumlamaları, liberalizmin özüyle zorunlu bir çelişki yaratmamakta ancak bu olumlamanın, liberalizmin sınırlarını zorlayan istisnai ve gerekçelendirilmesi gereken bir alan olduğunu da görünür kılmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
GOOD SAMARITAN
OLAYLARI ÜZERİNDEN
DEĞERLENDİRMELER

GOOD SAMARITAN OLAYLARI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRMELER

Good Samaritan yaklaşımının hukuki ve ahlaki sınırlarını somut biçimde görünür kılmak amacıyla bu bölümde, farklı hukuk sistemleri bağlamında tartışmaya elverişli gerçek dört vaka incelenmektedir. Anglosakson hukuk sistemine tabi ülkelerden David Cash vakası ile Kitty Genovese vakası; Kıta Avrupası hukuk sistemine tabi ülkelerden ise Kadir Şeker davası ile Gustave Dominici davası mercek altına alınmaktadır. Bu örneklerin seçilmesindeki temel amaç, *Good Samaritan* kavramının soyut bir ahlaki ilke ya da yalnızca teorik bir felsefi-hukuki tartışma olmaktan öte, gerçek yaşam pratiklerinde nasıl anlam kazandığını ortaya koymaktır. İncelenen vakalar, yalnızca yardım edip etmeme davranışının doğurduğu sonuçları betimlemek için değil, *Good Samaritan* yaklaşımının liberalizmle ne ölçüde bağdaştırılabileceğini somut durumlar üzerinden görünür kılmak amacıyla kullanılmaktadır.

Önceki bölümlerde *Good Samaritan*'ın liberal düşünceyle uyumlu olup olamayacağı sorusundan hareketle, liberallerin eserleri retrospektif bir okuma yöntemiyle incelenmiş ve bu düşünürlerin yardım yükümlülüğüne ilişkin ne tür gerekçeler üretebileceklerine dair çıkarımlar yapılmıştır. Bu bölümde ise söz konusu teorik çıkarımlar, gerçek yaşamda yaşanmış vakalarla ilişkilendirilerek normatif anlamda sınanmaktadır. Başka bir deyişle, vakalar "liberalizm bu durumda ne derdi?" sorusunu yanıtlamaktan ziyade, liberalizmin ahlaki kınama ile hukuki zorunluluk arasındaki ayrımı nerede kurduğunu, bireysel özgürlük ile başkasına karşı ödevler arasındaki dengeyi hangi koşullarda bozabileceğini ve *Good Samaritan* türü düzenlemelerin liberal çerçeve içinde ne ölçüde gerekçelendirilebilir olduğunu ortaya koymayı

amaçlamaktadır. Bu nedenle liberal düşünürlerin anlatıları, birer otorite olarak değil, liberalizmin farklı etik ve siyasal imkânlarını açığa çıkaran yorumlayıcı araçlar olarak vakalarla birlikte okunmaktadır. Bu yaklaşım sayesinde *Good Samaritan* yasaları, soyut bir “yardım etme zorunluluğu” tartışması olmaktan çıkarak, liberal düşüncenin sınırlarını, gerilimlerini ve istisnai alanlarını açığa çıkaran normatif bir problem olarak ele alınabilmektedir.

4.1 TECAVÜZ VE CİNAYETE KARŞI KAPANAN BİR ÇİFT GÖZ:

DAVID CASH VAKASI

1997 yılında Nevada’da bulunan Primadonna Resort and Casino’nun kadınlar tuvaletinde Jeremy Strohmeyer, 7 yaşındaki Sherrice Iverson’a cinsel saldırıda bulunmuş ve saldırının ardından küçük kızı boğarak öldürmüştür. Olay sırasında Strohmeyer’in arkadaşı David Cash da orada bulunmuş ve suça tanık olmuştur. Buna rağmen Cash, müdahale etmemiş ve durumu yetkili makamlara bildirmemiştir. Olay sonrasında Strohmeyer cinayet, adam kaçırmaya ve cinsel saldırı suçlarından yargılanmıştır. Cash ise yardım ve bildirim yükümlülüğünün ihlali veya diğer herhangi bir suç kapsamında yargı önüne çıkarılmamıştır. Cash’in daha sonra katıldığı bir programda Strohmeyer’e sempati duyduğunu ve ölen kızı ima ederek başkalarının sorunları için uykusuz kalamayacağını ifade etmesi üzerine Bölge Savcısı Stewart Bell, bu durumu “eylemsizliğin Tanrı nezdinde suç olabileceği fakat hukuk nezdinde bunun mümkün olmadığı” sözleriyle değerlendirmiştir¹⁸⁰.

Zorlayıcı nitelikteki *Good Samaritan* yasalarının bulunmadığı Nevada’da Cash’in yardım etmemesi nedeniyle cezai sorumlulukla karşılaşması, bireyciliğin ve negatif özgürlük anlayışının görece daha güçlü biçimde kurumsallaştığı Anglosakson hukuk geleneğiyle ilişkilendirilebilmektedir. Nitekim Strohmeyer vakasında Iverson’a doğrudan fiziksel zararı veren failin Cash olmadığı hususunda bir ihtilaf bulunmamaktadır. Bu bağlamda, söz konusu zaman ve mekânda geçerli olan hukuk düzeni açısından Cash’in müdahale edip etmeme yönündeki tercihi, onun bireysel özgürlüğü kapsamında değerlendirilmiş; yardım etmemek, hukuken yaptırıma bağlanabilir bir ihmal olarak kabul edilmemiştir.

¹⁸⁰ Page, Clarence, “Taking the Prize For Selfishness”, <https://www.baltimoresun.com/news/bs-xpm-1998-09-01-1998244090-story.html> (Erişim Tarihi: 01.09.1998).

Özgürlük merkezli yaklaşım, klasik liberal düşüncenin temsilcilerinden Bastiat'ın hukuk anlayışıyla da örtüşmektedir. Bastiat'a göre fiziksel, zihinsel ve ahlaki yaşam insana Tanrı'nın armağanıdır. Bu alanlara müdahale eden türlü yasalar zararlıdır. Yardım etme davranışını iyi ve faydalı olması gerekçesiyle dayatan yasa, Bastiat açısından kabul edilemezdir çünkü Bastiat, yasal kardeşliğin sıkı bir karşıtıdır. O, yardımseverliğin kötü olduğunu değil, hukuk eliyle dayatılan yardımseverliğin özgürlük karşıtlığı nedeniyle kötü olduğunu düşünür; hatta bu sürecin komünizme kadar varmaması için herhangi bir sebebin olmadığını ifade eder. Bu değerlendirmeler ışığında Savcı Bell'in ifadesi ve Cash'in ceza almamış olması negatif özgürlük bakımından anlamlı görünmektedir. Bastiat perspektifinden bakıldığında Cash'in davranışı ahlaki olarak eleştirilebilir ya da günah olarak nitelendirilebilir ancak bunu suç olarak tanımlamak, ona bahşedilen akla ve Tanrı'nın iradesiyle temellendirilen özgürlüğüne müdahale anlamına gelecektir.

Klasik liberal düşünürlere göre toplum hâlinde yaşamanın bir bedeli vardır. Bu bedel, sorumluluk olarak tanımlanabilir. Tüm bireylerin sorumluluğunun düzenleyicisi olan hukuk, amaçlanan faydayı tesis edebilmek maksadıyla belirli davranışları emrederken belirli davranışları yasaklamaktadır. Emrettiği eylemlerin kasıtlı ya da kasıtsız olup olmadığı önem taşımaktadır. Hukukun emri niteliğinde olan icrai davranışların yerine getirilmemesi, ihmali suçlar başlığı altında ele alınmaktadır. İcrai davranışların ihmalle ihlali neticesinde kişiler hastalanmış, yaralanmış ve ölmüş olabilir¹⁸¹. Bu çerçevede hukuk, yalnızca gerçekleşmiş zararları cezalandırmakla yetinmemekte, zararın ortaya çıkmamasını amaçlayan önleyici bir işlev de üstlenmektedir. Fayda ilkesine dayalı bu yaklaşım, bireyleri belirli davranışlara yönlendirerek telafisi mümkün olmayan zararların önüne geçmeyi hedefler. Özellikle bazı zararların meydana geldikten sonra giderilememesi, hukukun zarar ihtimaline karşı önceden tedbir almasını gerekli kılmaktadır. *Good Samaritan* davaları da bu bağlamda değerlendirilebilir; zira bu tür düzenlemeler, gerçekleşmesi hâlinde geri döndürülemeyecek zararların önlenmesi amacıyla bireyleri belirli durumlarda müdahaleye zorlayan hukuki mekanizmalar olarak ortaya çıkmaktadır.

181 Özgenç, İzzet, "İhmali Suç Teorisi", Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 25, S. 4, 2021, s. 303.

Yukardaki benzerliğe atfen, X kişinin Y kişisinden bir zarar gördüğü ve Z kişinin herhangi bir yardımda bulunmadan gittiği varsayılın. Z, X'in ilk durumda olmasının sebebi değildir ancak X'in içinde bulunduğu durumun daha da kötüleşmesinin sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. Bir ihtimaldir ki Cash, cinsel saldırıya maruz kalan Iverson'a yardım etmiş olsaydı olayın ölümle sonuçlanmaması da mümkündür. Bu açıdan Cash'in Iverson'ı ölüme terk ettiği düşünülebilir. Bu yorum, negatif özgürlük anlayışının zıddı olarak algılanmaya açık olsa da zarar ilkesinin genişletilmesi üzerinden makul olabilmektedir.

Öldürmemek hem ahlaki hem de hukuki bir buyruktur. Görecilik savunucuları öldürmenin kimi zaman meşru olabileceğini iddia etseler de yaygın kabul gören pratiğin bu olmadığı açıktır. Genel kabuller, adalet ve fayda üzerine yoğunlaşan hukuk; cinayetin yasaklanmasında olduğu gibi ahlaki alanla kesişebilmektedir. Cinayetin suç olarak kabul edilmesi ve bunun büyük çoğunluk tarafından onaylanması, ahlak ile hukukun bazı alanlarda ve bazı durumlarda birbirinden keskin sınırlarla ayrılamayacağını gösterir niteliktedir ("hukuk, minimum ahlak" ilkesi). Başlangıçta dini bir metne dayanan ve özünde ahlaki bir yükümlülük ifade eden *Good Samaritan* yasası da bu durumun bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede ahlakın hukuktan tamamen ayrı bir alan olduğu yönündeki iddia zayıflatılarak Cash'in cezalandırılması gerektiği ileri sürülebilir aksi takdirde, Strohmeyer'in cinsel saldırı ve cinayet fiilleri nedeniyle suçlu sayılmasının normatif dayanağı da tartışmalı hâle gelecektir.

Nitekim olay sonrasında ortaya çıkan toplumsal tepki, hukuki değerlendirmeden bağımsız olarak güçlü bir ahlaki yargının varlığını göstermektedir. Cash'in pişman olmadığını dile getirdiği KLSX-FM programının yapımcısı Jason Insalacio'nun organize ettiği protestoya, büyük ölçüde Cash'in de eğitim gördüğü UC Berkeley Üniversitesi öğrencileri katılmıştır. Yargı makamları Cash'i suçlu bulmamış olsa da kamuoyunun önemli bir kısmı onu ahlaken sorumlu görmüştür. Protestoculara göre adaletin gereği, Cash'i ve benzer durumdaki kişileri cezai sorumluluk altına alacak bir yasal düzenlemenin sağlanmasıdır. Bu kapsamda yaklaşık 400 kişiye Cash'in fotoğrafı dağıtılarak öğrenciler onunla sosyal ilişki kurmamaya ve onu dışlamaya çağırılmıştır. Aktivist Felicia Deshone'un "Nerede olursan ol, David Cash... Dinlenmeyeceksin. Hayatını cehenneme çevireceğiz. Nereye dönse Sherri-

ce'i görecek¹⁸²." sözleri, toplumsal öfkenin ulaştığı boyutu göstermektedir. Cash'in yardım etmeme davranışı nedeniyle cezalandırılmasına yönelik bu yoğun kamusal talep, zorlayıcı nitelikte *Good Samaritan* yasalarına duyulan ihtiyacı görünür kılmaktadır.

Söz konusu toplumsal tepkinin arkasındaki ahlaki motivasyonu açıklamak bakımından Smith'in empati kavramı işlevsel olabilir. Smith'e göre empati, bireylerin başkalarının durumunu tahayyül ederek onama ve kınama duyguları geliştirmelerini sağlar. Cash'in *Samaritan* gibi davranmaması ve Iverson'un önce cinsel saldırının, ardından cinayetin kurbanı olması karşısında protestocuların cezalandırma talebinde bulunmaları, Iverson, ailesi ve potansiyel mağdurlarla kurulan empatik özdeşimin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan arkadaşlık ve hayırseverliğin özgürce uygulanması gerektiği ifadesinden yapılan çıkarım doğrultusunda Smith'in *Good Samaritan* yasasını reddedebilecek argümana sahip olduğu fikri, Savcı Bell'in ifadesine meşru bir zemin hazırlayabilir. Bell'e göre Cash'in davranışı gayri ahlaki olabilir ancak kesinlikle suç değildir çünkü bunu suç ilan eden bir yasa bulunmamaktadır. Smith'in empati anlayışı Cash'e yönelen ahlaki kınamayı açıklarken hayırseverliğin özgür iradeyle yerine getirilmesi gerektiğine ilişkin vurgusu onun hukuken cezalandırılmamasını da anlaşılır kılmaktadır. Bu yönüyle Smith'in yaklaşımı ile Bell'in değerlendirmesi belirli ölçüde örtüşmektedir.

Diğer bir liberal düşünür olan Locke, komşuyu sevmenin ve acı çeken insanlara yardım etmenin doğal hukukun bir gereği olduğunu ve toplumsal fayda üreten pozitif hukuk yasalarının meşru olduğunu belirtir. Locke açısından Cash, Iverson'a yardım etmeyerek tabiat kanununa aykırı davranmıştır. Cash vakasının meydana geldiği dönemde zorlayıcı nitelikte bir *Good Samaritan* yasasının bulunmaması, pozitif hukukta yardım yükümlülüğüne ilişkin bir düzenleme eksikliğine işaret etmektedir. Doğal hukuk anlayışıyla uyumlu bir düzenleme ise yardım etme yükümlülüğünün pozitif hukuk normları arasına dâhil edilmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede, protestocuların söz konusu talebi Locke'un doğal hukuk yaklaşımı bakımından haklı görülebilir.

182 O'Connor, Anne-Marie, "Protest Follows Accused Accomplice", Los Angeles Times, 1998. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1998-aug-27-mn-17084-story.html> (Erişim Tarihi: 12.07.2022).

Protestocuların talebi, diğ er bir liberal düşünür olan Bentham'ın "kişi- nin uzak ya da yakın çevresindekilerin menfaatini   emседiđi pozitif etik" anlayi ıyla da açıklanabilir. Pozitif etik, diğ erlerinin mutluluğunu artırmaktan geçer. Protestocular hem kurbanı hem kurbanın ailesine duyulan borcun     nmesi hem de potansiyel kurbanların mutsuzluğunun önüne geçilmesi adına bir yasa talep etmektedir. Bu yasa, zorlayıcı nitelikteki *Good Samaritan* yasası olarak değerlendirilebilir ancak mesele yalnızca fayda ve mutluluk artı ı bağlamında değil, adaletin kurumsal temelleri bakımından da ele alınabilir. Bu noktada Rawls'un adalet teorisi açıklayıcı bir   er  eve sunmaktadır.

Rawls'a göre sosyal adalet, bireyleri bir araya getiren ve hakkaniyet olarak adalete inanmalarını mümkün kılan mekanizmadır. Pozitif nitelikli doğal ödevlerden oluşan gereklilikler (karşılıklı yardım), sosyal adalet eliyle hakkaniyet olarak adalet inancını pekiştirir. Cash vakasında protestocuların talebi, sosyal adalet uğrunadır ve talebin reddedilmesi en azından protestocular nezdinde kurumların hakkaniyet olarak adalet çerçevesinde işleme- diği kanaatinin oluşmasına neden olacaktır. Diğ er yandan protestocuların talebinin meşru zeminini Rawls'un orijinal pozisyon varsayımıyla da açıklamak mümkündür. Rawls'a göre başlangıç durumunda bireyler eşit konumda ve bilgisizlik perdesi arkasında karar verirken karşılıklı yardım yükümlülüğünü d   lamayacak bir toplumsal düzeni tercih edeceklerdir. Zira bireyler, somut ilişkilerinin ötesinde geniş bir iş birliği ağı içinde yer almakta ve bu iş birliği karşılıklı sorumluluklar doğurmaktadır. Bu   er  evede, Iverson'u tanısın ya da tanımasın protestocuların talebi eşitlik ve karşılıklılık ilkeleri üzerinden haklıla tırılabilir.

Liberal düşünürlerin argümanları üzerinden anlamlandırılmaya çalışılan protesto üzerinden insanların içinde yardım etme eğilimi olduğu ve bu eğilim odağında zorlayıcı *Good Samaritan* yasasının kamusal bir talep olduğu fikri vurgulanmaktadır. Zorlayıcı *Good Samaritan* yasasının bulunmadığı bu mekân ve zamanda böyle bir yasal düzenleme mevcut değildir ancak Cash, mahkeme tarafından suçlu bulunmasa da kamu vicdanı -ya da sağduyu- nezdinde sorumlu kabul edilir. Bu sağduyu temelli değerlendirme, zorlayıcı *Good Samaritan* yasasının kabul   yönünde ileri sürülebilecek güçlü bir normatif argüman niteliği taşımaktadır.

4.2 BİR FİGAN, OTUZ SEKİZ SÜKÛT: KITTY GENOVESE VAKASI

Kitty Genovese, Queens'te bulunan iş yerinden eve dönerken Winston Moseley'in dikkatini çekip takip edilmiştir. Genovese evinin yakınlarında aracını park edip yürümeye başlamışken Moseley tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Raporlara göre Genovese'in çığlıklarına rağmen 38 tanığın sessiz kalması sonucu olay yetkili makamlara bildirilmemiştir. Tanıklardan biri olayın son anlarında yetkililere haber vermiş olsa da müdahale için artık geç kalınmıştır; Genovese yardım ulaşmadan yaşamını yitirmiştir. Bu trajik hadise, psikoloji alanında çalışan araştırmacıların yoğun ilgisini çekmiş ve insan davranışına ilişkin önemli tartışmaları tetiklemiştir. Araştırmacılar bu durumu "seyirci etkisi" kavramıyla açıklamış; bir olay karşısında tanık sayısı arttıkça bireylerin yardım etme sorumluluğunu üstlenme olasılığının azaldığını ortaya koymuştur¹⁸³.

Seyirci etkisinin ortaya koyduğu üzere, tanık sayısının artması bireysel müdahale olasılığını azaltabilmektedir ancak psikolojik açıklama, hukuki sorumluluk meselesini ortadan kaldırmamaktadır. Genovese vakasında doğrudan fail açıktır fakat bununla birlikte Kıta Avrupası hukuk sistemi bakımından, belirli koşullar altında yardım yükümlülüğünün ihlali söz konusu olabileceğinden, tanıkların da hukuki sorumluluğu tartışılabilir. Buna karşılık olayın gerçekleştiği yer Anglo-Sakson hukuk geleneğine tabi bir ülkenin sınırları içindedir ve bu sistemde salt sessiz kalmak, özel bir yükümlülük doğmadıkça cezai sorumluluk taşımadığından, 38 tanığın müdahale etmemesi ve bundan dolayı ceza almaması Anglo-Sakson pozitif hukuku ile uyumludur. Bununla birlikte bu sonuç, Anglo-Sakson geleneği temsil eden klasik liberal düşünürlerin -Bastiat hariç- yardım, ahlak ve toplumsal sorumluluk konusundaki görüşleriyle bütünüyle örtüşmemektedir. *Good Samaritan* yasasının adli para cezası içeren niteliğine onay verebilecek olduğu düşünülen Smith, tarafsız izleyicinin empati yeteneğini kullanarak onama ve kınamada hatta eylemlerde bulunabileceğini ifade etmektedir. Buna rağmen ilişkiler yakınlaştığı ölçüde empati yeteneği güçlenmektedir. Smith'e göre tarafsız izleyici, taraflara yabancılaştıkça ve yanlış ya da ek-sik değerlendirdikçe daha az empati kurabilir; bunun sonucunda da yardım

183 Rosenthal, Abraham Michael, "Thirty-Eight Witnesses: The Kitty Genovese Case", Berkeley, 1999.

etme eyleminden kaçınabilir. Genovese vakasında da benzer bir durumun ortaya çıkmış olması mümkün görünmektedir. Genovese'in çılgınlıklarını duyan 38 kişinin, birbirini tanımayan ve gündelik hayatta karşılaşmalar dahi fark etmeyecek ölçüde yabancı bireyler olması ihtimalinin bütünüyle dışlanması mümkün değildir. Smith, hukukun ahlaki duyguları pekiştirme ve toplumsal disiplin sağlama işlevini bütünüyle reddetmez; aksine belirli ölçüde kabul eder. Bu çerçevede, olayın gerçekleştiği dönemde Queens'te zorlayıcı nitelikte bir *Good Samaritan* yasasının mevcut olması durumunda, yabancılık ya da yanlış bilinç nedeniyle sessiz kalan tanıkların müdahaleye yönelmesinin mümkün olabileceği ve bu durumda Genovese'in hayatta kalma ihtimalinin artabileceği ifade edilebilmektedir. Empati ve sosyal iş birliği üzerinden yapılan açıklamalar, yardım yükümlülüğünün ahlaki temellerini ortaya koymaktadır ancak bununla birlikte mesele, doğal hukuk perspektifinden, örneğin Locke'un anlatısı sayesinde, güçlü bir biçimde temellendirilebilmektedir.

Locke'a göre tabiat ışığı ile keşfedilebilen tabiat kanunu, insanlara hem kutsal varlığa itaat etmeyi hem de muhtaç ve mağdurlara yardım etmeyi emreder. Birey yalnızca kendi varlığını değil, başkalarının varlığını da korumakla yükümlüdür. Bu nedenle topluma karşı borçlu olan bireyler, yasalar aracılığıyla yardım etmeye zorlanabilir. Tabiat kanununun komşuyu sevmeyi ve ona yardım etmeyi gerektirdiğine göre Genovese vakasındaki tanıkların bu ilkeye uygun davranmadıkları ifade edilebilmektedir. Pozitif hukuk, Lockeçu anlayışta doğal hukuktan beslenir ve meşruiyetini ondan alır. Bu durumda suça ve zarara tanık olmuş kişilerin yardım etmesi doğal bir yükümlülüktür. Anglosakson hukuk geleneğine göre 38 tanığın cezai sorumluluğu bulunmadığı kabul edilse de tabiat kanununa göre sorumlu oldukları açıktır ve bu noktada pozitif hukukla doğal hukuk arasında açık bir gerilim ortaya çıkmaktadır. Pozitif hukuk ile doğal hukuk arasındaki bu gerilim, meseleyi yalnızca normatif bir zorunluluk çerçevesinde değil, insan doğasına ilişkin daha temkinli bir perspektiften değerlendirmeyi de mümkün kılar. Bu noktada Hume'un yaklaşımı bir açıklama sunmaktadır.

Hume'a göre insanlar, eşit düzeyde olmasa da doğal olarak bir duygudaşlık ve iyilikseverlik kapasitesine sahiptir ancak bu duygular kusursuz ve sürekli değildir. Eğer bireyler adil olana ilişkin güçlü ve istikrarlı bir kavrayışa sahip olsalardı, genel çıkarı eksiksiz biçimde bilebilseler ve buna uygun

davranabilselerdi, pozitif hukuk kurallarına ihtiyaç kalmazdı. Tam da bu eksiklik nedeniyle hukuk, insan doğasının sınırlılıklarını telafi eden bir araç olarak ortaya çıkar. Bu çerçevede Hume'un yaklaşımı, fayda temelinde zorlayıcı nitelikte bir *Good Samaritan* yasasını meşrulaştırabilecek bir zemin sunmakta; Genovese vakasındaki 38 tanığın tutumu, bireylerin her durumda adalet ve genel çıkar doğrultusunda hareket etmediklerini göstermektedir. Bu nedenle yardım yükümlülüğünü hukuki bir çerçeveye bağlayan bir düzenleme, bireylerin iyilikseverlik kapasitesiyle zorunlu olarak çatışmanın aksine toplumsal faydayı güvence altına alan bir işlev görmektedir. Hume'un insan doğasının sınırlılıklarına ve toplumsal faydanın güvence altına alınması gerekliliğine yaptığı vurgu dolayısıyla olumlanabilen söz konusu yasa, faydacı geleneğin daha sistematik bir temsilcisi olan Mill'in düşüncesiyle birlikte değerlendirildiğinde daha belirgin bir niteliğe kavuşabilir.

Mill, ödev duygusunun bireyin tabiatına ilişkin olduğunu ifade ederek bireyin yüksek hazları hissetmesine yarayacak fedakârlık içerikli yasaların toplumsal mutluluğu artıracığını ifade etmektedir. Bu çerçevede Mill'in düşüncesinden hareketle, zorlayıcı nitelikte bir *Good Samaritan* yasasına bütünüyle karşı çıkmayacağı ileri sürülebilir. Mill'in zarar ilkesi her ne kadar esas itibarıyla negatif yükümlülükler çerçevesinde formüle edilmiş olsa da ergin olmayan bireyler ve henüz gelişmemiş toplumlar bakımından zor kullanımının meşru olabileceğini kabul ederken bireyin topluma karşı belirli borçlar taşıdığını ve toplumsal fayda gerektirdiğinde yasaların kişileri bu borçları yerine getirmeye zorlayabileceğini ifade eder. Bu bakımdan Mill'in yaklaşımı, yardım yükümlülüğünü içeren bir düzenlemeye fayda temelinde normatif bir dayanak sağlayabilir. Mill'in toplumsal fayda, ödev duygusu ve bireyin topluma karşı borçları konusundaki değerlendirmeleri somut olaya uygulandığında, Genovese vakasındaki tanıkların konumu daha belirgin hale gelir. Toplum hâlinde yaşamanın sağladığı karşılıklı faydadan yararlanan bireyler, bu düzenin sürdürülmesine katkı sunma sorumluluğunu da taşır. Bu nedenle tanıkların maruz kaldıkları olay karşısında kurbana yönelik belirli bir yükümlülük altında oldukları ileri sürülebilir. Mill'in bireylerde ödev duygusunun varlığını kabul etmesi, yardım etmeyi zorunlu kılan bir *Good Samaritan* yasasına ilkesel olarak olumlu yaklaşabileceği yönünde bir yorum yapılmasına imkân tanımaktadır. Bu bakımdan tanıkların yardım etmemesi ya da bildirimde bulunmaması salt ahlaki bir eksiklik olarak

değil, toplumsal faydayı zedeleyen bir davranış olarak değerlendirilebilir. Tanıklar, Genovese'a karşı taşıdıkları toplumsal borcu yerine getirmemiş; fedakarlık içeren ve daha yüksek hazlara yönelten bir davranış yerine toplumun genel mutluluğunu azaltan bir tutum sergilemişlerdir.

Mill'in yaklaşımı, yardım yükümlülüğünü toplumsal fayda ve ödev duygusu üzerinden temellendirirken; faydacılığın kurucu isimlerinden Bentham, bu tartışmayı daha doğrudan bir hesaplama mantığına oturtur. Bentham'a göre yasamanın amacı hazların ıstıraplardan daha çok olmasını sağlayarak toplam faydayı artırmaktır. İnsanların içinde doğal olarak yardımseverlik hazının bulunduğunu öne süren Bentham, bunu teşvik eden yasaların meşru olacağını ifade etmektedir ancak önlenebilecek bir zarar, zararı engelleyebilecek kabiliyet yoksa ve maliyeti faydadan fazlaysa ya da daha az maliyetle başarı elde edilebiliyorsa cezanın meşru olamayacağını da ekler. Vergi borcunu ödememenin doğrudan ve somut bir mağduru bulunmasa da toplumsal faydayı zedelemesi nedeniyle kabul edilemez oluşu yönündeki değerlendirmesi dikkate alındığında, Bentham'ın zorlayıcı niteликтteki *Good Samaritan* yasasına karşı çıkmayacağı ifade edilebilmektedir. Bu çerçevede Genovese vakasındaki tanıkların davranışı, toplumsal faydayı azaltan bir eylemsizlik olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar böyle bir yasa bireysel özgürlük alanına müdahale ediyor gibi görünse de geniş ölçekte üreteceği fayda bakımından meşru kabul edilebilir. Nitekim tanıkların yardım etmemesi ya da bildirimde bulunmaması, saldırgan Moseley'in eylemini sürdürmesini kolaylaştırmış ve dolaylı olarak zararın büyümesine katkıda bulunmuş olabilir.

Bentham'ın fayda hesabına dayalı yaklaşımı, belirli koşullar altında zorlayıcı bir *Good Samaritan* yasasını meşru görebilecek bir çerçeve sunarken, klasik liberal düşüncenin bir diğer önemli temsilcisi olan Bastiat daha sınırlayıcı bir perspektif ortaya koyar. Bastiat, hukukun olması gereken sınırların dışına taşıtığını, yozlaştığını ifade eder. Ona göre yozlaşmanın sebepleri, açgözlülük ve abartılı yardımseverliktir. İnsanların içinde doğal bir yağmalama güdüsü bulunmaktadır ve yasa yapıcılar bundan arı değildir. Öte yandan abartılı yardımseverlik ise özgürlüğün katilidir. Bunlardan hareketle Bastiat'ın *Good Samaritan* yasasını onaylamayacağı çıkarımı yapılabilir. Bu fikri desteklemek adına Bastiat'ın

şu ifadesi önemli görünmektedir: “Hukukun görevi adaleti sağlamak değil, adaletsizliğin hüküm sürmesini engellemektir”. Tanıkların yardım etmeye zorlanması, hukukun mevcut adaletsizliği önlemesinden ziyade aktif biçimde “adalet yaratma” işlevi üstlenmesi anlamına gelebilir. Bu ise Bentham’ın hukuka yüklediği sınırlı rol ile tam olarak örtüşmemektedir.

Klasik liberaller arasından Mill, Hume ve Bentham insanların içinde doğal bir yardımseverlik duygusu olduğunu belirtmektedir ancak Genovese vakasının bunun aksini gösterip göstermediği belirsizdir. Tanıkların sessiz kalmalarını sağlayan nedenin, içlerinde yardımseverlik duygusunun olmasına mı yoksa başka bir sebebe mi dayalı olduğu bilgisi muallaktır. Kesin olan, tanıkların yardım etmediğidir. Buna ilişkin seyirci etkisi teorisine göre izleyici sayısı arttıkça bireylerin sorumluluk alma eğilimi azalmaktadır¹⁸⁴. Başka bir deyişle izleyici sayısı ve sorumluluk hissi arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Tanık sayısının çok olduğu Genovese gibi vakalarda tanıkları yardım etmeye zorlayacak bir yasanın bulunması nedeniyle muhtemelen tanıklar sorumluluk duygusunu yoğun bir düzeyde hissetmeye devam edeceklerdir. Bu bakımdan *Good Samaritan* yasasının faydalı olduğu öne sürülebilir ve Anglosakson hukuk sistemlerine eklenmesi önerilebilir.

Klasik liberallerin ardından modern liberallerin temsilcilerinden biri olan Rawls’a göre doğal ödevler gereğince bireyler kendileri açısından aşırı bir risk söz konusu olmadığı sürece ihtiyaç içinde bulunan ya da tehlike altındaki kişilere yardım etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük gönüllü bir tercihe dayanmaz; zira doğal ödevler, bireylerin rızasına bağlı olmayan ve yalnızca insan olmaktan kaynaklanan ahlaki sorumluluklardır. Bununla beraber Rawls, bir yasa yapıcının yapacağı en iyi şeyin sosyal düzenlemeler olduğunu ifade ederek psikolojik yasalardansa hukuki yasaları etkin gördüğünü ifade etmektedir. Genovese vakasında hukuki yasanın yokluğu sırasında 38 tanık vardır ve bu tanıkları harekete geçirecek psikolojik bir yasanın olmadığı açıktır. Seyirci etkisi altında bulunan tanıklar, bir diğer tanığın muhakkak yetkilileri aradığını düşünerek eylemsiz kalmış olabilir. Bu durumda, salt psikolojik eğilimlere güvenmenin yeterli olmadığına ilişkin bir kanıt olarak seyirci etkisi ileri sürülebilir. Bildirim davranışının gerçekleşmesi-

184 Darley, John McConnon & Latane, Bibb, “Bystander Intervention in Emergencies: Diffusion of Responsibility”, *Journal of Personality and Social Psychology*, C. 8, 1968, s. 377-383.

nin, yardım etme yükümlülüğünün hukuki bir norm hâline getirilmesine bağlı olduğu ifade edilebilmektedir. Nitekim Batı Avustralya’da çocuklara yönelik cinsel istismar vakalarının yetkili makamlara bildirilmesini zorunlu kılan yasal düzenlemenin yürürlüğe girmesiyle birlikte yıllık ortalama 451 olan bildirim sayısı 1363’e yükselmiştir¹⁸⁵.

4.3 İYİLİKLE KÖTÜLÜK ARASINDA: KADİR ŞEKER DAVASI

Good Samaritan ile liberalizm arasındaki ilişki çerçevesinde değerlendirilebilecek Kadir Şeker davası, Şeker’in sokakta tanık olduğu bir şiddet olayına müdahalesiyle başlamıştır. Üniversiteye hazırlanan Kadir Şeker’in beyanına göre parkta Özgür Duran’ın Ayşe Dırla’ya şiddet uyguladığını görmüş; Dırla’nın darp raporu da aldığı bu olay karşısında şiddeti engellemek amacıyla müdahalede bulunmuştur. Müdahale sırasında arbede çıkması üzerine Şeker, Duran’ı kalbinden bıçaklayarak öldürmüştür¹⁸⁶. Olay sonrasında Şeker hakkında hem kasten öldürme suçundan hem de 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun¹⁸⁷ kapsamında taşıdığı bıçağın kanunda izin verilen ölçüleri aştığı gerekçesiyle işlem yapılmıştır. Duran’ın ölmemesi hâlinde dahi, TCK¹⁸⁸ m. 98 bağlamında yardım amacıyla müdahale söz konusu olsa bile, yasaklı nitelikte bıçak taşınması nedeniyle ayrıca cezai sorumluluğunun doğabileceği değerlendirilmiş ve bu kapsamda 6 aydan 1 yıla kadar hapis cezası talep edilmiştir. Konya 3. Ağır Ceza Mahkemesi, Şeker’i kasten öldürme suçundan müebbet hapis cezasına mahkum etmiş; TCK m. 29 uyarınca haksız tahrik indirimi uygulayarak cezayı 15 yıla, TCK m. 62 kapsamında takdiri indirim uygulayarak ise 12 yıl 6 aya düşürmüştür. Bu hükme karşı Şeker’in müdafileri temyiz yoluna başvurmuş ve dosya Yar-

185 Mathews, Ben & et. al, “Impact Of A New Mandatory Reporting Law On Reporting And Identification Of Child Sexual Abuse: A Seven Year Time Trend Analysis”, *Child Abuse & Neglect*, C. 56, Haziran, 2016, s. 62.

186 Yanık, Tolga, “Kadir’in avukatı, tutukluluğa itiraz etti”, *Demirören Haber Ajansı*. <https://www.dha.com.tr/gundem/kadirin-avukati-tutukluluga-itiraz-etti-1754146> (Erişim Tarihi: 11.02.2020).

187 T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, “Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun”, Türkiye. <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6136&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3> (Erişim Tarihi: 21.03.2022).

188 T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, “Türk Ceza Kanunu”, Türkiye. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.55237.pdf> (Erişim Tarihi: 21.03.2022).

gıtay 1. Ceza Dairesi'nin incelemesine sunulmuştur. Yargıtay'ın bozma kararı üzerine yapılan yeniden yargılama sonucunda 10 yıl 10 ay hapis cezası belirlenmiş ve bu hüküm onanmıştır¹⁸⁹.

Şeker, olay karşısında tamamen pasif kalsaydı ve mağdurun hayati tehlikesi ölümle sonuçlanmasaydı, TCK m. 98/1 uyarınca yardım veya bildirim yükümlülüğünü yerine getirmeme suçu kapsamında en fazla 1 yıl hapis cezası ile sorumlu tutulabilecekken fiili müdahalesi sonucunda meydana gelen ölüm nedeniyle 10 yıl 10 ay hapis cezasına mahkum edilmiştir. Bu durum *Good Samaritan* anlamına gelen TCK m. 98'in bireyleri yardıma zorladığını ancak yardım sırasında doğabilecek ağır sonuçlara karşı aynı ölçüde koruma sağlamadığı yönünde bir izlenim yaratabilir. Bu çerçevede bireylerin 10 yıl gibi ağır bir ceza riski yerine 1 yıllık cezayı göze alarak yardım etmekten kaçınabileceği ileri sürülebilir fakat bu türden çıkarımlar muhtemelen hatalı olacaktır çünkü Şeker davasındaki detaylar *Good Samaritan* yasalarının kapsadığı ihmalleri içermemektedir.

Şeker'in, Duran'ı kalbinden bıçaklayarak öldürmesi, mevcut yargı kararları çerçevesinde meşru müdafaa (TCK m. 25) kapsamında değerlendirilememektedir; zira olayda silahsız bir kişiye karşı bıçak kullanılması ve kullanılan savunma aracının niteliği, orantılılık şartının sağlanmadığı yönünde yorumlanmaktadır. Duran ile Şeker arasında bir arbede yaşandığı ileri sürülmüş olsa da bu durum meşru müdafaa değil, haksız tahrik (TCK m. 29) kapsamında değerlendirilmekte ve cezadan indirim yoluna gidilmektedir. Bu çerçevede Şeker'in TCK m. 98'de düzenlenen yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suçu üzerinden beraat ettirilmesi hukuken isabetli görünmemektedir. Zira TCK m. 98, pasif kalmayı cezalandıran bir düzenleme olup aktif bir müdahale sonucunda meydana gelen ölüm neticesini hukuka uygun hâle getiren bir norm değildir. Şeker'in eyleminin m. 25 kapsamında meşru müdafaa sayılabilmesi için saldırıyla savunma arasında açık bir orantısızlık bulunmaması ve savunmanın zorunlu sınırlar içinde kalması gerekirdi. Bu koşullar gerçekleşmiş olsaydı ve yalnızca fiziksel bir karşı koyma söz konusu olsaydı farklı bir hukuki değerlendirme mümkün olabilirdi. Dolayısıyla Şeker davası, klasik anlam-

189 Ensonhaber, "Kadir Şeker Kimdir, Kaç Yaşında? Kadir Şeker Olayı Nedir?", <https://www.ensonhaber.com/gundem/kadir-seker-kimdir-kac-yasinda-kadir-seker-olayi-nedir> (Erişim Tarihi: 30.11.2020).

da *Good Samaritan* yasasının kapsadığı “yardım etmeme” ya da “bildirimde bulunmama” türünden bir ihmal durumundan ziyade yardım amacıyla başlayan ancak ölümle sonuçlanan aktif bir müdahaleyi içermektedir. Bu nedenle dava, *Good Samaritan* yasasının sınırlarını aşan karmaşık ceza hukuku sorunları barındırmaktadır. Bununla birlikte Şeker’in ceza almış olması, suçla karşılaşan bireylerin yardım etmemeyi tercih etmelerini normatif olarak meşrulaştıran bir sonuç doğurmamalıdır; zira somut olayın özellikleri, yardım yükümlülüğünün hukuki çerçevesinden farklı bir değerlendirmeye gerektirmektedir.

Good Samaritan yasaları kurtarıcı rolünü üstlenen kişilerin yaptıkları iyi niyetli müdahalenin (ağır ihmal ya da kasıtlı suistimal içermeyen) olumsuz sonuçlarından dolayı hukuki sorumluluk taşımamalarını sağlar. Örneğin, X kişisi, Y kişinin bıçaklanma dolayısıyla kan kaybetmekte olduğunu görsün. X, Y’nin kanamasını durdurmak adına yarayı bir bezle sarsın ve aynı zamanda ambulansı aramış olsun, sağlık görevlilerinin tespiti üzerine Y’nin bezden enfeksiyon aldığı düşünülsün. Bu durumda X, Y’nin enfeksiyona maruz kalması sebebiyle suçlu bulunamaz çünkü yasa X’i korumazsa X yardım etmekten çekinecektir. Tersine bir varsayımda bulunmak X’in hangi hâllerde korunmaması gerektiğini anlaşılır kılmaya yarayabilir. X, yeterli sağlık bilgisi ve teknik araçlara sahip olmamasına rağmen Y’ye yardım etme iddiasıyla Y’nin kanayan kolunu keserse bu bir suçtur ve *Good Samaritan* yasalarının koruması altına giremez çünkü makul yardım sınırlarını aşmaktadır. Öte yandan Şeker davasında olduğu gibi bir olay içinde üç kişi düşünülsün: X kurtarıcı rol üstlenen, Y fail, Z mağdur kimse olsun. Y’nin Z’den haraç aldığını ve şiddet uyguladığını gören X, durdurmak adına Y’yi öldüremez. Burada X’in yapabilecekleri polise haber vermek ve Y’yi kuvvet uygulayarak engellemeye çalışmaktır. X’in Y’yi öldürmesi durumu, şartları olduğundan çok daha kötü bir hâle getirmiştir ve X, orantısız güç uygulayarak telafisi mümkün olmayan zararlar doğurmuştur. Burada anlatılan makul yardım sınırı meşru müdafaa ile ilintilidir. Meşru müdafaa’nın korumadığı kişiyi *Good Samaritan* yasası da koruyamamaktadır.

Şeker davasının başka bir şekilde geliştiği düşünülsün. Duran, Dırla’ya yalnızca şiddet uygulamakla kalmasın, şahiden öldürmek üzere olsun. Bunu gören Şeker’in, Dırla’nın hayatını kurtarmak için bıçak savurması durumunda meşru müdafaa’nın varlığından bahsedilebilir çünkü meşru müda-

faa kişinin yalnızca kendi canına yönelik olan tehlikelerde işlediği suçları göz ardı etmekle kalmaz, başkalarının canı söz konusu olduğunda işlenen suçları da kapsar. Bu senaryoda meşru müdafaa ile çelişmediğinden, *Good Samaritan* yasasının koruma sağladığı ifade edilebilir. Şeker, Dırla'yı öldürmek üzere olan Duran'ı engellemesinden dolayı hem meşru müdafaa kapsamında hem de *Good Samaritan* yasası kapsamında korunmayı hak eder. *Good Samaritan* yasası açıkça “makul yardım yükümlülüğü”nden bahseder. Duran'ın Dırla'yı öldürme eyleminde bulunması üzerine Şeker'in Dırla'yı iyi niyetle savunarak kazara ölüme neden olması, *Good Samaritan* yasasının koruyuculuğunu hak eder; zira meşru müdafaa ile uyumludur. Burada *Good Samaritan* ile meşru müdafaa yasasının birbiriyle uyumlu olduğu izah edilmeye çalışılmıştır çünkü bu yasaların çelişmemesi hukukun ruhuna uygun olandır.

Dırla'nın Duran'dan zarar gördüğü olayda Şeker'in herhangi bir yardımda bulunmadan gittiği varsayılın. Şeker, Dırla'nın ilk durumda olmasının sebebi değildir ancak Dırla'nın içinde bulunduğu durumun daha da kötüleşmesinin sebebi olarak gösterilebilir. Burada zararı gerçekleştiren kişi Şeker olmamasına rağmen daha ciddi zararların gerçekleşmesinin potansiyel sahibi olarak düşünülebilir. Bu bağlamda bireylerin başkalarına karşı sorumluluklarının ihmal edilmesi durumunda hukukun nasıl bir müdahalede bulunabileceği meselesi önem kazanmaktadır. Tam da bu soruya verilecek yanıt, liberal düşünürler arasında ciddi görüş ayrılıklarına yol açmaktadır.

Bastiat'ya göre hukuktaki yozlaşmanın başlıca sebepleri açgözlülük ile abartılmış ve yanlış anlaşılmış yardımseverliktir. Açgözlülük, bireyin başkasının pahasına kendi çıkarını maksimize etmeye yönelmesini ifade eder; yasa yapıcılar da insan olduklarından bu eğilimden bütünüyle azade değildir. Bu nedenle yasalar, sınırlandırılmadıkları takdirde tehlikeli araçlara dönüşebilir. Bastiat'ya göre hukukun meşru alanı, bireysel özgürlük ve mülkiyetin korunmasıyla sınırlı olmalıdır. Bu çerçevede *Good Samaritan* yasalarının, bireyi başkasına yardım etmeye zorlayarak özgürlük alanına müdahale ettiği ve mülkiyet ile kişisel tasarruf sınırını aştığı ileri sürülebilir. Ayrıca bu tür düzenlemeler kapsamında öngörülen adli para cezalarının uygulamada kolaylıkla suistimal edilebileceği ve belirli kişi ya da kurumların çıkarlarına hizmet edecek şekilde genişletilebileceği de savunulabilir. Abartılmış ve yanlış anlaşılmış yardımseverlik ise hukuk tarafından daya-

tıldığı için özgürlüğün katilidir. Bastiat'ya göre hukuk, adaleti tesis etmek için pozitif iyilik dayatmakla görevli değildir; asıl görevi adaletsizliğin sürmesini engellemektir. Bu nedenle bireyler negatif özgürlüğe sahip olmalı ve hangi eylemin “iyi” olduğuna kendileri karar verebilmelidir. İyiyi belirleyen bir üst aklın veya merkezi otoritenin varlığı, bireysel muhakemenin yerini alarak özgürlüğü zedeler. Bastiat'nın daha önce ayrıntılı biçimde ele alınan bu fikirleri üzerinden iyiyi dayatan ve yardımseverlik yanılığının içine giren *Good Samaritan* yasası tehlikeli olduğu ifade edilebilir.

Bastiat'nın hukukun sınırlarına ilişkin bu katı özgürlükçü yaklaşımı, daha radikal bir biçimde Rothbard'da sistematik bir teoriye dönüşür. Rothbard'a göre tabiat kanununun insana mutluluğa giden yolun bilgisini verir. İnsan akıl aracılığıyla mutluluğa erişir. Bedeni ve tercihleri üzerinde aklın hükümdar olduğunu gören birey, özgür iradeye sahip olduğunun ve tabii sahipliğinin farkına varır. Bu sahiplikler üzerinden bireyler yalnızca tabii hukuka göre eylemekle yükümlüdür. Pozitif hukuku savunmak, bireyin tabii sahipliğine karşı haksızlık anlamına gelmektedir. Devletli yaşam içine doğmuş bireyler devletsiz yaşamı tahayyül edemedikleri için kaos oluşacağını düşünmektedir ancak bunun gerçek sebebi bir alışkanlığın yanılığıdır, aslında hizmetlerin aksamadan gerçekleşebilmesi için devlet şart değildir. Devlet, özünde hakların gasbedicisidir. Bununla beraber hayrın doğasında zorla almak yoktur. Zorla gerçekleştirilen hayır, hayırseverlikten çok uzaktır. Serbest piyasa sistemini ahlaki bulan Rothbard, *Good Samaritan* yasasını reddedecek argümanlara sahiplik ederek Şeker davasındaki karmaşayı çözümlüyor görünmektedir.

Şeker davası bağlamında değerlendirildiğinde, Bastiat ve Rothbard'ın yardıma zorlayan yasaları eleştirir görünen yaklaşımlarının, olayın normatif karmaşıklığını anlamlandırmada işlevsel bir çerçeve sunduğu ifade edilebilir. Şeker, başlangıçta *Good Samaritan* anlayışıyla uyumlu biçimde bir şiddet eylemine müdahale etmeye çalışmış ancak müdahalesi *Samaritan* sınırlarını aşan bir sonuca yol açmıştır. Şeker'in, sağlıklı bir muhakeme yetisine sahip olduğu varsayımı altında, Dırla'yı korumaya yönelirken Duran'ı öldürmeyi ve genç yaşında uzun süreli bir hapis cezası almayı bilinçli biçimde tercih etmiş olduğunu ileri sürmek güçtür. Dırla'yı kurtarma niyetiyle girişilen eylem, olayın gelişimi içinde ölçüsüz bir boyut kazanmış ve yardım amacı, ölümle sonuçlanan bir fiile dönüşmüş olabilir. Duran ile

Şeker arasında yaşanan arbede ve olayın yarattığı gerilim Şeker'i tahrik etmiş; bu durum anlık bir öfke ve kontrol kaybı ihtimalini güçlendirmiştir. Nitekim ceza hukuku bakımından yoğun hiddet ve tahrik hâli, kusurluluğu azaltan ve cezanın hafifletilmesine imkân tanıyan bir unsur olarak kabul edilmektedir.

Zorlayıcı nitelikteki *Good Samaritan* yasası olmasaydı ya da toplum beklentisi, diğer bir deyişle sosyolojik talepler, yardım etme davranışını dayatmasaydı Şeker olay mahallinden öylece geçip gidebilir ya da durumu yetkililere bildirmekle yetinebilirdi. Hukuk ve sosyoloji birbirini karşılıklı olarak etkileyerek Şeker'in zihnindeki doğruyu şekillendirmiş ve ona uyacak şekilde davranmaya yönlendirmiş olabilir. Burada bireyin zekâsının hafife alınmadığı, edilgen görülmediği, bir sebebin kesin olarak bir sonucu doğurmayacağı özellikle belirtilmelidir. Vurgulanmaya çalışılan fikir, alışkanlıkların eylem üzerinde bir etkisinin olabileceğidir. Bu fikri Hume, ahlaki kurguların amacının erdemli ödevleri öğretmektir ve erdem, güzelliğe denk gelen alışkanlık hâline gelmiş davranışlardır, diyerek destekliyor görünmektedir. Yardım etmenin hem ahlaki hem de hukuki gerekliliği, Şeker'i yardım etme davranışına yönlendirmiş olabilir. Eğer bu türden bir gereklilik olmasaydı Şeker, bu zorluklara katlanıyor olmayabilirdi. Bu bakımdan Bastiat ve Rothbard'ın yasayı onaylamamaya ilişkin argümanları, netlik açısından güvenli bir zemin sağlayabilir.

Bastiat ve Rothbard'ın zorlayıcı *Good Samaritan* yasalarına yönelik varsayımsal eleştirileri dikkate alındığında, böyle bir yasal yükümlülüğün bulunmamasının yardım etme davranışına atfedilen ahlaki zorunluluk algısını da zayıflatabileceği ileri sürülebilir. Yardım etme yönündeki normatif baskının azalması durumunda Şeker, müdahalede bulunmaktan kaçınabilir ve bu senaryoda Duran'ın ölümü gerçekleşmeyebilirdi. Bu ihtimal, olayın tarafları açısından farklı bir sonucun mümkün olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim Duran'ın Dırla'ya yönelik öfkesinin kısa süre içinde yatışmayacağı ya da tarafların barışmayacağı kesin değildir. Şeker'in durumu fark ettiği hâlde müdahale etmemesi durumunda, olayın seyrinin daha hafif sonuçlanması ve tarafların çatışmayı kendi aralarında sonlandırmaları da olasılık dâhilindedir. Bu çerçevede müdahalenin yokluğunun her durumda daha ağır bir sonuca yol açacağı varsayımı mutlak bir doğruluk taşımamaktadır.

Diğer yandan Şeker'in yardımı zorunlu kılan bir hukuki düzenlemenin varlığını bilmesi nedeniyle kendisini müdahaleye mecbur hissetmiş olabi-

leceği, bu mecburiyet algısının hem psikolojik hem de fiziksel baskı altında hatalı bir değerlendirmeye yol açmış olabileceği de ileri sürülebilir. Zorlayıcı nitelikte bir düzenleme bulunmasaydı, böyle bir müdahalenin hiç gerçekleşmemesi ve dolayısıyla ölümle sonuçlanan sürecin yaşanmaması ihtimali de göz ardı edilemez. Şeker davasında görülen ve kamusal hayatta ortaya çıkan karmaşık tepkilerin çözümüne yönelik burada katı bir özgürlükçü yorumu hatırlatmak faydalı olabilir: Hukuk neler yapılacağını değil, neler yapılamayacağını emretmelidir. Bu perspektiften bakıldığında zorlayıcı bir yardım yükümlülüğünün bulunmaması hâlinde Şeker'in genç yaşta ülke gündeminin merkezine yerleşen bir figüre dönüşmemesi de mümkündür. Nitekim kamuoyunda Şeker'i haklı ve kahraman görenler bulunduğu gibi, onu haksız ve tehlikeli bulanlar da mevcuttur. Bu ölçüde keskin biçimde bölünmüş bir toplumsal algı ortamında, hakkında olumsuz kanaat taşıyan kişiler tarafından ileride herhangi bir riskle karşılaşmayacağı da kesin olarak söylenemez. Dostoyevski'nin "... Aydınlanan insanın gerçek çıkarını görünce kötülük yapmayı hemen bırakıp iyi ve onurlu biri olacağını ... hep iyilik yapmak zorunda kalacağını kim uydurdu? Hey gidi saf çocuk!¹⁹⁰" "Aklın çıkarlarla ilgili konularda aldandığı olmuyor mu? ... Belki ıstıraptan da aynı derecede hoşlanıyordur ... Bazen bir şey devirip kırmanın da kendine göre tadı oluyor.¹⁹¹" ifadesi, insan davranışının salt rasyonel çıkar hesabıyla açıklanamayacağını hatırlatır. Bu perspektiften bakıldığında Şeker'in eylemi de tek boyutlu bir "iyi niyet" anlatısıyla kesin biçimde açıklanamaz. İyiyi tanımlayan ve dayatan yasa çerçevesinde hareket etme girişiminde bulunduğu düşünülen Şeker'in sahiden böyle mi davrandığı bilinmemektedir. Şeker, akıl yoluyla yapılması gereken doğru eylemi yasalardan ya da toplumdan öğrendiyse buna harfiyen uyacağının ya da buna harfiyen uymayı niyetlendiğinin bilgisi de kesin değildir. Şeker, Dostoyevski'nin ifade ettiği gibi "bir şeyi devirip kırmak üzerinden tat almak" istemiş olabilir. Dırla'nın kendisine yönelik şiddetin ve tehlikenin yokluğuna ilişkin verdiği ifade ve bunu doğrulayan darp raporu üzerine Şeker'in haybeye sürece dâhil olduğu hatta müdahalenin olası başka bir sıkıntının yansıması olduğu dahi öne sürülebilmektedir (öfkesini başka bir yerden çıkartmak).

190 Dostoyevski, Fyodor Mihayloviç, "Yeraltından Notlar", (Çev.), Yalaza Taluy, Nihal, 36. bs., İstanbul 2021, s. 23.

191 Dostoyevski, "Yeraltından...", s. 37.

Liberal düşünürlerde ekseriyetle bulunan insanın iyi niyetine ve akli olanı tercih ettiğine ilişkin kabul, Dostoyevski'nin sorguladığı gibi her insan için hakikat olmak zorunda değildir. Herhangi birine yumruk sallayarak öfkesini dağıtmak isteyen biri için kendisini koruyacak bir yasadan daha iyi bir şey yoktur. Şeker, *Good Samaritan* yasası kapsamında korunacağını düşünerek fiziksel bir tartışma içine girmiş ve önünü alamamış dahi olabilir.

Yasaya ilişkin aleyhte argümanlardan biri olan “niyetin bilinemezliği” Dostoyevski'nin fikirleriyle uyumlulaştırıldığında ortaya korunması gerekenin ne veya kim olduğuna dair bir belirsizlik sorunu çıkmaktadır. *Good Samaritan* yasası, kasten kötülük hedefleyen ama bunu iyilik kisvesi altına yerleştiren, diğer bir deyişle şişe devirmekten haz alan kötü niyetli kişiye koruma sağlıyor olabilir. Şeker davasında meşru müdafaa sınırları aşıldığı için yasa kapsamında bir koruma sağlanamamış görünse de kamuoyunda aksi yönde bir talep bulunmaktadır. Kamuoyunun taleplerinin dile getirildiği sosyal medya araçları bir baskı aracı olarak mahkeme kararını da etkileyebilir. Tüm bunlar göz önüne alındığında *Good Samaritan* yasasının yokluğunun varlığından daha hayırlı olacağı ileri sürülebilir ancak incelenen liberallerin eserlerinden çıkan sonuçla uyumlu olacak bir öneri geliştirmek adına iyi ihtimallerin kötü ihtimallere feda edilmemesi gerektiği deyişle yardım yükümlülüğünün yasalaşmasından yana eğilime sahip olmak makul görünmektedir.

4.4 YARDIM DERKEN KADERE TERK: GUSTAVE DOMINICI DAVASI

1940'lı yıllarda Fransa'nın Provence bölgesinde izole bir alanda kamp yapan İngiliz Drummond ailesi öldürülmüştür. Olay yerinin yakınında bir çiftlikte yaşayan Dominici ailesi soruşturmanın merkezine yerleşmiş ve ailenin en yaşlı üyesi Gaston Dominici, cinayeti işlediğini itiraf etmiş ancak kamuoyunda bu itirafın oğlunu korumak amacıyla suçu üstlenmesi şeklinde yorumlandığı görülmüştür. Savcı, Gaston'un oğlu Gustave Dominici'nin de cinayette rolü olabileceğinden şüphelenmiş, ancak bu yönde yeterli delile ulaşamamıştır. Bununla birlikte Gustave, yardım yükümlülüğünü yerine getirmemek suçundan 6 ay hapis cezasına mahkum edilmiştir. Zira Gustave suç mahalline ilk ulaştığında Drummond ailesinin küçük kızı Elizabeth hâlâ hayattadır. Buna rağmen Gustave doğrudan yardım etmek yerine en yakın yola yürüyerek karşılaştığı bir bisikletliye durumu yetkililere bildirmesini

söylemiş ve ardından günlük işlerine geri dönmüştür. Polis olay yerine ulaştığında ise küçük kızın hayatını kaybettiği tespit edilmiştir¹⁹².

Fransa'daki *Good Samaritan* yasası, birinci bölümde bahsedildiği üzere zorlayıcı niteliktedir. Bu çerçevede yardım yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi hapis ya da para cezasıyla karşılaşabilmekte; başka bir ifadeyle yardım etmeme, bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmektedir. Bu yaklaşım, belirli koşullarda yardım etmeyi ahlaki bir tercih olmaktan çıkarıp hukuki bir ödev hâline getirmesi bakımından evrenselci ve deontolojik etik anlayışla örtüşmektedir. Dominici davası özelinde değerlendirildiğinde, Gustave'in kişisel meşguliyetleri ne olursa olsun yaralı İngiliz aileye yardım etmesi beklenir. Zira evrenselci ve deontolojik etik anlayışa göre doğru eylem, somut koşullardan ve bireysel çıkarlardan bağımsız olarak bağlayıcıdır; yardım edilmesi gereken bir durumda yardım etmek, sonuç hesabına indirgenemeyecek bir ödev niteliği taşır.

Fransız hukukunun yardım yükümlülüğünü açıkça düzenlemiş olması, yardım etmemenin yalnızca ahlaki bir eksiklik değil, hukuken yaptırıma bağlanan bir ihlal olarak görüldüğünü göstermektedir. Bu noktada tartışma, yardım etmemenin neden ve hangi gerekçeyle cezalandırılması gerektiği sorusuna yönelir. Tam da bu soruya cevap arayan yaklaşımlardan biri Freeman'a aittir.

Freeman, yardım etmemenin kusursuz sorumluluk kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürer; zira bu tür bir ihmal, hayatı ve beden bütünlüğünü doğrudan tehdit etme potansiyeline sahiptir ve bu nedenle cezanın konusu olmalıdır. Dominici davası bağlamında Gustave'in yardım etmeyerek küçük bir kızın yaşamını yitirmesiyle sonuçlanan sürece katkıda bulunduğu izlenimi doğmaktadır. Buna rağmen, o dönemde Fransa'da zorlayıcı nitelikte bir *Good Samaritan* yasası yürürlükte olduğu hâlde Gustave'in doğrudan kurtarıcı rolünü üstlenmemesi, iki yönlü bir sorgulamayı beraberinde getirir: Bir yandan cezanın yardım davranışını fiilen teşvik edip etmediği, diğer yandan ise öngörülen yaptırımın hafifliğinin caydırıcılık bakımından yeterli olup olmadığı tartışılabilir.

192 Tomlinson, Edward, "The French Experience With Duty To Rescue: A Dubious Case For Criminal Enforcement", NYLS Journal of International and Comparative Law, C. 20, S. 3, 2000, s. 458-459.

Freeman'ın yardım etmemenin cezalandırılabilirliği yönündeki yaklaşımı, meseleyi sorumluluk ve yaptırım ekseninde temellendirirken tartışmayı daha geniş bir adalet teorisi çerçevesine taşımak mümkündür. Bu noktada Rawls'un doğal ödev anlayışı devreye girmektedir. Rawls'a göre ihtiyaç ve tehlike hâlindeki kişilere yardım etmek, gönüllü bir tercihten ziyade doğal bir ödev niteliğindedir; dolayısıyla yardım etmemenin normatif olarak meşru görülebilecek bir yönü yoktur. Bununla birlikte Rawls, salt ahlaki ya da psikolojik eğilimlere dayalı beklentilerin toplumsal düzeni güvence altına almak için yeterli olmayacağını, hukuki düzenlemelerin işlevsel bir zorunluluk taşıdığını da vurgular. Bu çerçevede yardım yükümlülüğünü düzenleyen bir hukuki normun, caydırıcılık ve toplumsal işlevsellik bakımından belirli ölçüde sert yaptırımlar öngörmesi meşru görülebilir. Dominici davası bağlamında değerlendirildiğinde, Rawlsçu perspektif Gustave'in yardım etmemesini yalnızca ahlaki bir eksiklik değil, hukuki sorumluluk doğuran bir ihlal olarak da değerlendirmeye elverişli görünmektedir.

Rawls'un doğal ödev anlayışı, yardım etmeyi güçlü bir normatif yükümlülük olarak temellendirirken, daha özgürlükçü bir çerçevede meseleye yaklaşan düşünürler bu zorunluluğun sınırlarını tartışmaya açar. Bu noktada Nozick'in minimal devlet kuramı, yardım yükümlülüğünün hangi koşullarda meşru biçimde dayatılabileceği sorusuna farklı bir perspektif sunmaktadır. Nozick'e göre bir bölgede rekabet hâlindeki şirketlerden birinin hâkim olmasıyla, şirketin bağımsızların misilleme yapmasını yasaklamasıyla ve yasaklama neticesinde dezavantajlı konuma itilen bağımsızların korunmasıyla devlet oluşur. Bağımsızların misilleme yapmasının yasaklanabilmesini meşrulaştıran ilkeler "risk", "tazminat" ve "usuli haklar"dır. Bağımsızların yüksek risk içeren eylemlerinin tazminat karşılığında yasaklanabilmesi, önceden duyurmaya ve egemenin gücüne dayanır. Gustave, doğrudan yardım etmemiştir ancak bunu neden tercih ettiğinin bilgisi kesin değildir. Varsayalım ki çiftçi bir ailenin oğlu olan Gustave'in ekinlerle ilgilenmek için son günüdür ve bu işi yapmazsa dönem boyunca başka bir yerden geçim kaynağı sağlayamayacaktır. Bu durumda Gustave'in doğrudan yardım etmek yerine durumu bir başkasına ileterek yardım istemesi konusundaki argüman haklı bulunabilir. Fransız hukukundaki düzenleme "... bir kimse...yardımda bulunmadıysa..." şeklinde genel bir ifade içerir; yardımın niteliği ve sınırları açık biçimde belirlenmemiştir. Bu bağlamda, üçüncü bir kişiyi yardıma sevk

etmenin “yardım” kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmaya açıktır. Nozickçi perspektiften bakıldığında, birey ancak yüksek risk içeren bir eylemi yasaklandığında ve bu yasak nedeniyle dezavantajlı duruma düşüyorsa, kayıplarının tazmini karşılığında yükümlülük altına sokulabilir. Dolayısıyla Gustave’in doğrudan müdahaleye zorlanabilmesi ancak uğrayacağı muhtemel kayıpların önceden duyurulmuş ve telafi edilebilir olması şartına bağlanabilir. Örneğin, ailesinin o dönemki geçiminin güvence altına alınması gibi bir tazmin mekanizması olmaksızın, onu aktif kurtarma rolüne zorlamak Nozickçi çerçevede problemli görülebilir.

Fransız kanunundaki “yardım” kelimesi belirsizliğini korurken *Good Samaritan* özelinde aleyhte bir argüman olan “tanım belirsizliği sorunu”-nun altını çizmektedir. “Dolaylı yardım, yardım mıdır?” ya da “Kurtarıcı rol üstlenmesi beklenen kişinin yapması gereken minimum eylem nedir?” gibi sorular, zorlayıcı nitelikteki *Good Samaritan* yasasının dezavantajı olarak görülmesine neden olabilir. Freeman, bu soruna cevaben belirsizlik ilkeyi değil, marjları etkiler ve emsallerine bakıldığında bu sorun da ortadan kalktığını öne sürer.

Emsal uygulamaların açıklayıcı işlevine ek olarak liberal düşünce içindeki farklı kırımlar arasında asgari bir uzlaş zeminini oluşturma amacı da gözetilen bu kitapta, yardım etmeme fiili bakımından hapis cezasının öngörülmemesi; öngörülecekse dahi yalnızca tekerrür hâlinde uygulanması önerilmektedir. Buna karşılık adli para cezası veya kamu hizmeti yükümlülüğü gibi daha hafif yaptırımlar içeren zorlayıcı bir *Good Samaritan* düzenlemesinin hem yardım yükümlülüğünü tanıyan hem de bireysel özgürlük alanını bütünüyle daraltmayan bir “ortak liberal” yaklaşımı temsil edebileceği ileri sürülebilir.

SONUÇ

Ahlak, ortak yaşamın iyiliğine hizmet eden bir enstrümandır ve ahlaki doğrunun niteliği konusunda iki temel yaklaşım bulunmaktadır: Etik görecilik ve etik evrenselcilik. Görecilik savunucuları ahlaki doğruların zaman ve mekân bağlamında değişebildiğini öne sürerken evrenselciler ahlaki ilkelere koşullardan bağımsız, genel geçer ve bağlayıcı olduğunu savunurlar. Yardım ve bildirim yükümlülüğüne yoğunlaşan *Good Samaritan* yasalarının ahlakiliği de bu kitap özelinde etik görecilik ve evrenselcilik tartışmasının

dan hareketle ele alınmaktadır. Örneğin mafyanın bir kişiye zarar verdiğini gören X'in, Y'yi kurtarmak için kendisine yönelmesi muhtemel zararı göze alıp almaması gerektiği sorusu, bu ayrımı somutlaştırır. Göreci bir perspektiften bakıldığında bireyin kendi açısından kaçınma ve çıkarını koruma eğilimi meşru görülebilir; dolayısıyla yardım etmeme davranışı bağlamsal olarak ahlaki sayılabilir ancak evrenselci ve özellikle ödev etiği temelli yaklaşımlar sonuç ne olursa olsun yardım etmemenin ahlaki bir eksiklik teşkil edeceğini ileri sürecektir. Bu nedenle *Good Samaritan*'a ilişkin liberal düşüncülerin muhtemel fikirlerinin değerlendirilmesinde düşünürlerin görecilik ve evrenselcilik tartışmasındaki pozisyonları önem teşkil etmektedir. Bir düşünürün ahlaki ilkeleri bağlamsal mı yoksa evrensel mi gördüğü, yardım yükümlülüğünün hukuki zorunluluk hâline getirilmesine nasıl yaklaşacağını da doğrudan etkilemektedir.

Etik görecilik-evrenselcilik tartışması üzerinden yardım yükümlülüğünün ahlaki temeli sorgulanırken, bu yükümlülüğün tarihsel ve teolojik kökenlerine de bakılması önem arz etmektedir. Zira yardım etme ödevi yalnızca modern hukuk düzenlerinin ürünü değildir; kökleri klasik doğal hukuk düşüncesine kadar uzanmaktadır.

Klasik doğal hukukunun kaynaklarından biri Tanrı'nın iradesidir. Bu anlayışa göre insan, akıl ve vahiy aracılığıyla kutsal iradenin bilgisine ulaşabilir ve doğru ile yanlış bu ilahi düzen içinde kavrar. *Good Samaritan* yasası da Aydınlanma Dönemi'nde seküler bir hukuki ilkeye dönüşmeden önce İncil'de yer alan bir kıssaya dayanmaktadır. Bu kıssaya göre İsa, inanana sonsuz cennete kavuşabilmeleri için komşularını sevmelerini ve mağdur durumda olanlara yardım etmelerini buyurur. Bu yönüyle yardım etme yükümlülüğü başlangıçta hukuki değil, ilahi temelli bir ahlaki buyruttur. Ne var ki Aydınlanma Dönemi'nde normların kaynağına ilişkin anlayış değişmiş; ilahi temelli doğal hukuk yerini giderek seküler ve pozitif hukuk anlayışına bırakmıştır. Bu dönüşüm sürecinde yardım yükümlülüğü de ahlaki bir öğüt olmaktan çıkarak bazı hukuk sistemlerinde yaptırıma bağlanmış bir kurala, *Good Samaritan* yasasına dönüşmüştür. Böylece dinsel etik içinde temellendirilen bir ödev, pozitif hukuk normu hâline gelmiştir. Bu noktada asıl tartışma, ahlaki kökenli bir yükümlülüğün pozitif hukuk aracılığıyla zorunlu hâle getirilmesinin nasıl temellendirileceğidir. Yardım etme yükümlülüğünün ifade eden bu yasanın, bireysel özgürlüğü merkeze

alan liberal felsefe içinde değerlendirilmesi önem taşır; zira liberal düşünce, devletin bireyi hangi ölçüde eylemeye zorlayabileceği sorusunu temel meselelerden biri olarak ele alır. *Good Samaritan* yasası ise bireye yalnızca başkasına zarar vermemeyi değil, belirli bir “iyiyi” gerçekleştirme görevini de yüklemektedir. Bu durum, hukuk ile ahlak arasındaki ilişkinin sınırlarını yeniden düşünmeyi gerekli kılar. Hukukun “minimum ahlak” olduğu yönündeki yaklaşım, ahlak ile hukukun kesin sınırlarla ayrılmadığını; hukukun, toplumsal düzenin sürdürülebilmesi için zorunlu görülen asgari ahlaki ilkeleri normlaştırdığını ifade eder. Örneğin görecilik savunucuları bazı ahlaki yargıların bağlama göre değişebileceğini ileri sürseler de öldürmenin hem ahlaken yanlış hem de hukuken suç sayılması bu kesişimi göstermektedir. Benzer şekilde *Good Samaritan* yasaları da hem ahlaki hem de hukuki alanın kesişiminde yer almaktadır. Bu teorik çerçeve içerisinde *Good Samaritan* yasasına yöneltilen eleştiriler ve savunular daha görünür hâle gelir.

Yasayı olumsuzlayan argümanlar; hukuken tanınan özel ilişkilerin (örneğin sözleşmelerin) yokluğunda ortaya çıkan sonuçtan sorumsuzluk, kolluk kuvvetlerinin işlevinin anlamsızlaşacağı iddiası, yanlış müdahalelerin doğurabileceği zarar, ahlaki davranışın gönüllülük temelinde gerçekleşmesi gerektiği düşüncesi ve negatif özgürlük anlayışı etrafında toplanmaktadır. Buna karşılık yasayı olumlayan argümanlar; faydalı davranışın teşvik edilmesi, hukuk ile ahlakın kesin sınırlarla ayrılmasının mümkün olmaması, ahlaki davranışın arkasındaki niyetin dışarıdan kesin biçimde bilinmemesi ve sağlanan faydanın maliyetten fazla olması gibi gerekçelere dayanmaktadır.

Tartışmanın teorik düzlemde kalmaması için karşılaştırmalı hukuk perspektifi önem kazanmaktadır. Bu amaçla mikro karşılaştırmalı hukuk yöntemi kullanılarak Anglosakson ve Kıta Avrupası hukuk sistemleri içinde yer alan ülkelerin *Good Samaritan* yasaları incelenmiştir. Bireyci yönelimin hâkim olduğu bilinen Anglosakson hukuk sisteminde yasa Minnesota, Wisconsin ve Kuzey Avustralya dışında teşvik edici niteliğe sahiptir. Quebec (Şartta yer almasına rağmen yasalaşmamıştır), Batı Avustralya ve Tazmanya’da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Sosyal devletçi damarı temsil ettiği kabul edilen Kıta Avrupası hukuk sistemi kapsamında incelenen ülkelerde ise istisnasız olarak yasa zorlayıcı niteliktedir.

Karşılaştırmalı hukuk incelemesinin ortaya koyduğu tablo, teorik düzlemde ele alınan liberal düşünürlerle hukuk sistemleri arasındaki ilişkinin

ayrıca değerdendirilmesini gerektirmiştir. Bu çerçevede kültürel bağlamın ve ortak geleneklerin belirleyici olduğu varsayımıyla, liberal düşünürlerin eserleri incelenmiş ve temsil ettikleri düşünsel damar ile içinde bulundukları hukuk sistemleri arasında bir uygunluk bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Bunun sonucunda Anglosakson hukuk sistemi ile Anglosakson liberalleri (klasik liberaller) arasında dikkat çekici bir tezat ortaya çıkmıştır. Anglosakson hukuk sistemi teşvik edici nitelikteki yasaları içerirken, incelenen altı klasik liberal düşünürden beşinin — Bastiat hariç — yasanın zorlayıcı niteliğini ilkesel düzeyde onaylayabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, kültürel ve tarihsel yakınlığa rağmen normatif teoriler ile pozitif hukuk uygulamalarının birebir örtüşmediğini göstermektedir. Buna karşılık Kıta Avrupası hukuk sistemi ve onu temsil ettiği kabul edilen iki modern liberal arasında belirgin bir uyum tespit edilmiştir çünkü modern liberaller yasanın zorlayıcı yönüyle örtüşen fıkirlere sahip görünmektedir. Bu bağlamda sosyal devlet geleneğinin güçlü olduğu hukuk sistemleri ile modern liberal adalet anlayışları arasında daha tutarlı bir paralellik bulunduğu söylenebilir. Diğer yandan liberteryenlerin temsilcisi olduğu yaşayan bir hukuk sistemi olmadığı için bu türden bir benzerlik kurulamamıştır ancak liberteryen düşünürlerden Rothbard'ın aksine Nozick'in yasayı onaylayabileceğine ilişkin emareler bulunmaktadır. Bu nedenle liberteryenlerin yasayı bütünüyle reddedeceği yönündeki hipotez, Nozick'in yaklaşımı dikkate alındığında kısmen yanlışlanmıştır; Anglosakson hukuk sisteminde Kıta Avrupası'na kıyasla daha katı olacağına ilişkin hipotez doğrulanmış; klasik liberallerin yasayı onaylamayacağı yönündeki varsayımın aksine modern liberallerin yasanın zorlayıcı niteliğiyle uyumlu bir tutum sergilediklerine dair hipotez de doğrulanmıştır. Daha önce bahsi geçtiği üzere, bu sonuçların daha sağlam bir zemine oturtulabilmesi için ise söz konusu düşünürlerin etik temellendirmelerinin ayrıca incelenmesi gerekli görülmüştür. Zira bir hukuk düzeninin zorlayıcı ya da teşvik edici nitelikteki bir *Good Samaritan* yasasına yaklaşımı, büyük ölçüde arkasındaki etik anlayışla ilişkilidir.

Etik temellendirme çerçevesinde yapılan değerdendirmede Locke, Rawls, Rothbard ve Nozick'in evrenselci ve deontolojik etik; Hume ve Bentham'ın göreci ve teleolojik etik; Mill'in evrenselci ve teleolojik etik anlayışa yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Freeman'ın evrenselci mi göreci mi olduğu-

na ilişkin ipuçları bulunamamasına rağmen teleolojik etik anlayışına sahip olduğuna ilişkin bir çıkarım yapılmıştır. Smith'in Stoacılardan esinlenerek teorize ettiği etik anlayışının "empati" olması sebebiyle deontoloji ve teleolojiyi içeren etik düalizme indirgemek hatalı olacaktır ancak onun, iyiliğin mutlaklığına dair inancı üzerinden evrenselcilere yakın olduğunu belirtmekte bir beis bulunmamaktadır. Bastiat'ın incelenen eserlerinden ise etik anlayışına dair bir çıkarım yapılamamıştır. Bu çerçevede sayısal üstünlükleri bakımından evrenselci ve deontolojik etik anlayışına sahip liberallerin diğerlerine kıyasla *Good Samaritan* yasalarını onaylamaya meyilli olabileceği öne sürülebilmektedir ancak bulgular arasında kayda değer ölçüde bir fark olmadığının belirtilmesi gerekmektedir. Yine de genel bir şema çizilecek olursa, evrenselci ve deontolojik etik anlayışının zorlayıcı nitelikteki *Good Samaritan* yasasıyla; göreci ve teleolojik etik anlayışının ise teşvik edici nitelikteki *Good Samaritan* yasasıyla daha uyumlu olduğu ifade edilebilir. Ne var ki bu teorik eşleştirme kendi içinde bazı gerilimler barındırmaktadır. Teşvik edici nitelikteki *Good Samaritan yasası*, bireye tercih hakkı tanıması, belirli bir "doğruyu" zorla dayatmaması ve fayda hesabı yapma imkânı bırakması bakımından teleolojik etikle uyumlu görünmektedir ancak bu uyumun içinde en az üç önemli çelişki bulunmaktadır.

Söz konusu çelişkilerin ilki, teleolojik etik ile teşvik edici yasa arasındaki beklenen paralellığe rağmen teleolojik etikçi olarak sınıflandırılabilen liberal düşünürlerin argümanlarının çoğu zaman zorlayıcı nitelikteki *Good Samaritan* yasasıyla örtüşmesidir. Teorik olarak sonuç odaklı bir etik anlayışın bireye tercih alanı tanıyan teşvik edici düzenlemeleri desteklemesi beklenirken pratikte bu düşünürlerin bazılarının yardım etmeme durumunu yaptırma bağlayan yaklaşımı meşru görebildikleri görülmektedir. İkincisi, teşvik edici niteliğin bizzat sonuççulukla kurduğu problemli ilişkidir. Sonuççuluk bağlamında *Samaritan* gibi davranmaya meyleden bireyin, giriştiği eylemin türlü sonuçlarını hesaplamış (haz ve ıstırap), öngörülemez tehlikeleri göze almış olması gerekmektedir. *Samaritan* gibi davranan bireyin bu sırada yaptığı hataların sorumluluğundan azat edilmesi, katı bir sonuççuluk anlayışıyla çelişmektedir. Zira sonuççulukta eylemin değeri niyetten değil, sonuçtan türemektedir. Bu çelişkinin çözümü bağlamında ise dayanışmayı ve toplumsal güvenliğı tesis etmek isteyen bir siyasal yapının -devletin- hangi model üzerinden hareket edebileceğı sorusu gündeme gel-

mektedir. Bu noktada üç seçenek tasavvur edilebilir: İlki, dayanışma ve yardım gibi amaçları normatif olarak üstlenme iddiası olmayan ultra minimal devlet; ikincisi, bireysel özgürlüklere öncelik veren ve yalnızca hak ihlallerini sınırlandıran minimal devlet; üçüncüsü ise toplumsal dayanışmayı aktif biçimde gerçekleştirmeyi amaçlayan ve bu amaç uğruna geniş müdahale yetkisine sahip maksimal devlettir. *Good Samaritan* yasasının hangi etik ve siyasal zeminde temellendirileceği sorusu, bu üç devlet tasavvurundan hangisinin benimsendiğiyle doğrudan ilişkilidir. Yasanın bireysel haklar ve özgürlüklerle çatışmayacak şekilde liberal ortak görüş sağlama amacıyla formüle edilmesi girişiminden dolayı devletin böyle bir amacının olmadığı seçenek (ultra minimal devlet) ile bu amaç uğruna her şeyin feda edebilecek olduğu seçenek (maksimal devlet) göz ardı edilmelidir. Geriye kalan makul seçenek, özgürlüklere değer veren devlettir (minimal). İyiye teşvik etmek isteyen fakat hareket alanı haklarla sınırlandırılmış bir devlet, bireyi zorlamak yerine vaatlerle desteklenen seçenekler sunmak ve bireyin aklına, muhakemesine ve tercih kapasitesine güvenmek durumundadır. Sonuncu çelişki ise teşvik edilen davranışın içten içe iyi olduğunun düşünülmesi ve benimsetilmeye çalışılmasıyla alakalıdır. Teleolojik etik anlayışında doğrular tekil değildir; iyiler bağlama göre değişebilir ve eylemin değeri sonuçları üzerinden belirlenir. Bu nedenle teleolojik etik ile teşvik edici yasanın eşleştirilmesi, yapılması gereken “doğru eylemin” devlet tarafından zımnen tayin edilmesi bakımından sorunlu görünmektedir. Teşvik edici yasa kapsamında *Samaritan*’ın olası hatalarından dolayı hukuken korunması, devletin yardım etme davranışını önsel olarak “iyi” ve tercih edilmesi gereken bir eylem olarak gördüğünü ima eder. Hangi hataların korunmayı hak ettiğinin belirlenmesi ise devletin olaylara atfettiği değeri yansıtır ve bu durum paternalist bir eğilimi çağırıştır. Böylece teşvik edici model dahi görünürde özgürlüğe alan açarken içerik bakımından belirli bir ahlaki yönelimi normatif olarak üstün kılma riskini taşımaktadır.

Tüm teorik ve etik tartışmaların ardından mesele yalnızca liberal düşünce içindeki farklılaşmalarla sınırlı kalmamış; yardım yükümlülüğünü doğrudan temellendiren *Samaritanci* yaklaşımlarla da karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Zira *Good Samaritan* yasasına ilişkin normatif savunuların yalnızca liberal gelenek üzerinden değil, bu yükümlülüğü merkezine alan düşünürler üzerinden de değerlendirilmesi, tartışmanın bütünlüğü açısın-

dan gereklidir. Bu çerçevede hukuk sistemleri ile liberal düşünürler arasında kurulan karşılaştırmaya ek olarak liberal düşünürlerin yasaya ilişkin çıkarımları ile *Samaritancı* iki düşünürün yaklaşımları arasında da bir mukayese yapılmıştır. Çalışmanın yan fakat anlamlı sonuçlarından biri de *Samaritancıların* hangi hukuk geleneğiyle daha uyumlu görüldüğünün ortaya konulmasıdır. Malm, teşvik edici nitelikteki yasayı incelemesi bakımından Anglosakson ülkelerdeki düzenlemelere daha yakın bir konumda yer alırken; Wellman, zorlayıcı niteliği meşru görmesi sebebiyle Kıta Avrupası ülkelerinde bulunan *Good Samaritan* yasalarıyla daha uyumlu bir yaklaşım sergilemektedir. Diğer yandan yasanın teşvik edici niteliğini olumlayan herhangi bir liberal olmaması sebebiyle Malm istisnai bir bakış açısını temsil etmekteyken; Wellman, zorlayıcı niteliği onaylayarak Smith, Locke, Hume, Mill, Bentham, Rawls, Freeman ve Nozick ile ortak bakış açısına sahip görünmektedir.

Klasik liberallerden Smith, genel itibarıyla fayda ilkesi ve tarafsız izleyiciler odağında Malm ile belirli ölçüde örtüşür görünmektedir ancak yasanın niteliği bakımından ikisi arasında önemli bir ayrım ortaya çıkmaktadır. Smith'in zorlayıcı niteliğe daha açık olduğu; buna karşılık Malm'ın teşvik edici yönü öncelediği ifade edilebilir. Smith ve Wellman arasında ise toplum sözleşmesi argümanı bakımından bir kesişim noktası bulunmaktadır. Bununla birlikte bu ortaklık, temellendirme gerekçeleri açısından farklılaşmaktadır. Topluluk hâlinde yaşama geçişi Smith, otorite ihtiyacına; Wellman, güvenlik ve özgürlük ihtiyacına dayandırmıştır. Her ikisi de faydalı olduğu sürece siyasal zorlamanın meşruluğunu kabul ederek yasanın zorlayıcı yönünü destekliyor görünmektedir.

Diğer bir klasik liberal olan Locke'un yaklaşımı değerlendirildiğinde, onun Malm ile özellikle fayda ilkesi ve ciddi zararların söz konusu olduğu durumlarda yardımın gerekliliği noktasında ortak bir zeminde bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte Malm, yardım yükümlülüğünün mümkün olduğunca teşvik edici bir çerçevede düzenlenmesi gerektiğini savunarak işlevsellik ölçütünü zorlayıcılığa tercih etmektedir. Bu yönüyle Malm, Locke'un düşüncesinden yapılan çıkarımlara kıyasla daha sınırlı ve gönüllülüğü önceleyen bir model önermektedir. Locke ve Wellman arasında ise güvenliğin temini adına belirli ölçüde özgürlükten feragat edilebileceği yönünde bir yakınlık söz konusudur. Her iki düşünür de siyasal toplumun temel

amacını güvenliğin sağlanması olarak gördükleri için bu amaca hizmet eden zorlayıcı düzenlemeleri ilkesel olarak meşru kabul edebilir görünmektedir ancak Locke'un yaklaşımında yaptırım türü bakımından daha ölçülü bir tutum dikkat çekmekte; özellikle adli para cezası gibi daha sınırlı yaptırımları onaylayabileceği düşünülmektedir. Wellman'da ise yaptırımın niteliğine ilişkin böylesi bir ayırım belirgin değildir; onun açısından asıl mesele, yardım etmeme davranışının ilkesel olarak yaptırma bağlanabilmesidir.

Başka bir klasik liberal Hume'un yaklaşımı değerlendirildiğinde, onun Malm ile cezanın olayın ağırlığına ve mevcut şartlara göre değişebileceği noktasında benzer bir esnekliğe sahip olduğu görülmektedir ancak Hume toplumsal düzenin ve genel faydanın korunması adına yardım etmeme davranışının yaptırma bağlanmasını meşru görebileceği için yasanın zorlayıcı yönünü önceleyerek Malm'dan ayrılmaktadır. Hume ile Wellman ise toplum hâlinde yaşamının sağladığı karşılıklı faydadan hareketle, bu faydayı korumaya yönelik zorlayıcı düzenlemeleri ilkesel olarak destekleyebilecek bir ortak zeminde buluşuyor görünmektedir.

Bir diğer klasik liberal Mill'in ise Malm ile özgürlüğün sınırları meselesinde kısmi bir paralellik taşıdığı ifade edilebilir. Her ikisi de bir nevi zararı engelleme amacı güden müdahalenin meşru olabileceğini ifade etmektedir. Birbirinden farklı görüşe sahip oldukları husus ise yasanın niteliğiyle ilgilidir. Mill, sorumlulukların yerine getirilmesini önemsemesi bakımından yasanın zorlayıcı niteliğini, Malm ise yararlı olduğu sürece teşvik edici niteliğini önceliyor görünmektedir. Mill ile Wellman arasında ise vatandaşlığın bir maliyetinin bulunduğu ve bu maliyetin sorumluluk üstlenmeyi gerektirdiği düşüncesi bakımından bir yakınlık olduğu söylenebilir. Bu çerçevede her iki düşünürün de gerekli durumlarda yardım etmeme davranışının cebri yaptırımla karşılanabileceği yönünde uzlaşabilecekleri değerlendirilebilir.

Son bir klasik liberal olan Bentham'ın yaklaşımı, Malm ile belirli bir noktada kesişmektedir. Bentham, eylemlerin yalnızca bireyin kendisini ilgilendirdiği durumlarda özgürlük ilkesiyle ilişkilendirilebileceğini; toplumsal boyut kazanan meselelerde ise fayda ilkesinin özgürlüğe öncelenebileceğini ifade etmektedir. Bu yönüyle yardım yükümlülüğü gibi kamusal sonuçlar doğuran bir konuda fayda ölçütünü esas alması, Malm'ın da dikkate aldığı bir zemini paylaşmaktadır. Bununla birlikte Bentham'dan farklı olarak Malm, ilkesel düzeyde önceliğin teşvik edici nitelikte bir düzenlemeye verilmesi-

nin daha anlamlı olacağını savunmaktadır. Bentham ile Wellman ise genel faydaya yaptıkları vurgu bakımından yasayı savunuyor gibi görünseler de temellendirme biçimleri farklıdır. Wellman'ın yaklaşımı toplum sözleşmesi ve doğa durumu anlatısı üzerinden şekillenirken Bentham'da bu türden bir kurucu anlatı bulunmamaktadır; onun hareket noktası doğrudan faydanın maksimize edilmesidir. Bununla birlikte her iki düşünür de yardım eden taraf olmanın toplumsal olduğu kadar bireysel fayda da üretebileceğine işaret ederek belirli koşullarda yasanın zorlayıcı yönünü destekleyebilecek ortak bir zeminde buluşuyor görünmektedir.

Modern liberal Rawls'un, Malm ile arasında yasanın niteliğine ilişkin fikirler dışında karşılaştırılabilir unsur bulunmadığı tespit edilmiştir. Rawls, doğal ödevler ve adaletin ilkeleri gereğince yardım yükümlülüğünün zorlayıcı biçimde düzenlenmesini meşru görmeye daha yakın dururken; Malm, ilkesel olarak teşvik edici niteliğin öncelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle iki düşünür arasındaki temel ayrım, yardımın hukuki formu ve zorunluluk derecesi üzerinde ortaya çıkmaktadır. Rawls ve Wellman arasında ise başlangıç durumu fikri ve yasanın zorlayıcı niteliğine yakınlık bakımından benzerlik bulunmasının aksine etik anlayışları ve yardım etmemenin meşru koşullarına ilişkin fikirleri bakımından farklılık bulunmaktadır. Deontolojik etik anlayışına yakın görünen Rawls için yardım etmemenin ilkesel olarak meşru bir gerekçesi bulunmaz; zira doğal ödevler, bireyin rızasına veya fayda hesabına bağlı değildir. Buna karşılık teleolojik etik çizgisine daha yakın duran Wellman'a göre faydalar arasında yapılacak bir sıralama sonucunda yardım etmemenin bazı durumlarda daha yüksek toplam fayda doğurabileceği ileri sürülebilir; bu durumda yardım etmeme, bağlama bağlı olarak meşru sayılabilir. Bu ayrım, zorlayıcı *Good Samaritan* yasasının etik temellendirilmesinde de iki düşünürün farklı yönleri savrulmasına yol açmaktadır.

Diğer bir modern liberal olan Freeman, Malm ile yasanın sınırlandırılması gerektiği fikri üzerinde mutabakat hâlinde görünmektedir. Her iki düşünür de yardım yükümlülüğünün mutlak ve sınırsız biçimde tanımlanamayacağını; özellikle kurtarıcı rol üstlenen kişiye yüklenecek maliyetin makul düzeyde olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte ayrıldıkları temel nokta, yardım etme yükümlülüğüne kimin ehil sayılacağı sorusudur. Freeman, yeterli bilgi ve araçlara sahip herkesin yardım etme yükümlülü-

gü üzerinde dururken; Malm, yükümlülüğe ehliyeti tanımlayan unsurun toplumsal değerler olduğu fikri üzerine durmaktadır. Freeman ile Wellman ise yasaya yönelik genel tutum bakımından daha yakın görünmektedir. Her ikisi de *Good Samaritan* yasasının zorlayıcı niteliğini ilkesel olarak meşru kabul etmektedir ancak temellendirme biçimleri farklıdır. Freeman, daha çok altruist bir perspektiften, başkalarının hayatı ve güvenliği söz konusu olduğunda yardım yükümlülüğünün toplumsal faydayı artırdığını savunur. Wellman ise egoist ve sözleşmeci bir çerçevede güvenlik ve karşılıklılık beklentisi üzerinden yasanın rasyonel birey açısından da faydalı olduğunu ileri sürer. Buna rağmen her iki düşünür de nihayetinde fayda ilkesine başvurarak zorlayıcı niteliği onaylama noktasında kesişmektedir.

Liberteryen düşünürlerden Rothbard, devleti katlanılması gereken bir zorunluluk değil, doğrudan doğruya örgütlü bir gasp mekanizması ve “organize mafya” olarak değerlendirdiğinden, yardım yükümlülüğünü zorlayıcı biçimde düzenleyen bir yasayı onaylaması beklenememektedir. Nitekim eserleri incelendiğinde ulaşılan sonuç bu beklentiyle tutarlıdır: Rothbard, bireyin negatif özgürlüğünü esas alarak *Good Samaritan* türü zorlayıcı düzenlemelere karşı çıkmaktadır.

Rothbard’ın aksine ultra minimal devletin faydalı olabileceğini savunan diğer bir liberteryen düşünür Nozick, risk ve maliyet kavramları üzerinden Malm ile yasayı desteklemek bakımından hemfikir görünmektedir. Nozick, yasanın zorlayıcı yönünü; Malm ise yasanın öncelikli olarak teşvik edici yönünü destekleyerek birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Mill ve Wellman ise yasanın zorlayıcı yönünü destekliyor görünmektedir ancak Mill zorlamanın toplumun iyiliğine değil, egemen gücün haklarına bağlı olarak gelişebileceğini ifade ederken, Wellman toplumun faydasına odaklanmıştır.

En genel hatlarıyla ifade edilecek olursa bu çalışmada, evrenselci-deontolojik etik anlayışına sahip liberallerin *Good Samaritan* yasasının zorlayıcı niteliğini onaylamaya daha meyilli olduklarına dair güçlü ipuçlarına ulaşılmıştır. Buna paralel olarak deontolojik etik anlayışının zorlayıcı modelle; teleolojik etik anlayışının ise teşvik edici modelle daha uyumlu olduğu ifade edilebilir. Karşılaştırmalı değerlendirmeler, hukuk sistemleri ile onları temsil ettiği varsayılan düşünsel gelenekler arasında her zaman birebir bir örtüşme bulunmadığını da göstermektedir. Anglosakson hukuk sisteminde yasanın ağırlıklı olarak teşvik edici nitelikte düzenlenmiş olmasına karşın

gelenegi temsil ettiği düşünölen klasik liberallerin büyük ölçüde zorlayıcı niteliğe olumlu yaklaşabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık Kıta Avrupası hukuk sisteminin benimsediği zorlayıcı model ile modern liberaler arasında daha belirgin bir uyum bulunduğu görölmektedir. Liberteryen düşünürler bakımından ise tekil bir sonuçtan söz etmek mümkün değildir. Herhangi bir yaşayan hukuk sistemiyle doğrudan ilişkilendirilemeyen bu gelenekte, Rothbard'ın *Good Samaritan* yasasını reddetmesi beklenirken Nozick'in belirli koşullar altında zorlayıcı niteliği onaylayabileceğine dair emareler bulunmaktadır. *Samaritancı* düşünürler açısından bakıldığında ise Malm'ın teşvik edici modeli öncelemesi bakımından Anglosakson hukuk sistemine daha yakın ancak klasik liberallerden ayrışan bir konumda olduğu; Wellman'ın ise zorlayıcı modeli savunarak Kıta Avrupası yaklaşımı ve modern liberallerle ortak bir zeminde bulunduğu sonucuna varılmıştır. Bu tablo, *Good Samaritan* yasasının yalnızca hukuki değil, etik ve ideolojik tercihlere de dayalı çok katmanlı bir mesele olduğunu göstermektedir. Yukarıda ortaya konulan teorik tartışmalar ve düşünürler arası karşılaştırmalar, *Good Samaritan* yasasının pozitif hukuk uygulamaları bakımından da değerdendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle farklı hukuk sistemlerinde benimsenen modellerin somut görünümü önem taşımaktadır. Anglosakson ölkelerde *Good Samaritan* yasası ağırlıklı olarak teşvik edici nitelikte kanunlaşmıştır. Buna göre bireyler yardım etmeye zorlanmaz ancak gönüllü olarak kurtarıcı rol üstlenen kimseler (lisanslı profesyoneller hariç) iyi niyetli müdahaleleri nedeniyle doğabilecek zararlara karşı hukuken korunur. Bu koruma, ağır ihmal ve kasıtlı kötüye kullanım hâlleri bakımından istisna tutulur. Böylece sistem, yardım davranışını teşvik ederken bireyin negatif özgürlüğünü korumayı amaçlamaktadır. Buna karşılık Kıta Avrupası ölkelerinde *Good Samaritan* düzenlemeleri genellikle zorlayıcı niteliktedir. İhtiyaç hâlinde bulunan bir kişiyle karşılaşan kimse, imkânı ölçüsünde yardım etmekle yükümlüdür; aksi hâlde adli para cezası veya hapis cezası ile karşılaşabilir. Bu modelde yardım yükümlölüğü, ahlaki bir ideal olmanın ötesine geçerek yaptırıma bağlanmış hukuki bir ödev hâlini almaktadır. Liberal düşünürlerin yaklaşımları, karşılaştırmalı hukuk bulguları ve örnek davalar birlikte değerdendirildiğinde, iki model arasında daha dengeli bir çözüm önerisi geliştirilebilir. Hem yerleşik ahlaki kodlarla uyumlu hem de bireysel özgürlüklerle daha az çatışan bir formöl; yardım etmemenin yap-

tırımsız bırakılmaması ancak yaptırımın ölçülü tutulmasıdır. Bu çerçevede öncelikli olarak adli para cezası ve kamu hizmeti yaptırımı, hapis cezasının ise ancak tekr  r hâlinde uygulanması önerilebilir. Bu tür bir model, yardım yükümlülüğünü tamamen g  n  ll  l  ğ  e bırakmayarak toplumsal dayanışmayı korurken; bireyin özgürlüğünü ağır bir ceza tehdidi altında ezmemeye de   zen göstermektedir. Dolayısıyla yardım edilmemesi hâlinde belirli ve ölçülü bir yaptırım öngörülmesinin makul ve dengeli bir çözüm olduğı ileri sürülebilir.

Tüm kitap boyunca ele alınan teorik tartışmalar, karşılaştırmalı hukuk bulguları ve örnek davalar birlikte değ  rlendirildiğ  nde *Good Samaritan* yasasına ilişkin daha dengeli bir açılım geliştirmek mümkündür. Bu bağlamda birkaç temel hususa dikkat çekmek gerekmektedir. Öncelikle, yalnızca gönüllü olarak yardım eden kişiye koruyan teşvik edici modelin hem ahlaki hem de işlevsel bakımdan yetersiz kaldığ yönündeki eleştiri-ler, zorlayıcı yasa fikrini güçlendirmiştir ancak zorlayıcı modelin de sınırları bulunmalıdır. Smith'in yaklaşımına benzer biçimde, sırf yardım etmeyi reddettiğ için bir kişinin bedensel özgürlüğünün kısıtlanmasının -özellikle hapis cezası yoluyla- adil olmayabileceğ ileri sürülebilir. Zira yardım etmeyi reddeden kişi, ortaya çıkan zararın doğrudan faili değildir; en fazla dolaylı bir etken söz konusu olabilir. Burada "olabilir" ifadesi özellikle önemlidir. Yardım edilmemesi durumunda muhtaç kişinin durumunun mutlaka k  t  leşeceğ de kesin değildir. Doğrudan zararı gerçekleştiren kişi ile yardım etmeyi reddeden kişi arasında normatif bir ayırım yapılması gerekir. Ahlak, insana iyi ile kötüyü ayırt etmeyi öğretir; daha az kötü ile esas kötüyü aynı düzlemde değ  rlendirmek, ölçülülük ilkesine aykırı olacaktır. Dolayısıyla yardım etmemenin bütünüyle yaptırımsız bırakılması savunulmasa bile bu fiilin doğrudan zarar verme ile eşitlenmesi adalet duygusunu zedeleyebilir. Bu nedenle önerilecek model hem toplumsal dayanışmayı gözetmeli hem de sorumluluk dereceleri arasındaki farkı açık biçimde tanınmalıdır.

Yardım etmeyi reddeden kişinin hapis cezası   ektiğ düşünüldüğünde adalet ve özgürlüğünü dışında modern ceza hukukunun amaçları bakımından da ciddi bir problem ortaya çıkar. X kişisinin iyi bir insan olduğu, karşılaştığ Y kişisine sahiden yardım etmek istediği ancak bunu yapmasını engelleyen geçerli bir sebebinin olduğu ve bu sebebi mahkemede kanıtlayamadığı, nihayetinde hapis cezası aldığı d  ş  n  ls  n. Bu, insanı topluma kazandır-

ma anlayışına sahip modern hukuk sistemiyle çelişir. Bunu, “çürük elma ile sağlam elma yan yana koyulmaz” deyişiyle açıklamak mümkündür. İşinde gücünde, sabıkasız ve toplumsal hayata uyumlu bir bireyin hapis ortamına sokulması, onun kişiliğinde geri dönülmesi güç dönüşümlere yol açabilir. İslah amacıyla kurulan hapishane düzeni, fiilen çoğunlukla suç işlemiş kişileri barındırır. Böyle bir ortamda daha önce suça bulaşmamış bir kişinin ilk durumundaki gibi kalması ne ölçüde mümkündür? Böyle bir yerde iyi bir insan ne kadar süre boyunca ilk durumda olduğu kadar iyi kalabilir? Hapishanedeki hegemonik kişilikler X kişisini istemediği davranışlara zorlayabilir; maruz kalacağı baskılar yeni suçlara sürüklenmesine dahi neden olabilir. Bir gün bedelini ödeyip özgürlüğüne kavuştuğunda ise artık hüküm giymiş biri olarak kalan hayatını saygınlıkla sürdürebilecek midir? Sabıka kaydı, istihdam olanakları, toplumsal damgalama ve öz saygı kaybı gibi faktörler düşünüldüğünde bu soruya olumlu cevap vermek güçleşmektedir. Bu çerçevede, yardım etmeyi reddeden kişinin hapis cezasına mahkum edilmesinin; adalet, ölçülülük, özgürlük ve vicdan ilkeleri temelinde makul olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yardım etmeme fiilinin yaptırımsız bırakılması savunulmasa dahi bedensel özgürlüğün kısıtlanması şeklindeki ağır bir cezanın hem bireysel hem de toplumsal sonuçları bakımından orantısız olduğu ileri sürülebilir.

Yardım etmeyi reddeden bir kişinin, yasayı ilkesel olarak onaylayabileceği düşünülen birçok liberal düşünürün de vurguladığı üzere topluma karşı borcunu ihmal ettiği kabul edilebilir. Bu nedenle yaptırımsızlık savunulmamaktadır ancak uygulanacak yaptırımın niteliği belirlenirken ölçülülük ve özgürlük ilkeleri gözetilmelidir. Hapis cezası yerine adli para cezası ve/veya kamu hizmeti yaptırımının tercih edilmesi daha uygun görünmektedir. Kitap boyunca tartışılan teoriye göre esas amaç topluma karşı sorumluluğun yerine getirilmesi olduğundan, reddedilen yerden telafi edilmesi önerilmektedir. Topluma karşı sorumluluğunu yerine getirmeyen bir kişi, başka bir kamusal sorumluluğu yerine getirmeye zorlanarak denge sağlanabilir. İhmal edilen yardımın ciddiyetine göre kamu hizmeti süresi ve niteliği artırılabilir. Örneğin, şiddet görmekte olan bir kadınla karşılaşması üzerine yardım etmeksizin bulunduğu yerden ayrılan bir kişi, belirli bir süre kadın sığınma evlerinde gönüllü hizmete yönlendirilebilir; gelen çağrılarını yanıtlama, idari destek sağlama gibi görevlerle sorumluluk üstlenebi-

lir. Böyle bir yaptırım yalnızca cezalandırma değil, aynı zamanda empati ve farkındalık geliştirme işlevi de görebilir. Bu sayede bireyin bir sonraki benzer durumda yardım etmeksizin uzaklaşması daha zor hâle gelebilir. Adli para cezası bakımından ise sabit miktartlı bir yaptırım yerine, fiilin aciliyeti ve ağırlığının yanı sıra failin ekonomik durumu dikkate alınmalıdır. Sabit para cezaları varlıklı bireyler üzerinde caydırıcı etki yaratmazken düşük gelirli kişiler açısından orantısız sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle gelirle orantılı bir sistem daha adil ve işlevsel olacaktır. Bazı durumlarda kamu hizmeti ve adli para cezası birlikte uygulanabilir. Tekerrür ise ceza hukukunun genel ilkeleri doğrultusunda burada da dikkate alınmalıdır. Aynı fiilin bilinçli ve ısrarlı biçimde tekrarlanması hâlinde yaptırımın ağırlaştırılması mümkündür. Bu bağlamda ancak sürekli ve bilinçli ihmal durumlarında hapis cezasının gündeme gelmesi düşünülebilir. Böyle bir model hem toplumsal sorumluluk ilkesini koruyacak hem de özgürlük ile ölçülülük arasında daha dengeli bir çözüm sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Adusumalli, J., Benkhadra K., & Murad M. H. (2018). Good samaritan laws and graduate medical education: A tristate survey. *Mayo Clinic Proceedings: Innovations, Quality & Outcomes*, 2(4), 336–341.
- Aktaş, K. (2014). Etik-Ahlâk ilişkisi ve etiğin gelişim süreci. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 22–32.
- Antony, M. H. (1966). Law, morals and rescue. J. M. Ratcliffe (Ed.). *The Good Samaritan and the Law*. New York. 225–243.
- Aristoteles. (2020). *Politika*. (Çev. F. Akderin). (5. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Armstrong, M. (2000). Can good samaritan laws fit into the united states legal/political framework?: A brief response to elspeth farmer, joshua dressier, and marc franklin. *Santa Clara Law Review*, 40(4), 1027–1031.
- Arslan, A. (2009). *Felsefeye giriş*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Arslan, A. (2006). *İlkçağ felsefe tarihi 2: Sofistlerden Platon'a*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Atay, C. (2013). *Genel ve temel hukuk kavram ve kurumları*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Bağır, M. A. (2016). Samiriler: Köken sorunu ve günümüz İsrail Devleti'ndeki yansımaları. *Milel ve Nihal*, 13(2), 101–128.
- Basedow, J. (2006). Karşılaştırmalı hukuk ve kullanıcıları. (Çev. G. Kurtulan,). *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 74(2), 879–918.
- Bastiat, C. F. (2020). *Hukuk*. In Toplu Yazılar. (Çev. A. D. Evin.). Eskişehir. 57–105.
- Başok Diş, S. (2017). Bentham ve Mill'in klasik faydacılığı bağlamında mutluluk problemi. *TEMAŞE Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 7, 80–100.
- Bentham, J. (2021). *Ahlak ve yasama ilkeleri*. (Çev. Ö. Saruhanlıoğlu & U. K. Boyacı). (2. Baskı). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Berg, J. (2015). Etik dine nasıl dayandırılabilir? (Çev. M. İrgat). *Marife*, 15(1), 219–227.
- Berktaş, F. (2010). *Liberalizm: Tek bir pozisyona indirgenmesi olanaksız bir ideoloji*. In 19. Yüzyıl'dan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler. (Der. B. Örs. Hekimoğlu). (4. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 47–115.
- Boone, B. (2019). *Etik 101*. (Çev. S. Aktuyun,). İstanbul: Say Yayınları.
- Brennan, J. (2015). *Liberteryenizm: Herkesin bilmesi gerekenler*. (Çev. A. Yayla). Ankara: Liberte Yayınları.
- Butler, E. (2018). *Klasik liberalizm: Bir el kitabı*. (Çev. A. Akçiçek). Ankara: Liberte Yayınları.
- Butler, E. (2021). *Özgür toplumun temelleri*. (Çev. H. Şahin). İstanbul: Liberte Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2015). *Etik-ahlak felsefesi*. (2. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Çetin, H. (2001). *Liberalizmin temel ilkeleri*. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 219–237.
- Darley, J. M. & Batson, D. (1973). From Jerusalem to Jericho: A study of situational and

- dispositional variables in helping behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 27(1), 100–108.
- Darley, J. M. & Latané, B. (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 8, 377–383.
- Dostoyevski, F. M. (2021). *Yeraltından notlar*. (Çev. N. Yalaza Taluy). (36. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Epstein, R. A. (1973). A theory of strict liability. *Journal of Legal Studies*, 2, 151–204.
- Erdoğan, M. (2017). *Hukuk ve adalet*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Freeman, S. (1994). Criminal liability and the duty to aid the distressed. *University of Pennsylvania Law Review*, 142(5), 1455–1492.
- Freeman, S. (2013). *İliberal liberteryenler: Liberteryenizm niçin liberal bir görüş değildir?* A. Yayla (Ed.), *Hangi liberalizm*. Ankara. 11–75.
- Gözler, K. (2008). Tabii hukuk ve hukuki pozitivizme göre adalet kavramı. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 4(15), 77–90.
- Gözler, K. (2017). *İngilizce karşılıklarıyla hukukun temel kavramları*. (15. Baskı). Bursa: Ekin Basın Yayınları.
- Gültekin, M. & Özcan, Z. (2021). Kur'an ayetleri bağlamında bir değer tahlili: Yardımseverlik. *Mutalaa*, 1(2), 181–206.
- Güriz, A. (2019). *Hukuk felsefesi*. (14. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güveyi, N. (2017). Anglo-Sakson hukuk sistemi ve Kara Avrupası hukuk sistemi boyutuyla ekonomik idare hukuku üzerine bazı düşünceler. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(1), 83–122.
- Haklı, S. Z. (2017). *Özgür toplumda birey ve cemaat*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Hallowell, J. W. (1942). The decline of liberalism. *Ethics*, 52(3), 323–349.
- Harald, D. (1990). *Etik (Ahlak Felsefesi)*. In Günümüzde felsefe disiplinleri. (Çev. D. Özlem). Ankara. 311–335.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset*. (Çev. B. B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişioğlu & A. Yayla). (14. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.
- Hume, D. (2018). *İnsanın anlama yetisi üzerine bir soruşturma*. (Çev. F. B. Aydar). (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hume, D. (2019). *Ahlak ilkeleri üzerine*. (Çev. N. Demir). Ankara: Fol Kitap.
- Hunt, L. H. (1995). An argument against a legal duty to rescue. *Journal of Social Philosophy*, 26(1), 16–38.
- Hurka, T. (2006). Value theory. D. Copp (Ed.), *The Oxford handbook of ethical theory*. New York: Oxford University Press. 357–380.
- İncil, Luka, 10: 25-37.
- İyi, S. (2019). *Etik nedir?*. In Etik İ. Kuçuradi & D. Taşdelen (Eds.), Eskişehir. 2–21.
- Kalkan, B. (2017). *Liberalizm*. In Siyasi ideolojiler. H. Y. Başdemir & B. Kalkan (Eds.), Ankara: Adres Yayınları. 20–46.
- Kant, I. (2021). *Ethica: Etik üzerine dersler*. (Çev. O. Özügül). Ankara: Fol Kitap.

- Linden, A. M. (1971). Rescuers and good samaritans. *Alberta Law Review*, 34(3), 241–259.
- Locke, J. (2017). *Hoşgörü üstüne bir mektup*. (Çev. M. Yürüşen). (8. Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.
- Locke, J. (2019). *Yönetim üzerine ikinci inceleme: Sivil yönetimin gerçek kökeni, boyutu ve amacı üzerine bir deneme*. (Çev. F. Bakırcı). (5. Baskı). Ankara: Serbest Kitaplar.
- Locke, J. (2020). *Tabiat kanunu üzerine denemeler*. (Çev. İ. Çetin). Ankara: Felix Kitap.
- Locke, J. (2021). *Anlama yetisinin yönetimi üzerine*. (Çev. H. Bravo). Ankara: Fol Kitap.
- Macaulay, T. (1894). *Notes on the Indian penal code*. In The works of Lord Macaulay. L. Traveleyan (Ed.), (7. Baskı). New York. 493–518.
- MacIntyre, A. (2001). *Ethik'in kısa tarihi*. (Çev. H. Hünler & S. Z. Hünler). İstanbul.
- Mack, E., & Gaus, F. G. (2017). *Klasik liberalizm ve liberteryenizm*. C. Uslu (Ed.), In Liberalizm el kitabı. (3. Baskı). Ankara. 141–187.
- Malm, H. M. (1995). Liberalism, bad samaritan law, and legal paternalism. *Ethics*, 106(1), 4–31.
- Mathews, B., Lee J. X. & Norman E. R. (2016). Impact of a new mandatory reporting law on reporting and identification of child sexual abuse: A seven year time trend analysis. *Child Abuse & Neglect*, 56, 62–79.
- Mill, J. S. (2014). *Hürriyet üstüne*. (Çev. O. M. Dostel). (4. Baskı). Ankara.
- Mill, J. S. (2021). *Faydacılık*. (Çev. G. Murteza). (3. Baskı). İstanbul.
- Narveson, J. (2017). *Liberteryenizm*. C. Uslu (Ed.), In Liberalizm el kitabı. Ankara. 267–300.
- Nozick, R. (2006). *Anarşi, devlet ve ütopya*. (Çev. A. Oktay). (2. Baskı). İstanbul.
- Özberk, V. Ö. (2010). *Hukuk-etik ilişkisi çerçevesinde tıp alanındaki eylemlerin cezalandırılabilirliği*. H. Ökçesiz & G. Uygur (Eds.), Hukuk felsefesi ve sosyolojisi arşivi. İstanbul. 84–92.
- Özgenç, İ. (2021). İhmali suç teorisi. *Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(4), 303–378.
- Özlem, D. (2004). *Etik-ahlak felsefesi*. İstanbul.
- Özsunay, E. (1976). Karşılaştırmalı hukukun çeşitli görünümleri. *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 10(13), 3–13.
- Pieper, A. (1999). *Etîğe giriş*. (Çev. V. Atayman & G. Sezer). İstanbul.
- Platon. (2010). *Gorgias*. In Diyaloglar. (Çev. M. C. Anday). (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi. 47–139.
- Platon. (2010). *Kharmides ya da bilgelik üstüne*. In Diyaloglar. (Çev. T. Gökçöl). İstanbul: Doğu Batı Yayınları. 299–331.
- Platon. (2010). *Kratylos: Dil üstüne*. In Diyaloglar. (Çev. T. Aktürel). İstanbul: Remzi Kitabevi. 195–261.
- Platon. (2010). *Menon: Erdem üstüne*. In Diyaloglar. (Çev. A. Cemgil). İstanbul: Remzi Kitabevi. 149–191.
- Platon. (2010). *Theaitetos ya da bilgi üstüne*. In Diyaloglar. (Çev. M. Gökberk). İstanbul: Remzi Kitabevi. 451–543.
- Racio, R. (2002). Yirminci yüzyılda klasik liberalizm. (Çev. M. Demirci). *Liberal Düşünce Dergisi*, 28, 135–147.

- Racio, R. (2013). *Klasik liberalizm nedir?*. In *Hangi liberalizm*. (Çev. A. Yayla). Ankara: Liberte Yayınları. 125–132.
- Rawls, J. (2021). *Bir adalet teorisi*. (Çev. V. A. Coşar). (4. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Rawls, J. (2021). *Hakkaniyet olarak adalet*. (Çev. O. Baş). (2. Baskı). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Ridolfi, K. M. (2000). Law, ethics, and the good Samaritan: Should There Be a Duty to Rescue?. *Santa Clara Law Review*, 40(4), 957–970.
- Rosen, F. (2003). *Classical utilitarianism from Hume to Mill*. London: Routledge.
- Rosenthal, A. M. (1999). *Thirty-eight witnesses: The Kitty Genovese Case*. Berkeley: University of California Press.
- Roskin, M. G. & Cord L. R. (2013). *Siyaset bilimi: Bir giriş*. (Çev. A. Yayla). Ankara: Adres Yayınları.
- Rothbard, M. N. (1978). Society without a state. *Nomos*, 19, 191–207.
- Rothbard, M. N. (2009). *Eşitlikçilik: Doğaya karşı isyan*. (Çev. M. Acar). Ankara: Liberte Yayınları.
- Rothbard, M. N. (2009). *İnsan, iktisat ve devlet: İktisadın ilkeleri üzerine bir inceleme*. In *İktidar ve piyasayla birlikte hükümet ve ekonomi*. (Çev. A. M. Uzun & A. Uzun). Ankara: Liberte Yayınları.
- Rothbard, M. N. (2009). *Özgürlüğün etiği*. (Çev. R. Tapramaz). Ankara: Liberte Yayınları.
- Ryan, M. (2021). Revisiting the parable of the good samaritan. *Studies in Christian-Jewish Relations*, 16(1), 1–15.
- Sandel, M. J. (2019). *Adalet: Yapılması gereken doğru şey nedir?*. (Çev. M. Kocaoğlu). (7. Baskı). Ankara: BigBang Yayınları.
- SaveLIFE Foundation. (2014). Other jurisdictions: People's Republic of China, England and Wales. *Good Samaritan laws: A comparative study of laws that protect first responders who assist accident victims*. 57.
- Schiff, D. (2005). Samaritans: Good, bad and ugly: a comparative law analysis. *Roger Williams University Law Review*, 11(1), 77–141.
- Skousen, M. (2007). *İktisadi düşünce tarihi*. (Çev. M. Acar, E. Erdem, M. Toprak). Ankara: Adres Yayınları.
- Smith, A. (2022). *Ahlaki duygular kuramı*. (Çev. B. Tartıcı). (2. Baskı). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Smith, A. (2019). *Hukuk üzerine: adalet, kamu düzeni, devletin gelirleri ve silahlı güçler*. (Çev. A. Celiloğlu). (2. Baskı). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Smith, A. (2006). *Milletlerin zenginliği*. (Çev. H. Derin). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Taner, A., & Yayla, A. (2018). Liberteryen teoride özgürlüğün ve siyasetin sınırları. *Liberal Düşünce Dergisi*, 23(91–92), 7–51.
- Tepe, H. (2016). *Pratik etik*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Tepe, H. (2016). *Teorik etik*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Tomlinson, E. (2000). French duty to rescue. *NYLS Journal of International and Comparative Law*, 20(3), 451–499.

- Topçu, N. (2021). *Ahlak*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Waldron, J. (2000). Good samaritans. *Santa Clara Law Review*, 40(4), 1053–1103.
- Wellman, C. H., & Simmons, J. A. (2005). *Is there a duty to obey the law*. New York: Cambridge University Press.
- Wenik, J. (1985). Forcing the bystander to get involved: A case for a statute requiring witnesses to report crime. *The Yale Law Journal*, 94(7), 1787–1806.
- Wood, N. (2020). *Virtue rediscovered: Deontology, consequentialism, and virtue ethics in the contemporary moral landscape*. New York: Palgrave Macmillan.
- Yaman, S. & Tarhan, B. (2021). *Liberteryenizmin felsefi temelleri*. İstanbul: Liberus Yayınları.
- Yayla, A. (2017). *Görünmez el işbaşında*. In *Gizli aşk: Bir iktisat kültürü ve aşk romanı*. Ankara: Liman Kitapları. 149–173.
- Yayla, A. (2012). *Hayek'in liberalizm anlayışı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yayla, A. (2014). *Liberal bakışlar*. İstanbul: Profil Kitap.
- Yayla, A. (1992). *Liberalizm*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Yayla, A. (2016). *Siyaset bilimi*. (3. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.
- Yılmaz, E. (2019). *Yardım veya Bildirim Yükümlülüğünün Yerine Getirilmemesi Suçu (TCK M. 98). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Bilim Dalı. https://acikerisim.medipol.edu.tr/item-s/7fe607bf-b48c-43df-b3f1-016bae4299a8?utm_source=chatgpt.com (Erişim Tarihi: 11.05.2026).

WEB KAYNAKLARI

- Acton, L. (1887). Acton-Creighton correspondence. Liberty Fund. <https://oll.libertyfund.org/titles/acton-acton-creighton-correspondence> (Erişim Tarihi: 19.01.2022).
- Alberta. (2009). Emergency Medical Aid Act (c E-7). https://www.qp.alberta.ca/1266.cfm?page=E07.cfm&leg_type=Acts&isbncln=9780779747214&display=html (Erişim Tarihi: 15.03.2022).
- Australian Capital Territory Legislative Assembly. (2002). Civil Law (Wrongs) Act 2002. ACT Legislation Register. <https://www.legislation.act.gov.au/View/a/2002-40/current/html/2002-40.html> (Erişim tarihi: 16.03.2022).
- California Legislative Information. (1990). Health And Safety Code - Hsc Division 2.5. Emergency Medical Services [1797 - 1863]. *Liability Limitation [1799.100 - 1799.115]*. https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?lawCode=HSC§ionNum=1799.102 (Erişim Tarihi: 26.05.2022).
- Electronic Irish Statute Book (eISB). (2011). Civil Law (Miscellaneous Provisions) Act 2011. İrlanda. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2011/act/23/section/4/enacted/en/html> (Erişim Tarihi: 21.03.2022).
- Ensonhaber. (2020). Kadir şeker Kimdir, Kaç Yaşında? Kadir şeker Olayı Nedir?. <https://www.ensonhaber.com/gundem/kadir-seker-kimdir-kac-yasinda-kadir-seker-olayi-nedir> (Erişim Tarihi: 30.11.2020).
- Government of New Brunswick. (2016). Volunteer Emergency Aid Act. <https://www2.gnb.ca/content/dam/gnb/Departments/ag-pg/PDF/ActsLois/2016/Chap-17.pdf> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).
- Legislative Assembly of British Columbia. (1996). Good Samaritan Act (RSBC 1996, c. 172). BC Laws (Queen's Printer for British Columbia). https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/00_96172_01 (Erişim tarihi: 15.03.2022).
- Minnesota Legislature. (2025). 2025 Minnesota Statutes. 604a.01 Good Samaritan Law. <https://www.revisor.mn.gov/statutes/cite/604a.01> (Erişim Tarihi: 26.05.2022).
- Minnesota Legislature. (2025). 2025 Minnesota Statutes. 609.02 Tanımlar. <https://www.revisor.mn.gov/statutes/cite/609.02> (Erişim Tarihi: 26.05.2022).
- O'Connor, A. M. (1998). Protest Follows Accused Accomplice. *Los Angeles Times*. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1998-aug-27-mn-17084-Ontario>. (2001). Good Samaritan Act, 2001. <https://www.ontario.ca/laws/statute/01g02> (Erişim Tarihi: 15.03.2022).
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). (n.d.). German Criminal Code (Strafgesetzbuch). https://www.legislationline.org/download/id/10003/file/GERM_CC_en.pdf (Erişim tarihi: 01.06.2022).
- Page, C. (1998). Taking the Prize for Selfishness. The Baltimore Sun. <https://www.baltimoresun.com/news/bs-xpm-1998-09-01-1998244090-story.html> (Erişim Tarihi: 01.09.1998).
- Police and Human Rights Resources. (2013). Northern Territory Of Australia Criminal Code Act. <https://policehumanrightsresources.org/content/uploads/2016/07/Northern-Territory-Criminal-Code-Act-2013.pdf?x96812> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

Quebec. (t.y.). İnsan Hakları ve Özgürlükler Sözleşmesi-C-12. <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/en/document/cs/C-12> (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

Queensland. (2003). Civil Liability Act 2003. <https://www.legislation.qld.gov.au/view/pdf/inforce/current/act-2003-016> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

South Australian Bills. (1995). Good Samaritans (Limitation Of Liability) Bill 2002. Güney Avustralya. <http://classic.austlii.edu.au/au/legis/sa/bill/gsolb2002394/> (Erişim Tarihi: 16.03.2022).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2004). Türk Ceza Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 21.03.2022).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun. <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6136&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3> (Erişim Tarihi: 21.03.2022).

Türkiye, T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Türk Ceza Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 21.03.2022).

United Kingdom Parliament. (2018). Civil Liability Act 2018. Wales. [www.legislation.gov.uk](https://www.legislation.gov.uk/TheNationalArchives) (The National Archives). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/29/section/6/wales/enacted> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

United Kingdom Parliament. (2015). Social Action, Responsibility and Heroism Act 2015. www.legislation.gov.uk (The National Archives). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/3/enacted> (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

Washington State Department of Health. (t.y.). Good Samaritan Statutes. <https://doh.wa.gov/sites/default/files/legacy/Documents/2900/goodsam.pdf?uid=625e4ff541974> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

Washington State Legislature. (t.y.). RCW 4.24.310: Persons rendering emergency care or transportation—Definitions. <https://app.leg.wa.gov/rcw/default.aspx?cite=4.24.310> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

Wisconsin Legislature. (2025). Wisconsin Statutes Crimes (Ch. 938 to 951) § 940.34. Duty to aid victim or report crime. <https://codes.findlaw.com/wi/crimes-ch-938-to-951/wi-st-940-34.html> (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

Wisconsin Legislature. (2025). Wisconsin Statutes Crimes (Ch. 938 to 951) § 939.51. Classification of misdemeanors. <https://codes.findlaw.com/wi/crimes-ch-938-to-951/wi-st-939-51.html> (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

Yanık, T. (2020). Kadir'in avukatı, tutukluluğa itiraz etti. Demirören Haber Ajansı. <https://www.dha.com.tr/gundem/kadirin-avukati-tutukluluğa-itiraz-etti-1754146> (Erişim Tarihi: 11.02.2020).

 medipoluniversitesi

 medipolunv

 medipolunv

 medipoluniversitesi

 Medipol

www.
medipol.
edu.tr